

June

206

(2)

T. 880048

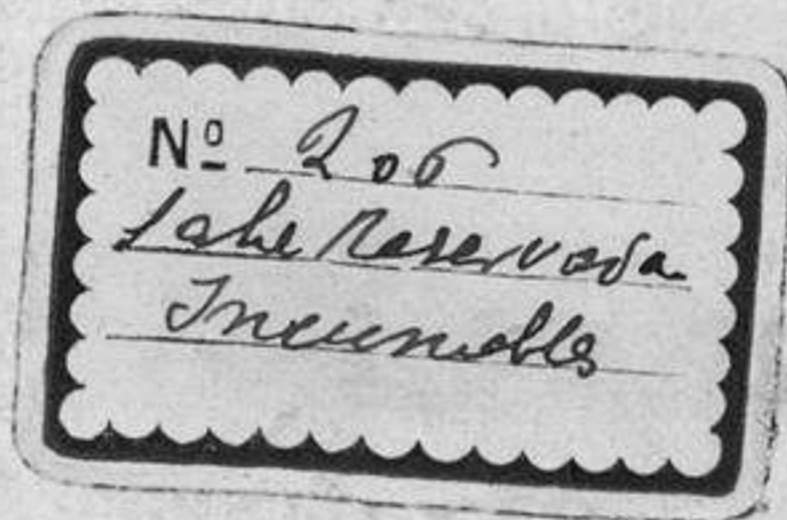
C. 1000214616

(4)

T. 880031

C. 1000214586

X S. P. Est. 3, cap. ~~4~~

Tractatus sacerdotia-

lis: de ecclesiasticis sacramentis: ac debitis eorum administrationibus: deq; censuris ecclesiasticis canonice obseruandis: presbyteris (maxime curam animarum gerentibus) per necessarius. compilatus per reuerendum Nicholaum de Ploue decretorum doctorem dignissimum. Aliud insuper subtilissimi theologi Joannis Gersonis opus tripartitum. Pluresq; alij mire fecunditatis eiusdem tractatuli pro confessoribus singulares materias doctrinales necnon admonitiões saluberrimas cõplectētes.

Hinc postremo habes dubioꝝ in celebratione missarũ occurrentiũ resolutiones argutissimas.

*Nulla
victoria*

*in rebus
seipsum*

722

723 spes mea est

petrus imperist dicitur. c. i. de sacerdotibus dicitur
gens electum, regales sacerdotium, gens sa-
ta, populus acquiritur: ut virtute sa-
ciebis eis quidem tenebris uos uocavit in
admirabile lumen suum.

Edice cura

teipm. Luce. c. iij.

Sicut ait Grego. p̄ia p̄te sui pasto-
ralis cap. ij. Quis
aūt cogitationum
vulnera occultio-

ra uesciat esse vulneribus viscerum.
Mirum videtur medicū spūalem
multo subtiliores debere fore medico
corporali qui ut bñ curet vitia multa
peritia opus h̄z: presertim ut vim pig-
mentorū spūalium cōsiderans prius
q̄ ceteros curare desideret: circūqua
q̄ regulas medicine cognoscat. Alio
quin si artis spūalis īscius et in se-
ipso ignorātie confossus vulneribus
alios mederi properet: audire nō im-
merito merebitur: medice cura teip̄z.
Magna q̄ppe stulticia est: ut idem ait
Gregorius si aliq̄s alios mederi pro-
perat qui et ipse ī facie vulnus portat:
et maxima plane dementia est: ut inq̄t
in pastorali. c. ij. dum h̄i qui nequaq̄
precepta spūalia cognouerunt cordis
se medicos p̄fiteri nō metuant: dum
qui pigmentorum vim nesciunt vide-
ri medici carnis erubescunt. Recte
igitur cuilibet talium dicitur. Medi-
ce cura teipsum. Quos igitur medi-
cos cordius appellare ad presens me-
lius conuenit q̄ curatores aiaruz. Ip-
sos videlicet rectores ecclesiarū qui-
bus ille thesaurus est traditus p̄ quo
non parcat deo p̄r qui p̄prio filio suo
non pepercit: ut dicitur ad Ro. viij.
Quibus etiam ille vulneratus qui in-
cidit in latrones curandus fouendus
q̄ a samaritano relictus est Luce. x.
Unicusq̄ enim ipsorum dicitur. Lu-
ram illius habe. Et rursus deus per
prophetā. Custodi virū istum qui si la-
psus fuerit aia tua erit pro aia ipsius.

Porro dñs p̄ Ezechlele. l. ij. z. xxxij.
ca. cōminat cuilibet curatori dicens.
Sanguinē eius de manu tua requirā
quasi dicat q̄ vita z mors subditorū
posita est in manus p̄latorū: vñ dicit.
Judith. viij. Ex nobis p̄det aia illo-
rū. Hac itaq̄ sentētia cōmonitus q̄s
q̄ p̄latorū z rectorū penset periculum
sui regiminis: z artem doctrināq̄ dis-
cat spūalis curationis quatenus in
se ignorātie curare possit vulnera: z in
subditorū cordibz p̄ sanā doctrinam
z salubrē penitētiā sciat sanare cōta-
gia delictorū. Ne (q̄d absit) dū sanādī
regulas nesciat z ad sanandū cōmis-
sos subditos sustinet iuste sibi obijci
audiat de eiusdem medice cura teip̄m
Recte namq̄ prelato ignorantī dicitur
ut prius in se sufficientem artē cu-
randi spūalium morborū nō habeat
q̄ amplastrum sanandis vulneribus
adhibeat. Nā ut ait Gre. in regis. Cle-
recūduz est z dicere pudet q̄ sacerdo-
tes ducatū arripiunt q̄ exordium reli-
giose vite nō nouerūt. licet in quibus-
dam catholicis mysterijs ignorantia
tollerāda foret: eo q̄ in plerisq̄ meli-
us est nephare q̄ curare. in quibusdam
etiam iuxta augustinū in libro de ver-
bis dñi: melius est infidelis ignorātia
q̄ temerata sciētia. In ecclīasticis tñ
mysterijs ordinādis disponēdisq̄ oī-
no dānabilis est. De quibz est illud s̄-
bum apli. j. ad Cor. xliij. Si q̄s autē
ignorat ignorabit. Ordinis namq̄ igno-
rantia quo videlicet ordine quicquid
agendū est in ecclesia cōturbat nego-
tiorum naturaz formamq̄ meritoz.
Nā statutis facere iniuriam vel cō-
traire non est intelligere sed errare ut
inquit Ambrosius super Beati ima-
culati. Hinc est q̄ dñs requirit seruū
prudentem quem constituit super fa-
miliā suā. Math. xxiiij. Prudentem

De sacramentis in genere.

dixero ut sciat quo ordine: quo sensu: quomodo: quo fine quicquid gerendum sit. Alioquin si cecus cecum ducatur perstet. nonne ambo in foveam cadunt? Math. xv. Non enim cecus cecum ducere potest. Sic nec indiscretus platus subditum indiscretum potest perviam ducere salutis. Et quoniam his periculosis temporibus in pluribus ecclesiis contra sancta instituta in administrandis sacramentis que sunt instrumenta spiritualis curationis plerumque non tam errasse quam variasse circa eadem cognovimus adeo ut vera sit illa rabanensis sententia. Comune est medicorum semper circa egritudines variari. Unde si tres vel quatuor medici veniunt ad infirmum nunquam in assignatione vel exhibitione cure conveniunt. Hec ille. Et hoc idem. quod verum sit heu nostris temporibus res fidelibus subiecta populis quotidiana experientia clarius manifestat. Profecto siquidem cum aliud quod sacramentorum administrandum sit in ecclesia dei. vix diocesis totius clerici in ipso ritu et canonice tradendo concordat aut convenit. Sed nunc in hac ecclesia hic addit: in alta ille minuit. Ille preponit postponenda. ille postponit preponenda. Ille benedictionem persuadet. ille nequaquam asserit. Ille corrigit librum tanquam deum et erroneum. Ille corrigit corrigentem tanquam ignarum. Sic plerumque mutua discrepatione collidentes: non sine gravissimo scandalo animos subditorum in confusione labyrinthi precipitant et demergunt. Porro nos Stanislaus dei et apostolice sedis gratia episcopus polonienensis paterna sollicitudine pastoralis officii excitati inter tot fluctuantes excursus viam cupientes ostendere certiore presentem tractatum de administrandis rite ecclesiasticis sacramentis celebrandisque missarum solennibus et censuris ecclesiasticis canonice obser-

vandis per venerabilem virum magistrum Nicolaum de ploue decretorum doctorem capellanum nostrum devotum fideliter collectum et plena discussione mastycatum de fratrum nostrorum polonienensis capituli consilio et assensu preuia deliberatione approbatum omnibus et singulis rectoribus ecclesiarum parochialium habendum et tenendum ad unguem perfecte precipimus et mandamus volentes firmum in administrandis sacramentis. celebrandis officiis censurisque observandis omnes et singulos dirigere et gubernari. Statuentes quod si (quod absit) quispiam per archidiaconum nostrum aut per testes nostros synodales tempore visitationis repertus fuerit qui firmum dicti tractatus formam modum et dispositionem se non gesserit in omnibus supradictis. aut qui eundem non habuerit premanibus penam synodalem irremissibiliter persolvendam pro prima vice se noverit incursum. pro alijs vero vicibus ad arbitrium nostrum decetero puniendum.

De sacramentis in genere.

Quoniam natura humana post lapsum considerata sub allegatione peccati maxime eget gratia dei. per quam ab illa infectione peccati purgetur. et ad statum originalis iusticie reducat. iuxta illud. Omnes peccaverunt et egent gratia dei. ad Rom. iii. et v. c. Talis autem gratia purgans infectionem in tribus consistit que unicuique sunt necessaria ad salutem. que sunt fides. bona operatio. et fidei sacramenta. Hec autem tria firmum Hugonem de sacramentis libro. i. parte. x. Ita sibi coherent ut salutis effectum habere non possint si simul non fuerint: quia fides: nec habet meritum si dum potest operari negligit. Juxta illud Jacobi. ii.

fides est, speranda et substantia vera, argumentum non apparentium Paulus. ad Heb. c. 11.

Fides sine operibus mortua est. Nec bonū opus aliqd est sine fide. sine qua impossibile est placere deo. ad Heb. xj. Et rursus fides operas hoīem sanctificare nō sufficit si eam que in sacramētis dei consistit sanctificationē cōtēnit. hec Hugo. Hinc est qd virtus sacramētorū ecclesiasticorū pro salutarī pfectu multū est nobis necessariū cū ip̄a sint occasio et auxiliū nostrū a pctō resurgēdi: et in ip̄is tota medicina nostris vulnerib⁹ salutaris cōsistit. fm Tho. incōpēditō theologicē veritatis. li. vj. ca. j. Non qd in eis gr̄a subiectiualiter cōtineat̄. vel causaliter per ea efficiat̄ cum in sola anima habeat collocari et a solo deo infundi. sed qd in illis et per illa illam gratiam curationis a sūmo medico Jesu christo oportet haurire eo qd non alligauit suam potentiam deus sacramentis quin etiam per aliā viam gratiam conferre valeat fm magistrum sententiarū. li. iij. di. j. ppter qd deus sanans et iustificans peccatorem iustificat ipsum auctoritate. sacramenta vero effectiue per gratiam in eis tanq̄ in vasis contentam.

Quid sit sacrm̄ et quot sint

Facet autem sacramentū multis modis diffiniat̄: tñ fm doctorū cōmunē concordiam sic diffinitur in. li. de doct. christiana. **Sacramentum est inuisibilis gratie visibilis forma: ita qd eius similitudinem gerens et cōexistat.** Ex qua diffinitione habentur differentie sacramentorum veteris et noue legis. Illa enim que figurabant non efficiebant: qd gratiam significabant quā tñ non efficiebant. Sacramenta noue legis sunt septē. Baptismus: cōfirmatio. eucharistia: extrema unctio: penitētia: sacer ordo et matrimonium. Ita autem sunt tanq̄ sus-

ficientia p̄ xpm ordinata in remediū ecclesie militantis. Sed circa hoc cōsiderādū est primo qd quedam data sunt in remediū vnus p̄sone quedam in remediū totius ecclesie. Illa que data sunt in remediū vnus p̄sone sunt triplicia. Quedam enim data sunt in remediū ad intrandū ecclesiam. s. baptis- mus. Quedam ad egressum de ecclesia: vt est extrema unctio. Quedam ad progressum in ea. et hoc dupl̄. Vno mō ad executionē virtutis. videlz vt non a malis superemur. et quātum ad hoc est cōfirmatio. vel vt bonis adheremus. et quātum ad hoc est eucharistia. Alio mō in reparatione virtutis: qd ip̄m hoīem in pugna sp̄ali aliq̄ mō contingit ledi: et sic est penitētia. Si aut̄ in remediū totius ecclesie hoc pōt esse duobus modis: aut ad remediū multiplicatiōis sp̄alis: et sic est ordo aut ad multiplicationem naturale fide- lium et sic est matrimonium. Quidam aut̄ etiā recipiūt numerū sacramēto- rum scdm adaptiōē virtutū vt fidei correspondeat baptis- mus qui est sa- cramentum fidei. Spei extrema un- ctio per quā preparamur quodamō ad futurā gl̄iam. Charitati eucharis- tia. Prudētie ordo. Iusticia peniten- tie. Reparatōe matrimonium. Et hoc fortitudinē et cōfirmatio. Adaptant̄ etiā diuersis generib⁹ culpaz vicioz et pe- narū: vt baptis- mus sit p̄tra culpā ori- ginalem. Penitētia cōtra actuales et mortalem. Extrema unctio contrave- nialem. Ordo contra ignorantia. Ma- trimoniū cōtra p̄cupiscētia. Cōfirma- tio contra infirmitatem. Eucharistia cōtra malicia: qd est sacramētum cha- ritatis que per se opponit̄ malicie. Hec sciūs Thomas sup. iij. sen. dis. ij. q. ij. Scdo credēdū et cōsiderādū est qd sol⁹ de⁹ fuit institutor sacramētorū

De sacramento

z quedā ante aduētū vt matrimoniū z penitentiā: sed hec duo cōfirmavit ī nouo testamēto dū penitentiā p̄dica uit z nuptijs interfuit. Qd̄ autē d̄: q̄ Jacobus instituit penitentiā; Jaco. v. Cōfitemini alterutrū pctā v̄ra nō est verisimile: q̄ per illa verba nō inten debat aliqd̄ sacramētuz instituire: s̄ promulgare. cū nō fuisset auctoritas instituēdi aliqd̄ sacramētum apd̄ Jacobū. Itē extrema vnctio instituta est Mar. vi. vbi legitur q̄ apli vngebant egros multos z sanabātur. Cōfirmatur autē q̄ hoc nō fecerūt virtute p̄pria: sed auctoritate iesu xp̄i illā virtuosam vnctionem instituētis per illa verba Jaco. v. Infirmat̄ quis ex vobis inducat p̄sbyteros zc. Simili mō intelligendum est sicut de penitentiā dictū est. s̄. q̄ per illa verba vnctionē pmulgauit z docuit faciendam: non autem instituit. Item ordo institutus est cum xp̄s dixit. Matthei. xxvi. Hoc facite in meam cōmemorationē. Et Joā. xx. Quoz remiseritis pctā. Hec enim duo pertinent ad ordines sacerdotalem. s̄. potestas dimittēdi pctā respectu corporis xp̄i mistic: z potestas consecrandi respectu corporis xp̄i veri. hec Scotus. Itē cōfirmatio instituta est per hoc q̄ xp̄s imposuit manus paruulis. Itē baptismus institutus ē per xp̄m q̄n̄ ip̄e se baptizari fecit a Joanne. z aplis formam dedit dicens. Euntes in mundum vniuersum predicate euangelium baptizantes eos in nomine patris z filij z sp̄s sancti. Itē eucharistiam instituit in cena vltima in qua apostolos cōcavit. Tertio cōsiderandum est q̄ fm̄ sc̄m̄ Tho. sup. iij. senten. di. j. q. iij. arti. iij. efficacīa sacramentorum est ex tribus. s̄. ex institutione diuina tanq̄ ex causa principali agente z ex passiōe xp̄i sicut ex

causa primaria meritoria z fide ecclesie: sicut ex cōtinuatione instrumenti principalr̄ agētis. z hoc ē qd̄ dicit gl̄. super illud ad Ro. v. In similitudinē preuaricatiōis ade. Qd̄ a latere xp̄i p̄fluxerunt sacramēta per que saluata est ecclesia. Quarto considerandū est q̄ quedā sacramēta sunt necessaria. q̄ daz voluntaria. j. q. j. c. remissionē. s̄. s̄ notandū. Itā sacra necessitatis sunt ista. Baptismus: confirmatio: penitentiā: vltima vnctio: corpus xp̄i. Et dicuntur sacramēta necessitatis ideo q̄ sine istis hō nō pōt saluari si ex contēptu omittantur z haberi p̄nt. Sacramentum vero baptismi in necessitate a quocunq̄ pōt recipi dūmodo in forma ecclesie conferat̄. de summa tri. et fide catho. c. j. in fine. z de cōse. di. iij. a quodam. z etiam penitentiā. Itā cōfiteri possum cuiq̄ in necessitate. iuxta illud. Cōfitemini alterutrū peccata v̄ra. nō tñ heretico vel excōicato. Sacramenta vero voluntaria sunt illa que obmittere non est peccatum: q̄ dicuntur sacramenta dignitatis. j. q. j. s̄. sed notanduz. vt sunt ordines qui a dignioribus conferuntur. s̄. ab ep̄is vel q̄ nō nisi digni ad ordines assumēdi sunt. Item matrimoniū. sine h̄mōi sacramentis bene possumus saluari. xxi. q. iij. s̄. vlti. ad fines. Hec omnia habentur in glo. j. c. veniens. de transactionibus.

De sacramento baptismi

Nisi quis renatus fuerit ex aqua z sp̄u sc̄to nō pōt intrare regnuz dei. Joan. iij. z de cōse. di. iij. fili⁹ dei. Sicut dicit Guido de bas. de cōse. di. iij. placuit. post Aug. Corpus nō fecit aīam peccatricē: sed peccatrix aīa corruptibilē carnē fecit. Peccauit q̄dez aīa primi hoīs: z per peccatū corrupte

baptismi.

carne. Postea vero caro cum non posset se vindicare ex toto in ista anima voluit vindictam sumere: de qualibet anima communi. s. vt quicquid sibi infunderet anima ex ipsa. i. ex eius corruptione inascat peccatum in ipsa anima. Hoc autem est peccatum originale quod quidem anime imputat cum quidam digna retributione inascat anime. Quia igitur ab hoc peccato non potuimus perfecte liberari nisi per baptismum in quo anima nostra quodam modo renascitur spiritualiter et quae natura fuit filia ire dei fit filia adoptionis. Ideo saluator veniens in mundum proclamans necessitatem huius sacramenti baptismi dixit. Nisi quis renatus fuerit ex aqua. Glo. s. exterius abluendo corpus: et interius spiritu sancto mundando animam. non potest intrare regnum. Ex quo patet necessitas huius sacramenti. Et quia baptismus est ianua omnium sacramentorum: ideo de ipso primo videndum est. Erunt autem triplex consideratio circa istud sacramentum. Primo videbitur de ipsius substantiis. Secundo de ipsius accidentibus. Tertio de ipsius cautelis. Quam triplicem considerationem circa quodlibet sacramentum in presenti tractatu seruabimus.

Baptismus quomodo definiatur.

Definitur autem sic. Baptismus est ablutio corporis exterius facta sub forma verborum prescripta.

Quibus vero sunt de substantia baptismi. Primum est intentio: et sufficit generalis. s. quod baptizans intendat illud facere quod facit ecclesia. melius tamen est si fiat specialis intentio: scilicet vt baptizans intendat quod baptizandus mundetur in anima a peccato. Similiter requiritur intentio illius qui baptizatur: si est adultus. quia inuitus non

recipit sacramentum. vt dicitur in capitulo maiores: de baptismo et eius effectu circa finem. Secundum est fides ipsius baptizandi: quia in adultis requiritur fides propria: sed in paruulis aliena. quia paruuli baptizantur in fide ecclesie. Tertium est expressio vocalis forme a christo institute. que est hec. Ego te baptizo in nomine patris et filii et spiritus sancti. Circa cuius prolationem videat baptizans ne aliquam dictionem obmittat: nec etiam addat aliquam ultra vel ne transponat dictiones: vel commutet aliquo modo nomina personarum. Unde si diceretur in nomine genitoris et genitricis procedentis ab utroque non esset baptismus. Item non debet omitti illud pronomine in principio positum. s. ego. quia licet non sit de forma quantum ad necessitatem sacramenti: sed ex constitutione ecclesie: peccaret tamen omittens: quauis ibi esset baptismus. Ita notatur de baptismo et eius effectu capitulo primo. vbi etiam dicitur immergens puerum et dicens. In nomine patris et filii et spiritus sancti: et pretermittens ego te baptizo. non est baptismus. Greci autem et Ruteni dicunt quod expressio ministri scilicet ego non sit de necessitate forme. quia ex eo baptismus efficaciam non habet. Sed persona recipiens est de necessitate forme. quia actus ad recipientem terminatur. Ideo differunt a nobis in forma quantum ad tria. Primum quia personam ministri non expriment ad remouendum dubium primitiue ecclesie que efficaciam attribuebat baptizanti. vt patet prima. Corinthiorum. iij. Secundo quia significat actum sub tertia persona cum optatiuo modo vel coniunctiuo vt baptizetur seruus christi. Tertio personam baptizati in nominatiuo expriment vt dictum est. Utrum ipsi hic mutent

De sacramento.

De substantia forme ita vt oporteat rebaptizare non est determinatum: sed certum est quod nostra forma est melior. hec sanctus Thomas. di. iij. q. ij. arti. j. Et in primitiua ecclesia ex speciali consilio spiritus sancti baptizauerunt in nomine christi propter modum significandi: quod quodammodo secundum Ambrosium. tota trinitas in hoc nomine intelligitur et propter reuerentiam significati vt illud nomen celebre et virtuosum redderet. Cessante tamen hac causa iam non licet sic baptizare secundum theologos. Si quis tamen est baptizatus in nomine christi faciendum esset cum eo sicut in alijs dubijs ex quo non est simpliciter determinatum per ecclesiam tale baptismum non valere: ita quod talis baptizaretur his verbis. Si baptizatus es ego te non baptizo. si nondum baptizatus es ego te baptizo in nomine patris. et filii. et sancti. et idem fiat quando baptizantur ruteni et greci: quod non constat illorum formam simpliciter non valere: presertim cum ecclesia sciat et tolleraret eam nec expresse reprobaret. Quartum quod requiritur ad substantiam baptismi est materia debita. scilicet ablutio per elementum aque in toto corpore vel in parte digniori. Quintum quod illa ablutio fiat ab vno et eodem tempore quando forma verborum exprimitur ita quod vnus verba proferat et eo tempore puerum immergat. Ista autem immersio debet fieri trina vice: nisi necessitas magna suadeat aliud facere. vel si baptizandus esset adultus quod per sacerdotem ter immergi non potest. tunc enim sufficit trina aspersio aque: quod ecclesia in pluribus locis seruat. et in paruulis propter pericula que accidere possunt circa totalem immersionem paruuli. Unde grauiter peccaret qui semel tamen immergeret: quod contra ecclesie consuetudinem faceret. Sciendum autem est quod secundum Iohannem Parisiensem super. iij. dist. iij. et. iij. aquam baptismi non oportet de neces-

sitate esse sanctificatam: quod dominus contactu sue mundissime carnis vim regeneratam aquis contulit. Sed tamen aqua debet esse simplex sic quod non mutetur species aque quantumcumque fiat comixtio. Unde non potest fieri baptismus in lixiuo: vel aqua maris vel sulphurea: vel in aqua expressa munde de luto. Et dico munde de luto. Et dico munde expressa. liquide et apparere sic quod ibi appareat vera aqua. quia aqua bibita spisso luto non potest fieri ueniens materia huius sacramenti. Et huius ratio secundum doctorem subtilem vbi supra est. quia lotio est materia prima vel quasi per se fundamentum vel pars fundamenti istius sanctificationis. Aqua autem est materia remota. Unde aqua imbibita spongie vel spisso luto etiam si tangit carnem: tamen non est conueniens materia ad baptismum: quia talis contactus non est lotio et similiter in glacie non est lotio et in niue eo quod non est aqua fluida lotioni conueniens. Similiter aqua roseacea vel aqua expressa de floribus vel broditum nimis spissum in quo plus est olei pinguedine quam de aqua: nec aqua mixta cum luto multo. Similiter vinum et salua autem et hominis vrina non sunt conueniens materia baptismi eo quod aqua ibi mutata est in aliam speciem. Vbi tamen non tanta transmutatio esset aque sicut in broditio: medone: ceruisia et sic de alijs liquoribus. Dubitant quidam doctores non esse materiam istius sacramenti. Ego tamen oino reprobo in istis liquoribus fieri sacramentum propter defectum significationis. Aqua enim baptismi significat illam aquam que fluxit a latere christi in cruce que fuit vera aqua elementalis et non miraculosa propter significationem baptismi. sic etiam et sanguis verus ibi profudit. Non autem institutionis in isto elemento est ex parte ueniencie

quia est frigida: fluida: lucida: necessaria: et ceteris. Et he omnes proprietates conveniunt homini aqua in qua debet fieri baptismus qui est ad reprimendum fauorem concupiscentie: ad flectendum rigorem inobedientie: ad illustrandum charitatem fidei: ad introducendum viam salutis. Item alia ratio. quia per baptismum ab his malis liberamur. scilicet ab inuidia: ignorantia: et concupiscentia ut patet ex proprietatibus aque. scilicet puritate per quam mundamur. perspicuitate. per quam illuminamur et frigiditate per quam ab estu concupiscentie temperamur. Sit etiam baptismus in aqua ne quem inopia alterius liquoris excusaret. et ne propter defectum periculum salutis homines incurrerent. et ut inueniantur apud omnes christi materia baptismi.

Quod triplex est baptismus.

Primum est sciendum est quod triplex est baptismus. scilicet fluminis qui fit in aqua communi. talis liberat a pena et a culpa et gratiam infundit in habitu et characterem imprimi. Alius est fluminis: qui tunc fit quando quis desiderat baptizari: sed non habet per quem baptizetur talis in fide saluabitur prout determinatum est in decretali. Applicata. et de presbytero non baptizato. et idem patet per Augustinum. lib. de ciuitate dei. et lib. de unico baptismo. et per beatum Ambrosium de obitu Valentiniani. et hic delet culpam et gratiam habet in usu in quo meritum consistit. Tertius est baptismus sanguinis qui fit in martyrio pro christi nomine suscepto ut patet de innocentibus. et quidam dicunt etiam de latrone dextero. Sed non videtur esse verum cum ille non possit dici martyr ex pena crucis: eo quod non pro veritate aut iusticia aut fide christi: sed pro suis sceleribus passus est sicut solus confitetur dicens. Nos quidem digna factis recipimus et cetera. vide-

tur ergo potius quod baptizatus est baptismum fluminis propter confessionem fidei quam habuit ad christum credens eundem deum et hominem esse. et iste baptismus ab omni temptatione liberat et conferat statim premium: quia martyres statim euolant in celum sine retardatione: sicut patet de sancto Stephano dicente. Et ecce celos apertos. Act. vii. Item in hoc sacramento quod est sacramentum tantum. ut est ablutio exterior in corpore. Quaedam res tantum. ut gratia interior. Quaedam res et sacramentum: ut character in anima: et sic qui ficte baptizatur cum proposito peccandi mortaliter nec attritus vel qui errat in articulis fidei. vel qui dicit sacramenta non valere tantum recipit sacramentum et non saluatur. Qui vero desiderat baptizari et non habet per quem. recipit rem tantum et saluabitur. Qui vero recipiunt rem et sacramentum: ut paruuli exterior et interior mundantur: quia recipiunt exteriorem abluitionem in corpore: et impressionem characteris in anima. Est autem character distinctio a caractere eterno impressus anime rationali secundum ymaginem configurans trinitatem creatam. id est hominem: trinitati creati. deo. et distinguens a non designatis secundum statum fidei. et hoc est tantum dicere quod character est quedam qualitas seu signum consignatum christum distinctiuum ab infidelibus et assimilatum fidelibus et dispositiuum ad gratiam. Et talis character est in debili potentie cognitue intellectue in qua principaliter consistit imago ex qua etiam homo habet quod sit homo sicut ex appetitua: habet quod sit bonus vel malus. Et ratio secundum Thomam. di. iij. q. iij. art. iij. quia impressio characteris est per quadam anime rationalis sanctificationem prout sanctificatio dicitur deputatio alicuius ad aliquid sacrum. Ad hanc autem sanctificationem non magis actiue

quid sit character
et cetera

atque de

De sacramento

operatur aia sanctificanda q̄ aq̄ sanctifi-
canda vel oleū vel chrisma ad sui san-
ctificationem: nisi q̄ hō se subijcit tali
sanctificationi p̄ cōsensum. Res aut̄ p̄di-
cte subijciuntur: q̄ libero arbitrio ca-
rent. & ideo qualitercūq̄ aia variet̄ p̄
proprias opationes nunq̄ characterē
amittit: sicut nec chrisma nec oleū nec
panis cōsecratus vnq̄ sanctificationē p̄-
dunt qualitercūq̄ transmutētur: dū-
mō nō corrūpan̄t. Null⁹ aut̄ pōt̄ bis
baptizari: q̄ dñs cōstituit baptismus
irreiterabilem & hoc propter plenam
remissionem taz pene q̄ culpe que fit
in baptismo alias daretur occasio se-
pius delinquēdi. Hec Sco. super. iij.
senten. di. iij. q. v.

De baptismi accidētib⁹.

Consequēter de accidentibus ba-
ptismi restat videre. Sunt autē
octo de solēnitare baptismi q̄ nō sunt
de substantia. &. Sal oleū chrisma ce-
rens chrismale salua. Flatus virtutē
baptismatis ista figurat. Hec cū pa-
trinīs non mutant, sed bene ornant.
Inungitur aut̄ baptizandus in quat-
tuor locis. s. in fronte vt fidem publice
predicet. & hoc fit in confirmatione p̄
ep̄m. In vertice vt agenda facilius co-
gnoscat. Inter scapulas: vt iugus xp̄i
suauiter portet. In pectore vt deum
dulcius diligit. Sed de istis omnib⁹
melius videbitur infra in practica hu-
ius sacramenti.

De cautelis circa hoc sa- cramentum seruandis.

Quinc de cautelis circa istud sacra-
mentum adhibēdis est vtendū.
Primo caueat sacerdos ne in priua-
tis domibus baptizet infante v̄ adul-
tum: nisi esset puer regis vel principis
quibus in hoc defertur. Et hoc intel-
lige preter casum necessitatis alioqn

in necessitate potest baptizare vbiq̄:
vt si puer esset in mortis articulo aut
deferentes haberent inimicicias ca-
pitales. Prout hoc totum notatur in
clementina vnica de baptismo & eius
effectu. Secunda cautela caueat ne
quem coacte baptizet vt iudeum vel
paganum: & hoc si reclamat vel pro-
testatur aliquo signo exteriori suum
dissensum: nam talis nō recipit sacra-
mentum nec cogitur leges christianā
tenere. Si autē metu mortis vult ba-
ptizari ne cremetur vel suspendat̄ p̄
suis excessibus: talis si non reclamat
quāuis intus dissentit vt sacramentū
recipiat: tamē tenetur legem xp̄ianā
seruare. Tertio caueat ne baptizet
amentem vel fatuum seu furiosus: ve-
rūtamen vt dicit sanctus Tho. Amē-
tes a natiuitate recipiūt sacramentū
sicut & pueri: & illi qui incurrunt amē-
tiam ex infirmitate postq̄ habuerūt
vsum rōnis & lucida interualla & ha-
buerunt tunc propositum recipiēdi
baptisma: tunc suscipiunt sacramentū
& rem etiam si actu contradicant q̄n
baptizant̄ in amētia: alias nō. Et sic
intelligendū est qd̄ dicit Augu. iij. cō-
fessionum: de amico suo qui dū despe-
raret baptizatus est nesciens. Quar-
to caueat ne iudeū vel paganū statim
baptizet: nisi prius de fide instruat̄
de cōse. di. iij. iudei: & hoc ne ecclesia
in talibus decipiatur. Et hoc est verū
nisi necessitas aliqua eis immineret.
Quinto caueat quando simul plures
baptizet ne dicat. Ego baptizo vos q̄
grauiter peccaret p̄m Tho. & tamen
essent baptizati. Et ideo cum plures
baptizat ad quemlibet seorsus dicat.
Ego te baptizo &c. hec sanctus Tho.
Si tamē maxima necessitas instaret:
vt si portarentur duo vel tres pueri si-
mul debiles & infirmi quasi agonizā-

tes. et tunc videtur mihi quod possit dici. Ego vos baptizo etc. ne propter dilationem ulteriore pueri morerentur. Sexto caueat ne variet formam per aliquam interpositionem magnam per quam discontinuaret actum hoc enim multum noceret secundum Petrum de tharantasia super. iiii. senten. di. iiii. q. ij. Modica tamen interpositio vel interruptio non nocet: ut si dicat. In nomine patris et tunc forte aliquid impedimentum sacerdoti occurreret: ut si madidaret sibi manica suppellicij vel simile. ita quod diceret ministro. vide ne madidet suppellicium vel sim. le. et tunc ulterius persequeret. et filij et spiritus sancti non viciaret baptismum. Similiter de tulle si accideret tempore prolationis dicendum est. aut etiam de silentio longo inter verba longa. idem intelligendum est secundum Thome. super. iiii. di. iij. q. iij. arti. j. Septimo caueat sacerdos ne in peccato mortali existens baptizet cum solennitate more solito puerum quia peccaret mortaliter secundum Thome. et Petrum de tharan. super. iiii. di. v. q. ij. quavis puer baptizetur in hoc casu. Et baptismus confertur tam per malum quam per bonum ministrum: quia bonitas ministri non est de necessitate baptismi: sed de congruentia. Nec peccat suscipiens baptismum a malo sacerdote tolerato ab ecclesia. Secus est de preciso ab ecclesia: ut ab heretico: scismatico: excommunicato. a quibus nullo modo recipiendus est baptismus nisi in casu necessitatis. tunc enim etiam a non baptizato ut a iudeo vel pagano posset recipi quantumcumque malo dummodo in forma ecclesie redderetur cum intentione videlicet faciendo illud quod facit ecclesia. Verumtamen si baptismus a malo sacerdote tolerato ab ecclesia non vitatur quantum ad sacramentales effectus: tamen a bono sa-

cerdote melius recipitur si haberi potest quod secundum beatum Thome. cum effectu principali potest aliquid addi plus ex merito baptizantis. Ex hoc patet quod danabile et periculosum sacerdoti est morari in peccato mortali ad unam horam: cum semper debeat esse paratus administrandum sacramenta. Sed circa hoc nota quod si in casu necessitatis iudeus vel paganus possit baptizare: non tamen possit lavare de fonte secundum Thome. Ratio quod in primo casu baptizando potest tenere vices dei cum sit eius creatura: sed in secundo non quia non est membrum ecclesie. nec etiam aliquam cognitionem spiritualem contrahit cum sit expertus spiritualis gratie. hec Thome. super. iiii. di. vj. q. iij. arti. ij. Octavo attendat ut habeat circa baptizandum actualem intentionem baptizandi: et maxime cum dicit verba essentialia. Tamen si tunc non haberet eam et tamen prius habuit eundem ad baptizandum sufficit. Ex quo patet quod furiosus aut ebriosus non potest baptizare. Et dico de ebrioso carente usu rationis qui talem intentionem non habet nec actualem nec habituales que est necessaria iuxta illud. Accedit verbum ad elementum et fit sacramentum. Ita secundum Bonaventuram in. iij. di. iij. q. j. arti. j. in si. principalis. ad hoc quod verba ordinentur ad effectum assignatum necessarium est intervenire intentionem ministri qui intendit in illo actu et verbo dare talem effectum: vel saltem quod ecclesia facere ordinavit. vel saltem quod christus instituit dispensare alioquin verba et elementum ut sic distincta non faciunt sacramentum. Hoc autem pro regula habendum est quod ad omnem sacramentorum dispensationem necessarium est habere intentionem actu vel habitu. explicitam vel implicitam

De sacramento.

¶ In Tho. in. lxxij. di. vi. q. ij. arti. j. Ho-
no caueat quilibet ne puerum antequam na-
scatur de utero matris baptizet. Et hoc
si puer ad omnes partes eius est in utero ma-
tris integer et totus: quia sic non potest aqua
eum attingere immediate: nec potest lauare
ibi existeret. Si autem appareret principalis
pars. puta caput tunc simpliciter bapti-
zari potest quia iam potest aqua aspergi. Si autem
appareret pars minor principalis sicut
manus vel pes illa etiam esset baptizanda
quia in illa parte est tota anima licet non omnes
sensus ut in capite. et postmodum potest
baptizari si nascatur uiuus sub conditione.
Talis tamen puer si nasceretur mortuus se-
peliretur in cimiterio secundum doctorem sub-
tilem. di. lxxij. q. j. arti. ij. Et idem tenet
Joannes parisiensis. di. lxxij. Similiter dicitur
duz est de illo circa quem diminuta est
forma ecclesie necessaria et necessitate
instanti. Talis enim sepeliretur in
cimiterio. quia pie creditur quod summus
sacerdos suppleret secundum Petrum de
tharā. di. lxxij. q. ij. arti. j. Decimo caue-
at ne matrem infirmam vel morientem
diuidat in qua puer uiuit. quia sic homici-
dium committeret quis quis hoc face-
ret. non sunt enim facienda mala ut ue-
niant bona. ad Roma. lxxij. Ideo cau-
tius dimittat perire infantem cum ea
quam ipsa pereat secundum dominum Petrum ubi
supra. Si tamen mater mortua esset iam per-
fecte. tunc potest et debet eam facere diuis-
dere. et puerum inde extractum baptiza-
re. alias non. Undecimo caueat ne mor-
strum non bene prius diiudicatum an
sit unus homo vel duo vel an habeat unam
animam vel duas baptizare festinet.
Nam si sint duo capita: duo colla: et
duo pectora: et per omnes erunt duo cor-
da: et ita baptizandi sunt duo et quilibet
seorsus. Si autem non est certum quod sint due
anime tunc primo baptizandus est unus
et postea alter sub conditione dicendo.

Si tu es baptizatus non te rebaptizo:
sed si non es baptizatus ego te baptizo
in nomine patris et filii et spiritus sancti.
Et tale monstrum dicitur fuisse in fra-
cia duo capita habens quorum unum expres-
sit uelle de eo de quo alterum expres-
sit nolle. unum enim uoluit continere et
sobrie uiuere: et aliud lasciuiri et epu-
lari. et cum unum per os suum excederet: aliud
se grauari clamabat ita refert doctor
subtilis. di. vi. q. j. arti. iij. Duo decimo
caueat ne crismate antiquo baptizet:
quia puniſ sacerdos hoc faciens de con-
secratione. di. lxxij. si quis de alio. Et de
sententia. excōi. in capitulo. Qm. libro. vi.
Ubi dicit glosa finalis dando rationem
quia uetus crisma non debet in esse uſui.
nec de illo debet quis crismari. Et
deponitur sacerdos qui de illo anti-
quo crismate ungit baptizatum nisi
in mortis articulo. Unde omni anno
nouum crisma debet confici et anti-
quum cremari de cōse. di. lxxij. litteris.
Sit autem diligens sacerdos inter omnia
ne puer decedat sine baptismo ut si iam
incipit canonem misse et uiderit puerum
morientem sine baptismo: potest eum
baptizare. de consecratione. di. j. Inul-
lus episcopus. in glo. penul.

De cathecismo et exorcismo.

Restat nunc ponere practica ma-
nualem circa huius sacramenti
dispensationem. Est autem primo sciē-
dum quod cathecismus et exorcismus
debent precedere baptismum quan-
do solēniter confertur. Exorcismus ve-
ro dicitur illa sonatio oronum per quas
expellitur diabolus et adiuratur ut recedat
a puero. de quo dicit Tho. quod valde con-
ueniens sit ipsum premitti ante bap-
tismum. Quia hoc signant ea que ponuntur
in baptismum. Recede ab eo sathana.

zē. Ipse etiā exorcismus debilitat potestatem demonis ne tñ possit in hoie sicut ante: ne baptismū z alia bona ī ipso impediāt. Sed ptās predicta totaliter tollitur in baptismo sicut etiā pharao prius est flagellat⁹ pplo nō dum de egypto egresso. z postea totaliter in mari rubro (qđ est figura baptismi) submers⁹. Et sic bñ dī: qđ exorcismi sunt instituti propter energuminos. i. intus laborātes per infectionē fomitis videlz cōtra diabolum in eis ptatē habentē. hec Tho. di. vi. iij. ar. i. z. ij. Est autē cathecismus. fm Tho. instructio ante baptismū in illis que sunt cōmunia. z dicūtur fidei rudimēta ad que credēda oēs explicite tenentur sicut est fides trinitatis: incarnationis z passionis dñi: iudicij: z puidētie dei de factis hoim. De alijs autē dōbet instrui post baptismū. Unde etiā fm Tho. in adulto requirit⁹ vt per se catholicizetur z christianam religionem p̄fiteatur. Cathecizatur autē ad hoc adultus qui ad fidem vocatur. vt ad quam vocatur proprio moueat volūtatis arbitrio. Hinc est qđ cum baptizatur ruten⁹ vel paganus adultus: non patrini sed ipsemet pro se ad interrogata respondeat sacerdoti. hui⁹ cōtrarium seruatur in mazonia in polonia. z satis male.

De modo baptizandi.

Postqđ igitur puer debeat baptizari sacerdos non permittat nisi vnum vel vnā feminā in patrilos p̄ ut determinatū est de cognatione spiritali quāuis. li. vi. de conse. dist. iij. Non plures. Alibi tñ consuetudo obtinet: qđ si puer mascul⁹ debeat baptizari: tūc duo viri z vna mulier in patrilos admittantur. Si vero femina: tūc due mulieres z vnus vir in patrilos

admittantur. z illa est satis tollerabilis cum honestatem quādam z vrbānitatem contineat. Deinde autē ante fores ecclesie sacerdos statuatur p̄rinos: vt si puer est masculus: teneat eū vir. Si vero femina: teneat eam mulier. z isti duo stant iuxta se. Alij vō possunt stare in ecclesia. vel iuxta qui pueruz conduxerunt. nec pro ipso respondeāt sed p̄nt omnia attendere dūmodo nō tangant puerum. Statuat autem sacerdos puerum ad occasum solis solus autem stet ad orientē. Quo facto sufflet in faciē eius: z dicat illuz exorcismum. Exi immunde spūs: z da honorem deo viuo z vero zē. que cōtinētur in agenda. Iterum statim dicat. Recede ab eo diabole zē. Flatus autē ille siue exsufflatio debet fieri ad occidentem: vt patet fm Tho. Et significat spiritus maligni expulsionē z boni introductionem. Post hoc faciat crucem in fronte eius dicens. Signū saluatoris domini nostri iesu christi in frontem tuam pono. similiter in pectore aliam faciet crucē dicens. Signū saluatoris dñi nr̄i iesu xpi in pectus tuum pono. Et demum coniunctim sub vna p̄latione faciat vnam crucē in fronte z aliā in pectore dicens. Accipe signaculum sancte crucis tam in frōte qđ in corde zē. Et quid ista signatio significet: statim in predicta ostenditur oratione cum dicitur. Sume celestium preceptoruz fidem zē. per qđ denotatur qđ ad hoc in pectore signatur qđ in preceptis dei suscipiendis acceptus efficiatur. Et in fronte vt leta facie dei culture existat aptus. Demū sequit⁹ oō. Preces nr̄as zē. in q̄ tunc dī. Et hūc electū tuū crucis dñice cuius imp̄ssioe eum signamus in virtute custodi. Et fiat crucis signatio sup totū pueruz. Inde sequit⁹ oō. Om̄ps

no

De sacramento.

Sempiternus deus etc. Circa quā querat prius sacerdos de nomine infantis dicēdo. Quis dicit vocari? Et postquē illi dixerit. *M.* ille statim persequat incipiendo orationē dicens. Omnipotens sempiternus deus pater dñi nri iesu xpi respicere dignare sup hūc famulū tuū etc. Non est aut opus cū venerit ad locū proprii nominis in aliqua oratione quæ requirat paternos dicēs: quō vocat. et hoc propter incongruitatē quæ ibi cōtingeret et improprietatē locutionis. *M.* oratio quæ requirit dici propriū nomen in accusatiuo casu: et patres respondēt in nominatiuo: quod est magna absurditas: sicut patet cuz dicitur respicere dignare super hunc famulū tuū. *M.* et si patres responderent in nominatiuo dicēdo. *M.* magna esset incongruitas. dicat aut sacerdos solus variando nomē vsq; ad fontem secundū exigentiam orationum puterit expedire. nec toties quoties occurrat nominatiuo requirat paternos: sed solus nominet in latino propter absurditatē predictā. Orationes autem iste sunt pro puero: vt gratia pueniat et subsequat quæ vires prebeat libero arbitrio. et quæ procul fiat vniuersa maligni spiritus illusio. Signat puer in fronte: in pectore: in oculis: in naribus: in ore signo crucis. cuius virtute victus est diabolus et exaltatus est xps. *Uñ abacuch. iij.* Cornua in manibus eius sunt: ibi abscondita est fortitudo eius. Hoc signo mununtur totius corporis sensus: cuius virtute oia sacramenta cōplent: et oia diaboli signēta frustrantur. Sicut enim cum primogenita delerent egypti populus hebreorum signatis postibus domorum suarū sanguine agni paschalis in typo dñice passionis saluatus est. Populus vero egyptiorum qui hoc caruit signo in suis primogenitis grauitate percussus est.

sic apud Ezechielem hierusalem ab imminere clade liberanda esse permittitur: si thau que figurā crucis exprimit in frontibus gemētibus atq; dolentiū signaret. Deinde ante quæ sal ponit in os pueri recepto sale simplici et modo benedicat ipsum specialiter per illā orationem. Exorcizo te creatura salis in nomine dei patris omnipotentis et in charitate dñi nri iesu xpi et in virtute spiritus sancti etc. faciendo signa crucis ad inuocationē cuiuslibet persone sancte trinitatis et compleat vsq; ad finem. Nec credat quis posse sufficere sal illud ad exorcizandum puerum quod benedicti die dñico ad benedicendum aquam: cum illud speciale officiū habeat et distinctum ab isto. Et ideo caueat sacerdos ne cuz illo sale cū quo die dñico aqua exorcizatur ad baptismum vadat: sed ipso die dominico in alio cypho benedicat sal pro benedicenda aqua et in alio pro exorcizandis infantibus ante baptismum. Cum autem compleuerit orationem dictam et sal benedixerit recipiat sal et ponat ad os pueri dicēs. Accipe sal sapientie: et sit tibi dominus propicius in vitam eternam amen. *Pos*nat tamen sal in os pueri pulchre et modeste nō cū vehementia sicut quidam solēt ponere: ita quod puer cogitur flere propter duram impressionem salis quod est abominabile. Seruanda est namq; maxima urbanitas et honestas in sacramentorum collatione propter deuotionem populi excitandam et reuerentiā sacramentorum a populo impendendam et exhibendam. Significat enim salis immissio gratiam et sapientiam peccatorum putredine preservatione. Consequenter proficiantur orationes solite que habentur in agenda. et prouideat sacerdos eas correcte dicere. Et quia speciales

sunt orationes super feminas et specialiter super viros: ideo singulis singulas adaptet. Que autem sunt super utrosque illas proferat super utrosque indifferenter. Deinde sequitur euangelium secundum Mattheum. Oblati sunt iesu puuli etc. quod sacerdos dicturus deponat mitram: similiter paternos deponere faciat. In legendo autem imponat manus infanti ut precludat diabolo expulso viam ne redeat. Et hoc idem signant benedictiones et crucis signationes superius premissae. legat autem pretermittendo dominus vobiscum. Quo facto faciat orare. Pater noster et Credo ipsos paternos. demum dicat illam orationem. Nec te lateat sathana etc. Quo facto recipiat mundos pulveres et terre et miscens sputo faciat indelutum in manu sinistra. recepto eo duobus digitis. scilicet pollice et indice dextre manus tangat autem pueri dicens. Effeta quod est adaperire. Et cum subiuerit in odorem suavitatis. tunc tangat nares. Caueat autem ne faciat lutum grossum et astantibus abominabile. sicut quidam facere consueverunt. emittentes per sputo quicquid flegma spumofum ex ore indicentes horrorem astantibus. De signat autem sputi et salive immissio sensus tactus auditus et aliorum sensuum spiritualium apertionem vel signat impedimenti remotionem ipsius demonis respectu fidei docendo vel discendo.

Post hoc sacerdos introducat puerum in ecclesiam dicens. Dominus custodiat introitum etc. dans ei per hoc potestatem intrandi ecclesiam et annumerando eum consortio fidelium. quo ad hoc videlicet ut possit orare cum fidelibus in ecclesia si est adultus. Etiam in missa dum tamen talis sit exorcizatus etiam si non esset ulterius secum processum non tamen posset audire to-

ta missam: sed nisi usque ad sursum corda. sicut et cathecumini. Tunc sacerdos accedens ad fontem querat a patris nominando puerum dicens. **N**. abrenuncias sathane. Et illi respondent abrenuncio: et iterum dicit. Et omnibus pompis eius. Ille respondet: abrenuncio. Hoc autem fit ideo ut prius abrenunciet errorem: et sic approximet ad veritatem. iuxta illud apostoli. Depone veterem hominem secundum conversationem pristina abnegantes omnem impietatem et secularia desideria: deinde querat iterum. Credis in deum patrem omnipotentem etc. et ter respondent patris. credo. et sic de singulis articulis fidei specificando distincte et interrogando. Et licet duodecim sunt articuli fidei in simbolo de quibus omnibus deberet querere et interrogare sigillatim sufficit tamen si plures articulos simul coniungat et de ipsis simul querat. et ita sufficit si totum symbolum sex vicibus vel octo percurret interrogando. Interrogatio autem ista debet esse in vulgari et non in latino: quia tunc patris laici fidem profiteantur pro baptizando puero. Est autem sciendum quod si adultus baptizatur licet patris ipsum teneant: tamen ipse solus debet respondere non patris ad interrogationem fidei et abrenunciationem supradictam cum habeat usum liberi arbitrii. Hoc autem symbolum traditur baptizandis tanquam noue vite auditoribus: per quam professionem incipit in eis mori vetus homo: et per fidem nouus viuere qui secundum deum creatus est in iusticia et sanctitate veritatis. Tandem sacerdos accepto oleo sancto ad hoc disposito quod vocatur oleum cathecuminoz referens puerum ex velamine suo: et denudans eum vngat eum prius in pectore: deinde in sca-

De sacramento

pulis dicens. Ego te in oleo oleo salutis in christo iesu dño nro: z tādē sub iugat. Pax tecū: z cleric⁹ assistēs rñdeat. Et cū spū tuo. Ista autēz inunctio olei significat hoīs expeditionē quā suscepit aduersus diabolu in pugna. fit em̄ in signū pugne cōtra inimic⁹ sicut athlete inūgunt̄ s̄m Tho. vel s̄m Petrū de tharā. signat legis del amorē p hoc q̄ fit in pectore vbi ē locus cordis. Per hoc autē q̄ fit iter scapulas designat deuotā subiectionē. Ungit̄ autē in pectore ne hostis ei immunda psuadeat desideria. Inter scapulas vbi ē vigo: portādi onus q̄ fortitudinē accipiat ad portandū pōdus diei z estus. Ungit̄ etiā in pectore vt vigeat i eo sapiētia. Ungit̄ etiā i humero dextro qd̄ exercitijs bonorū operū i deficiēs fuerit paciētia. Neq̄ em̄ nouerit sinistra quid fecerit dextravestra. Math. vi. Sed qz in humeris vigo: constat portādi onera huius ptis vnctione xp̄i athlete dedicātur vt sciānt se esse ad certamē vocatos per totum vite sue cursum cōtra antiquum hostē publicis ac priuatis cōgressib⁹ pugnāturos. Uel s̄m Raba. in li. de institutione clericorū. Pectus vngit̄ q̄ nulle reliquie latētis hostis in eo resideāt: sed in fide trinitatis mēs ei⁹ cōfortē. Itē inter scapulas vt vndiq̄ munitat̄: z ad bona opa faciendī p dei grām roborē. Deinde oib⁹ his rite pactis q̄rat sacerdos a patrinis infan tē tenētib⁹: z si fuerit adult⁹: tūc ab ip̄o tomet adulto q̄rat dicens. Quis vocaris: z ille rñdeat. R. Tandē sacerdos querat. Uis baptizari: z ille rñdeat. Uolo. Hoc autē faciat ter ppter hoc vt constet de ipsius volūtario pposito baptizandī: z ne coactus baptizari videatur: z tūc sacerdos recepto puerō ad manum sinistram: denudato eo

toto si est in estate: si vō in hyeme denude t̄m ipsi⁹ caput patenter z manifeste vsq̄ ad ipsi⁹ scapulas tenēdo eū supra fontē si est infans. si vero adultus. tunc solū inclinato capite in fontē ter dicta distincte z exp̄sse habēdo itētione ip̄m baptizādī. Et ego te baptizo: in noie p̄ris: z tunc faciat manu dextera p̄mā aque in capite pueri p̄fusionē. Statimq̄ p̄sequat̄ dicens: z filij: faciēdo scd̄am p̄fusionē in capite pueri sicut prius. z deinde subiūgat. z spū sancti faciēdo s̄luter tertiā p̄fusionē seu abluōne. Quā q̄dem immersionē recipiēs hō a sordib⁹ vetustatis ipsius exutus: z aliū nouum hoīem induit⁹ triduanus xp̄i sepulture consepelitur. Unde ait ap̄ls. Qui cūq̄ baptizati sumus zc. Ambrosius autē in libro de sacris dicit q̄ trina interrogatio ante baptismū z trina immersio in baptismo significāt triplcē lapsus p̄c̄i q̄ ibi abluūt scz cogitatiois locutionis z opis. ideo etiam fit trina confessio. Ista em̄ forma obseruanda est a vetulis in necessitate baptizantibus: z p̄ curatores sepi⁹ p̄dicāda. Nā cōperit̄ z inuenit̄ in prochia mea q̄nq̄ multa sup̄sticiosa z vana his v̄bis addit̄ ea mirabilr variari. Quidā em̄ p̄ferunt sola ista verba sine asp̄siōe aq̄: credentes sufficere solā p̄lationē verborum. Quidam autē solo sale puerū cum his verbis tangunt. Quidam vero formā verborū mutāt dicentes. R. Ego te baptizo in noie dei amē. Quidam autē dicūt in noie oīpotentis dei amen. q̄ oēs forme enormes sunt. nec aliqd̄ operant̄. Sed hic querit̄ cuius sunt ista v̄ba cū dicūt patrinī interrogati. abrenūciat̄ sathane: rñdēdo. abrenūcio. vel credis in deū. z illi respōdent credo. videtur enim cuiuscunq̄ sint q̄ mentiri videatur ille qui res

spondet. Si enim sunt ex persona patrisini mēitur. qz nō habet in cōscien-
tia q̄ ipse baptizetur. Si autē p̄ puero
dicuntur nihilominus mēitur patrinus
cū puer sit nullius voluntatis cōpos:
vt patet eo q̄ dum imergitur recalci-
trat. Ad qd̄ dicendum est q̄ patrinus in
persona sui loquitur. Quod autē respo-
det credo zc. tñ est ac si diceret. talē
fidem habeo per quā hīc saluari pōt.
Lū simpliciter respōdet. volo bapti-
zari. sensus est in fide mea quam ego
teneo baptizetur. Seruātur tñ verba
ipsius pueri ex idēitate verborū pa-
trini: vt idēitas verborū ad puerum
notetur. Unde dicit Bonauctura q̄
qñ respondetur in persona paruuli
Credo. nō est falsus sermo vel incō-
suetus: qz s̄m Augustinū frequenter
signū accipitur pro re. sicut dicim⁹.
Cras erit resurrectio dñi. Et videns
fumū: dicit se videre ignē. Cū sensus
est. credo. i. sacramentū fidei recipio
vel recipere paratus sum. idest ad cre-
dendū me obligo. Dicit etiam iste do-
ctor: q̄ patrinus postea tenētur puerū
docere in hīs q̄ sunt de fide vel de bo-
nis moribus si nō habet alios docto-
res v̄l parētes: nūc autē ex quo habēt
parētes catholicos et visitāt ecclias
ibi potius doceantur: z sic patrinus ex-
cusantur. Notandum etiā q̄ qui vult
esse verus patrinus nō solū debet rñde-
re verba solita sed etiā tāgere puerū.
vñ respōsio non est de necessitate seu
essentia cōpaternitatis spūalis: sed
tentio seu leuatio. Potest etiā cōpa-
ternitas cōtrahi per procuratorē q̄tū
ad amicitia: sed non q̄tum ad compa-
ternitatis spūalis vinculū. vñ so-
lus procurator est verus cōpater: et
nō cōstituens procuratorem. vt habe-
tur de procuratoribus. c. fina. lib. vi.
Deinde sacerdos accepto sc̄to chris-

mate ungit puerū in vertice idest in
in sūmitate capitis dicens orationē
que sequitur. Deus omnipotens pa-
ter dñi n̄ri iesu xp̄i qui te regenerauit
ex aqua z spū sancto zc. Circa hoc tñ
cauendū est sacerdoti ne puerum un-
gat in fronte sicut iam plures fecisse
cognouit: z eos de cetero facere prohibi-
bit z interdixit. Nam solus ep̄s habet
ungere in fronte in confirmatione.
Unde phibitū est inferiorib⁹ sacer-
dotibus vt nunq̄ tangāt frontē hoīs
aliquo vnctione qm̄ eis non cōpetit.
De hoc expresse habetur in glo. ij. ca.
qm̄ i baptismo. d̄ sentē. excō. li. vi. vbi
dicitur manifeste q̄ post baptismum
sacerdos intūgat in vertice chrisma-
te: non autē in fronte: quia hoc est so-
lius ep̄i. vt notat de cōsuetudine. ca.
quāto. Prohibitio autē ne sacerdo-
tes inferiores intūgat in fronte ha-
betur in plurib⁹ iuribus. vt ptz de cō-
secra. di. v. ca. nouissime. Errores autē
causam illorū sic errantiū cōperi: qz
libros viaticosq̄ suos ipsos sic graui-
ter decipere vidi. Nam fere oēs agē-
de z libelli baptismales in hoc loco
sic habēt. hic faciat sacerdos crucem
in fronte. Corrigāt igitur de cetero
libros suos erroneos ne a dño corri-
gantur: z agāt penitentiam de errore
preterito. Adeant autē auctoritatem
ordinariā per quā cum eis sup̄ h̄mōi
errore cōmisso dispēsetur. Et fit etiā
ista vnctio in capite vt charitas q̄ per
spū sanctū datur: abūdet semper in
cordibus nostris. s̄m illud sapientis.
Oleum de capite tuo nunq̄ deficiat.
Cū z ap̄lus. Charitas dei diffusa est
in cordib⁹ n̄ris per spū sanctū qui da-
tus est nobis. Cū fit ideo in vertice
vt cognoscat se p̄motū esse in regale
genus z sacerdotale: vt a xp̄i cōsortio
vocetur christianus: z eterni regni sit

De sacramento

coheres. Et etiā statim tegitur veste vel mitra vt intelligat se diademate regij z sacerdotali: sicut dictū est: positi. Sed dubitat nōne iam spūs sanctus dat⁹ est baptizato in ipsa aqua baptismi. Rūdeo q̄ sic: sed differēter hic z ibi. Mā ibi dat⁹ ad pctōz p̄teritorū remissionē: qz p̄ ip̄am asp̄sionē aq̄ in baptismo oīa p̄terita pctā purgata sunt. Sz hic datur in ista vnctione ad edificādū in corde n̄ro dei z p̄ximī dilectionē. Lōsequēter datur baptizato vestis cādida q̄ debet ita disponi vt cooperiat totū caput z oīa loca vnctionū. s. scapulas z pect⁹ s̄m Hugo: nē q̄ candore suo figurā p̄fert accepte nouitatis z restitutionē innocentie: z sp̄e future immortalitatis. Hec est em̄ vestis in qua ad nuptias regis intrare quēlibet est necesse. Cū sacerdos imponēdo eā dicit. Accipe vestē candidā sanctā z imaculatā. i. vite innocentia q̄ tunc restituit ei: quā perferas ad tribunal xp̄i: vt habes vitā eternā amen. Potest tū iste pānicul⁹ etiā seruari pro alijs pueris baptizādīs i ecclesia: vt d̄r de cōse. di. iiii. c. si q̄s: vbi dicitur. Si q̄s voluerit chrismate iterū pannū linire z super aliū baptizādū mittere nō est aburdū. Et vltimo sacerdos tradit puero in man⁹ lāpadē seu cereū incēsum: qd̄ significat fidei z amoris lōgitudinē. Lumē em̄ significat fidē: sed incēsum significat fidē informatam charitatis feruore. In manib⁹ aut̄ acceptū: significat bonorū operū exhibitionem: z cum tali christo oēs occurrere debem⁹ ad iudicium veniēte. Et ideo dicit sacerdos. Accipe lampadem ardentem z irreprehensibilē. et custodi baptismum tuum: vt cū dominus ad nuptias venerit possis ei occurrere vna cum sanctis et electis dei in aula celesti vt ha-

beas vitam eternam: et viuas in secula seculorum. Amen.

De sacramēto cōfirmatiōis.

Confirmas hoc deus qd̄ operatus es in nobis. Psal. Post sacramētū baptismi sequitur aliud qd̄ maximū ē quātū ad ministeriū dignitates.

Hoc em̄ a summis pōtificib⁹. i. ep̄is vel suffraganeis tātūmodo traditur: sicut z a solis ap̄lis tradebatur. vt d̄r de conse. dist. v. manus. Prius enim vnctio postea sequitur confirmatio: ibi peccatū dimittit: hic gr̄e dona datur. Datur aut̄ hic illa gr̄a qua cōtra singulavitia: z si nō semp: quōz tū pugnatur. Est aut̄ gr̄a quasi armatura qd̄a que in hoc deserto post trāsitum maris baptismi contra vitia pugnam⁹. Sicut enim submersis egyptiis a tergo sequitib⁹ filios israel: filios israel olim hostes oppugnauerūt p̄ desertū: sic submerso diabolo i baptismo qui primū nos inseqbatur multa nobis per hui⁹ vite desertū vitia constituit: contra que vitia gr̄a in hoc sacramento est data: qua quasi armatura quadam z munitione quadā munitamur. Unde post baptismi susceptionem in qua est gratia collata quātum ad innocentie z noue vite restitutionē: congrue petite ecclesia sibi dari sacramētū a deo per qd̄ in illa gratia cōfirmetur dicēs vba p̄missa. Confirmas hoc de⁹. i. p̄ sacramētū cōfirmationis qd̄ operatus es in nobis scz per gratiam baptismalis renouationis. Ista duo sacramēta ita sunt cōiuncta: qz ab invicē nisi morte p̄ueniēte nullaten⁹ p̄nt segregari: z vnum sine altero rite perfici nō pōt. Ita dicit melchisedes

papa scribēs hispaniarū ep̄is: cuius
 verba ponūtur de cōsecra. v. di. v. de
 his vero. Diffinitur autē istud sacra
 mentū s̄m doctore subtilē super. iij.
 senten. dist. viij. q. j. sic. **C**ōfirmatio est
 unctio hoīs viatoris aliquātr cōsen
 tiētis: v̄l libero arbitrio nō unquē vsi:
 facta ī frōte figura crucis cū chrisma
 te sanctificato: z a ministro idoneo si
 mul cū intētionē debita inungēte: et
 verba debite proferēte. signās effica
 ciā: z institutione diuina unctiōne aīe
 per gratiā roborās: ad cōfiteūdū cum
 constātia fidem xp̄i. Et sc̄dm beatum
 Tho. sup. iij. senten. Cōfirmatio in
 re est ipsa unctio chrismae sub for
 ma verborum prescripta.

¶ Que sint de substantia hu ius sacramenti.

Circa qd̄ sciēdū est s̄m Petrum
 de tharā. super. iij. dist. xvij. z ar
 ch̄. de cōse. dist. v. nouissime. Quinqz
 dicūtur de substantia hui⁹ sacramēti.
 Duo ex parte sacramēti in se. s. mate
 ria chrismae. id est oleū cum balsa
 mo ab ep̄scopo sanctificatū. vt habe
 tur de cōse. di. iij. presbyter. Hec pōt
 sine tali oleo cōferri hoc sacramētū:
 eo q̄ s̄m Tho. sup. iij. di. vij. q. ij. ar.
 iij. illa sacramēta q̄ sibi ministrū deter
 mināt: etiā materiā sanctificatā req̄
 rūt z exigūt. S̄z sacramētū qd̄ nō de
 terminat sibi ministrū nisi quātū ad
 solēnitatē: nō habet materiā sanctifi
 catā quantū ad necessitatē: sed quātū
 ad solēnitatē vt baptisim⁹. Et qz hoc
 sacramētū determinat sibi ministrū:
 ideo etiā req̄rit materiā sanctificatā
 ab eo q̄ ē minister hui⁹ sacramēti sc̄z
 ab ep̄scopo. **Q**uare autē materia est
 chrisma oñdit arti. ij. dicēs q̄ hoc sa
 cramentū sūpsit in itū ab aduētū spūs
 sancti in discipulos q̄ apparuit in lin

guis igneis: s̄z igni nihil cōueniētius
 accipi pōt loco ei⁹ pro materia in cō
 firmatione q̄z oleum. qz lucet z nutrit
 ignē. Figura autē lingue conueniēter
 accipit balsam⁹ ppter odorē. qz ppe
 confessionē lingue odor bone noticie
 dei diffundit in omni loco. Ideo sicut
 visibilis apparitio spūs sancti fuit in
 igne figurata in figura lingue. ita ma
 teria cōfirmationis est in oleo balsa
 mato: vt oleū pertineat ad consciētā
 quā oportet habere nitidā eos q̄ p̄fes
 sores diuine fidei cōstituūtur. Et bal
 samus ad bonā famā pertinet: quam
 oportet diffundere z v̄bis et factis
 in cōfessione fidei. Hec sanct⁹ Tho.
 Et licet xp̄s circa institutionē hui⁹ sa
 cramentū fuit vsus tali materia: nec
 apli post eū. tū ideo hodie ecclia non
 vtit̄ incōgrue tali materia. eo q̄ xp̄s
 nō alligauit potētiam suā sacramen
 tis. potuit enim sine tali materia cō
 ferre p̄ aliū modū gratiā huius sacra
 menti. Similiter s̄m doctore subtilē
 potuit cū discipulis dispensare in pri
 mitiua ecclia: vt per aliū modū cō
 ferrēt hoc sacramētū. maxime cū tūc
 erant aliqua signa sensibilia. vt puta
 descēsus sancti spūs desuper. z donū
 linguarū: que omnia accipiebant cō
 firmati per apostolos. Unde. nō fuit
 necessaria eis materia hui⁹ sacramē
 ti ī signo tam occulto: ex quo ī magis
 visibili z euidentiori illud cōferebāt.
 Credit tamen idem doctor q̄ hec ma
 teria ab apostolis sit instituta: licet nō
 legatur. Secūdum qd̄ est de substan
 tia huius sacramēti: est forma verbo
 rum que est hec. Cōsigno te signo
 sancte crucis: z cōfirmo te chrismate
 salutis: in nomine patris z filij et spi
 ritus sancti amen. Refert tamen ar
 chidiaconus de cōse. dist. v. c. nouiss
 me. z s̄m Hugonē ibidez tenuisse: q̄

De sacramento.

nec forma predicta nec alia est necessaria et de substantia huius sacramenti: immo creditur quod sacramentum olei et sacramentum chrismatis potest conferri sine verbo: dum modo fiat unctio de oleo vel de balsamo consecrato. Idem etiam notat. xcv. di. c. peruenit. Illud tamen ibi dicitur sub dubio. Ego tamen istud dictum minus recipio: nec admitto eo quod nec iure nec ratione consistit: et omnibus theologis magistris aduersatur. Tertium quod est de substantia huius sacramenti quod requiritur ex parte ministri est dignitas pontificalis seu episcopalis et intentio debita. In tantum enim requiritur ministerium pontificis in collatione huius sacramenti: ut si per alium simplicem sacerdotem fieret etiam de commissione non valeret: licet secundum quosdam papa potest simpliciter sacerdoti committere ut possit hoc sacramentum conferre. Et hoc tenet glossa. c. iiii. de consuetudine. Hoc etiam tenet ibi Hostiensis. Hoc etiam tenet Archidiaconus. xcv. dist. puenit. Hoc etiam idem approbat sanctus Thome super. iiii. dist. vii. q. vi. artic. iij. ubi assignat rationem dicens: quod papa per hoc quod est episcoporum summus non debet habere plenitudinem potestatis per relationem ad corpus domini verum: sed per relationem ad corpus mysticum. Et quia gratia sacramentalis descendit in corpus mysticum a capite. ideo omnis operatio in corpore mysticum sacramentalis per quam gratia datur: dependet ab operatione sacramentali super corpus domini verum. Et ideo solus sacerdos potest absolvere in foro penitentiali: et baptizare ex officio. Et ideo dicendum quod promouere ad illas perfectiones que non respiciunt corpus domini verum: sed solum corpus mysticum potest a papa qui habet plenitudinem pontificalis potestatis committi sacerdoti qui habet actum summum super

corpus domini verum: non autem diacono vel alicui inferiori qui non habet perficere corpus domini verum: sicut nec absolvere in foro penitentiali. Non autem potest simpliciter sacerdoti committere promouere ad perfectionem que respicit aliter quo modo corpus domini verum. Et ideo simplex sacerdos ex mandato pape non potest conferre ordinem sacerdotis: quia ordines sacri habent actum supra corpus domini verum vel supra materiam eius. Potest tamen concedere sacerdoti quod confirmet: quia confirmatio perficit eum in actu corporis christi mystici: non autem habet aliam quam relationem ad corpus domini verum. Et hoc dictum approbat in toto Petrus de thara. super. iiii. sententiarum dist. iiii. scilicet principali. q. i. ar. ij. Hoc idem approbat Scotus. Et licet Bonaventura videatur premissis contradicere. tamen assistens dum est maioris partem doctorum predictorum qui cum determinatione ecclesie hoc approbantes consentiunt in toto et concordant. Quartum quod est de substantia huius sacramenti est ex parte suscipientis. scilicet locus suscipiens qui est frons. Unctio enim fit ad significandum id quod confertur in sacramento. Unctio in confirmatione confertur audacia confessionis cuius oppositum. scilicet timor et erubescencia principaliter et evidenter in fronte manifestantur: ideo fit unctio frontis. Hec est ratio Archidiaconi. de consecratione. dist. v. nouissime. Alia autem ratio secundum Petrum super. iiii. dist. vii. q. iiii. quia etiam robur in fronte signatur iuxta illud Eze. iij. Ecce dedi frontem tuam duriorē frōtib⁹ eorū. Unctio tribus sacramentis fit triplex unctio sancti chrismatis. sed tamen diuersificantur ex fine quia in baptismo ut dictum est fit in vertice: ad significandum fidei susceptionem: quia vertex est locus rationalis. In confirmatione in fronte fit unctio ad significandum

dam audaciā cōfessionis: cui⁹ impetū
scz timor vel verecūdia in pallore vel
rubore frōtis ostēditur ex propinqui-
tate cellule memoratiue ⁊ imaginati-
ue. In ordine vero ī manib⁹ fit vnctio
ad significādum potestātē cōsecrādi
corpus dñicum. hec Petrus. Aliam
rōnem ponit canō dicēs. Spū sanct⁹
in baptismo tribuit plenitudinem ad
innocētiā: in cōfirmatiōe augmentū
ad gratiā prestat. In baptismo rege-
neramur ad vitā: post baptismū con-
firmamur ad pugnam. In baptismo
ablumur: post baptismū roboramur.
regeneratio per se saluat: cōfirmatio
armat ⁊ instruit ad agones hui⁹ mū-
di ⁊ prelia. de conse. di. v. spū sanct⁹.
His omnib⁹ cōsonās Rabanus de
institutiōe cle. ii. c. xxx. dicit. Signa-
tur in baptismo baptizatus cū chris-
mate in capitis sūmitate: idest in ver-
tice per sacerdotē simplicē. per ponti-
ficē vero in fronte. vt in priori vnctio-
ne scz in summitate capitis ī bap-
tismo significetur sup ipsum spū sancti
descensio ad inhabitatiōē deo con-
secranda. in scda quoq; scz in confir-
matione vt eiusdē spiritus sancti septi-
formis gratia cum omni plenitudine
sanctitatis scientie virtutis ⁊ veritatis
venire in hoīem declaretur. Habentur
ista verba de cōse. dist. v. nouissi-
me. Datur aut hec gratia non solum
cōmuniter sicut in alijs sacramētis.
sed etiā specialiter. per quā quis de-
putat ad effectū sanctitatis ⁊ idone⁹
efficitur ad christum confitēdum. Et
hec est maxima utilitas. Cū hoc de-
bent pensare hoīes ⁊ istud sacramen-
tū nō obmittere: nam obmissio ipsius
augmentum gratie subtrahit.

**De accidentibus circa sa-
cramentum cōfirmationis.**

Consequēter videndū est de acci-
dentib⁹ huius sacramenti q̄ sunt
quattuor. Primo q̄ istud sacramētū
est cōferēdū a ieiuno ep̄o. vt dicit ca-
non de cōse. di. v. vt ep̄i. Hoc autē est
prop̄ venerabilitatē hui⁹ sacramēti.
qz venerabilis est vt a ieiuno cōferat.
In necessitate tñ p̄fertur post prādiū:
presertim qñ est multitudo cōfirman-
dorū: q̄ ante prādiū cōmode expediri
nō pōt. Uel qñ aliqui veniūt de lon-
ginq̄ nō volentes expectare in cra-
stinū. Uel qñ ep̄us nō pōt expectare
in crastinū. vñ meli⁹ est vt tūc confir-
ment q̄ si ep̄o recedēte sic dimitterē-
tur. Scdo q̄ istud sacramētū sit a ie-
iunis hoībus sumēdum. p̄pter reue-
rētiā ⁊ honestatē huius sacramēti:
vt dicit in ca. vt ieiunī. de cōse. di. v. Tñ
vt dictū est ī necessitate etiā post prā-
diū pōt suscipi. Tertio q̄ in susceptio-
ne hui⁹ sacramēti d̄z aliter cōfirmat⁹
tenere cōfirmandū: eo q̄ ille qui acce-
dit ad illud sacramētum nō h̄z robur
per se stādi. nec p̄sumit p̄ se stare: nisi
adiut⁹ ab alio. lz aut de rōne hui⁹ sa-
cramēti p̄firmat⁹ debeat eē q̄ illū d̄z
tenere: tñ si nō est cōfirmat⁹ p̄pter h̄
nō est minutū hoc sacramētum: licet
grauiter peccet. de cōse. dist. v. nouis-
sime. Quarto req̄ritur q̄ loc⁹ vnctio-
nis ligetur panno quousq; sicce. Et
postmodū etiā p̄m Hugonē d̄z hō eē
sub quadā disciplīna in custodiendo
chrisma. scilz ne caput lauet vsq; ad
septē dies: p̄pt̄ septē dona spiritus
sancti q̄ tūc recipit. Hoc tñ hodie nō
bene seruatur. Bonū tamen esset ser-
uare p̄pter reuerentiā sacramenti ⁊
significationem predictā. Cōsuetudo
autem n̄ra est q̄ ligatura illa portetur
vsq; ad tertū diē: ⁊ tūc tertia die cō-
buretur panniculus: ⁊ locus frontis
bā cū sale ⁊ aqua lauetur: et aqua in

De sacramento

focum: vel in fornacem fundatur.

Cautele huius sacramenti.

Quoniam primo caueat sacerdos: ne aliquid quod prius confirmatum confirmet: quia hoc sacramentum est irreiterabile cum imprimat characterem indelebilem sicut et baptismus. Et etiam quia magnam iniuriam faceret sacramento qui istud reiteraret: cum per hoc prima confirmatio iudicaretur nihil esse. Secundo caueat confirmandus ne bis procurare scilicet se faciat. Nam talis pro penitentia debet ingredi monasterium et ibi sub habitu regulari deo famulari: ut dicitur de consecratione. di. v. dictum est nobis. Tertio caueat ne uxorem teneat in confirmatione virum vel maritum suum. vel e converso propter contrahendam cognationem spirituales quam impedit matrimonium contrahendum et conjugale actum. Nam tales debent abstinere ab invicem usque ad mortem ipsorum. et sic separari debent a thoro licet non absolvantur a vinculo matrimonij usque ad mortem. Similiter caueat ne quis filium proprium teneat: quia etiam contrahit cognationem spirituales inter conjuges: non tamen matrimonium dirimens: sed tamen graviter puniuntur conjuges. Similiter caueat ne sororem fratrem vel e converso teneat. quia sufficit inter tales vinculum cognationis carnalis. Si tamen fieret nihil impediret: sed tamen honestius est abstinere. Nam turpe est audire si frater vocaret sororem in hoc casu comatrem: vel e converso. Alij tamen cognati ut patruus fratruus avunculi patrini et cetera bene possunt tenere confirmandos nepotes et alios. Quarto caueat confirmandus ut non accedat istud sacramentum nisi confessus si est conscius alicuius mortalis peccati: ne ponat obicem gratie quam susceperit in hoc sacramento. Quantum tamen est ex vi sacramenti susci-

pit ipsum sacramentum: non tamen esse sacramenti. scilicet gratiam.

De sacramento eucharistie.

Accipite et comedite et cetera. Matt. xxvi. et de consecratione. di. ii. panis. Quia suscitati a peccatis per baptismum et confirmati in gratia per confirmationem ne laborantes in via presentis vite in certamine spirituali deficiant.

Opus enim habet refici cibis spiritualibus alioquin salvatore testate: Si dimissi si ieiuni fuerint: deficiet in via. Matt. xv. Ideo post duo sacramenta sequitur tertium. scilicet venerabilis eucharistia. quod est cibus animarum nostrarum iuxta illud Joannis. vi. Nisi manducaveritis carnem et cetera. Ne igitur emittat sed frequentius sumatur a fidelibus hortatur salvator in verbis premissis dicens. Accipite et comedite. Et rectus ordo est ut post baptismum et post confirmationem sumatur hoc venerabile sacramentum ab adultis. Legimus siquidem quod submersis egyptiis in mari rubro: transitusque mari predicto: filij israel novum pascha in azimo pane fecerunt in deserto: sic nos submersis demonibus in baptismo cum peccatis nostris. in deserto huius mundi pascha novum in azimis syncretitatis et vitatis huius sanctissimi panis facere debemus. Circa vero hoc sacramentum excellentissimum tria sunt consideranda. Primo quod substantia ipsius. Secundo credenda ipsius. Tertio cautele. De primo sciendum est circa hoc sacramentum quod quatuor sunt de substantia sui necessaria. Primum est ordo sacerdotalis. Nullus enim potest hoc sacramentum conficere nisi sacerdos. unde nec laicus nec angelus bonus potest hoc conficere: quia non habet quod potestatem super actum consecrationis huius sacramenti nisi ordinatus in sacerdotem: non

*Sacramentum eucharistie est. sacramentum sub specie panis
vini verum christi corpus et sanguinem contingens
vi sacerdotalis consecrationis. S. Thomae in 3. par
q. 73, art. 1.*

em meritis sanctitatis: s; auctoritate officij et ministerij sacerdotalis h; sacramentum cōfici iuxta illud. Nō meritis p̄secrātis: s; in v̄bis cōfici sacerdos. Ex quo ptz error illoz q̄ dicūt q̄ si laicus p̄ferret v̄ba canonis super panē triticeū cōficeret sacramētū: qđ omnino ē falsum. Nec d; quē mouere illa historia q̄ refertur d̄ quibusdā pastorib; laicis q̄ addiscētes v̄ba canonis z p̄secrationis in ecclia a sacerdote tēpore cōsecrationis plata: ipsi etiā veniētes ad greges suos sup pane ptulerūt eadē verba: z statim apparuit puer pulcherrim;. Ibi em nō fuit caro xp̄i sicut est in hoc sacramēto a sacerdote cōfecto: s; ibi fuit miraculose ex p̄missiōe diuina qđā figura et species carnis diuinis formata: nec ille puer erat ver; xp̄s deus z hō hñs aiā sicut est in sacramēto isto p̄ sacerdotē cōfecto: vbi realiter ē xp̄s: cū diuinitate z humanitate: z aiā sua sicut nūc est in celo. Nec etiā illa caro illi; pueri adorāda fuit sic xp̄s: nec sumēda p̄ corpe xp̄i: s; pro quodā miraculoso corpore z ope diuino venerāda sicut alia miracula diuina. Sicut etiā dicim; de sanguine illo qui d̄ exiuit se de imagine lignea passiōis xp̄i: quā cū quidā iudei in celario confodissent in cōtumeliam xp̄i: subito emanauit quidā humor sanguine; in maxima quātitate: quo viso iudei illi fuerunt cōuersi. Ille enim humor nō fuit sanguis xp̄i verus sicut est in hoc sacramēto: nec dign; talī adoratione sicut qui est in calice: s; modo suo venerāndus tanq̄ miraculosum opus dei. Et de tali humore sanguineo collecto in loco predicti celarij fuit p̄ diuersas partes mūdi distributū. Ex quo perueniat error fidelitū qui putātes verum xp̄i sanguinē esse adorabāt eum

adoratione latrīe. z sic idolatrabant. immo dato q̄ fuisset ver; sanguis xp̄i sub cruce xp̄i collect;: adhuc minus esset adorāndus q̄ iste q̄ est in calice p̄ sacerdotē p̄secrat;. Ratto huius est: q̄ ille diuinus ē diuinitate q̄ cito defluxit ad terrā: de xp̄o non potuit dici filius dei amplius: nisi xp̄o reunit; et reintegrat;. Iste aut; qui est in calice cōiunct; est diuinitati: q̄ de ipso sanguine verum est dicere. Hic est verus filius dei. Cū ibi rōne cōcomitantie sit etiā vera caro xp̄i z anima ei; z diuinitas. Archi. de cōse. dist. ij. qui māducāt. tenet q̄ non remāsit aliq̄s sanguis sub cruce dñi: nec etiā de carne preputij: sicut Rome mōstrat;: z sth̄il deshm. s; erronee: q̄ tūc habuisset duo preputia: qđ tñ est falsum z non tenēdū. Magne itaq; dignitatis sunt sacerdotes q̄ hoc possunt qđ nullus citra deū facere pōt. Sed prohdolor; dignitatē suam minime attēdūt nullius pene reputantes estimationis. Scdm qđ est de substātia hui; sacramenti est materia debita. s. panis tritice;. z hoc ideo q̄ dñs se grano tritici cōparauit. Joan. xij. Tūm etiā q̄ xp̄s creditur sic cōsecrasse. Vinū vitis est materia debita et necessaria. q̄ xp̄s se viti comparauit Joan. xv. Ista aut; duo. s. panis z vinū ita sunt cōiuncta in consecratione: vt nequa q̄ vnū sine alio d; cōsecrari: aut a celebrāte suscipi: iuxta illud Belasij. Sacerdos corpus xp̄i sine ei; sanguine nūq; debet suscipere: aut em̄ integre sumat;: aut ab itegris abstineat. q̄ vn; eiusdēq; mysterij diuissio sine grādi sacrilegio nō potest peruenire. de cōse. di. ij. cōperim;. Non putet tñ quis ex hoc q̄ sacerdos quātū ē de rōne sacramēti nō posset cōsecrare hostiā p̄ se sine calicis cōsecratione. quia forma conse-

De sacramento

crationis panis et calicis non se expectant: quia altera sine altera totum effectum operatur quod cito profertur. Sed tamen dico quod hoc sacerdos non potest facere sine gravi peccato. Addenda est etiam vino modica aqua: quae significat coniunctionem populi ad Christum in hoc sacramento. Et hoc sine aqua in solo vino potest profici: non tamen sine gravi peccato. E converso vero sine vino in sola aqua nihil conficitur, et hoc tunc gravius est peccatum quam primum propter idolatriam quam committit populus tempore celebrationis et elevationis: quorum omnium est reus celebrans. Tertium quod est de substantia huius sacramenti est debita forma verborum que est hec super hostiam. Hoc est enim corpus meum, et super sanguinem. Hoc est enim calix sanguinis mei novi et eterni testamenti: mysterium fidei quod pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Circa quod sciendum est quod si illa coniunctio enim posita in ambabus formis non sit de substantia forme simpliciter necessaria: debet tamen apponi secundum usum ecclesie: qui usus a beato Petro initium sumpsit: et graviter peccat obmittentes eam. Quod autem premissum. Accipite et manducate ex hoc omnes: pertinet ad usum sacramenti et non est de substantia forme. Sed si queritur quomodo ista locutio est vera cum sacerdos dicit, hoc est enim corpus meum. Hoc enim videtur falsum si ex persona sacerdotis illa verba dicantur: cum sacerdos non intendat proficere ibi suum proprium corpus sed Christi. Ad hoc respondetur breviter quod ista verba sacerdos non profert ex persona sua sed Christi. demonstrat autem illud pronomen hoc verum corpus Christi in ordine ad totam compositionem huius forme. Hoc est enim corpus meum. Non quod prolato isto solo pronomine hoc statim fit corpus Christi: sed prolata tota forma a Christo instituta: quia in vlti-

ma prolatione istorum verborum fit transsubstantiatio ad quam ordinatur precedentia. Et pro isto vltimo sciendum est quod secundum beatum Thome, super illud, dist. viij. q. v. ar. ij. forma huius sacramenti differt a formis aliorum sacramentorum in duobus. Primo quia forma aliorum importat usum materie, forma autem ista importat consecrationem tantum: que consistit in transsubstantiatione materie. Unde minister vel sacerdos in conficiendo hoc sacramentum non habet alium actum nisi prolationem verborum ex persona Christi. Secundo quia aliorum sacramentorum forme ex persona ministri proferuntur. Forma autem ista sacramenti a ministro in persona profertur Christi. Ad intelligendum autem quodlibet verbum positum in hac forma est sciendum quod hec forma est sufficientissima. Primo quantum ad operativam potentiam: quia cum factio habeat suam completionem: ideo convenienter ponitur istud pronomen hoc: demonstrans panem qui est transsubstantiatus in panem Christi: et est idem cum corpore Christi. Secundo est sufficiens quantum ad modum operandi, quia hic terminus ad quem est sine omni immutatione ex parte sui. Ideo bene ponitur hoc est designans permanentiam: et non ponitur verbum fiendi, scilicet designans mutationem. Tertio est sufficiens ex parte operis, quia hic corpus Christi verum designat corpus Christi mysticum quod habet diversas partes et forte diversarum rationum propter differentem gratiam gratis datam. ideo melius dicitur corpus quam caro. Quarto est sufficiens ex parte operantis. Unde quia corpus Christi non tantum significat corpus Christi verum: sed etiam significat corpus Christi mysticum: et cum hoc non possit facere secundum se: sed in quantum est unum vel unitum cum divinitate. ideo congrue ponitur ibi hoc est meum. Quinto est sufficiens

ex parte effectus principij. unde quia iste effectus. scilicet corpus christi est tante nobilitatis quod non fit in sacramento nisi a deo immediate. nec minister habet aliquem actum speciale in isto sacramento sicut in alijs. ideo convenienter factum est quod ista forma non profertur in persona alicuius: sed dei absolute: sicut vos hoies per turbam: ita dei per hoiem. Quartum quod est de substantia huius sacramenti est intentio consecratis. scilicet ut in speciali vel in generali hoc facere velit quod facit ecclesia: vel quod fecit christus et statuit faciendum. Licet tamen intentio semper est necessaria: de substantia non tamen attentio. Unde si mens rapitur vel alias ex infirmitate vel negligentia vel incuria: non ideo est minus consecratum quam si affuisset attentio. Peccat tamen ille qui consecrat et non intelligit: et se non recolligit quanto attentius potest ad consecrationem. Ita debet attentus esse ad hoc ut consideret quid facit. et tunc maxime quando plures hostias consecrat pro communicantibus. unde debet habere respectum speciale ad alias hostias omnes que sunt coram eo. alias enim si haberet generale intentionem ad omnes hostias que sunt in altari. staret quicquid quod etiam illas que sunt in pixide residue consecraret secundum quosdam. Mihi autem non apparet hoc: quia ex quo non intendit consecrare alias nisi que sunt coram ipso de propinquo cumulate ad unum locum quantumcumque generaliter intendat super eas non consecrabit nisi illas. Similiter dico quod si hostia aliqua saceret sub palla non consecrata. absconsa in tempore consecrationis forte per oblivionem clerici dimissa ex quo sacerdos de ea non intendit: non est consecrata. Secus dico si habet intentionem ad omnes que sunt ante eum: tunc et illam hostiam absconsam consecrabit. Tamen dicit Joannes caldinesis in suppli-

cationibus suis de officio ordinarij. Si sacerdos. quod si sacerdos credens ponere. xvj. hostias ponit. x. si intentio sua est tantum consecrare quantum habet ante se: omnes sunt consecrate. Et ideo dicendum est quod sufficit sacerdoti habere intentionem determinatam faciendi. ut facit ecclesia super totam materiam preordinatam sine specificatione numeri. secundum magistrum franciscum de braga in quadam questione disputata. Idem dico de vino perfuso super altari per negligentiam perfusionis tempore in calicem: quia illud non consecratur dum sacerdos non intendat super illud. Et ideo dixi quod maxime requiritur intentio super illa que sunt coram sacerdote posita in tali loco tamen et non in alio. Ex illa soluitur dubium: an schismaticus vel hereticus conficiat hoc sacramentum. Respondet etiam quod sic: cum talis potest habere intentionem ecclesie in conficiendo. et hoc maxime uniuersale. scilicet intendendo facere quod christus fecit et instituit faciendum: et quod ecclesia facit: licet etiam non intendat in speciali: quia ex quo est in heresi vel in schismate: ipse certus est et credit nil valere vel facere propter peccatum in quo est. Nec obstat capitulum schisma. xxiiij. q. i. ubi dicitur. quod schismaticus execrari potest non autem consecrare: quod intelligitur quantum ad efficaciam sacramenti: quia non operatur effectum salutis in illo sic consecrate illam vel conficente propter schisma vel heresim: sed tamen est verum corpus christi. Similiter etiam illud intelligitur: scilicet ubi dicitur. Non est corpus christi quod schismaticus conficit. id est quod non est verum corpus christi quantum ad conficentem in schismate vel heresi quia sibi non proficit: sed officit. id est nocet. Nihilominus tamen quantum est ad veritatem sacramenti est verum corpus christi. Similiter in. c. audiui: ubi dicitur. quod schismaticus execrari potest. non autem consecrare

De sacramento

intelligitur: vt dictū est. Quā p̄z illos
Indiscrete facere qui sacramentū per
grecos aut rutenos cōfectū in forma
ecclesie blasphemāt z deridēt: cū ibi
sit verū corpus xp̄i. Consultū tñ isti
facerēt vt illuc nō intrarēt: nec inspi-
cerēt in ipsorū ecclesias q̄ vt venien-
tes illuc derideāt. Concludēdo ergo
dico q̄ ad hoc sacramētum cōficien-
dū sufficit triplex cōditio ex parte cō-
ficiētis. Primo q̄ sit sacerdos rite or-
dinatus. Sc̄do q̄ possit verba profer-
re cōsecrationis. Tertio q̄ possit ha-
bere debitā intētionē faciendū quod
facit ecclesia. Propter defectū prime
cōditionis nullus laicus quātūcūq̄
sanctus: nec sacerdos gētilis vt tarta-
rorū: cōficiunt: q̄ nō sunt rite in for-
ma ecclie ordinati. Propter defectū
sc̄de cōditionis mutus nō p̄t cōfice-
re: q̄ nō p̄t verba cōsecrationis pro-
ferre. Propter defectū tertie condi-
tionis carēsusu rōnis z ebrius nō-
dum digestus: nō p̄t cōficere: cū nō
habeāt intētionē debitā. S; prima
cōditio est propria: q̄ solus sacerdos
et quilibet p̄t cui p̄t competere iste
cōditiones. s. prolatio et intētio. Nec
obstat si instatur degradato q̄ nō sit
sacerdos: quod tñ non est verū: quia
characterē sacerdotalē sibi semel in
ordinib; susceptis collatū nullus po-
test delere. Quāuis taliter degrada-
tus perdat priuilegiū clericale z tra-
ditur curie seculari: tñ si celebraret cō-
ficeret: quia auctoritas substantifica
non est sibi ablata quātum ad verita-
tē sacramētī: sed tñ quantū ad execu-
tionē legitimā q̄ caret q̄ ad se z alios
et quo ad totā ecclesiā. Quādo autem
dicitur q̄ schismaticus: excōicat; he-
reticus z degradatus nō cōficiant:
intelligendū est q̄ nō cōficiūt rite et
ordinate nec legitime quātū ad effi-

caciam sacramētī: vt sc̄z sit utilis illa
cōfectio ad salutē eis. sed tñ cōficiunt
quantū ad veritatē sacramētī. z hoc
catholice sentiēdum est de isto sacra-
mento omīssis opinionib; multorū.
Et si quis cōtra predicta obijciat ma-
gistrū sentē. li. iij. di. viij. vbi dicit ta-
les non posse conficere. Salua pace
magistri dico q̄ in hoc nō tenetur. tñ
propter sui reuerētiam vt eius dictū
potius valeat q̄ p̄reat: intelligendū
est q̄ tales nō possunt conficere de iu-
re z sine peccato seu ordinate: sed de
facto bene possunt. Nec moueat ali-
quē ratio magistrī ibi posita: per quā
dicit ideo nō posse predictos cōfice-
re: quia nemo in ista cōsecratione di-
cit Offero: sed offerimus hoc sacrifi-
ciū. Nemo igitur nisi fuerit mēbrum
ecclesie p̄t dicere cū alijs offerimus
quasi esset vna de p̄sonis ecclie. Quā
cū heretici z schismatici nō sint mē-
bra ecclesie nō possunt dicere offeri-
mus: ergo nec p̄ficere. Ad qd̄ dicim;
q̄ oblatio nō pertinet ad rationē con-
secrationis. vnde nō necessario requi-
ritur vt offerat. Ita soluit doctor sub-
tilis super. iij. distin. viij. q. ij. z Tho.
eadem distin. q. j. ar. j. iij. z. iij.

De credendis circa hoc sacramentum.

Alte omnia credendum est q̄ in
hoc sacramento idē xp̄s qui de
virgine natus est z pro nobis passus
est p̄tinetur. Et sicut ibi verū est xp̄s:
ita etiā est ibi sub vna quantitate: sed
nō quātificatiue: hoc est tātum dice-
re q̄ non vtitur illa quātitate occupā-
do locū. Sic etiā non vtitur claritate
sua illuminādo aerem. Sc̄do creden-
dū est q̄ corpus christi potest esse in
pluribus locis quātūcūq̄ plures
panes transubstantiantur in ipsum.

Unde in celo est localiter: in xbo di-
uino psonaliter: in altari sacramenta-
liter. Scdm naturale ei⁹ esse est in ce-
lo in vno tm loco. scdm esse sacramen-
tale ei⁹ pot esse in diuersis locis. Est
ergo hic fm q multa in ipsum trans-
mutari pnt. Sed fm esse psonale non
est in loco. Un dicit Petr⁹ de thara.
fm q vnu est z indiuiduu in se no pot
esse nisi in vno loco: sicut nec angel⁹
nec aliud corp⁹. sed fm q in ipm mul-
ta transmutari pnt indiuidua. sic pot
esse in diuersis locis. di. x. q. iij. arti. ij.
sup. iij. sentē. Tertio credēdū est fm
Tho. q cū corpus xpi apparet in spe-
cie carnis vl' pueri: vtrū ibi appareat
verum corpus xpi. vel an ille species
sint pprie corporis xpi: nō oino de-
terminatū est a doctorib⁹. Tamen se-
cure dī q ille dīmēiones panis ma-
nēt: z in eis alia accidentia sensibilia
superducūtur diuina virtute q specie
carnis pretendāt: sicut accidentia que
prius erant: pretēdebāt specie panis.
Quādo tñ appareret sub forma car-
nis vel pueri: non debet sumi: sed pro
reliquis seruari. Quarto credēdum
est q illa accidentia manēt sine subie-
cto post cōsecrationē virtute diuina:
retinēt tñ ibi modū agēdi vel patien-
di in corpore xpi quē pri⁹ habuerūt.
Quinto credēdum est q facta cōsecre-
tione vltērī nō manet in hostia cōse-
crata substantia panis: nec in vīno sub-
stantia vīni: sed statim corpus xpi fit
in hostia z sanguis xpi in calice. Et rō
fm beatū Thomā est: qz oppositum
huius dicere repugnat vbis xpi. Nō
em esset verū dicere: Hoc est em cor-
pus meum: sed hīc est corpus meum.
Item si remaneret substantia panis
tolleretur reuerētia xpo debita. vt cō-
tinetur in hostia. Nam xpo vt cōtinet
in hostia debetur cult⁹ latrie: s; si ibi

maneret substantia panis: nō deberet
talis cultus latrie exhiberi ppter ido-
latriā adorādo creaturā. z lz multido-
ctores huic cōtradict sentētē: tā tñ
pro catholica cōclusa est sub alexan-
dro quarto papa z Martino quinto.
Sexto credēdū ē q fractio q fit in ho-
stia nō fit in corpore xpi: sed tñ in spe-
ciebus hostie. Un ibi accidentia manē-
tia sine subiecto dicunt frāgi fm Pe-
trū di. xij. arti. principal. q. j. qz alias
fractio est qdā diuisio: diuisio vero est
passio quātū vt quātū. In sacramēto
vero aliqd est quātū p modū quātū vt
species: aliqd ē quātū sed nō p modū
quātū. vt corp⁹ xpi. Ideo dicēdū est q
fractio vel diuisio fit in speciebus z nō
in corpore xpi. Septimo credēdū est
q corpus xpi i hoc sacramēto pprie
nō videt: nec sāguis corporalis. Ratio
Grego. qz tūc ibi nō esset aliud visum
z aliud creditū. Item alia ratio natu-
ralis: qz nullū corp⁹ videri pot nisi ha-
beat accidentia in essentia: vel nisi sit
coloratū formaliter: vt pz de pariete:
sed color alb⁹ nō est in hostia forma-
liter: ergo non pot videri pprie. Nec
tñ errāt laici qui dicūt se videre corp⁹
christi. sicut illi nō errauerūt qui dice-
bāt se videre angelos i assumpto cor-
pore quos tñ nō viderūt in quātū fue-
rūt spūs. Et simile est de hoīe arma-
to quē dicis te videre: cū tamen nec
faciē nec mēbrum aliquod nudū eius
videas: immo vt dicit Clarro. distin. x.
q. ix. Nulla creatura naturali cogni-
tione nec angelus potest cognoscere
ibi esse corpus xpi. licet tñ visione glo-
riosa z intellectuali potest cognosci:
oculus tñ glorificat⁹ illud videre nō
potest corporaliter scdm Thomam.
Unde glorificati vident corp⁹ christi
in sacramēto visione intellectuali et
non corporali. Octauo credendum est

De sacramento

q̄ in hostia sunt quattuor: z̄ q̄ttuor veraciter in calice credēda cōtinentur. Primo em̄ in hostia virtute verbor̄: est corpus xp̄i. Ratio q̄ illud veraciter cōtinetur in hostia de quo verba faciūt mētionē: sed hoc solū est de corpore xp̄i: q̄ ibi dicitur. Hoc est enim corp⁹ meū: vbi nihil d̄r de anima nec de deitate nec de sanguine. Sec̄do ibi est sanguis xp̄i non principalr̄: sed ex concomitātia quadā necessaria: quia corpus verū z̄ viuū nō est sine sanguine: vñ dicitur anima esse in sanguine. Tertio ibi est anima xp̄i ex cōcomitātia mediata: q̄ impossibile est aiām informare z̄ pficere corpus nisi corpus sit dispositū: sed sine sanguine nō est ibi corpus bñ dispositū nec etiā organizatū. Ibi ex cōsequēti etiā ē anima cū ibi sit corp⁹ dispositū p̄ sanguinē: hoc ē dicere mediāte sanguine. Quarto est ibi deitas ex quadā cōcomitātia remota: q̄ corp⁹ z̄ deitas sunt disparia: tñ ex quo xp̄s natus fuit ex maria virgine verus hō z̄ de⁹: ideo etiā hic est verus homo z̄ deus. Similiter d̄r de calice q̄ ibi p̄mo est sanguis: quia de illo verba faciūt mētionē. Sec̄do ex cōcomitātia imediata ibi est corp⁹ xp̄i. Tertio ex cōcomitātia mediata ibi est anima xp̄i. Quarto ex cōcomitātia quadam remota ibi est deitas. ¶ Nono credendū est q̄ in hoc sacramento aliqd̄ ē sacramētum z̄ nō res sacramenti: sicut species sensibilis panis z̄ vini. z̄ ille species sunt creature. ¶ Cū adorator vidēs hostiā non debet ferre intētionē principalr̄ ad id qd̄ videt sed ad id qd̄ credit ibi esse. s. xp̄m. Sec̄do inuenitur sacramētū z̄ res sacramenti: z̄ hoc ē verū corp⁹ xp̄i z̄ sanguis eius. Ista aut̄ dicūtur sacramētū z̄ res sacramenti p̄ respectū ad ministrū vel sacerdotē sub debita for-

ma cōficiētē. ¶ Cū dicitur sacramētus quasi sacre rei signū: q̄ significat spiritalē refectionē anime. z̄ d̄r res: q̄ hoc ipsum facit p̄ gratiā qd̄ cōtinet. Tertio est ibi aliquid qd̄ est res sacramenti z̄ nō sacramētū: sicut est: gr̄a gratis data digne suscipiētī: z̄ hec gr̄a ē res significata nihil tñ significati. Quartū ibi est qd̄ nec ē res sacramenti nec sacramētū vt sunt illa oīa que sunt cōcomitātia hoc sacramētū: siue sint accidētia propria siue cōia. z̄ illa dicūtur potī⁹ forme accidētales siue species. ¶ Decimo credendū ē q̄ licet sacerdos debeat sub vtraq̄ specie sumere hoc sacramētū cū celebrat. tñ populo sufficit sumere sub specie panis tñ. Et ratio est quia fm̄ Archidiaconū de conse. di. ij. Cōperimus. In hoc sacramento nō solū attēditur efficacia sed etiā significātia. Significatur em̄ per istas duas species: scilz̄ corporis z̄ sanguinis seorsuz̄ sumptas per sacerdotē tēpore celebrationis q̄ sanguis christi in cruce fuit diuisus a corpe suo: vt dicit Gorrā. sup̄ Mat̄. Cum aut̄ sacerdos tñ z̄ nō populus habet hui⁹ facti significatiōē ex ordine suo exprimere tñ ipse z̄ nō populus: tūc sub vtraq̄ specie debet sumere: eo q̄ ipse tunc gerit vices xp̄i: populus aut̄ nō: z̄ ideo populo nō ē op⁹ de significātia sed de efficacia. Et q̄ efficacia est eql̄is vtraq̄ specie: ideo populo traditur sub altera specie in qua trahī pōt cū reueerentiā z̄ cautela. A presbyteris aut̄ tñ sumitur sub vtraq̄ specie. Et pro isto sciendū fm̄ Tho. i. iij. parte. q. lxxxij. ar. viij. z̄ vlti. q̄ circa vsum hui⁹ sacramenti p̄nt duo cōsiderari. vnū ex parte ipsius sacramenti. z̄ aliud ex parte ipsorum sumētium. Ex parte ipsius sacramenti conuenit q̄ vtrunq̄ sumatur. s. corpus et

sanguis: qz in vtroq; cōsistit perfectio sacramētī. z ideo ad sacerdotē pertinet hoc sacramētum cōsiderare z cōsecrare z perficere. nullo modo debet recipere corpus xpi sine sanguine. Ex parte aut sumētū requiritur summa reuerentia z cautela. ne aliqd accidat quod vergat in iniuriā tāti mysterij: quod p̄cipue posset accidere i sanguinis sumptōe. q̄ quidē si incaute sumeretur de facili posset effūdi. z qz crescēte multitudine ppli xp̄tani in qua cōtinētur senes z iuuenes: quorū quidā nō sunt tāte discretiōis vt cautelā debitā circa vsum hui⁹ sacramētī adhiberēt. ideo p̄uide ordinatū ē vt pp̄lo sub altera tm̄ specie deēt. Hoc idē tenet Tho. sup illō Joā. vi. Nisi māducaueritis. dicēs. Nō est de necessitate salutis p̄ceptio sanguinis sicut corporis xpi: cū xps totus sub altera specie tm̄ sumit. In hoc ip̄z seq̄tur Lya ibidē dicēs. Non est intelligēdū qz sub vtraq; specie sit fidelib⁹ exhibēdū: s; tantū sacerdotibus sumendum.

De cautelis seruādis circa hoc sacramentum ex parte sumentium.

Quia duplex status vtitur hoc sacramēto ad salutē. s. secularis et spūalis. ideo quilibet habet suas cautelas. Unas igitur oēs tam specialis cuilibet eorū q̄ cōis viriusq; simul. Et primo cauēdū est omnib⁹ ne in peccato mortali sumant hoc sacramentum. nam sic peccarēt grauiter. iuxta illud. j. ad Lhorin. xi. Qui autē manducat indigne: iudiciū sibi manducat zc. Sunt autem qui sufficiēter se preparant p̄m veritatē. s. qui expellūt diabolu de corde suo p̄ verā examinationē consciētīe: z per cōditionē siue iudiciū penitētie. z ibi cōsequun-

tur grām z māducāt digne. Alij sunt qui preparāt se sufficiēter: nō tm̄ p̄m veritatē: sed p̄m probabilitatē. ita qz estimāt se carere peccato. qui tm̄ si facerent maiorē cōsciētīe inquisitionē inuenirēt se reos. sed tm̄ sunt parati: qz si scirēt peccatū in se vellēt cōfiteri: nō tm̄ apponūt ad hoc omnimodā diligētīā. Et hi quib⁹ gratiā nō percipiāt: nō tm̄ incurrūt offensam. qz nec sumunt digne nec indigne quib⁹ sint indigni. Tertij sunt q̄ neutro modo se preparāt: immo contēnūt: z hi peccant mortālī z sumūt indigne. Unde indigne accedūt triplices homines. Primū qui cū cōsciētīa mortalīs peccati z sine p̄posito penitēdi accedūt. Scdū q̄ aliterq; ecclia statuit accedūt v̄ extra eccliaz: vt schismatici vel heretici. Tertij q̄ sine reuerētīa accedūt sicut faciūt multi qui premūt se ad altare z vnus in aliū qnq; puocat. vel vt quidā sacerdotes preparātes se ad celebrādum distracti accedūt z festināt. ita qz qnq; obliuiscunt qd faciūt: z licet q̄s nō possit h̄re certitudinē an sit imunis a pctis. p̄t tm̄ hoc perpēdere p̄ quattuor signa. Primū est cū quis v̄ba dei deuote audit Joā. viij. Qui ex deo ē verba dei audit. Scdm cū q̄s ad bñ operādū p̄optū se inuenit. qz p̄batio dilectionis est exhibitio opis p̄m Bre. Tertū cū q̄s p̄positū abstinēdi a peccatis in futurū habet. Quartū est cū quis de preteritis cōmissis dolet. vñ si q̄s p̄ hmōi signa facta diligēdi discussione sue cōsciētīe quib⁹ forte nō sufficiētī ad sacra cōionē accedat aliquo pctō mortali in eo remanēte: qd eius cognitio nē subterficiat: nō peccat: imo magis ex pte sacramētī pctōz remissionē cōseq̄t: qz istō sacramētū venialia delet z mortalia oblita. Scda cautela ē

De sacramento

omnib⁹ cōis ne quis pollutus in corpore accedat eodē die. z nō solū req̄ritur mūdicia mētis (q̄. s. sit sine pctō:) sed etiā corporis. Pro quo sciēdū q̄ pollutio pōt cōtingere ex sola dispositione nature nō ex precedenti cogitatione: z tūc nō est signū alicui⁹ peccati. s; pōt ebetudinē mētis inducere si simul cū imaginatione cōtingat: immundiciā tñ corporis habet: z ideo si necessitas imminet z deuotio exposcat nō ipedit: p̄cipue qñ sine imaginatione accidit. Tñ si p̄pter reuerentiā tñc abstineat laudāus est: maxime qñ talis dispositio nature non est p̄petua siue diuturna. Scdo mō pōt cōtingere ex p̄cedētī cogitatione: tūc si nō fuit cōsensu ad cogitationē: et necessitas urgeat: pōt accedere z celebrare. si aut nō urgeat necessitas: accedēdo nō peccat mortalr: s; venialr maxime qñ cogitatio est cū dlectatione: licet sine cōsensu. Dicit tñ beatus Tho. q̄ pōt cōtingere q̄ in ipsa cogitatione pollutio oriat: q̄ si placet propter dlectationē ex surreptione ē peccatū veniale. Si aut deliberāte cōsensu z p̄cipue cū p̄placētia futura: est peccatū mortale. Ista aut cōplacētia nō facit dictā pollutionē eē pctm: qz nō est ei⁹ causa: sed in se est pctm. Si aut placeat vt alleuatio nature: pctm esse nō creditur. Tercio cōtingit ex cibo z potu: tūc idē est iudiciū sicut de illa pollutione q̄ cōtingit cū imaginatione turpi. vt dicit canō. vj. di. testm: vbi dicit. cū appetitus gule ultra modū in sumēdis alimētis rapitur: atq; idcirco humorum receptacula. i. virilia mēbra grauātur. h; exinde animus aliquē reatus. i. veniale peccatū. Et hoc nō phibet ab eucharistie sūptione: sed a p̄fectione: nisi sit necessitas. Unde ibidem sequitur. nō tñ vsq; ad

probationē sacri mysterij p̄cipiēdi vltimissarū solēnia celebrādi: cū fortasse aut dies fest⁹ exigit: aut exhibere mysteriū p̄ eo q̄ al⁹ sacerdos deest ipa necessitas cōpellit: hec ibidē. Et nota s̄m Archi. i. cano. testm. distin. vj. q̄ lz pollutio ex crapula i somno est veniale: tum ipsa crapula p̄cedēs est mortale. Ex quo ptz q̄ lz pollutio ex crapula q̄ est veniale peccatum phibeat nihilomin⁹ p̄ter casum necessitatis a cōfectione. tñ laiciū a sumptione nō prohibet qd plus est: qz maior mūdicia req̄tur in sacrificio q̄ in sumptione. Tñ Archi. vbi supra elicit efficac argumentū q̄ min⁹ est audire diuina q̄ celebrare: eo q̄ s̄m Tho. peccator in mortali peccato existens: videndo corpus xp̄i in missa nō peccat: lz tunc debeat humiliari. Quarto p̄tingit pollutio ex illusionē diabolica. de q̄ dicit Joan. parisiē. sup. iij. sentē. di. x. q. ij. q̄ talis illusio habet qñq; causas intrinsecā sicut qñ dormiēs non fecit qd debuit. s. se nō signādo vel aliqd aliud z sic est peccatū. Aliqñ non est peccatū. s. qñ h; causam extrinsecā: sicut narratur in vitis patrū de quodaz sancto viro qui quotiēs celebrare volebat: p̄curabat ei diabol⁹ pollutiones: qd patres percipiētes dederunt ei p̄siliū q̄ audacter celebraret. Quocūq; tñ modo accidat ex quadā congruētia semp impedit sumptionē sacramētī p̄pter duo. Primo quia ibi semp accidit feditas corporalis: cū qua nullus p̄pter reuerentiā sacramētī dz accedere. vñ accedētes lauāt man⁹ zc. nisi forte talis esset imunditia q̄ esset perpetua z diuturna: vt si esset lepra vel flux⁹ sāguinis vel seminis. Scdo quia ibi seq̄tur pollutio in euagatione mētis p̄cipue ex turpi cogitatione: q̄ etiā nō sine culpa cōtingit. Tenēdū

tñ est fm Tho. q̄ in oib⁹ istis ppt̄ ne
 cessitatē vel solēnitatem diei: vel vbi
 vñ⁹ est sacerdos tñ postponēda ē ta-
 lis cōgruētia. et cōmittēdo se deo cū
 dolore z cordis cōpunctione p̄missa
 cōfessione si haberi pōt. alias cū bo-
 no p̄posito cōfitendi accedat in noie
 dñi. Dicit etiam doctor parisiēsis. vbi
 supra. z cōcordat cū sancto Tho. de
 menstruo z alijs immūdicis q̄ quā-
 diu durāt ex quo sunt tēporales imū-
 dicie z nō p̄petue in talib⁹ est abstinē-
 dū p̄pter reuerētiā sacramēti. Si tñ
 mulier habet deuotionē vel forte po-
 stea non habebit tēpus cōpetens ad
 hoc admittat: ne fm Grego. pena cor-
 poralis ei mutetur in culpā. Dicit tñ
 Gregori⁹ q̄ si mulier eo tēpore acce-
 dat nō est iudicāda: q̄ passio sua nō ē
 culpa. Si aut̄ abstinence laudāda ē. v.
 dist. ad ei⁹ vero. Valde igit̄ essent ar-
 guēdi sacerdotes idiote grauātes ta-
 les p̄sonas grauib⁹ penitentijs: eo q̄
 ad ecclesiā tēpore mēstrui ingrediun-
 tur aut ad sacramētū altar̄i accedūt.
 Et audiui de quodam q̄ pro vna leui
 pollutione cuidā pie femine z multū
 deuote dedit multa psalteria pro pe-
 nitētia p̄parāda. puto tñ q̄ p̄viderat
 in hac parte de symonia sibi p̄p̄si per
 eādē faciēdā: s̄z tñ mērita est iniqui-
 tas sibi. Illa enim statim discretiores
 accessit q̄ cū ea meli⁹ z min⁹ egit. z ita
 ille paup̄ fuit frustrat⁹ z in sua spe sy-
 moniacā cōfusus. ¶ Tertia cautela
 q̄ null⁹ die illo in quo cōmunicet de-
 bitū petat a cōiuge vel ecōuerso vxor
 a marito fm Tho. in. iij. parte. q. lxxx.
 nec etiā nocte sequēti aut precedenti.
 quod si fiat causa prolis generāde. vñ
 causa reddendi debitū iudicādum est
 sicut de pollutione nocturnali que ac-
 cidit nō sine peccato propter immū-
 diciā corporalē z mentis distractio-

nē. Cū in cōcilio libertino de conse. d.
 ij. c. om̄is hō dicitur. Omnis hō ante
 cōtionē sacrā a p̄pria vxore abstinere
 debet trib⁹ aut quattuor aut quinq̄ aut
 septē dieb⁹. Glo. abstinere d̄z quātū
 in se est vt nō exigat: actus tñ redde-
 re debet quolibet tēpore vt pt̄. xxxiiij.
 q. v. Si dicat. Dicit tñ glo. q̄ hoc nō
 est preceptū. pro illo notat. xxxiiij. q.
 iij. Vir cū p̄pria. Joānes etiā in no-
 uella sua de cōse. eccle. vel alta. c. j. li.
 vj. sup glo. in v. seminis. in fine dicit
 q̄ qñ maritus accepit eucharistiam
 nō debet exigere: tenetur autē redde-
 re de hoc. lxxxij. di. p̄posuisti. z. xxxiiij.
 q. iij. Christiano. In tali ergo casu vt
 dicit Greg. sunt homies suo arbitrio:
 seu iudicio relinquēdi: z eorū cōscien-
 tia est requirēda cū veniāt ad cōfessio-
 nē. Cū si quis voluptate dñante con-
 iugū miscetur: p̄hiberi debet ab hoc
 sacramēto. xxxiiij. q. iij. vir cū p̄pria.
 Alber. autē dicit q̄ etiā post sacram
 cōtionē non licet illo die debitū exige-
 re: nec exactū reddere nisi cū difficul-
 tate. Puto tamen q̄ reddens illo die
 debitū nō peccat mortaliter s̄z venia-
 liter. Sed diceres. tñ Hieronym⁹ in
 quodā sermone similiter p̄hibet: di-
 cens. Quicūq̄ vxori reddit debitum
 nō potest carnes agni edere. xxxiiij. q.
 iij. Sciatis. Dico fm doctore subtilē
 q̄ nō potest oīno cū tanta reuerētia.
 et ideo consiliū est vt tunc abstinenceat.
 licet non sit preceptū necessitatis. q̄
 non video quō propter hoc solū pec-
 caret mortalr q̄ percipit corpus xp̄i.
 Cū glo. super dicto ca. Sciatis. dicit
 q̄ talis nō debet edere de carnibus
 agni. i. corpe xp̄i: p̄pter reuerētiā sacra-
 mēti: cū causa libidinis cōmiscet̄ vxor-
 ri: alias vero teneat debitū reddere vt
 dicitur. xxxiiij. q. v. c. j. Nō video qua-
 re puniet̄ cū tñ pro mortali abstinē-

De sacramento

dū est a corpe xpi. de cōse. dist. ij. Quo-
tidie. Ex quib⁹ infero qd dogma bed-
hardorū docēs hoīem p̄e om̄i tēpo-
re quo idone⁹ est māducare spūaliter
esse idoneū ad māducandū sacramē-
taliter. totaliter ē pestiferū: z scriptu-
ris sanctis contrariū. p̄ hoc ex supra
dictis. Nam multi sunt sine mortali
peccato qui sunt idonei ad māducā-
dū spūaliter cū sint in grā: z tñ p̄pter
reuerētiā sacramēti non sunt idonei
ad māducandū sacramētaliter. sicut
p̄ de cōiugib⁹ actualiter cōm̄iscētib⁹
vt dictū ē. Itē apparet ex his quātus
error est dicere qd hō ex reuerētiā nō
debet moueri ad abstinētiā: immo
magis ad sacramētaliter percipiē-
dum. Similiter dicere qd uirgines et
vidue deuote negociā seculi abdicā-
tes: si se in defectibus z impfectioni-
bus spūalib⁹ inueniāt periculose: ab
hoc sacramēto abstinēat. Quā eis p̄su-
lendū est qd quotidie: alias frequē-
ter: alias aliquoties ī septimana hoc
venerabile percipiant sacramentū. q̄
oīa errorē sapiūt z vulpinā callidita-
tē. Quā dico p̄m doctore subtilē qd exi-
stens in grā actualr indeuot⁹ lauda-
biliter abstinēat ab hoc sacramēto.
Necessē cōsiliū ecclesie z sanctorū pa-
trū p̄ sumptionē sacramētī excitare
actualē deuotionē: sed p̄ ieiuniū. ele-
mosynas: orōnes z meditationes de-
uotas p̄mū in se deuotionē excitare
auxilio dei. z demū ex sumptione eu-
charistie feruorē z grā expectare fide-
lit̄ cōplemētū. ¶ Quarta cautela ne
quis cōtūcūqz cōtrīt⁹ de suis peccati
sine p̄fessione facta sacerdoti accedat
ad cōtionem. Nam sic accedēs peccat
grauius: ex hoc qñ habet copiā sacer-
dotū. Sacerdos tñ volēs celebrare
nō secū habēs copiā sacerdotū si im-
minet scandalū ppli: z iā incipit cano-

nē vel forte qz infirm⁹ amisit loq̄lā:
z ipe pro eo cōicando vult cōficere eu-
charistiā z celebrare missam: si talis
est in proposito cōfiteđi quanto citi⁹
poterit nō peccat cōicādo. Licet autē
in peccato existēs nō debeat sine cō-
fessione cōicare: tñ pōt videre corpus
xpi sine peccato. Si tñ abstinēat p̄p̄
humilitatē meli⁹ fecit p̄m Tho. i. iij.
dist. ix. Dicit tñ Albertus qd peccator
potest videre corpus xpi: sed nō mul-
to aspectu: s; eo visu debet percutere
pectus suum quasi nō sit dign⁹ aspe-
ctu. ¶ Quinta cautela est ne quis nō
ieiunus accedat ad cōtionē p̄pter re-
uerētiā sacramētī. vii. q. j. nihil. z de
cōse. di. ij. liq̄do. Et hoc p̄pter hono-
rē tantī sacramētī. vt dicit Augusti.
in libro respōsionū ad ianuariū. Nō
te moueat qd dñs post cenā cōicauit
apostolos: qz hoc fecit p̄pter impres-
sionē memoriē apostolorū meliorem.
Si tñ imminet necessitas mortis: tūc
pōt cōicare etiā post cibū vel potum.
sicut si quis vulnerat⁹ in taberna ho-
ra vespertina tendit ad mortem: talis
pōt expediri statim ne recedat sine
viatico. Quā non licet aliquā medici-
nā ante cōtionē recipe: nec etiāz pota-
re. Si tñ lauādo os aliqd aque: vel si
reliquias cibi inter dētes remanētes
trāsglutiret nō impeditur cōicare: qz
non sumpsit illud p̄ modū cibi vel po-
tus: sed per modū saluē q̄ vitari non
pōt. Si quis etiā post mediā noctis
aliquid per modū cibi vel pot⁹ reci-
pit: impedit a cōtione illo die. Si autē
ante mediā noctem siue dormiat siue
nō cōtū ad rōnem precepti non videt̄
impedire: tñ sine causa necessaria me-
lius est differre cōmunionē: z hoc p̄-
pter turbationē mētis q̄ prouenit ex
indigestione z insomnitate scđm quā
homo redditur ineptus ad cōtionem

Ita dicit Thomas i. iij. parte. q. xxx. Sexta cautela est vt oēs xp̄iani habētes annos discretiōis. s. a decē s̄m tñ sub z supra annis semel i anno in pascha non omittāt cōicāre nisi de cōsilio sui sacerdotis z pp̄t aliquā rōnabilem causam ad tēpus abstineat. vt dicitur de penitētia z remissione. Dis vtriusq; sex. Si tñ sepi⁹ possint cōicare cōmēdabiles sunt. Et maxime ad festa xp̄i ap̄loz et patronoz ecclesie in quibus maior deuotio excitat pp̄t festū diē. Quā antiqua cōsuetudo iure approbata habet q̄ seculares in natali dñi pascha z pentecostes de cōcilio debēt cōicare de cōse. di. iij. c. z si nō frequēt⁹. Seculares tñ persone cōtēplatiue z femine deuote singulis mētib⁹ possint cōicare. Quā s̄m Augu. in libro de ecclesiasticis dogmatib⁹. Singulis dieb⁹ dñicis: si nō sint in p̄posito peccādi ampli⁹. Singulis autē diebus non laudat neq; vituperat cōmunicantes. Non laudat: q̄ difficile est secularib⁹ se preparare ad hoc singulis dieb⁹: saltem digne. Circa hoc tamen sciendū s̄m Tho. sup. iij. dist. xij. q̄ si quis experimētāl̄r cognoscit ex quotidiana sumptione feruorem amoris ad deū augeri: z sacramēti reuerentiā nō minui: talis posset quotidie sumere siue cōicare. Si autē sentiat reuerentiā minui z feruorē nō augeri multū debet interdum abstinere: vt cū maiorē reuerētia z deuotione postmodum accedat. Unde quātum ad hoc vnusquisq; relinquendus est suo iudicio: vt dicit Augusti. libro primo ad Januariū. Nec te moueat in contrariū illud dictū Ambrosij primo libro de sacramētis. quod etiam ponitur cōse. di. ij. Si quotienscūq; quod etiam allegant huīlites heretici dantes presumptionē cōicandī secu-

laribus quotidie: vbi d̄r. Qui semp pecco semper debeo accipere medicinā. Hoc tñ est intelligēdum quātum ad preparationē animi z conscientie. Unde dicit ibidē glo. debeo semp accipere. i. debeo semper me p̄stare seu preparare habilē z dignum ad recipiendum. Sic etiam intelligendū est istud Ambrosij. qd̄ ponitur de conse. dist. ij. nō iste. vt dicitur. Accipe quotidie tibi illud qd̄ quotidie tibi proffit z sic viue vt quotidie merearis accipere. vbi glosa exponit. Accipe quotidie. i. prepara te quotidie habilē ad recipiendum. Et ex his ptz q̄ christianus semper habilē se prestans ad recipiendum hoc sacramētum dicitur semper cōicare: z si non sacramētaliter tamen spūaliter. s. per fidem deuotionē z charitatē. Juxta illud Augustini. Et quid paras dentē z ventres z non mentem. crede z māducasti. de cōse. dist. ij. vt quid. Patet etiā sc̄do ex hoc q̄ periculose errāt illi q̄ dicūt sufficit q̄ ego ante cōionem paschalē quadraginta dieb⁹ quadragesime mereddā habilē ad cōionē: nō curando totū tēpus anni inutiliter exp̄dere: immo credētes se dignos: tūc ad cōmunionē currūt intrepidī: quib⁹ tūc melius esset si quotidie digni existentes acciperent spūaliter siue mētālter z vtiliter: q̄ semel in anno sacramentaliter z dānabilr. vñ Chrysostomus super epistolā ad hebre. sermone. xvij. circa mediū oēs predictos tāgit dicēs. Quos magis acceptam⁹. i. approbam⁹ an eos qui semel i anno: an eos qui sepius: an illos qui raro accipiūt? Et respondet. Neq; illos q̄ semel: neq; illos qui sepi⁹: neq; illos qui raro: sed eos qui cum mūda conscientia: z qui cū mūdo corde: q̄ cū vita irreprehensibili isti semp accedūt.

De sacramento

Qui vero tales non sunt neque semel accedat: quia iudicium sibi accipiunt et damnationem et supplicium. hec Chryso. Ad hoc sonat illud de conse. di. ij. Accipe quotidie ubi dicitur. Qui non merentur quotidie accipere: non meretur post annum accipere. Et est dictum Augu. tractans illud Matt. vj. Panem nostrum quotidianum. Septimo caueat communicandus ne post communionem cibis lubricis aut potibus qui possunt vomitum provocare utatur: sicut fieri solet in pascha: ubi tunc utitur lardo cocto infrigidato: ouis infrigidatis: et alijs cibis ex quibus frequenter sequitur vomitus. Tales autem qui ex huiusmodi causis die sacre communionis habent vomitum: ex ipsorum culpa qualescunque: penitentia dura sunt puniendi. Et ne sacerdos tale quale voluerit penitentiam pro tali peccato intingat audiat penitentiam districtam diu per sanctos taxatam et a iure approbatam. Sicut enim dicit Beda in suo penitentiali: et ponuntur verba in decreto de conse. di. ij. ubi dicitur. Si quis per ebrietatem vel voracitatem eucharistiam euomerit. xl. dies. peniteat. Clerici vel monachi. lxx. diebus. Episcopi. cx. Si vero per infirmitatis causam euomerit: septem diebus peniteat. Et hoc quod dicitur de inferno cui iniungitur penitentia pro vomitu: intelligendum est quod hoc fit ad cautelam: quia cum esset infirmus non debuit sumere: et ita fuit in culpa. Quia et sacerdos sit circa hoc cautus quod si viderit infirmum talem ad vomitum prouum siue proptum: tantum ostendat sibi corpus christi: et suadeat sibi pie credendum et sentiendum de ipso: et sufficit sibi pro communione sacramentali. Quia nihilominus communicat ipse spiritualiter et si non sacramentaliter si est sine peccato mortali.

De cautelis seruandis ex parte sacerdotis hoc sacramentum conferentis vel conficientis.

Primo sacerdos caueat ne communique alienum parochianum absque licentia sui plebani: quia grauiter peccaret mittendo falcem in messem alienam. Religiosus tamen hoc faciens est excommunicatus de facto: et per solum papam est absoluendus. ut dicitur in ca. religiosi. de privilegijs in clemantina. Et nota quod plebanus conuocans alienum parochianum non incurrit hanc penam excommunicationis. ut dicit Joannes andree in glo. dicti ca. Et Stephanus polonus hoc idem sentit. Si tamen religiosus prefectus ecclesie parochiali hoc faceret: dubitat ibidem Joannes andree an incideret illam penam: videtur tamen dicere quod sic in cap. j. de decimis in prima glo. in clemantina ut in cap. j. de rebus ecclesie non alienandis. in glo. v. in fi. pena consimilis non extendit ad religiosum qui preest ecclesie seculari ut clericus secularis. Secunda cautela: caueat sacerdos ne peccatorem occultum ab hoc sacramento publice petente communionem abiciat vel prohibeat sicut quidam indiscreti fecisse inueniuntur. Quia dicit Augu. Non prohibeat dispensator. id est sacerdos pingues terre. id est peccatores mensam domini maducare: sed exactorum moneat timere. de conse. di. ij. non prohibeat. Pro quo sciendum quod secundum Tho. in. iij. sententia. dist. x. q. v. si peccatum est occultum per confessionem solum citum: et ille in occulto petit: debet ei denegare: et monere eum in occulto ne pereat in publico. Si autem nihilominus petit in manifesto debet ei dare exemplum christi qui tunc de traditori dedit corpus suum. j. q. j. Christus. de conse. di. ij. sicut iudas. Si vero peccatum est manifestum tunc siue in occulto siue in manifesto

petat: dicitur et denegari. Quare autem peccatum
 in occulto non est deneganda eucha-
 ristia. Guido de bas. in rosario decre-
 torum in dicto caplo. Non prohibeat. di-
 citur quod hoc est ideo: ne prodat peccatorem
 suspectum esse de crimine quod faceret si
 eum prohiberet. Sed diceret videtur in hoc
 sacerdos esse reus damnationis sic com-
 munitatis: quia dat medicinam per quam
 moritur egrotus et dat gladium furioso
 quo se transuerberat: immo videtur ta-
 lis sacerdos prolicere in lutum pessimum
 conscientie immunde illius peccatoris
 corpus christi. Respondeo quod hec omnia
 non debent aliquem mouere in contrarium:
 quia nihil concludunt. Iste autem sacerdos
 non dat medicinam mortiferam illi pecca-
 tori: sed ille peccator solus rapit violen-
 ter a quo non potest prohiberi de iure per
 sacerdotem. nec dat ei gladium sacerdos:
 sed ipse solus violenter rapit cui sacer-
 dos resistere non potest ex quo sibi ius
 prohibuit. Nec prolicet corpus christi in
 hoc casu in lutum: sed ille peccator hoc
 facit. Sacerdos autem inuitus hoc facit:
 et cum dolore maximo: quia monet eum in se-
 creto deum timere: quod cum fecerit non habet
 amplius quid faciat. Sicut de beato
 Grego. legitur quod cum fratri peccatori
 occulto eucharistiam dedit pu-
 blice dixit. Iudicet deus inter me et te.
 Eligat ergo peccator occultus secundum consi-
 lium Guidonis supradicti: ut potius se
 prodat suspectum de peccato abstinendo a
 comunionem quam in peccato sumat indigne. Ter-
 tia cautela est ne sacerdos det alicui ho-
 stiam non consecratam loco consecrate: quia secundum
 Tho. in sacramento veritatis non dicitur
 esse fictio aliqua. Et hoc ideo: quia man-
 ducans hostiam adorat eam: et sic comi-
 tetur idolatriam: quod crimine in sacerdo-
 te torqueretur. qui daret actus et cau-
 sam idolatrie. secundum Thomam. in suo
 quodlibeto. li. vi. q. vi. Nec etiam solus

sumat in missa propter quodcumque peccatum
 sibi occurreret hostiam non consecratam. Si-
 cut de quodam intellexi qui sentiens se
 grauius peccatis fornicationum irreti-
 tum presertim cum nocte illa habuisset
 concubinam transiens offendere diuinam
 maiestatem: in missa eodem die per ipsum
 celebrata: ad quam non confessus pudore
 factorum aliorum ne de eo illud sciret
 confusus accessit et hostiam non consecra-
 tam eleuauit populo adorandam: quam so-
 lus postea sumpsit quod se sepius me fa-
 cere asserunt coram concubina predicta:
 cum per eas ipsa retenta irreuerentior si-
 cuti ad quod ita indignus accederet
 fuisset reprehensus. Hoc autem est ma-
 ximum peccatum et maius illo: quo quis
 in peccato mortali comitatur. Sicut dicit
 decretalis de celebratione missarum
 de homine: ubi dicitur quod talis illud deo et
 populo: quia facit populum idolatrare.
 Faciat autem talis sacerdos iuxta consi-
 lium iuris. l. dist. De his in fine ultime
 glose. ubi dicitur quod talis dummodo sit
 contritus quantum non confessus ne-
 cessitate vigente potest licite celebra-
 re: et in tali casu non fingat se celebra-
 re: sed veraciter in nomine domini conse-
 cret. et hoc est dignum. Quarta cautela
 caueat sacerdos ne det corpus christi hy-
 strionibus et alijs qui homines puocant ad
 luxuriam vel lasciuiam et dissolutionem: quia
 hoc nec diuine maiestati nec euange-
 lice discipline competit. de conse. dist. ij.
 pro dilectione. Et hoc intellige de istis
 hystrionibus qui utuntur verbis impu-
 dicis vel factis illicitis: vel adhibent
 ludum negotijs: sicut illi qui induunt
 laruas et fingunt se ceruos vel equos
 induentes saccos: et qui hoc faciunt
 temporibus indebitis sicut diebus fe-
 stiuis distrahentes populum a deu-
 tione: alias autem illis potest dari comio qui
 licite et ornate interdum coram hominibus fa-

De sacramento

ciunt iocofam collationē verbis hone-
stis et nō scādaloſis. Nam ioculato-
res audire causa recreationis nō est
peccatū mortale. lxxxvj. dist. donare.
in prima glo. Mā et talib⁹ pōt dari alī
quid p mercede fm Tho. scda scde.
q. lxxvij. articu. iij. Similiter amētib⁹
et fatuis naturaliter non debet dari.
Si aut omnino nō sunt debiles in mē-
te: sed aliq modo sunt dociles: et hnt
reuerētiā ad sacramētum: non debet
eis denegari. Similiter pueris q nō
hnt discretionē non debet hoc sacra-
mentū porrigi. Quia cautela caueat
sacerdos ne habeat euaporatam aut
corruptā hostiā. Unde notant docto-
res qvltra vnā septimanā: seu hebdo-
madā sacerdos nō debet seruare ho-
stiā ne putrescat. vt habetur de sentē.
excō. vt promittim⁹. sup glo. j. Similiter
ne sit vinū acetosum: quia in talibus
nihil conficeret. Si tñ hostia nondū
totaliter esset euaporata: sed tēderet
ad corruptionē: si vinū etiā inciperet
acetescere: potest quidē confici: s; pec-
cat cōficiens mortaliter ppter reuerē-
tiā sacramēti. Similiter ne conficiat
in vino agresto. scz nondū maturo: qz
nondum est vinum: sed in via genera-
tionis. In musto tñ bene cōficitur. qz
habet plenā rationem vini: tñ nō est
conficiendū de multū recentī musto
propter impuritātē ipsius. fm Tho.
in. iij. di. xj. q. iij. ar. j. ij. et. iij. Videat
etiā sacerdos q apponat tñ de aqua
q totaliter potest cōverti in vinum.
Sexta cautela caueat sacerdos ne cū
est debilis: ita q non pōt p̄ficere mis-
sam: audeat celebrare: sicut contingit
patientibus tertianā febrē et quarta-
nam: vel quos interdū dimisit febris
qui vt sepius deficiūt in celebrando:
ita q vir ab altari domum languen-
tes deportātur. Clerū tamen licet sit

debilis et nō pōt celebrare: pōt tamē
seipm cōicare si nō hz aliū sacerdotē
qui ipsum cōicaret: sed tūc d; habere
stolā. xxiij. di. Ecclesiastica. in glo. pri-
ma. In hoc tñ casu si sacerdos incipēs
missam debilitat: in tñ q non possit
eam perficere: si est ante p̄secrationē
corporis xp̄i: vel ante cōsecrationem
sanguinis: vel etiā sanguine cōsecre-
to: d; reliqua pars misse suppleri per
aliū vt ptz. viij. q. j. nihil. Et hoc idem
tenet Tho. in. iij. pte. q. xciiij. Si autē
sacerdos post cōsecrationē corporis
xp̄i ante tñ consecrationē sanguinis
percipiat vinū aut aquā deesse in ca-
lice: tūc debet statim apponere et con-
secrare. Si vero post oia cōsecratiōis
verba p̄cipit q aqua desit: d; nihilo-
minus p̄cedere: quia appositio aque
nō ē de necessitate sacramēti. Nullo
aut modo aqua debet vino iam con-
secrato misceri. Si aut post ipam con-
secrationē sanguinis p̄cipit q vinus
nō fuit appositū in calicē: sed solum
aqua si hoc percipit ante sumptionē
corporis xp̄i debet deposita aqua si
sibi fuerit aq cū vino ponere: et resu-
mere a verbis p̄secratiōis sanguinis.
Si vero hoc p̄cipit post sumptionem
corporis xp̄i debet apponere aliā ho-
stiā cū sanguine cōsecrandā: et in fine
sumere hostiā iterū consecratā et san-
guinē: nō obstāte si prius etiā sūpsit
que erat in calice: qz p̄ceptū de p̄se-
ctione sacramēti maioris est p̄deris
q̄ p̄ceptū q hoc sacramētum a te-
junis sumatur fm Tho. Alijs tñ vi-
detur q solū debet apponere vinū in
calicē et aquā sine noua hostia: et repe-
tere x̄ba cōsecrationis calicis tñ ab
illo loco. Similimō. Et si timet plō-
gationē misse: sufficit dicere x̄ba essen-
tialia consecrationis calicis. Nec est
necesse repetere orones seqntes. Et

Intelligūt ipsi si gustauit tm̄ z nō trās
glutuit: qđ aut̄ faciat si habeat aquā
in ore z vere sentit qđ ē aqua tm̄. dicit
Innocē. qđ nō d̄z eā emittere. qz pro-
pter corp⁹ xp̄i qđ est incauendum est
ne viliter tractaretur. Et qz est timē-
dū ne generaretur scādalū his qđ vide-
rēt. Dicit etiā ipse Innocē. Si eā trās
glutit nō est ieiun⁹: nec debet postea
cōficere. vii. q. j. nihil. Hostien. vero
dicit qđ debet eaz seruare z ponere in
sacrario: z fm̄ h̄ d̄z se fingere eā trans-
glutire: et hoc ideo: qz alias tanq̄ nō
ieiunus nō debet cōficere. Ego tm̄ te-
neo cū Thoma: qđ post cōsecrationē
istius aque posset in hoc casu cōse-
crari corp⁹ xp̄i z sumi: ne sacrificium ma-
neat imperfectū: qđ est grau⁹ pctm̄.
Itē si percipit hostiā corruptam post
sumptionē d̄z aliā accipere z iterū cō-
secrare z sumere fm̄ Thoma. in. iiii. pte.
q. lxxiiii. ar. vlti. Similiter si recorda-
retur se obmisisse aliq̄ vba q̄ sunt de
necessitate forme. resumat formā ite-
rū per ordinē. si aut̄ essent vba nō de
necessitate forme pcedat ne turbet
ordinē officij diuini. fm̄ Thoma. in. iiii.
parte. q. lxxiiii. ar. vlti. Septima cau-
tela caueat sacerdos ne aliqđ de corpo-
re xp̄i vel sanguine i terrā vel in veste
ornat⁹ sui cadere vel stillare permit-
tat: qz grauiter puniret. Mā si cecide-
rit aliqđ sup tabulā lignēā: lingua lab-
batur z tabula radatur. Si aut̄ nō est
tabula: locus radatur z cōburatur: z
cinis i sacrario recōdatur z sacerdos.
xl. dieb⁹ peniteat. Si vero sup lapidē
altarīs ceciderit sorbeat sacerdos stil-
lā: z trib⁹ dieb⁹ peniteat. si vero sup
lintheū altarīs vel sup casulā sacer-
dotis ceciderit: si perueniret stilla ad
aliud lintheū q̄ttuor dieb⁹ peniteat.
si vero puenerit ad tertiu. ix. dieb⁹ pe-
niteat. Si vsqz ad quartū. xx. diebus

peniteat: z lauet lintheamina tribus
vicib⁹ q̄ stilla tetigerit supposito cali-
ce z aqua ablutiois iuxta altare cō-
dat. de pse. di. ij. si p negligētiā. Pos-
set etiā sumi a sacerdote nisi timeret
ab hominatio. Cauti⁹ tm̄ ē illa partē
lintheaminis vel corporalis excidere
et cōburere: cinerē aut̄ ponere in sa-
crario fm̄ Thoma. in. iiii. di. xii. z in. iiii.
parte. q. lxxiiii. ar. vlti. Habēt hec
oīa de cōse. di. ij. si per negligētiā.
Octauo caueat sacerdos ne aliqđ ca-
dat in calice z maxime in estate: vt est
vermis. aranea. musca. fim⁹ passeris.
puleris z similia. Qđ si ante cōse-
crationē calicis cōtigerit: calix d̄z ablut:
z de nouo vinū infundī cum aqua. Si
vero post cōsecrationē d̄z ante capl. z
diligēter lauari z cōburī z ablutio in
sacrario mitti. Et si venenū ibi esse d̄
prehenderit nullo mō sumere d̄z nec
altari dare: ne calix vite in mortē ver-
tatur: sed d̄z diligēter seruari in vascu-
lo. Et ne sacramētū maneat impfetū
d̄z inde poni: z sacerdos denuo incipe-
re cōsecrationē calicis vt sacrm̄ pficia-
tur. Nihil em̄ ab hoīabile d̄z sumi oc-
cassione hui⁹ sacramēti fm̄ glo. finalē
ca. si per negligētiā. de cōse. di. ij. hec
Hugo. Nono caueat ne corp⁹ xp̄i po-
nat incaute: ita qđ a murib⁹ comedat.
Qđ de hoc. xl. dieb⁹ d̄z penitere d̄ pse.
dist. ij. qđ nō bene. S̄z dicit tm̄ ibi: mus
nō comedit corpus xp̄i: quare ergo sa-
cerdos sic tūc puniē. R̄ ideo. lz multi
doctores nō cōcedāt ibi rodī corpus
xp̄i: sed solū speciē sacramēti eo qđ vt
dictū q̄ncito sumit̄ a mure vl̄ ab alio
aiali: desinit eē sacramētū: nō ē tm̄ in-
cōueniēs si dicat qđ mus sumat corp⁹
xp̄i cū sceleratissimi hoīes illd̄ sumāt.
fm̄ glo. de cōse. di. ij. qui nō bñ. Pōt
tm̄ dici. qđ licet hō malus sumat sacrm̄
istd̄ sacramētalr z nō spūaliter. mus
c. iij.

De sacramento

ñ vel brutū aial nec spūaliter nec sacramentaliter recipit: qz nō vritur eo vt sacramento: eo q non credit ibi esse deū z hoīem: sed sumit p modū alteri cuiuscūqz cibi: z ita sumit bene accidētia z species sacramētales s; non sacramētū: immo dicūt doctores: vt notat in glo. dicti cap. nō isti. de pse. dist. ij. qz etiā in bono hoīe quādū sentiūtur species: tādū est ibi corp⁹ xpī: z quācūto deglutit statim desinit esse sacramētū: z corp⁹ xpī desinit esse in sumente. ita sentit Hugo cardinalis. Sed Hugo de sancto victore vt recitat Archid. in cap. predicto. non isti. dicit qz quādū ibi manēt species sub illis est xpīs integer. vñ si intrans stomachū sub illis manet quādū sūt ibi: sicut sub ipsa specie est in pīride. Et verum est s; Petrū de tharāta. qz nō vadit in corpus nrm vt illud nutrit sicut ceteri cibi: intrat tñ z est ibi sub specie sacramentali quādū illa durat s; Petrū. z hoc etiā tenēt theologī. Dicit etiā glo. de pse. di. ij. tanta sup vbo cōmisceri: qz species ille nec cibis alijs cōmiscētur: nec in stomachū descendūt: z ppter hoc neqz per secessum emittuntur. Et licet aliquis ex ipsis reficiatur nō tñ incorporatur nec in stomachū descēdunt: nec p secessum emittūtur. Interdū tñ etiā homo odore recreatur: qui tñ nec per secessus nec in stomachū dirigitur. Tñ Bartholome⁹ brissiēsis ibidē dicit qz benedicere potest qz i stomachū descendant: nā alias quō euomerētur? Quādo ergo dicit Augustinus. Non iste est panis qui transit in ventrem. exponit Archid. in cap. Si quis per ebrietatem. de cōse. dist. ij. qz hoc pro tanto dicitur qz nō est iste panis qui vadit in corp⁹: sicut cibus naturalis: sic qz nutrit: s; ē ibi sub specie sacra-

mētali. Et pro tanto puniūt sacer dos: qz permisit irreuerēter a murib⁹ cōtractari sacramētū tam venerabile.

De sacramento penitētie.

Penitentia agite appropinquabit enim regnū celoz. Matth. iij. z. iij. Et d. pe. di. i. ex his. Quia restituta in baptismo innocētia hō fragilis

illesam z incōtaminatā continue seruare nō pōt vitā qn sepi⁹ cadat: ideo diuina maiestas contra casum hmōs pro restauratione innocētie predictę de sacramento penitētie prouidit: per quā hō a deo p peccatū elōgatus ad ipsum appropinquat. Hic est qz saluator veniēs in mundū quasi bon⁹ medicus egrotis cōsulēs dicit. Penitētia agite. Agite inqz s; Borram sup Matth. tanqz medicinā ad sanādum morbū: quasi armaturā ad inēdum bellū: quasi clauē ad referādū celū. Tris em cōsequitur penitētie actor: scz sanationē vulnerum cordis: armationē insidiarū hostis: z apertionē regni celestis. Unde d: appropinquabit em vobis regnū celoz. Diffinitur aut sic s; magistrū sniaz. li. iij. dist. xiiij.

Penitentia est virt⁹ qua cōmissa mala plangim⁹ cū emēdationis pposito. Ambrosi⁹ sic diffinit penitētiā. Penitentia ē virt⁹ cordis: amaritudo aīe pro malis q quis commisit. Alibi etiā idē Ambrosius dicit. Penitentia ē mala preterita plāgere: z plāgēda iterū nō cōmittere. Circa qd sciendū q duplex est penitētia. s. interior tñ. et est dolor pro peccato. Et hoc est de iure nature. Alia exterior q fit arbitrio hoīs. s. imposita per sacerdotē prima nō est sacramētū pprie s; scda. s. p mī-

ministris ecclesie imposita. Est autem mate-
 ria huius sacramenti actus ministri. scilicet sa-
 cerdotis quem exercet circa peccatorem
 absolvens ipsum. Forma autem istius sacra-
 menti licet a christo non sit instituta certa tamen
 secundum doctores est hec: quod primo promit-
 tatur oratio. scilicet illa. Dominus te absolvat. vel
 misereatur tui omnipotens deus: et dimittat
 tibi omnia peccata tua: et producat te in vitam
 eternam. Et tunc sequatur forma essentia-
 lis: scilicet. Et ego auctoritate qua fungor
 absolvo te a peccatis tuis. In nomine patris
 et filii et spiritus sancti. Ita ponit Albertus in
 scripto quarti. sen. tit. xvij. Dicit autem thomas.
 in iii. parte. q. lxxxiij. arti. iij. quod substantia forme est: Ego te absolvo: sed
 hoc quod promittitur: scilicet oratio non est de sub-
 stantia forme: sed tamen ne sacri effectus impe-
 diatur ex parte penitentis. Sit autem manus
 impositio super caput penitentis: quod non est
 de essentia forme. Thomas. quod hoc sacrum non
 ordinatur ad aliquam excellentiam gratie conse-
 quendam: sed ad remissionem peccatorum. unde ma-
 gis in hoc sacro competeret signum cru-
 cis quam manus impositio: in signum quod per san-
 guinem christi remittuntur peccata: non tamen est
 de necessitate sacri. Hoc tamen quod di-
 cit sacerdos. Ego te absolvo. valet in
id est sacrum absolutionis tibi committo.
 sicut cum queritur ab aliquo baptizato.
 Credis in deum? respondet. Credo quod valet
 tamen sicut sacrum fidei committere volo:
 secundum doctorem parisiensem. di. xliij. q. iij.
 Plures tamen doctores sic absoluunt. Aucto-
 ritate domini nostri iesu christi: et auctoritate
 beatorum Petri et Pauli et auctoritate
 mihi in hac parte concessa ab omnibus pec-
 catis tuis pro te deo et mihi confessis: ego
 te absolvo. In nomine patris etc. Et ista
 forma mihi magis placet. Tamen ex quo
 certa forma non est ab ecclesia prescripta
 in hoc sacro eligat sibi quis quam vult
 existis. Unde ex hoc potest patere quod cum
 istud sacrum non habet certam formam a christo

instituta vel per ecclesiam prescriptam vi-
 detur consonum quod illi qui absoluebant per
 virtutem passionis domini nostri iesu christi. vel
 aliter non sint damnandi tanquam erronei:
 immo videtur quod predicta forma absolu-
 tionis per doctores inuenta et approba-
 ta sit sustinenda. nec opus fuit repetere
 confessiones talibus factas: quia in nul-
 lo contra determinationem ecclesie vene-
 runt predicti. nec causa inducendi errores
 per illam formam: sed tanquam pie servata eadem
 usus sunt. Alteri sciendum quod tres sunt species
 penitentie. quedam est sollemnis quedam publica.
 quedam privata seu secreta. Sollemnis privata
 est que imponitur ab episcopo in capite ieiunij
 pro crimine publico et manifesto. sicut pro
 homicidio icidium et sacrilegio etc. et ta-
 lis non potest reiterari ne vilescat: nec
 imponitur clerico nisi deposito. Et agens
 tale penitentiam de cetero non potest promo-
 verit ad sacros ordines. Forma autem
 imponendi eam ponitur. l. di. in capite. ubi
 dicitur quod omnes penitentes que tale penitentiam pu-
 blicam suscipiunt presentent se episcopo in capi-
 te quadragesime ante fores ecclesie nu-
 dis pedibus: vultibus in terram dimissis etc.
 Ibi debent adesse decanatus: archipresby-
 teri: parochiani. et presbyteri penitenti-
 um qui debent intingere talibus penitenti-
 as. Post hoc eos in ecclesiam intro-
 ducant: et cum omni clero septem psalmos
 penitentiales ipsis in terram prostratis
 cum lachrymis pro eorum absolutione
 decantent. postea surgens ab oratione
 manus eis imponat: aqua benedicta
 super eos aspergat. cinerem tamen
 prius imittat. Deinde cilicio capite eorum
 cooperiat: post hoc per ministros ecclesie
 de ecclesia eos expellat cum responsorio.
 In sudore vultus tui. Iste tamen modus
 non servatur apud nos: sed translatus est
 in cenam domini. et ibi expedit. Sciendum tamen
 secundum Guillelmum. quod ingressus ecclesie qui
 iniungitur sollemniter penitentibus pen-

De sacramento

det ex arbitrio sacerdotis. tñ postq̄
introducuntur tales in eccliam p̄ ep̄m
feria quinta magna solū intrabūt ec-
clesiā vsq̄ ad octauā pasche. z postea
exibūt p̄ totū annū. vt dicit glo. l. di.
In capite: z erūt extra eccliam vsq̄ ad
eadē feriā seq̄ntis anni. nec cōcabūt
aliqñ vsq̄ ad mortē. Quōq̄ tñ minus
fm̄ arbitriū ep̄i. xij. q. ij. d̄ viro. xxxij.
q. ij. admonere. xxvj. q. vj. Si quis de
corpore. z de penitētia di. v. si q̄ vero.
Si tñ penitet potest ei sc̄do vel tertio
anno reddi ingressus ecclesie: vt p̄z.
xij. q. ij. de viro. Penitētia publica
est que fit i publico: nō tñ cū predicta
solēnitare vt cū iungit̄ alicui pere-
grinatio p̄ mūdum cū baculo cubita-
li z cū scapulari z cū hm̄oi. Et hanc
pōt imponere qlibet suo parrhochia-
no. Et fit publice ideo vt publicū pec-
catū publicā habeat medicinā. Sicut
si quis in fornicatione esset deprehē-
sus publice. vñ qz talis est magna cō-
fusione dignus propter aliorū scāda-
lū. Et vt sit alijs interrorem z in exē-
plū penitēdi z nō desperādi publice
agat penitētia. Nō oportet aut̄ pro
quolibet manifesto pctō manifestam
agere penitētia sc̄dm Alber. sed
solū quādo scādalisauit alios. Et hoc
est cōtra multos q̄ iungūt suis par-
rochianis publicā penitētia ante
fores ecclesie v̄l in circuitu cimiterij
ambulare ante processionē in die fe-
stiuo. vel iacere ad faciē infra ostium
ecclesie pro leui peccato: sicut p̄ vna
potatione vel pro alio peccato quod
tamen non scādalisauit totā ecclesiā.
Et isti precludunt viam penitēdi seu
cōfitēdi alijs similib⁹ peccatis inuo-
lutis: ne similiter cōfundantur. Pe-
nitētia aut̄ priuata seu secreta est quā
qs̄ iponit p̄ peccato occulto. Et aut̄
ordinate procedamus circa huiusmo

di penitētia tam publicas q̄ priua-
tas tria cōsiderari oportet circa istud
sacramentum. Habet em̄ penitētia
tres partes. sc̄z contritionem. confes-
sionem z satisfactionem.

De cōtritione que est pri- ma pars penitentie.

Contritio est dolor pro peccatis
volūtariē assumptus cū proposi-
to cōfitēdi z satisfaciēdi. Circa qd̄
sciēdum qz dolor est duplex. vnus est
volūtatis qui nō ē aliud nisi peccati
displicētia z iste est de necessitate et
essētia contritionis. Alius est dolor
sensibilis qui apparet i lachrymis z
suspirijs. z iste nō est de essētia cōtri-
tionis: sed de perfectione: qz nō est in
nra potestate eā habere qñ volumus.
Potest aut̄ fieri tanta cōtritio qz nō
solum culpa: sed etiam tota pena dē-
mittatur. potest enim tñ incēdi cha-
ritas in contritione z tātus esse dolor
sensibilis qz cōtritio inde procedens
merebitur solutionē ab omni pena.
Sciēdum tñ est qz aliq̄ putāt satis in-
discrete: tūc esse cōtricionē qñ habēt
quādā displicētia de peccatis. vel qñ
habēt propositū dolēdi de eis z tales
pauperes decipiūtur hoc em̄ non est
cōtritio: sed attritio. Sz qñ hō habet
perfectā displicētia z hz nō solū dolē-
di p̄positū: sed etiā verū cordis dolo-
rē pro ipsis: tūc habet cōtricionē fm̄
Tho. in. iij. dist. xvij. q. vj. ar. iij. De-
bet aut̄ peccator de omni pctō morta-
tali dolere z cōtricionē habere z de
quolibet specialr. De oblitis tñ suffi-
cit cōtritio generalis cū conat̄ ad re-
cordādū z ad dolēdum. Et d̄z dolere
de obliuione pctōrū q̄ ex negligentia
sua p̄cessit. Nō intellige qz qs̄ neces-
sario d̄z h̄re dolorē specialē de quoli-
bet pctō mortali talē videlicet dolorē

qui est gra informat. s; liq̄t q; d; hoc h̄re circa principiū cōfessionis cū q̄s recogitat pctā z dolet. Et bene faceret pctōr q; pro maiori pctō plus dolet: q; magis per hoc deū offendit z maiore penā promeruit. Nec d; cōtritiō saltem in habitu cessare in peccatore etiā post cōfessionē s; semp manere: vt dicit. Tho. in. iiii. dist. xvij.

De cōfessione nūc seq̄tur.

Cōfessio aut̄ fm̄ Augu. sic diffinitur. est p̄ quā morbo latēs spe venie aperitur. vel fm̄ Ray. Cōfessio est legitima corā deo z sacerdote peccatorū declaratio. Tenentur aut̄ habētes annos discretionis ad eā faciendam semel in anno. vt p; de pe. z re. c. Omnis vtriusq;. immo q̄liscūq; esset cōtritiō si quis contēneret confiteri dānaretur: vnde falsum est et hereticū dicere sufficit soli deo cōfiteri. Ita dicit canō de pe. dist. j. taciturnitas. Ubi est taciturnitas cōfessionis nō ē sperāda venia criminis. Itz hoc exēplo x̄pi qui lazarū suscitauit: s; tñ discipulis tradidit absoluēdū. Joā. xi. et. xi. q. iij. tūc vera. Itē decē leprosos ad sacerdotes misit q; in via eūdo fuerūt mūdātī: vt d; Lu. xvij. p̄ qd̄ significat q; peccator; in via eūdo ad cōfessionē rōne cōtritiōnis quā h; cōsequatur veniā z remissionē pctōrū: tñ tenetur venire z confiteri sacerdoti. Sed diceret quare pctōr d; ire ad cōfessionē vel sacerdotē ex quo remissa sunt ei pctā p̄ contritiōnē? Rñsio fm̄ Hosti. in sūma. de. pe. z re. ca. Tu dicit q; pctōr duplici vinculo ad satisfaciēdū astringit̄. vno quo ligat̄ ad deū. et illud in cōtritiōne dimittit̄. Alio quo ligatur ad ecclesiā. z hoc p̄ cōfessionē et satisfaciōnē dimittitur z p̄ absolutionē sacerdotis relaxat̄. Ad hoc fa-

cit de sen. excō. a nobis. c. j. de penitē. di. j. multiplex. z. c. quē penitet. in fi. z dist. v. cōsideret. s; igitur pctm̄ dimittatur quo ad reatū p̄ cōtritiōnē: manet i obligatione ad penā tēporalē p̄ sacerdotē infligiēdā. z pbat Archid. de pe. di. iij. p̄ductior. q; sic oēs creature ostēdūt z cōfiterur defect⁹ suos tēporales z naturales hoibus eo mō quo p̄nt: vt dicit glo. super illo versu. Cōfessio z magnificētia opus ei⁹ zc. ita hō d; ostēdere defect⁹ suos volūtarios z cōfiteri verbo vocali in quo abundat. Et etiā d; cōfiteri hominī: eo q; verbū diuinū humiliatū est pro pctis nr̄is delēdis. qd̄ verbū vn̄itum humanitati obligat nos: q; humiliemus verbū nr̄m loquēdo nō solū hominī: s; etiā deo: z nō solū deo: s; etiā hoī qd̄ fit in cōfessione vocali. Preterea cū hodie peccam⁹ corā deo z hoīe debem⁹ p̄fiteri nō solū corā deo sicut in veteri testamēto fuit: s; hominī locodei cōstituto. Nec p̄pter hoc q; in cōtritiōne hominī dimittitur reatus culpe sup̄flua esset cōfessio vocalis: q; fm̄ Hugo. cardinalē ad hoc necessaria est ad humilitatē z iusticiā exercēdā. Itē ad hoc q; eccle satisfactat q; lesa est ex pctō. Valet etiā fm̄ Joā. an. prop̄ fidē quā pctōr h; credēs autoritatē clauū i ecclesia. Similr valet p̄p̄t obediētā quā exhibet ministris eccle vel deo. de pe. di. j. multiplex. z. c. nōnulli. Qñ ergo legis i scripturis sc̄tis q; sola cōtritiō sufficit ad remissionē pctōr. intelligas in necessitate qñ cōfessio nō pōt h̄ri: nā tūc non est preceptū. iuxta illō. Cōfitemini alterutrū zc. quia necessitas legē non h; . Itz tūc volūtas p̄ facto reputatur. sufficit em̄ tūc soli deo p̄fiteri i corde. Si tñ ibi esset altq; layc⁹ bonū esset sibi confiteri propter hoc vt postea

De sacramento

ecclesiā informaret quibus remedijs pro aniā sua eēt subueniēdū. Doctor tñ subtilis dicit. Ex quo accusatio in cōfessione nō fit ad aliud nisi vt conseqatur snia: z laicus nō hz auctoritate sententiādi in isto foro: seqtur q nullo preceptū est ad accusandū se corā laico. Forte aut meli⁹ eēt hoc dimittere: si pctōr posset aliquale verecūdiā corā se hēre recogitando eadē: z sic eque puniri. Etia hz simplicib⁹ laicis sit utilis talis cōfessio corā laico i necessitate: nō tñ viris discretis q sciunt ad qd instituta ē cōfessio. Hinc est q dicit Joan. an. in. c. se ep̄s. de pe. z re. li. vj. in vltima glo. q hz laico in necessitate possum⁹ cōfiteri: tñ ipse nō pōt absolute: qz nō hz clauēs. de pe. dist. j. quē penitet. z notatur de officio cure pastoralis. vbi Hugo dicit. q hz in necessitate audit: nō tñ ad hoc vt sit vera absolutio: s; quo ad signa pnie declarāda. S; Ray. p̄tradit. Itē Archid. xxv. di. audire dicit qsdā dixisse q nullus etiā in necessitate teneat cōfiteri rusticō vellaiico: p̄sbytero absente: maxime pctā mortalia. Et dicit q illud Jacobi: Confitemini alterutrū pctā v̄ra tñ de venialib⁹ intelligit q pnt talib⁹ laicis cōfiteri in necessitate. v̄ loquit de cōfessione in gñali q fit in ecclia. v̄ loquit tñ de sacerdotib⁹. Hugo vero dicit q laico teneat qd p̄fiteri pctā sua cū nō pōt hēre sacerdotē. nec videt vere penitēs q in articulo mortis pctā sua nō p̄fiteat: cuiusq; pōt si sacerdotē hēre nō pōt: q̄ uis laic⁹ nō hz auctoritate; absoluēdi. Dicit aut glo. xxx. ij. q. oēs. q si laic⁹ i necessitate audiat pctā mulieris. nō pōt cū ea postea cōtrahere. si tñ cōtrahit forte tenet m̄rimoniū. Videtur tñ hoc tantū modo sacerdoti p̄hiberi: cū tantū ei⁹ officiū ē audire pctā. Tu dic secure q talis pōt cū tali

muliere cōtrahere quā audiuit in necessitate: qz per hoc sacramētū nulla cōpaternitas p̄trahitur. vt dicitur in canone. quāuis zc. de cognatiōe spiritali. li. vj. Item sciēdum q cōfessio sedecim cōditiōes habere debet que habētur in his versib⁹. Sit simplex humilis confessio pura fidelis Atq; frequēs: nuda: discreta: libēs: verecūda. Integra: secreta: lachrymabilis: accelerata. Fortis z accusans: z sit parere parata. Quantūcunq; autē nota sint sacerdoti pctā: adhuc tñ debent narrari in cōfessione: qz nō sufficit q ea cognoscit sacerdos vt homo tñ. i. in publico: sed etiā vt de⁹. s. in secreto cordis. de peni. di. j. imp̄fecta. in glo. prima. Teneat etiā pctōr: nō solū mortalia: s; etiā venialia cōfiteri. hz nō ita de necessitate absoluta teneat ad cōfessionē venialium sicut mortalium. Tamen ex quo non possumus vitam eternam consequi sine remissione venialium tenemur ad eorū cōfessionē: vt dicit Tho. in. iij. dist. xvj.

De modo audiendi confessiones.

Quia experientia docente: multos vidim⁹ in practica hui⁹ sacramēti errare. ideo vtile videtur ponere modū z formā circa audiēdas confessiones. Circa qd vidēdū est de pluribus. z primo de dispositione persone. Scdo quō sacerdos debeat inquirere a p̄fiteute. Tertio qui sint casus in quib⁹ potest absolute. De primo itaq; sciēdū q cōfessionē audiēs sacerdos debet sedere in loco omni suspitione carente vbi ab omnibus videri possit a nullo vero audiri: nō sicut qdā in cameris ante lectū propriū audiūt: vel in sacristia qui cōperti sunt multa mala cum spūalib⁹ filiis cōmississe.

#

 Nō d; etiam sacerdos vel cōfessor in-

 spicere vultum cōfitentis: ne ductus

 terrore sacerdoti minus audeat con-

 fiteri: vñ ne quid occultet vel alleuet.

 Maxime tñ a mulierib; caueat quia

 fm sapiētē: Facies mulieris sicut vē-

 tus viens. Nec debet sedere ex oppo-

 sito: sed ad lat;. Nec etiā d; proferre

 verba iocosa ne alter ipsorū ad risum

 prouocetur. sicut etiā cōpertū est de

 aliquib;: s; verbis blādīs z benignis

 cōfessor vtatur: nō sicut quidā faciūt

 maledicētes cōfitentī: dicētes diabo-

 lus te mihi miserat cū his peccatis.

 eos vel eas diabolo cōmendantes: vt

 quidā idiote faciūt. Nec debet sacer-

 dos mouere caput vel sputū sepius

 proficere: ne videatur a circūstantib;

 prodere peccata cōfitentis. Vbi ergo

 sunt illi qui pede trūdūt cōfiteētes vel

 faciūt quāsdā vociferatiōes suspicio-

 sas: vel suspiria suspiciosa ex quibus

 proditur cōfessio peccatoris. Cū ergo

 incipit cōfiteri attēdat verba sua cō-

 fessor vsq; ad finē: nec interrūpat nisi

 cū fuerit cōfessor per cōfitentē de ali-

 quo exquisit;: vel nisi cōfessor habue-

 rit necesse inq̄rere de aliqua circūstā-

 tia peccati. Si vero cōfiteēs corā sacer-

 dote pre timore erubescens obmutes-

 cit: tūc sacerdos eū dulciter alloquēs

 informet: z det sibi cor et audaciā his

 verbis: vt dicit Hugo. *Fili charissime*

ex abūdātia grē diuine habem; ma-

gnū donū hoc z salutis remediū: q; p

niam verā cōfessionē possum; cōsequi

indulgētiā peccatorū. Non aut; verear

ris pro anima tua dicere verū coram

me qui sum peccōr sicut z tu. Nō aut; te

audio vt hō sed vt de;. Quod si forte

cōfiteens nescit modū cōfiteēdi: cōfess

fordicat ei modū dicēs. Charissime

filii ita debes cōfiteri. Cōfiteor oī po-

tētī deo z tibi patri q; ego peccōr pecca

ui in multiplicib; peccatis. Et primo in

 mortalib; peccatis. trāsgrediēdo di-

 uina p̄cepta non diligendo deū nec

 proximū. Et tūc incipiat cōfiteēs dice-

 re pctā. Et primo de mortalib; peccatis

 fm q; disposuit in mente sua. Si aut;

 ignorat q; sunt pctā mortalia dicat si-

 bi. Ecce fili mi ista pctā sūt mortalia.

 Supbia: auaricia: luxuria: ira: gula:

 inuidia: accidia. Recordare si cōmissisti

 aliqđ istorū. Qui cū d; eis expedit; fue-

 rit descēdat ad opera pietatis si ea ne-

 glexit adimplere. Similr de alienis

 peccatis vt statim patebit. Scdo vidē-

 dū ē qualr sacerdos d; querere a cō-

 fidente. Pro quo sciēdum q; si est di-

 scretus cōfiteens nō debet ab eo aliqđ

 queri: sed si est rudis tunc querat ab

 eo sacerdos. Et primo de mortalibus

 peccatis i gñe: nūq; tñ in specie. Vbi grā

 sic dicēs. Ecce fili nōne peccasti in istis

 peccatis. s. superbia: auaricia zc. Si ergo

 cōtingit te aliqñ supbisse de vestib;:

 de pulchritudine corporis: de sapien-

 tia: de diuitiis: hoc recogites z hoc do-

 leas. Item si aliqñ excessisti modū co-

 medēdi vel bibēdi: vel habuisti diu-

 turnū odiū cōtra primū tuū vel ap-

 petitū vltionis iniuste cōtra primū:

 vel inuidisti sibi bona spūalia vel tē-

 poralia: aut etiā fuisti accidiosus z pi-

 ger i diuino officio vel sermone: q; for-

 te nō diligēter attēdebas in missa sed

 dormitabas vel sermōes inutiles mi-

 seuisti. Istis modis z p̄similib; cōfess-

 for dicat i gñe. Et vt meli; cognoscas

 modū i gñe querēdi sic q̄ras. *Fili cha-*

rissime fecisti furtū? Si dicat: sic. di-

cas. vbi: qñ: quo tpe: qua duct; neces-

sitate: a quo: quotiēs. nō aut; q̄rat se-

cisti hōi tali in tali loco. hoc em̄ esset

suspectū negociū. Similr de luxuria

q̄rat: vtrū fuit aliqñ pollut; in corpo-

re: si dicat sic: q̄ras an nocte vel die: si

De sacramento

dicat in nocte vel in somno: nō querat
ultra. Si dicat nō in somno: querat p
quē modū: cū quo: vñ quo. z expectes
ei⁹ respōsiōnē. nec determines aliqd
sicut quidā indiscreti faciūt dicēdo fe
cisti cū boue vel cum pecore vel asino
vel equo descendendo ad sodomitica
peccata. de quib⁹ forte cōfitens igno
rat. z in hoc grauissime peccat cōfes
sor. Ne dicat s⁹ Guil. Audio q tu ha
bitas cū tali muliere. hoc est em se po
nere testē vel iudicē: qd nō debet fie
ri in cōfessione. sed ea peracta d⁹ iudi
care zc. Clerū tamen sic sacerdos for
te pbauit: q ille forte oblit⁹ est aliqd
peccatū qd cōfessorī cōstat eū cōmissis
se pōt sibi in memoriā reducere di
cēs. Accidit ne tibi aliquñ inebriari: vñ
trasci: vel fornicari in isto anno. z si di
xerit sic. querat primo de psona cum
qua peccauit: an ne sibi attinebat: z i
quo gradu cōsanguinitatis vel affini
tatis nec est hoc pdere aliā personā:
vel aliū accusare. sed se liberare z mū
dare veraciter cū alio modo expedire
nō pōt sine expressione illi⁹ circūstan
tie. Multū tñ caute circa hoc pctm lu
xurie est pcedendū ne curiose inqui
rāt de ipso cōfite. Tñ cōsulo vt con
fessor circa hoc dicat sibi. Filij mi cha
rissime ego qdē verecūdoz z erubesco
talibus materijs impudicis inq̄rere:
nec putes q ista ex curiositate faciam
cū de eis fuissē libenti⁹ supportat⁹.
Oportet tñ q de necessitate procedā
more z officio medici debētis curare
occultū morbū infirmi. Itē aduertat
cōfessor z diligēter cōsideret persone
cōfiteētis qualitātē cui⁹ status z cōdi
tionis existat. Nā si ē princeps. baro.
miles. nobilis vel quicūq; dñs tēpo
ralis querat ab eo vtrū opressit pau
peres subitos: z aggrauauit eos la
borib⁹. vñ iusticiā facere neglexit: vel

aliquas impēsiōnes iniustas impo
suit. Si vero est prelat⁹ spūalis non
est opus querere de negligētia aīarū
subditorū: qz presumitur si hoc face
ret solus dicere eo: q habet sufficiē
tem cognitionē z scientiā quantū ad
hoc. Si aut nō cōfitetur de officio in
quo est dicat z hortetur eū pprio mo
tu dicēs. Pater venerabilis z filij in
hac parte velit attendere dignitatē
officij vestri in quo estis: z in remediū
peccatorū vestrorū vobis iniungo vt
habeatis diligētiam de aīab⁹ vobis
cōmissis. Si aut est mechanicus qrat
ab eo: vtrū in suo opere debitū eq̄ta
tis modū seruet. aut si ē mercator: an
aliquē defraudet in pōdere vel men
sura. an rem viliorē carius vendidit.
vel ad vsuras pecūias mutuauit. vel
ad prestitā carius vēdidit. vel causam
rei vendite nō dixit emptori: sicut cir
ca equū defectū aliquē. vel ipsam rē
vitiatā non remissori precio vēdidit.
An dieb⁹ festiuis z dñicis res suas ve
nales exponit. Iurauit tñ valere cuz
tantū non valuisset. vel iurauit solus
emisse pro tāto. si est tabernator qrat
ab eo vtrū aliquñ brasium miscuit di
uersis granis. Sicut apponendo ali
quot choros triticia. liquot siliginis.
aliquod ordeī z vendens nihilomin⁹
ceruisiam pro tali tritico. vel si dieb⁹
festiuis circa eam laborauit: cum hoc
ante vel post bñ posset expediri. vel
mensuram minorē dedit in domo q̄
extra domū bibētib⁹ cōmiserat. Sic
etiā qrat d vino z alijs liquorib⁹. Itē
a iudicib⁹ querat z cōsulibus: vtrum
aliquādo ex gratia. odio. timore. amo
re vel priuato modo iusticiā peruer
terūt vel sentētiam tulerūt ex qua q̄s
dānificatus est in rebus vel in corpo
re. Vel si ad penā fuerunt nimis pro
ni contra simplices sentētīdo penā

statim pro vno leui verbo in iudicio. Item a partibus familias querat qui hnt seruos vel filios vtrū angariauerūt familiā dieb⁹ festiuis: vel eoz detinēt mercedē: aut eoz mala dissimulauerunt. Similiter querat a seruis an fideliter seruerūt z nō subtraxerūt bona dñoz suoz. Itē si est vgo q⁹ rat ab ea d⁹ custodia vginitat⁹: de pudicitia vborū z honestate cōuersationis: quomodo z cū quib⁹ solet cōuersari. Si est vidua querat de deuotiōe ipsi⁹ z operib⁹ pietatis: an libēter seruiuit pauperib⁹: vel eos visitauit. vel tēporalia pro suo posse impēdit z exhibet: z an dissolute viuūt seu d⁹licate: et isti sunt morbi viduarū fm aplm. Item si est cōiugata querat ab ea an seruet cū viro castitatē dieb⁹ festiuis ieiunis. z aliarū vigiliay. z tēpore impregnationis vel etiā partus. Similr an a marito exigat debitū dieb⁹ festiuis: an tēpore mēstrui vel ipregnationis vel tēpore part⁹: an etiā aliter q⁹ modus nature est vir eā cognouit. Et fm hoc pcedat cū qualibet. Circa tñ vitiū luxurie cautius q⁹ circa quodlibet aliud se regat q⁹ circūstantias necessarias non inutiles z curiosas inq⁹ rat de quib⁹ sciendū hic est fm Tho. Circūstantiarū quedā sunt trahētes in aliud gen⁹ peccati: vt coire cū cōiugata zc. z has hō tenet cōfiteri. Quedā vero aggrauātes sunt in eadē specie: z earū quedā sunt nō aggrauantes mortaliter: sicut sciētia z hmōi. et has nō tenetur cōfiteri: q⁹ sunt quasi venialia. Quedā vero sunt aggrauātes mortaliter: z has quidem oportet cōfiteri: vt furari in sacro loco: fornicari in die festo. Cū vsus. Aggrauat ordo locus pctā sciētia tēpus. Lucta pusilla metus culpe genus z stat⁹ altus. Cōditio numerus etas z scāda:

la serus. Item querat sacerdos a cōfite te de alienis peccatis q⁹ sunt. ix. v. Iussio cōsensus consiliū palpo recursus. Participās mut⁹ nō obstans nō manifestās. Iussio. i. si precipit facere malū: licet solus nō interest vel cōsultit alteri sine cui⁹ concilio nō fecisset tale factū: vel consensit faciētib⁹ malū. vel ipsis adulat⁹ est laudādo eoz factū. vel quia malefactores habuerūt ad eū recursum. vel ipsis participauit in maleficio. vel tacuit nō increpando eos vel non deferēdo superiorī. vel non resistebat cum posset. vel tenetur ex officio vel non manifesta uit cum debuīt manifestare.

De casib⁹ ad papam pertinentibus.

Ponendi sunt etiam hic casus ad solum papam pertinētes. Primus est de eo qui verberat clericum ordinatū si est lesio enormis cū effusione sanguinis atroci. xvij. q. iij. Si quis suadēte diabolo. Scōs est de eo qui incēdit vel frangit ecclesiā: z talis antequā denunciatur potest absolui ab episcopo: sed post denūciationem per solum papam. de sentē. excō. c. cōquesti. Et idem de quolibet incendiario postq⁹ publice excōmunicatus est de senten. excō. c. tua. Tertius quādo papa solus aliquem nominat vel nominatim excōmunicat: tunc solus papa absoluit eū. de sentē. excō. ca. significasti. Quartus falsarius litterarum pape. vel eis vtens scienter: vt patet de falsarijs. c. dura. Quintus qui insequitur cardinalē. de penis. c. felicis. lib. vi. Sextus qui grauat iudicem spiritualem in persona vel in bonis: vel dat licentiā grauādī propter hoc q⁹ sententiam excōmunicationis tulit. de sentē. excōmuni. quacunq⁹. lib. vi.

De sacramento

Septimus si quis corp^o defuncti scin-
deret vel coaret possib^o trãsserẽdis.
De hoc habetur in quadã extrauagã-
ri. Bonifacij pape octauĩ que incipit.
Detestãte. Octauus. si quis inq̃sitor
hereticorũ odio vel grã: amore vel lu-
cro cõtra iusticiã vel cõscientiã obmi-
sit cõtra quẽpiã pcedere. vt de here-
ticis multorũ in fine in cle. Nonus. si
religiosus absq̃ licẽtia sui proprii sa-
cerdotis solẽnzaret matrimonium
aut ministraret eucharistiẽ z vnctio-
nis sacramenta. Similiter excõicati
sunt religiosi q̃ excõicatos a canone
absoluunt in casib^o non concessis vel
contra statuta prouincialia vel syno-
dalia vel a pena et a culpa. Decim^o. si
quis inseq̃tur episcopum. de penis si
quis. li. vi. Undecim^o. si qui religiosi
inducũt aliquẽ ad vouẽdũ vel iurãdũ
vel pmirtẽdũ apd̃ eos eligere sepul-
turã. vel vt iam electam vltterius non
immutet. de penis cupiẽtes i cle. Duo-
decim^o. de his q̃ sacerdotẽ cogũt cele-
brare in loco interdico. vel ad audiẽ-
dum excõicatos vocant vel interdico-
tos. vel phibent ne moniti exeant.
de senten. excõ. grauis in cle. Trede-
cim^o qui sarracenis arma ad expu-
gnandum xp̃ianos deferunt. vel con-
siliũ vel auxiliũ dant in dispẽdiũ ter-
re sancte. de iudeis. Ita quorũdam.

Casus episcopales nunc sequuntur.

Casus vero episcopi qui notantur
per Joan. an. in. iij. glo. si episco-
pus. de pe. z re. li. vi. sunt isti. Prim^o
absoluere excõicatos maiori excõica-
tione vt d̃ sen. excõ. nup. Scõs impo-
nere penitẽtias blasphemãtib^o no-
men detet scõrũ et^o de clericis male-
dicis. c. ij. Tertius absoluere sacri-
legos de sacrilegijs. cap. ij. Quartus

cõmutatio quũlibet votoz. de voto z
voti redẽptione. c. j. Excipitur tamen
votuz terre sancte. Quint^o depositio
male ablatorũ incertorũ vel etiã cer-
torũ qñ nõ existunt isti quib^o faciẽda
est restitutio. de iudeis cũ sit. Sext^o
penitẽtiã imponere illis qui matri-
moniu clandestine cõtraxerũt vel cõ-
tra interdico ecclesie. vt de matri-
nio ptra interdico ecclesie ptracto.
in cle. ca. j. z vlti. Solent etiã reserua-
ri episcopis penitẽtie oĩz publicanoz
z opressorũ pueroz ex opposito vel ca-
su. Itẽ homicidiũ vel falsum testimo-
niũ. falsarij. instrumẽtorũ. Item per-
iurus incest^o. corruptor monialium.
vel coeũtes cum brutis. z his similia.
Et breuiter intelligas q̃ quatuor sunt
casus de iure episcopales. prout de-
terminat bñdictus. xj. Prim^o est oc-
cisor clericũ. propter quod incurrit ir-
regularitatẽ. Unde episcopus potest
absoluere clericũ ab homicidio: s; nõ
ab irregularitate. vel potest absolue-
re clericũ a peccato: quia celebrãuit
in ecclesia interdico: sed non potest
absoluere ab irregularitate inde cõ-
tracta. Secũdus de incẽdarijs quod
tamen intellige anteq̃ sint publica-
ti. Tertius. vbi est indicenda solẽnis
penitentia. Quartus vbi quis incur-
rit maiorem excõmunicationem. Idẽ
sũt papa declarat quinq; casus esse
episcopales de consuetudine appro-
batos. Primus est homicidij volũta-
rij. Secũdus falsarij. Tertius viola-
toris ecclesiastice libertatis. Quart^o
violatoris ecclesiastice immunitatis.
Quintus fortilegi z diuinatorum. vt
xxvj. q. j. c. j. z incipit sua bulla in qua
predicta declarãtur. Inter cunctas. z
renouata est iterũ per conciliũ vie-
nense. in cle. dudum de sepul. Ultra
sũt hos casus possunt episcopi reser-

uare sibi alios pro ut videbitur eis ex
pedire. Sed ut ois tollatur ambigui-
tas ponē casus tam de iure q̄ de con-
suetudine ad ep̄m ptinentes: vt sunt
isti. homicidiū. sacrilegiū. icest^o. filio-
rū oppressio. coltus cū moniali. Item
mulier colens cū religioso vel sacer-
dote. Itē vulnerās patrē vel matrem.
Itē deflorās virgīnē vī oppressā. Itē
baptizās propriā filiā sine necessitate
vel tenēs eā ad cōfirmationē. Itē fra-
ctor voti simplicis. Itē strahēs votū
simplex castitatis. Itē intrās religio-
nē iūta vxore post copulā carnis. Itē
hereticā prauitatē tenēs quo ad pctm̄
tātū. Similiter symoniacus quo ad
pctm̄ tantum. q̄ irregularitas hmōi
pertinet ad papā. Itē celebrās corā
excōicatis solēnter in ecclesia quo ad
pctm̄ tantū: s̄ quo ad irregularitatē
pertinet ad papā. Itē promotus per
saltū ad sacros ordines. Itē ordinat^o
ab alieno ep̄o sine licētia proprii. Itē
luxuriās in ecclesia cōsecrata. Itē co-
lens cū iudea vel pagana. Item cōci-
piēs a nō viro suo quē vir credēdo fi-
liū suū cōstituit eū in heredē in preiu-
diciū aliorū. Itē pcurās abortum vel
sterilitatē in se vel in alio. Itē contra-
hens spōsalia preter matrimoniū cū
aliquo marito interposito cōtracto.
Itē scīenter celebrās in ecclesia inter-
dicta quo ad absolutionem pcti. Sed
quo ad irregularitatē ad papā. Item
fortilegus. incantator. necromāticus
experimētator. Itē sciēter excōicatos
z manifestos interdictos: vel etiā vsu-
rarios sepeliēs. Itē clēdestine matri-
moniū cōtrahens. Itē blasphemus
dei z sanctorū. Itē incēdiarius. Itē
periturus sodomita. adulter. Itē fomi-
cās cū filiā quā baptizauit. vel ad con-
firmationē tenuit. vel audiuit p̄fessio-
nē eius. Itē celebrās in altari nō cō-

secrato. Itē celebrās sine sacris indu-
mētis: vel obmittēs aliquod indumē-
torū vt stolam vel manipulū. Itē cele-
brans nō ieiunus. Horū autē penitē-
tie ponūtur taxate inferius particula-
tim. Alij vero casus preter istos sunt
de auctoritate plebanorū.

De satisfactione q̄ est ter- tia pars penitentie.

St aut̄ satisfactio p̄m beatū tho.
super. iij. di. xv. q. j. ar. iij. iniurie
illate reconpensatio secundū iusticie
equalitatē vel quantitātē. z intellige
equalitate proportiōis z nō q̄titatis
Similiter Ansel. in li. Cur de^o homo
diffinit satisfactionē dicēs. Satisfac-
tio est deo debitū prout est honorē im-
pēdere: scilicet ratione culpe cōmis-
se. Et iste diffinitioes sunt satisfactionis
prout est medicina p̄teritorū pctōrū z
p̄seruatio futurorū. sed prout est pre-
seruatio a culpa diffinit sic p̄m Aug.
Satisfactio ē causas abscidere pctōrū
z eorū suggestionibus aditū nō indul-
gere. Circa qd̄ sciendū q̄ lz scōz. Bo-
na. vbi supra. sine charitate nō posset
se hō preparare ad habēdā charitatē
z faciēdā satisfactionē. ex quo impos-
sibile est sine ea deo placere z opa ei^o
acceptari a deo. ideo nec satisfactio si-
ne tali grā est possibilis. Itē cōsulendū
est penitētibus q̄ eorū penitentiā
ipsis iniunctā sine mortali pctō com-
pleāt. q̄ alias de^o ab eis exigit penā.
Itē satisfactio facta in pctō mortali z
si soluit penā debitā nō tamen mere-
tur gratiā vt dicit doctor subtilis vbi
supra. q. j. secūdo principali. argu. iij.
Sed si queras vtrū homo peragens
penitentiā in pctō mortali iterū facta
cōfessione de illo pctō mortali debet
peragere de nouo vel denuo istā peni-
tentiā iam peractam: vel an reuiscat

De sacramento

z valere incipiat illa penitētia sic peccata in peccato mortali: ex quo iam post confessionē secundam erit in charitate z grā. In hoc sunt doctores diuersi. Nam sanctus Thomas primus facie dicit q̄ nō viuificatur: nec valēt ad satisfactionē illoꝝ peccatoꝝ pro quib⁹ aguntur: nec etiā ad meritum vite eterne. Dicit tñ q̄ satisfactiones ille que reliquit post se effectū postq̄ actus trāsīt nō oportet q̄ reiterentur: vt ieiuniū dimittit post se debilitationē corporis. Eleemosyna relinquit post se diminutionē substantiē. Ille vero q̄ nō reliquit post se effectū oportet vt reiterentur: vt est oīo. Ex his patet q̄ qui ieiunāt pro peccatis existētes in mortali peccato nō debēt vltra ieiunare vlt̄ eleemosynas dare: si qui orāt in peccato existētes tenēt repetere horas z supplere eas. Et istam opinionē approbāt doctores. Doctor tñ subtilis fauorizat peccatoꝝ dicens: q̄ qui vere penitet z recipit satisfactionē condignā sibi ab ecclesia impositam clauē nō errate quātūcūq̄ peccet postea z reciduet nūq̄ tenebitur nisi ad illā vnicā satisfactionē adimplēdā. Et si eā impleat in charitate melius est: q̄ non tñ soluit penā: sed etiā meretur grām. Sed si impleat penitētiā voluntarie extra charitatē: soluit quidē penā sed nō meretur grām. quia nō est satisfactio reconciliās neq̄ placans. Unde subdit q̄ si hō magnā partē satisfactionis adimpleuit in mortali peccato z postea iterū peniteat de peccato nouo nō est iterato imponēda penitētia pro peccato primo de quo satisfecit: s̄ extra charitatē: s̄ tñ de nouis peccatis que fuerūt causa q̄ ista satisfactio fuit mortua. Et hāc determinationē sequitur Joānes parisiēsis ibidē. q. v. dicens: z dās huius dictiōnem satis

pulchrā. Quia ex quo extra charitate sufficit satisfactio inuoluntaria ad penitētiā peccati: multo magis satisfactio voluntaria d̄z sufficere. Exemplificat ip̄e. Si alicui offendenti regē offense regis correspondeat precise s̄m legē man⁹ abscissio: si isti inuito abscinderetur manus satis patitur: z int̄m sufficit regi q̄ s̄m iusticiā nō d̄z vltiorē penam exigere: z tñ nō recipit eum in gratiā vel amicitia. Multo aut̄ magis sufficeret p̄ punitione culpe si aliquis sibi debitā penā infligeret: licet nō esset in grā vel amicitia illius iudicis offensi. Ex quo sequitur q̄ si talis propter nouū peccatū dānaretur anteq̄ cōpleuisset totā penitētiā sibi impositā puniretur in inferno tēporaliter: pena sibi correspondēte q̄ nō fuit hic soluta: z post tēpus aliquod non puniretur amplius tali pena: sicut dicimus de ventali: q̄ moriēs i ventali simul cū mortali nō puniret eternaliter pro ventali: s̄ tēporaliter: p̄ mortali vero eternaliter. Hec doctor subtilis. Sūt aut̄ tria opa satisfactoria. s. eleemosyna: ieiuniū z oratio. Per ieiuniū intelliguntur oīa carnē affligētia: vt sunt macerationes: afflictiones: flagellationes z pegrinationes: Per eleemosynā oīa opa mīe corporalia. p̄ oronē oīa opa spūalia mīe: p̄ ieiuniā hō reuocat a cōcupiscētia carnis. p̄ eleemosynā a cōcupiscētia oculorū. z p̄ oronem a superbā vite: p̄ ieiuniū ordinat hō ad seipm: p̄ eleemosynā ad primū z per oronē ad deū. p̄ ieiuniū fit satisfactio de bonis corporalib⁹: p̄ eleemosynā de bonis tēporalib⁹: per oronē de spūalib⁹. Licet aut̄ singula istorū cum singulis peccatis appropriētur propter cōueniētiā: tamen quodlibet illoꝝ pro quolibet peccato satisfacere pōt. s̄m Tho. Dicit

em̄ doctor subtilis. q. j. sc̄do principa-
 li argu. xxx. q. talis correspondētia: nec
 est de congruo: nec de necessitate in
 singulis casibus sicut p̄ in paup̄ib⁹.
 Nec pauperi est congruū nec necessa-
 riū intūgere aliqd̄ istoz si est insuffi-
 ciēs ad ea: vt si est paup̄ qui nutritur
 labore z qua die nō laborat caret vi-
 ctu: z si ieiunaret impotens reddere
 ad laborē: nec orationi vacare potest
 labore lassatus: vel a fortiori: nec elee-
 mosynis istū iniūgendū est vt istum la-
 bore subeat i remissionē pctōrū: intē-
 dēs illū ad hunc finem referre saltē
 quousq; occurrat sibi oportūitas ali-
 quā aliā satisfactionē soluēdi. Ex hoc
 dicto habes q; hō peccator libēter su-
 stinēs defect⁹ tēporales et labores a
 deo in eū pmissos vel tribulationes
 satisfacit per illa pro peccatis: ex quo
 eis p̄sentit: z aliter satisfacere vel pe-
 nitere non potest. Ita dicit Tho. vbi
 supra. dist. xv. q. iij. ar. ij. Et hoc etiā
 sept⁹ esset predicādū pauperib⁹ z de-
 fectuosis: ne deficerēt z desperarent
 de peccatis: vidētes se imponētes ad
 peragēdū penitētiā eis iniunctā. Si-
 militer diues qui lapsus est pctō car-
 nis si adeo delicat⁹ est q; nō velit ie-
 iunare nec macerationē carnis sub-
 ire: vel presumptio est q; si sibi impo-
 neretur abijceret eas: z ita iam nouo
 peccato peccaret: iudicādus ē ad ora-
 tionē vel eleemosynā: z imponēdum
 est ei qd̄ libēter accipit z quod credit
 perseuerāt⁹ adimplere: immo si nul-
 lam vellet accipere penitētiā z habe-
 ret displicentiā de peccato et firmum
 propositū nō peccandi vel abstinēdi:
 nō est remittendus vacuus sed absol-
 uendus ne cadat in desperationē: sed
 intīmāda est penitētiā ei q̄ est pro pec-
 catis illis imponēda: z q; eā in se vel i
 equialēte studeat adimplere alioqn̄

soluet ad plēnū in purgatorio. Nec
 sentētia sati p̄sonat dicto xp̄i. Matt.
 xij. et Esai. xlij. vbi dicit. Arūdinem
 quassatā nō cōfringet z lignum fumī-
 gās nō extinguet. Arundo quassata
 est peccator quassatus tētationib⁹ et
 peccatis: z lignū fumigans est nimis
 bumidū tñ hīs aliqd̄ de igne charita-
 tis: hoc extinguitur p̄ duriciā sacerdo-
 tis: sed cum ad aliqd̄ minus difficile
 obligatur tūc nō extinguitur s; dicat
 sibi q; oportet eū hic vl̄ ibi penā per-
 soluere: z q; faciat tantā penitentiam
 quātā hic d; pro pctis reddere: alias
 acrior alibi ab eo exiget. Nec Scot⁹.
 dicit Petrus de tharā. di. xv. z Tho.
 ibidē. q. iij. q; alter pro altero pōt sa-
 tisfacere si est in charitate qñ ille cui
 iniūcta est penitētia eā explere cōmo-
 de nō pōt: z hoc quantū ad absolutio-
 nē debitū: sed quantū ad excisionem
 causarū precedētū: z in quantū p̄nia ē
 medicina pro pctis vn⁹ nō pōt satis-
 facere pro altero. Dicit tñ Thomas
 q; nullus debet p̄mittere satisfacere
 aliū nisi appareat defect⁹ corporalīs
 vel spūalis per quē nō sit p̄opt⁹ ad
 ad portandū onus penitētie. Dicen-
 dum est ergo his qui satisfactionem
 per se alijs imponūt: q; si ambo negli-
 gentes fuerint ambo puniētur: vnus
 pro peccato proprio: alter p̄ obmissa
 satisfactione ad quam se obligauit.

De penitentijs iniungen- dis secundum canones.

Estat nūc de penitētijs iniūgē-
 dis sc̄dm canones taxatis. Cir-
 ca quod principāl̄ est vidēdū q; licet
 penitētie sint arbitrarie vt diceb̄ in-
 fra tñ in publicis pctis seruāde sunt
 taxate p̄ canones licet debeat haberi
 respect⁹ ad circūstantias criminis et
 ad quātitatē z qualitatem persone

De sacramento

Dignitatē officii: paupertatē: debilitatē zc. Et tñ nō ignorem⁹ penitētiarum taxatas cū tēpus incurrerit imponēdas: notāde sūt aliq̄ regle q̄ canones penitētiales ab alijs appellant. Primum canō q̄ pro q̄libet mortali pctō penitētia septē annorū est iniungēda. vt. xxxij. q. ij. hoc sp̄m. z cap. sequēti. et. xxiij. q. j. c. predicandum. in glo. et. lxxxij. di. presbyter. Et rō est: qz sicut per pctm̄ mortale septiformē gratiā sp̄s sancti amissimus: sic etiā eas per septē annos regram⁹. Hoc tñ verum est pro publico z graui pctō p̄satis circūstātijs. Scōs si presbyter fuerit publicus fornicator decē annis peniteat inclusus sacco indutus trib⁹ mē-sibus cōtinuis a vespa ad vesperā pane z aqua vtatur: exceptis dieb⁹ dñicis z festiuis: q̄b⁹ annis expletis pōt eū ep̄s ad pristinū reuocare statū. de quo multū habet. lxxxij. di. c. presbyter. qd̄ nō scripsi p̄pter tedū ep̄orū q̄ in hoc sunt remissi z pot⁹ ad penam proni. Tertia sacerdos cognoscēs filiā sp̄ualē. s. quā baptizauit vel cōfessionē audiuit duodecim annis peniteat. ep̄s x. annis peniteat. Mulier vero si est soluta tradenda est religioni reb⁹ suis pauperib⁹ erogatis. xxx. q. j. Si quis sacerdos. Et sic ptz vt dicit glo. in ca. p̄dicto: qz magis peccat sacerdos cognoscēs filiā sp̄ualē q̄ alteri⁹ vxorē: qz p̄ hoc imponit p̄nā. xij. annorū. Quart⁹ si quis cōtra naturā peccat. si cleric⁹ est deponit vel ad religionē recluditur: si laicus excōicatur donec peniteat. Penitētia autem sua est septē annorū. Et idē est pro incestu. xxxij. q. ij. hoc sp̄m. et ca. sequēti. Quintus sacerdos qui interest clādestinis nuptiis siue bāntis trib⁹ annis suspēditur. de clandestina despōsatione. Cum inhibitiō. c. j. Sextus.

Si quis votū simplex violauerit. s. qz promisit in secreto vxorem nō ducere vel corā aliquibus socijs: z postea duxit: trib⁹ annis peniteat. xxvij. dist. si vir. Septim⁹. Si quis excōicat⁹ celebrat: trib⁹ annis feria sc̄da quarta et sexta a potu: alias vīno z a carnib⁹ d̄z abstinere. xj. q. iij. de illis. Octauus. Qui aliū iniuste accusat ad mortē septē annis peniteat si vitā pdiderit. Si vero mēbrū per tres annos peniteat vt de accusationib⁹ ca. accusasti. Nonus. Qui filiam suā sp̄ualē vel cōmatrē cognoscit: per septem annos peniteat. xxx. q. iij. non oportet. Decimus. Si quis desponsatā alijs duxerit: eam dimittat. z. xl. diebus in pane z aqua ieiunet z peniteat per. vij. sequentes annos de spon. duorū accepisti. Undecimus. Qui cognoscit duas cōmatres v̄l sorores: septē annis peniteat. xxx. q. iij. Si pater. Duodecim⁹. Homicida volūtarius sine spe restitutionis deponatur. et septem annis peniteat. l. dist. m̄roz. Si est casualis per quinqz annos peniteat. l. di. c. si qua. et. c. si quis. z. c. eos. Et hec omnia intelligas si potuit euadere homicidiū et non euasit. Nam qui se z suas res liberando fures qui capi non poterāt occiderit: penitētiā agere nō tenetur nisi voluerit. Si tñ hoc facit i necessitate euitabili. duos annos peniteat. dist. l. de his: licet si esset ineuitabilis in nullo ei imputaretur. l. di. quia te: qd̄ tamen est verum quo ad peccatū. sed quo ad cautelam et innocētā suā ecclesie ostendēdā bonū est penitere. de homicidio. cap. ij. §. si. xxxiiij. q. ij. in lectum. xxxij. q. iij. ex cōmunicatorū. Si quis tamē in stultitia vel infirmitate vel furiositate occidit: non imputatur. et. iij. q. ix. iudicas. xv. q. j. alios quos. z. c. illa. zc. si. quis. Si autē cau-

sa discipline sicut magister scholarium
 incaute occidit: imputatur ei et depo-
 nitur si est sacerdos. de homici. p. by-
 tero. xv. q. v. si quis non irat. Sed et si
 quis ligatum latronem interficit deponi-
 tur. de homicidio. susceptum. Tredecim
 matrem occidens decem annos pe-
 nitentiam secundum formam satis asperam quam ponit
 xxxij. q. ij. latronem: ubi dicitur. q. primo an-
 no ecclesiam non intret: sed ante fores
 ecclesie orat. Post annum vero intret
 ecclesiam stans inter audientes: et non
 conciet nisi completo termino. oblatio-
 nes eius non voluntarie accipiuntur nisi
 post septem annos. et per hos decem annos
 non comedat carnes: nec potum alias
 vinum bibat exceptis diebus dominicis et fe-
 stiuis diebus a festo pasche usque ad fe-
 stum pentecostes. et non vadat alicubi
 nisi pedester: feria secunda quarta et sex-
 ta ieiunet: sed tamen non separatur ab uxore
 propter periculum adulterij. Decimus quartus.
 Homicida omnibus diebus quibus penitet:
 non debet vili carnis nec potum alias vino:
 nisi in pascha et natali domini in pane et
 aqua et sale: vigiliis: orationibus et ele-
 mosynis penitentiam agat: arma non su-
 mat: uxorem non ducat: balneo non utatur:
 conuiuium letatum non intret: in ecclesia
 post ostium stet: non conciet in vita: sed in
 morte tamen. ut patet xxxij. q. ij. admonere.
 Et intellige quod maior penitentia est uxori-
 cidie quam matricide: non quia est maior pec-
 catum uxorem occidere quam matrem. sed quia pro-
 niores sunt homines ad occidendum uxores
 quam matres: et ideo ut retrahantur gra-
 uior eis pena iniungitur. ar. xxxij. q. i. non
 afferam. Decimus quintus. Jugulans
 voluntarie puerum suum: dicit Ray. q.
 talis debet in monasterium induci. si non habet
 alios pueros et uxorem grauior ei debet im-
 poni penitentia. scilicet septem annorum. Cum
 autem ex negligentia iugulat eum paren-
 tes: ita quod ponunt eum in lectum suum sanum

et postea inueniunt eum mortuum: tribus
 annis peniteat: quorum unus annus est
 in pane et aqua omnibus feriis quartis
 sextis et sabbatis: alij duo ieiunando
 feriam quartam et sabbatum: sed sextam in pa-
 ne et aqua. de his qui occidunt filios. ca.
 j. et ij. Decimus sextus. Periturus. xl. dies
 ieiunando in pane et aqua. per septem an-
 nos peniteat. vij. q. i. quicumque. Decimus
 septimus falsam mensuram habens. xxx. die-
 bus peniteat in pane et aqua. de em-
 ptione et venditione: ut mensure. Decimus
 octauus qui deuotam vel monialem cogno-
 uit. x. annis peniteat: et ipsa similiter.
 xxvij. q. j. c. de filia. et c. deuota. Decimus
 nonus. Presbyter cantens missas
 et non concians: anno vno penitere debet: et
 interim a celebratione misse cessabit.
 de consue. dist. ij. relatum. Eligesimus.
 Sacerdos qui laicum mortuum cum palla alta-
 ris inuoluit: decem annis et quinque me-
 sibus peniteat. diaconus vero triennio
 et dimidio siue sex mensibus peniteat.
 de conse. dist. j. nemo Eligesimus
 primus. Sacrilegus violans ecclesiam
 septem annis peniteat. xij. q. ij. de viro.
 Et primo anno ante cimiterium quod vio-
 lauit consistat. Secundo anno ante fores
 ecclesie. Tertio anno in ecclesia. Et per
 hos tres annos carnes non comedat:
 et potum alias vinum non bibat nisi in
 pascha et in natali domini: nec concionem acci-
 piat. In quarto anno conciet. et tunc
 quinto et sexto usque ad septimum annum
 feria secunda quarta et sexta a carnibus et a
 potu abstineat. Eligesimus secundus.
 Parentes fragetes ipsos filios per
 triennium separentur a concione et filij si
 in culpa sunt. xxxi. q. ij. si qui parentes. El-
 gesimus tertius. Qui ducit illam ad matrem
 mortuam quam prius polluit per adulterium
 quinque annis peniteat. xxxi. q. j. si qui vi.
 Eligesimus quartus. Blasphemus debet per se-
 ptem hebdomadas agere penitentiam secundum formam quam

De sacramento

traditur de maledictis. c. statum. Trigessimus quintus. Sacerdos denudans confessionem alicui verbo vel facto vel signo. zc. de quo infra dicitur. et habet de pe. di. vi. sacerdos. Trigessimus sextus. Pertur si liber est. xl. diebus per septem annos in pane z aqua peniteat. Si seruus tribus annis. xxij. q. v. q. co-pulsus. Trigessimus septimus. Qui per iurat in manus episcopi: per tres annos peniteat. Qui vero in manu consecrata: vno anno peniteat. Qui vero coacte nesciens esse tam graue peccatum tribus quadragesimis peniteat: hoc est tribus annis: quolibet anno quadraginta dies xxij. q. v. qui co-pulsus. Sed qui scienter iurat vel alium iurare permittit. xl. dies peniteat in pane z aqua: z septem sequentes annos z similiter co-socij sui xxij. q. v. si quis periurauerit. z. c. si quis conuictus. Trigessimus octauus. Discrepans a consuetudine metropolitane ecclesie in horis canonicis septem mensibus communiore priuet: si ex contemptu hoc faciat. di. xij. c. de his. Trigessimus nonus. Sorcilegus. xl. diebus peniteat de sortilegijs. c. j. z. c. ex tuarum. Qui autem aspicit astrolabium vno peniteat anno ibidem. Trigessimus. Interfecto presbytero. xij. annis peniteat. vt. c. ij. de pe. z re. Trigessimus primus. Incendens domum tantum danum restituat. z tribus annis peniteat. eo. ti. c. ij. de iniurijs et dam. dato. c. si quis domum. Trigessimus secundus. Communicas hereticum nescienter: annum peniteat. Scienter. v. annis. Permittens autem hereticum cantare nescienter missam: quadraginta diebus. Si autem in submersione fidei tanquam hereticus damnatur: nisi decem annis peniteat. Si quis recesserit ab ecclesia ad hereticos fugiens. xij. annis peniteat secundum formam. xxij. q. j. Si quis dedit. Trigessimus tertius. Qui

nescienter cognoscit duas forores vel matrem vel filiam vel amitam z neptem: septem annis peniteat. Si scienter perpetuo carebit coniugio. xxij. q. vnica. si quis. Trigessimus quartus. Cum bruto coiens plusquam septem annis peniteat. et idem pro incestu. xxij. q. ij. hoc ipsum. zc. sequenti. Trigessimus quintus. Patronus res ecclesie dilapidans vno anno peniteat. xvj. q. vij. filius. Trigessimus sextus. Qui iurat pacem non facere cum primo: vno anno peniteat: z ad pacem redeat. xxij. q. iij. Quis sacramentum. Trigessimus septimus. Bis baptizatus vel bis confirmatus: septem annis peniteat: quartam z sextam feriam in pane z aqua z cogetur fieri regularis. de pse. di. iij. qui bis. z. c. dictum est. Sunt plures alij casus qui apud nos non currunt. Et ideo de illis nihil posui. Hi autem intelligendi sunt de penitentia publica z pro peccato publico. Circa quod sciendum: quod illa penitentia sit taxata a canonibus pro manifestis peccatis: ita quod nullo modo licet aliam imponere vel variare: tamen episcopus de his dispensare potest ex causa rationabili inspectis circumstantijs personarum. vt dicit Leo papa. Plenitudinis tempora constitueda sunt tuo iudicio secundum quod prospexeris animos confitentium esse deuotos. xxvj. q. vij. tempora. z. c. si hoc. Idem dicit Hieronymus de pe. di. j. mensura. Et ideo dico de occultis peccatis que pertinent ad simplices sacerdotes quod vbi cumque inueniatur taxata penitentia per canones non mutant eam sine causa: ita tamen quod non prodant per eas peccatorem. secundum hoc intellige illud quod communiter dicitur: sed male intelligitur quod penitentiae sunt arbitrarie. de penit. z de re. deos qui. z de sortilegijs. c. ij. glo. ij. vbi dicitur quod penitentiae tempus arbitrium est. quod intelligit glo. ultra illud quod iam

quod iam ius taxat: et si ius taxauit unum annum penite et delictum exigit plus hoc est ad sacerdotis arbitrium concessum. Idem dicit de cle. excōi. latores. Et dixi notatater quod sine causa non dicitur per quemcumque sacerdotem mutari penitentia taxata: quod ex causa potest bene moderari per simplicem sacerdotem qui dispensare potest contra canones taxantes talē penitentiam. ut de iudicijs. at si clerici in glo. sup. vbo de adulterijs ut ibidem notat doctores. Pro isto tamen sciendum quod hodie multi sumpserunt occasionem erroris ex isto dicto quo dicitur penite sunt arbitrarie et secundum arbitrium sacerdotis imponende. Et ideo per meliorem istius dicti intelligentiam aduertendum est: quod sicut dicit sanctus Thomas. sup. iij. di. xix. q. iij. ar. iij. Si quis propter motum principalis agentis uti sua potestate presumpserit: non consequitur effectum secundum Dionysium. et propterea talis ab ordine et officio diuino auertetur: et culpam incurreret. vbi gratia: si minister medicinae ad haberet aliam medicinam egrotum quam precepit medicus grauer talis offenderet medicum: et etiam egrotum. Et quod penitentie satisfactorie sunt medicine pro peccatis infligende. Vnde sicut medicine in arte determinate non omnibus competunt: sed variate sunt secundum arbitrium medici non propria voluntate sequentis: sed arte medicine: ita pene satisfactorie determinate in canone non competunt omnibus: sed variate sunt secundum arbitrium sacerdotis diuino instinctu regulatum. hec Thomas. Unde ergo quicumque iudicas super caput tuum intulendo penitentiam non taxatis debitis circumstantijs: quod in magno periculo es decipies te et confitentem si arbitraris aliter penitentiam quam spiritus sanctus eam dictauit illi confitenti imponenda. Vnde dicit sanctus Thomas. di. xx. q. ij. ar. ij. quod qualitercumque habeat se sacerdos vel diuertat se in officio sacramentorum nihilominus

peccator permanet reus ad quantitatem eiusdem pene. Et ideo si eam hic non explet eriget ab eo in purgatorio. Sacerdos tamen discretus ut dicit idem penam imponens minorem etiam ex industria plus prodest confitenti quam nocet: quod forte a magnitudine pene posset a penitentia agenda impediri: quod diuinus amor qui in eo incipit et paulatim confortat: excitabit eum post ea sponte et propria voluntate ad plura opera misericordie quam sacerdos imposuit. Sed circa hoc sit sacerdos cautus ut tunc hoc faciat quando presumit de confitente ut hoc faciat. Et deat ergo sacerdos et caute prospiciat: quod vbi cumque pena a iure expressa est non obmittat eam imponere nisi necessitas vel alia causa rationabilis aliud suaderet: vbi autem non est pena a iure imposita et expressa ibi arbitrio suo eam statuit secundum quod viderit expedire: nam ex causa potest eam aggravare vel mitigare. ut dicit glo. de pe. di. j. mensura. Ad idem facit Archid. l. di. de his. Sed forte quereretur quod si nunquam arbitrat est: et minorem penam imponat quam debeat nunquam ille confitens securus est: vel an residuum erigetur ab eo in purgatorio? Ad quod respondeo secundum glo. iij. de penitentia. di. j. mensura. quod est eius ordinarius iudex siue sacerdos parochialis: et facit hoc animo dispensandi: sufficit illa penitentia parua vel modica ad delendum peccatum. Si autem per errorem est imposita et tamen ab illo penitente credebatur peccatum sufficit illa minor penitentia ad peccatum delendum: dummodo penitens qui eam recipit maiorem suscipere est paratus si sibi imponeretur de pe. di. j. Que penitet. v. s. q. Si autem credebatur eum imperitum: in culpa est penitens aut confitens: quod peritiorum non requisit. Et hoc est contra illos qui impetrant licentiam confitendi alibi a suis plebanis: et confitentur imperitis sacerdotibus vel monachis ad hoc

De sacramento

electis nec approbatis: et tales se de-
cipiunt. Nam dicit Augu. de peniten-
tia. Qui vult confiteri peccata sua ut inue-
niat gratiam: querat sacerdotem scientem
ligare et solvere: ne cum negligens cir-
ca se sit negligatur ab illo qui eum mise-
ricorditer monet et petit: ne ambo in
foveam cadant: quoniam stultus errare voluit.
Et subdit. Qui ergo confiteri vult omnino
confiteatur meliori et discretiori sacer-
doti. quem inuenire poterit. Audiat autem
vniuersusquisque confessor taliter qualiter
sibi placuerit penitentiam imponens quod sibi
dicatur per beatum Hieronymum. et po-
nunt hec verba. xxiiij. q. i. non afferam.
vbi dicit. Non afferam stateras dolosas
vbi appendam quod volumus dicentes.
Hoc graue est hoc leue: sed afferam
diuinam stateram ex scripturis sanctis que
de thesauris diuinitatis: et illa quid sit gra-
uius attendamus. hec Hieronymus.
Et quibus verbis vides quod ille peniten-
tie que imponuntur erronee et aliter quam
sunt impositae in iure dicuntur dolose et
temerarie hoc est quod dicit Grego. de
pe. dist. v. falsas penitentias. vbi dicit. Fal-
sas penitentias esse dicimus quod non sunt aucto-
ritate sanctorum patrum pro qualitate
criminum imponuntur. Unde dicit glo.
quod si certa pena statuitur: tamen minor im-
ponitur: falsa est penitentia: nisi ex causa tem-
peretur. vt dicit. xxvi. q. vii. tpa. vbi dicit
Leo papa quod tempora penitentiae habita
moderatione constitueda sunt iudicio
sacerdotis prout confessores peniten-
tium animos prospererint esse deuotos.
Hoc est quod concludunt doctores finali-
ter quod tunc tamen ex causa. scilicet necessaria peniten-
tie eodem modo quo dictum est arbitrarie
possunt dici. scilicet consideratis circumstantiis
personarum. temporum. locorum etatum. qualita-
tem criminis et aliorum. pro vt dicit de. pe.
dist. v. consideret. Circumstantie autem ille
notantur in illo versu. Quis. quid. vbi

quibus auxilijs. cur. quomodo. quoniam. Hoc est
dicere quod licet pro aliquo crimine a
iure taxatur penitentia septentis: si tamen sacer-
dos videt personam pauperem debilem vel
nimis senem: vel nimis iuuenem: vel mul-
tum nobile: vel leonem in quo moratur sicut ca-
strum vel curiam principis non esse aptum ad
penitentiam agenda sic a iure expressam: vel
videt tempus non esse conueniens propter
nimios labores: tunc instantes. in his
casibus potest confessor moderare peni-
tentiam in toto vel in parte. pro vt nota est
in glo. xxiiij. q. iiii. si is. Et hoc intelli-
ge quoniam contritum sufficienter viderit pecca-
torem. Sed dices. tamen Grego. in homil.
dicit: et ponitur in cap. predicto. Si is
prelatus diuino debitori culpas impu-
ne dimittit. non mediocriter profecto
offendit qui debita celestis regis et
domini sua presumptione resoluit. Similiter.
i. glo. xxvi. q. vii. hoc sit positum. dicit
quod non potest sacerdos totum dimittere si-
ne aliqua penitentia. Et idem de pe. dist.
i. c. mensura. et c. si peccatum. et xxvi. q. vii.
tempora. et xv. q. vii. hi qui. Et dicit quod
omnia illa loquuntur de illo qui non
est contritus sufficienter pro vt requi-
ritur secundum qualitate peccatorum. vel de
illo qui potest agere penitentiam commode.
Talibus enim sacerdos ex toto non potest
dimittere et grauer peccaret remitte-
ns: quia sic se oneraret peccatis alienis.
**De restitutione ablatorum
in satisfactione.**
Et quod dicit sanctus Tho. restitutio
male ablatorum non sit satisfactio
nec pars eius. est tamen preambulum ad sa-
tisfactionem: quod non est aliud nisi cessa-
re ab offensa: ideo de ipsa aliquid subiun-
git. Sciendum autem quod homo nec deo sa-
tisfacere nec reconciliari potest qui re-
detinet alienam. Ideo ante omnia qui
alienum recipit et detinet si vult digne

penitete primo debet omnia illa restituere si potest. Si aut non potest sufficit voluntas restituendi cum tanta restitutione quanta possibilis est secundum conditionem vtriusque ad arbitrium bonorum. Unde nota quod si quis auferat alicui famam intentione infamandi eum tenetur ad restitutionem fame. dicendo se falsum dixisse: si falsum dixit. Si vero verum dixit et non seruauit modum fraterne correctionis: dicat quod hoc dixit non intendens ei bonum. Item ablationem virginitalis restituat ad arbitrium bonorum. vel si est pena statuta in ciuitate illa soluat. Similiter ad ablationem membrum: vel priuationem vite alicui fiet restitutio secundum consuetudinem vel statutum comitatus: vel terre. Tenent etiam satisfacere pueris et uxori interfecti: qui abstulit pueris patrem et uxorem maritum qui eos nutrebat. Unde illud damnatum inde proueniens debet eis tunc restituere secundum statutum. Et quod ut dicit doctor subtilis. xv. di. q. iij. Ex quo omnia illa vix aliquis potest excusare indigne: expediret si anime cuiuslibet homicide ut solueretur per passionem voluntariam: ut scilicet occideretur per homicidium. Unde dicit quod opportune prouisum est in multis comitatibus ubi est statutum lex talionis in causa homicidii: nec seruatur ut lex mosaica. sed ut euangelica: de qua Matt. xxvj. Quis qui acceperint gladium gladio peribunt. Item si aliquis alium impedit de prebenda consequenda: si facit animo ledendi ipsum tenetur ad restitutionem: non quantum valebat prebenda: quia nondum eandem fuit consecutus: sed pensatis conditionibus vtriusque ad arbitrium bonorum: nam si fecit quia indignus erat ille quem impeditabat: vel ut de meliori prouideret: iuste fecit nec tenetur restituere. Non solum sunt qui accipiunt: sed etiam qui fauent accipienti tenetur ad restitutionem ut ille

qui nouem partibus assensu consentit. Nam qui iuuat facere tenetur ad restitutionem totius. Similiter qui consulit facere: ita quod sine eius consilio non fuisset factum totum restituat alias restituat quantum nocuit per se. Similiter adulator laudans raptorem quare ipse rapit: alias non rapturus tenetur insolidum. id est in toto sicut principalis. Similiter participans in crimine furti vel rapine tenetur insolidum sicut principalis. Similiter participans in re furata vel rapta tenetur restituere eam: et etiam quod eam scienter emit vel recipit. Similiter qui videt furtum fieri et tacet cum ex officio teneatur illud reuelare: tenent ad restitutionem: alias non. Similiter qui non prohibet: cum tamen teneatur ex officio. Similiter qui scit rem ubi iacet et non vult reuelare: si tamen principalis satisfecit alii: non tenent. Secundum Ray. et secundum Tho. ij. q. lxxij. ar. v. Quis autem impolatus ignoratur: tunc distribuuntur res in pro usum pro pauperibus illius loci ubi rapina est facta: vel pro ecclesiis eiusdem loci. et hoc si non apparet heres suus: quia si appareret: illi fiet restitutio. Si etiam sit absens cui fieri debet restitutio: debet ei transmitti si commode fieri potest: alioquin in loco tuto debet reponi et conseruari pro eo secundum Tho. ubi supra.

Cautele ex parte confitentis seruande.

Primo caueat confitens ne diuidat confessionem: ut puta dicendo vnam partem peccatorum coram vno sacerdote aliam coram alio: sed integraliter confiteatur omnia vni. de penit. dist. v. cap. j. Nam alias confessio esset falsa et ficta. et in ea nihil dimittit. Iuxta illud. larga dei pietas veniam non dimittit diaboli aut totum aut nihil propiciando dabit. si tamen confitens quis coram vno

De sacramento

sacerdote nō recordabat aliqua pctā que postea reducēs memorie vadit z cōfiteretur corā alio: nō est diuisio cōfessionis nec oportet vt reiteret cōfessionē pri^o factā: s; dicat in generali q̄ cū alia multa sit p̄fessus hoc fuit oblit^o. Ita dicit sanct^o Tho. in. iij. dist. xvij. q. xiiij. argu. iij. Multi aut̄ indiscrete arguūt alios: q̄ tūc nec isti nec illi cōfiteretur: qđ fieri oīno nō d; . Nam si corā plurib⁹ cōfiterēs sic faciāt eo p̄posito vt multiplicēt eis intercessores z oratores ad deū: aut si corā plurib⁹ cōfiterēs eadē peccata maiorē ruborez habeāt cōmēdabiles sūt. Utile nāq; est taliter cōfiteri plurib⁹ p̄pter maiorē verecūdiā habēdā que est maxima pars satisfactionis. Et potest esse tā frequēs confessio q̄ etiā tota pena tollerēt. Nam dicit sanctus Tho. di. xvij. q. iij. argu. iij. q̄ p̄ absolutionem sacerdotis nō solū culpa dimittitur: sed etiā de illa pena q̄ in purgatorio deberetur aliqđ dimittitur: vt minus in purgatorio puniatur absolut^o decedēs ante satisfactionē q̄ si ante absolutionē decederet: z sic vtute passionis xp̄i sine p̄iudicio diuine iusticie de penis singulorū p̄portionabiliter aliqđ dimittit. Et subdit. Nō est incōueniēs si per frequentē cōfessionem etiā tota pena tollatur: vt pctm̄ oīno maneat impunitū pro quo pena xp̄i satisfecit. Hec sanct^o Tho. vt supra. ar. iij. Utile ē etiā sic cōfiteri plurib⁹: q; quilibet cōfessor tenetur orare pro suis cōfessis z eorū memoriā in missa facere saltē generalē. Verūtamen reprehēdēdi sunt p̄fiterēs: q̄ tūc isti ista pctā postea alteri de nouo iterū commissa cōfiteretur verecūdantes priorē cōfessorē pro eo q̄ iterū eadē pri^o cōfessa postea cōmiserint. Cū inducēdi sunt ne hoc faciāt: quia cōfessor nouit

eorū fragilitatē: vñ non d; imputare. Secdo caueat cōfiterēs ne mētiatur. ne sc; plus dicat q̄ res se h; vel minus: q; s̄m sanctū Augu. et sanctū Tho. si nō est pctōr mentiēdo fit pctōr. xxiij. q. ij. cū humilitatis causa. Et hoc multū arguit illos q̄ causa humilitatis de se plus fingunt vel causa hypocrisis minus dicūt. Tertio caueat cōfiterēs ne aliqđ obmittat: s; nō dubitet illud esse pctm̄ mortale. sed dicat cōfessori totū querēdo an sit peccatū mortale: alias peccaret mortaliter obmittēdo in tali dubitatione confiteri. Quarto caueat ne obmittat iterare cōfessionē si p̄fessus fuit sacerdoti q̄ eū absolue re nō potuit: vel si potuit nesciuit discernere. vel si cōfessio nō fuit itegra: vt q; tacuit aliquod pctm̄ mortale. vñ neglexit aut oblitus est satisfactionē iniūctā in p̄nia. Similiter si cōfessus est sine cōtritione puta habēdo p̄positū in idē peccatū reuertēdi. In his em̄ casib⁹ tenetur reiterare cōfessionē s̄m Petrū. Sed ad recidiuās tenet cōfiteri pctā priora. Tho. in. iij. dist. xxiij. q. iij. dicit q̄ directe nō tenetur nec in generali nec in speciali: sed bene indirecte. s. tanq̄ illud sine quo sciri nō pōt debet^o modus satisfactionis. vñ tenetur confiteri z notificare pctā dimissa quātū sufficit vt sciat q̄ satisfactio sit ei iponēda: vt si ipse frequēter lapsum carnis passus ē ex aliqua occasione: ita q̄ occasio p̄ satisfactionē p̄scindatur. z similr de alijs pctis. Quinto caueat cōfiterēs ne cōfiteatur alieno sacerdoti: hoc est nō p̄prio: q; alien^o nō pōt eum absolvere vel ligare. de pe. z re. ois. z de pe. dist. vi. placuit. Licet em̄ oēs sacerdotes clauēs ligādi atq; soluēdi accipiāt in ordinatione sua: nō tñ equaliter laxata est illa potestas ad quoslibet sacer

dotes. Et illa potestas ita p̄cessa eis ē
 ligata quantū ad exercitiū: ita q̄ non
 p̄nt eā exercere nisi detur eis potestas
 iurisdictionis ordinaria vel delegata
 ab ep̄o vel a sede ap̄lica s̄m Joā. an.
 in. c. ois. Potest aut̄ p̄p̄rius sacerdos
 quadrupl̄r accipi. Uno modo q̄ eo q̄
 p̄est parrochie: vt plebanus q̄ h̄z po-
 testatē s̄ modo inferiori. Alio mō q̄
 p̄est modo superiori. z sic ep̄s est pro-
 prius sacerdos omni hoī sue diocesis
 et immediat̄. vt in. c. cū ep̄s de offi. or.
 li. vi. z i ca. vi. de of. archi. s̄m Hosti.
 Vel qui p̄est modo principalissimo:
 vt papa: nā papa est p̄p̄rius sacerdos
 omniū xp̄ianor̄: z h̄z plenitudinē po-
 testatis. de auctē. z vsu pal. ad hono-
 rē z de foro cōpe. c. vi. z. ix. q. iij. cūcta
 per mūdū. Tertio p̄p̄rius sacerdos d̄r
 h̄ns iurisdictionē delegatā ab aliquo
 predictorū: vel a legato pape. de. offi.
 lega. c. i. Quarto habēs iurisdictionē
 a cōmuni cōcessione vel permissione
 iuris. z sic p̄p̄rii sunt illi quos ep̄i et
 abbates exēpti eligūt in cōfessores.
 vt de pe. z re. ne p̄ dilatione. Sic etiā
 in articulo mortis quilibet est p̄p̄rius
 sacerdos illi quē audit si p̄p̄riū h̄re
 nō pōt. xxvi. q. vi. p̄sbyter. z ca. sequē-
 ti. Hoc etiā modo vagabūdor̄ hoīm
 est quilibet p̄p̄rius sacerdos ad quē de-
 ueniūt. Similr p̄p̄rius sacerdos pe-
 regrinor̄ est ad quēcūq̄ deueniūt cō-
 cordāt Joā. an. Innocē. Hosti. fra-
 ter Joānes. H̄ericus. Joā. de ligna-
 no. de pe. z re. ois. Sciēdum tñ circa
 predicta q̄ ep̄s pōt cōmittere audiē-
 tiā cōfessionis fratrib̄ p̄dicatoribus
 vel minorib̄ p̄ ip̄m electis z p̄batis.
 s̄ illi nō h̄nt auctoritatē totalē sicut
 plebani: nisi eis specialr cōmittatur:
 vt notatur de sepulturis. dudū in cle.
 Nec confessus talib̄ tenetur iterum
 cōfiteri p̄p̄rio sacerdoti. vt quidā erro-

nec putāt: quorū auctor fuit Joānes
 de pollicratie: quē reprobauit Joā.
 xxij. in quadā extrauaganti que inci-
 pit. Glas electionis. Sciēdum etiā
 circa predicta q̄ q̄s pōt cōfiteri alteri
 quā proprio sacerdoti in plurib̄ casi-
 bus. Primo si subdit̄ scit proprium
 plebanū hereticū aut sollicitatorē ad
 malū: aut fragilē ad peccatū: aut ad
 reuelādum pronū: z generaliter vbi-
 cūq̄ confitens p̄babiliter timet sibi
 vel sacerdoti periculū: tunc em̄ debet
 cōcurrere ad superiorē z petere licen-
 tiā alteri confitendi. hec Tho. in. iij.
 dist. xvij. Hosti. etiā enumerat octo
 casus. Primus est qñ p̄p̄rius sacer-
 dos est oīno indiscret̄. de pe. di. vi. c.
 iij. placuit. s̄ in hoc subdit̄ d̄z petere
 licentiā a sacerdote p̄prio: quā si non
 vult dare petat ab ep̄o. Scōs quādo
 parochianus trāstulit domiciliū ad
 aliam parochiam. Tertius qñ quis
 est vagabūdus. Quart̄ qñ quis q̄rit
 domiciliū quo se cōferat: nec dū quie-
 tatus est aut limitatus ad vnū locū.
 Quintus cū quis deliq̄t in aliena par-
 rochia z cōmisit rapinam: tūc em̄ ibi
 ponitur de rap. c. i. et hoc si est publi-
 cū: ita q̄ pro eo esset excōicatus a pre-
 lato ipsius loci. alias si esset occultū
 pōt absolui a proprio sacerdote vbi-
 cūq̄ furtus vel rapinam acceperit.
 Sextus rōne studij vt cū clerici acce-
 dunt de licētia prelatorum ad studiū.
 Septimus tēpore necessitatis. vt qz
 infirmat̄ ad mortē: vel d̄z intrare bel-
 lū vel mare. Octaū si nō ponat spem
 imperitiā proprii sacerdotis. sed hoc
 vltimū cōiter nō tenetur. In talibus
 em̄ casib̄ vbi quis p̄fiteē alieno d̄z ei
 intūgt vt se p̄sentet proprio sacerdoti:
 nec proprii sacerdos d̄z ei credere ne
 diceret se esse absolutū ab aliq̄ excōi-
 catione: qz tūc nō tenetur credere si

De sacramento

ne litteris absolutionis. Ego tñ cōsu-
lo fm Ricar. in. iij. di. xvij. q. j. ar. iij.
q sine causa multū necessaria vel le-
gitima nō querat quis aliū sacerdo-
tē preter ppiū: sicut multi cōsueue-
runt facere dubitātes temere de vita
ppriū sacerdotū: z dicētes q nō cō-
fitētur illi inebriato: sed querūt alie-
nū cōtra statutū ecclesie. Sed si alter
discretior nō pōt haberi vel prelatus
nō vult dare licētiā subdito confitēdi
p̄ter se qd erit agendū? Dicit Ricar.
q in tali casu ppter bonū obediētie
facit magis subdit⁹ utilitatē aie sue
cōfitendo p̄prio sacerdoti min⁹ bono
dū tñ sit sufficiēs q̄ confitendo alteri
meliori. z dico de minus bono: nō de-
min⁹ discreto: qz alias semp queren-
dus esset min⁹ discret⁹. qd nō ē verū:
s; semp querēdus est magis discret⁹
si pōt haberi. Nec excusat subdit⁹ in-
discreto plebano cōfitens si eū male
iudicat: qz nō tenetur cecus cecū du-
cere: ne ambo i foueā cadāt. Et nota
q in casu quo quis veniēs de aliena
parochia caueat imperitiā p̄prij sa-
cerdotis petēs audiri cōfessionē suā
per alienū plebanū: dicēs se h̄re licē-
tiā a p̄prio sacerdote. nūquid tenet el
credere ille quē petit pro audītēda cō-
fessione. Respondeo q sic: prout no-
tauit Joannes and. in glo. iij. ca. j. de
p̄uilegijs. in cle. p quo allegauit de
pe. dist. vi. Placuit. quia nō est imme-
mor presumendus sue salutis. j. que-
stione septima. Scimus. z de homici-
dio. Significasti. Potest autem hanc
licentiā parochialis dare etiam si
nondū habet ordinem sacerdotij aut
eius vicarius vices suas gerens. vt
dicit Joannes an. in. v. glo. ibidem.

**De cautelis seruandis ex
parte confessoris.**

Primo caueat cōfessor ne suū par-
ochianū habētē casum ep̄i nō
dū expeditū in quo tpe nō pōt dispen-
sare aliquo mō audeat absoluerē ad
cautelā: sicut stulti quidā cōsueuerūt
facere. qui non cōfessores: s; decepto-
res poti⁹ appellādī sunt z cōfusores:
qui cū nō p̄nt absoluerē in casib⁹ ep̄i
dicūt parrochiano: Ecce ego te absol-
uo ab isto pctō ad cautelam vt possis
istis dieb⁹ cōicare: ne de te scandalū
oriat si nō cōicares isto festo pasche.
Tu aut post ista festa accedēs aucto-
ritatē ep̄i cōfiteberis de isto pctō. Q
nō sic ip̄ie nō sic ne decipias te z ip̄m.
Sic enim facias z dicas. O bone fili:
ego nō habeo in isto casu auctoritatē.
ergo accedas statim ad ep̄m vel ei⁹ au-
toritatē h̄ntem: nec te prius p̄cures
sac̄o eucharistie nisi fueris absolut⁹.
Si em̄ nō posses accedere ep̄m añ ista
festa: nullo modo accedas. Et si aliq
de te suspicabūtur dicētes. Iste non
gratis nō cōicauit istis festis. vel si a
te querat vicinus tuus quare non es
cōicatus in isto festo? dicatur q hoc
feci de cōsilio sacerdotis mei vel cō-
fessoris. vel qz habeo graues inimici-
tias cū hostib⁹ quibusdā quos nō dū
euaasi. Et verū dicit: qz habet inimici-
tias cū diabolo. z eius laqueos distrū-
pere. z ipsuz expugnare de corde suo:
nec in hoc mētatur. Nō tñ dicat i hoc
habeo inimicitias cū quibusdā hoib⁹:
sed cū quibusdā hostib⁹: nisi etiā ha-
beret inimicitias cū hoibus. Sacer-
dos aut hoc casu qñ subdit⁹ cōfitetur
sibi totaliter inueniēs casum ep̄i in-
ter alios audacter absoluat ab illis z
iniūgat penitentiā pro illis q sunt de
auctoritate sua. casuz vero reseruatū
remittat ad ep̄m. Nō sicut quidā fa-
ciūt: qui postq̄ audiūt in confessione
casum ep̄i statim dicūt p̄fitēti. Quidē

nō habeo tecū quicquid disponere nisi accedas ad ep̄m. Et tales exponunt personas h̄mōi magno periculo. quia sepe cōtingit q̄ tales obliti fuerūt de peccatis prius confessis. Clericū si sacerdos inuenit cōfitemē excōicatū a iure vel ab hoīe. Vel si forte dicat cōfitemēs. Bone pater ego semel percussī clericū ordinatū ex ira. vel sum in excōicatione maiori: tunc statim sacerdos nō audiat ei⁹ p̄fessionē: nec absoluat eū ab aliquo etiam minimo peccatō donec fuerit per superiorē a sententiā excōicationis absolut⁹. et se docuerit p̄ litteras absolutū s̄m Tho. in. iij. di. xvij. Sc̄do caueat sacerdos ne aliquo modo reuelat vel prodāt cōfessionē signo nutu vel facto. s̄z oīno d̄z celare exteri⁹ sicut de⁹ tegit iteri⁹. Per hoc enim vt dicit Tho. in. iij. di. xxi. hoīes magis attrahūt et simplici⁹ cōfitemur. Si autē periculū imineret et hoc solū sciret p̄ cōfessionē: vt q̄ scit aliquē hereticū. s̄l̄r scit incēdiariū: nō propter hoc d̄z reuelare eos sed potius monere d̄z tales vt desistāt: et prelato dicere q̄ vigilet sup̄ gregem sine omni reuelatione cōfessionis. Si etiā sacerdos cōpelleretur ad dicēdū per ep̄m: talis bene pōt dicere: Reuerende pater ego nihil scio: intelligēdo vt hō q̄ scit vt deus. Non solum autē caueat reuelare illa q̄ cadūt sub confessione sacramentali vt peccatā: s̄z etiā alia gesta et facta per q̄ posset quis deprehēdi peccatō: immo etiā illa q̄ oīno non pertinent ad cōfessionē. Et idē dico si aliqua dicūtur alicui nō per modum cōfessionis q̄ forte non fit absolutio nec penitentię infunctio: sed tñ fit suo specie cōfessionis. Nam in tali casu s̄z nō claudat tale dictū sigillo cōfessionis s̄m Tho. in cōpēdio. tñ talia oīno sunt seruāda ex honestate ac si in con-

fessione suscepta fuissent s̄m Tho. in. iij. di. xxi. Si autē sacerdos scit peccatū preter p̄fessionē: pōt illud dicere: sed nō debet dicere q̄ sciat hoc ex p̄fessione: et nihilomin⁹ debet abstinere ab hoc quantum potest propter prouocatis cōsuetudinē. Nam sacerdos peccatā reuelās que scit extra cōfessionē: et sepi⁹ hoc faciēs assuescit ex hoc postea etiā reuelare ea que sunt in p̄fessione sibi dicta. Ideo habeat linguā refrenatā dētibus propter penā depositionis et retrusionis i arctū monasteriū ad agendā penitentiā. de pe. et re. oīs. et de pe. dist. vi. sacerdos. Quando ergo vis securus esse cū opus habes de aliquo peccatō tibi cōfesso: require doctiorē aliquē sup̄ cōsilio dādo: non dicas sic. Ecce quedā persona est mihi confessā de ciuitate vel villa: de hoc quid cōsultis cū ea facere: s̄z potius dimittas vt ipsa sola cōsulat vel querat auctoritatē. Quod si forte veretur dicas sic. Ecce quidā casus accidit sub hac forma. vel peruenit ad me casus talis. q̄d p̄sultis sup̄ eos. Et licet esset de licentiā cōfidentis q̄ possit reuelari. vt dicit. Tho. vbi supra. hoc tñ fiat sine scandalo: et abstineat ab hoc sacerdos quāto magis potest vbi scandalū timetur. Ille etiā cui reuelatur de licentiā cōfidentis: tenetur illud seruare et celare sicut confessor principalis: nisi daretur sibi licentiā a confitente q̄ ille absolute ac libere faciat: ac si esset publice factū. Caueat autē confessor ne si creuelando de licentiā cōfidentis dicat narrando: dictum est mihi in confessione hoc: quia nullo casu debet nec potest hoc facere quantūcūq̄ haberet licentiā a confitente: q̄ ista sola verba includūt peccatū mortale: q̄ includunt reuelationē huius vt cognitio eo modo quo nō licet reue-

De sacramento

lare fm Scotum. Dicit tñ subtilis doctor in. iij. di. xxi. q. ij. q ad celationē pcti in cōfessione detecti tenet hō de lege nature. Juxta illud: Non facias alijs zc. Matth. vij. Qz quisqz tenet cōseruare famā alteri⁹ sicut propriā: similiter fidelitatē dz seruare quā pene vult sibi seruari. Item de lege positiva q̄ est. De cōfessione aliqua null⁹ detrahēre dz. Talis etiā dat occasiōnē fice confitendi. Tertio caueat sacerdos ne audiat mulierē illā cū qua peccauit: scz cōcubinā vel adulteram suā. Nā lz fm dñm archi. xxx. q. j. in. c. oēs sup. glo. ij. talis sacerdos pōt tali mulieri iniūgere pñiam cū sit parochiana ei⁹ fm Hugo. qui hoc notat. iij. q. vij. c. vlt. Quicquid tñ est de hoc aliud ego video scz qz clericū nō debēt suis cōcubinīs penitētiā iniūgere. sz magis eas inducāt vt ab alijs pñiam accipiāt: vt in glo. xxxiiij. q. ij. placuit. Et hoc totū est ppter honestatē fm Bartholomeū brixie. z ppter ordinē fm Hugo. Quātum tñ est de iuris rigore si presbyter dat pñiam concubine sue pro delicto cōmissio valebit penitentia fm Archidia. qui ita notat. xxxiiij. q. ij. vbi hoc idē sentit Laurēti⁹ polon⁹ dicēs cū glo. xxx. q. j. oēs. qz presbyter orientalis sicut rutenus vel grecus non audit pctā sui vxoris: qz nec ipsa libere cōfiteat si adulteriū cōmisit. Ergo in oibus istis meli⁹ est personas hmōi remittere ad superiores: z ego miroz de tantis in hoc difficultatē faciētib⁹ an presbyter posset audire sue cōcubine cōfessionē. Ego autē video qz iste cas⁹ est episcopalis vtdictū est. s. de casib⁹ episcopalib⁹. Quarto caueat sacerdos ne existens in crimine audiat cōfessiones aliorū: nā talis grauiter peccat. nā sacerdos bene docēdo pplm z male viuēdo in-

struit deū quō eū cōdēnet. xl. dist. ca. multi. z de pe. di. vj. qui vult. v. sacerdos. vbi dicit Augusti. Sacerdos cui oīs offertur pctōr: ante quē statuitur oīs lāguor: in nullo eorū sit iudicād⁹: que in alio est iudicare p̄optus. Vbi dicit glo. qz peccat sacerdos in crimine iniūgens penitētiā: z verū est. vt iij. q. vij. Item in euāgelio. vbi dicit glo. qz si i necessitate suus parochianus petat ab eo penitētiā cōteratur ipse sacerdos: z statim iniūgere pōt: vbi dicit glo. Quādo ergo tu simplex sicut z ego legis auctoritates qz nō solī sancti existentes soluūt peccatores: sed etiā mali qñqz iudicabāt aliorum excessus z peccata: sicut saul cū a dño esset reprobatus pplm dei iudicabat: et eius iudiciū vniuersus populus expectabat. Itēz dauid cū esset adulter z homicida interrogat⁹ a ppheta: sententiā in diuitē dedit q̄ ouē pauperis rapuit dicēs. Fili⁹ mortis est vir q̄ fecit hoc. ij. regū. xij. Item salomō cum amore muliercularū deos gentiliū coleret. tñ vniuersa plebs israelitica ad ei⁹ iudiciū cōfluebat. Sic z achab quāuis coleret Baal. tñ decē tribus iudicabat. iij. Regū. xxij. Non te decipias quisqz ista legens: qz nihilominus grauiter peccas. licet absolutio quā facis in subditos teneat apd deū quantū ex officio: nō ex iuris merito. quia vtiqz melius faceres si ex vtroqz absolueres: qz z tibi meriti grām mereris. z confitenti veniā adaugeres. Quinto caueat sacerdos ne audiat sacerdotē sine licētia speciali vel generali ep̄i sui: nisi ep̄us sciret vel approbaret tacite vel expresse. Et hoc est cōtra multos plebanos quorum vnusquisqz audit alium. et presertim in casibus fornicationum qui sunt casus episcopales: vt multotiēs clamaui et

adhuc clamo more lupi in celū et terrā q̄ isti decipiūt se. Sexto caueat cōfessor ne cōfiteatē qui nō vult: vel nō pōt sufferre onus penitētie remittat a se vacuū. Caueat etiā ne exigat iuramentū a cōfiteante de pctō illo de quo cōfessus est amplius nō faciēdi: neq̄ cōmittēdi. hoc em̄ reprobatur. xj. q. iij. vbi glo. ij. dicit q̄ ab hereticis reuerētibus: et ab incēdarijs: vel in horrendis criminibus similibus tantū iuramentū exigitur vt iuret cōfiteans de cetero se nūq̄ simile p̄missurū. Et expressa prohibet glo. ibidē hoc nō fieri in quolibet pctō mortali. Ego tñ comperi quosdā sciolos apud se a mulieribus cōiugatis extorsisse iuramentū super fornicationē de cetero nō faciēdā: quantū periculi sit quilibet aduertere pōt. Quando ergo venit ad te hō qui nō vult subire onus penitētie dicas sibi iuxta tenorē. c. q̄ quidem. de pe. et re. Quod si cōfiteatur. sed se dicit abstinere nō posse: nihilominus eius cōfessionē audias et dicas ei: q̄ nō est vera penitētia talis: sed q̄ disponat se quāto citius potest ad propositum abstinēdi a pctis hmōl. Cum autē h̄z propositū abstinēdi a pctis: sed non vult subire onus penitētie tā magnū sicut sua peccata requirūt: dicēdū est ei. Charissime fili tu debuisti p̄ istis pctis penitētiā agere tantā v̄l tantā. Sed ex quo nō vis sufferre eam scias q̄ exiget a te in purgatorio: et nihilominus ex quo habes contritionē ego te absoluā. In hoc em̄ casu meli⁹ est de misericordia facere rationē q̄ de iusticia. si tñ esset suspect⁹ aliquis de quo presumit q̄ nō faciat qd̄ ei precepit: dicēdum est ei q̄ si nō facias hoc puto q̄ non restituat talē rem de qua cōfiteatur q̄ carebit fructu cōfessionis et iste modus est optimus et securus.

De penitentijs infirmoz et decedentium de hac vita.

Habitis cautelis modis et dispositiōib⁹ penitētium in bona sanitate: videndū est de penitentijs infirmoz et decedentium de hac vita. Est igitur sciendū q̄ sacerdos circa quēlibet moriturū primo ad eū veniēs: ita querat scdm̄ cōsiliū Anselmi dicēs. Charissime fili habes ne forte intentionē abstinēdi a peccatis si supuixeris: et de eis satisfaciēdi. et ille dicat q̄ sic. Item letaris q̄ in fide xp̄iana decedis. et ille respōdeat. Etiam. Itē fa teris te nō ita bñ vixisse sicut debuisses. rñdeat. fateor. Itē credis q̄ pp̄ te est mortu⁹ fili⁹ dei viui iesus xp̄s. respōdeat. etiā. Item credis resurrectionē mortuozū. Rñdeat. etiā. Tūc hortare infirmū dices. Age ergo penitētiā dū est anima in te: habendo verā cōtritionē: et in morte xp̄i veram fiduciā: cōstitue huic mortī te totū cōtege et inuolue. Et cū dñs de⁹ tuus voluerit te iudicare. i. iuxta peccata tua. dic. Dñe mortem dñi n̄ri iesu xp̄i obijcio inter me et iudiciū tuū aliter tecū non cōtendo. Si dixerit de⁹ q̄ merearis dānationē: dic attendo crucē dñi nostri iesu xp̄i: et nulla merita mea: ipsiusq̄ meritū offero pro merito meo modo qd̄ ego habere debuissē non habeo. Istis sic habitis audiat ei⁹ cōfessionē: qui cū cōfessus fuerit nō est ei imponēda quātitas penitētie: sed innotescēda. xxvj. q. viij. ab infirmis. qui postq̄ conualuerit illā penitētiā seruare debebit. Dicat ḡ ei cōfessor. Bone fili: ecce tu p̄ istis pctis tñ deberes pati si supuueres. Tñ ex quo iam nō potes satisfacere p̄ eis in p̄nti vita: doleas saltē quantū potes. roga tñ amicos ad faciendū pro te orones

De sacramento

et eleemosynas: si autem conualueris accedas iterum ad me. et ego iniungam tibi penitentiam salutarem. Quare autem innotescenda est penitentia taliter decedenti: Archiepiscopus in dicto. c. ab infirmis. dicit quod propter duo. scilicet ut sciant amici quam recopescationem facere debeant. et ut iste sciat qualiter penitere debeat si supervixerit. Et idem ponit verba qualiter tales sunt ammonendi dicentes. Talia peccata qualia tu perpetrasti tot annorum a nobis penitentiam accipit. Sed te interim quosque euaseris forte expectamus: ut tunc tibi congruam penitentiam imponamus. si autem dominus noster vite terminum tibi dare voluerit per auctoritatem Petri et Pauli principis cui date sunt claves regni celorum: absoluo te a peccatis tuis predictis. et sacrificia et preces necnon eleemosinas et ieiunia: necnon et cetera opera pietatis que pro te fient tibi profutura in redemptionem anime iudico.

Quomodo sacerdos se habere debeat erga infirmos.

Et autem practica habeat sacerdos circa predicta sic procedat: veniens ad infirmum premissis istis interrogationibus supradictis: audita confessione non iniungendo: sed innotescendo penitentiam eo modo quo supradictum est sic eum absoluat. Misereatur tui deus operis: et dimittat tibi peccata tua: et producat te in vitam eternam. Dominus noster Iesus Christus te absoluat ab omnibus peccatis tuis que commisisti cogitatione: locutione: opere et obmissione: et auctoritate domini nostri Iesu Christi qua fungor in hac parte ego te absoluo ab omnibus sententiis excommunicationis minoris et maioris ab homine vel a canone in te latis: et ab omnibus peccatis tuis deo et mihi contriti et confessi aut obliti: et restituo te in gremium sancte matris ecclesie et participationi sacramentorum. In nomine patris et filii et spiritus sancti. Si vero decedens hanc bullam papalem a pena et

a culpa in agone tamen tunc obseruet formam bulle et absoluat sic. Et primo tam in isto casu quam in omnibus supradictis promittat decedens satisfactionem omnibus quibus tenetur: vel a quibus illicitum aliquid recepit per usuram: vel aliter iniuste. Et hoc faciat per se si supervixerit infra certum tempus sibi assignandum: vel per suos heredes: quos tunc obliget: et tunc deinde absolvatur premitendo sicut prius. Misereatur tui etc. et auctoritate domini nostri Iesu Christi: et sanctorum Petri et Pauli: et auctoritate domini. Illi. pape mihi in hac parte vigore gratie tibi facte commissa: ego te absolvo ab omnibus sententiis excommunicationis maioris vel minoris ab homine vel a canone in te latis: concedoque tibi omnium peccatorum tuorum de quibus contritus es et confessus plenam remissionem. In nomine patris et filii et spiritus sancti. Circa predicta tamen est sciendum quod quilibet sacerdos simplex in mortis articulo habet plenam auctoritatem absolvendi decedentem ab omnibus excommunicationibus et peccatis: servata tamen forma ecclesie. Unde quantumcumque videri sit excommunicatus a iure vel ab homine: dummodo fuerit in forma ecclesie absolutus sepelietur in cimiterio: nisi ius specialiter denegasset sepulturam et inhibuisset: ut patet de torneamentis per totum: et sic de aliis. Circa formam autem ecclesie circa istos servanda est hec. Primo si est excommunicatus per contumaciam promittat stare et parere iuri: si autem est excommunicatus pro debito promittat quod quantumcito conualeat satisfaciat creditori: siue sint usure siue rapine siue spolia siue quodcumque aliquod debitum. Quod si contigerit eum decedere: tunc ponat heredes suos vel alios: habentes ibi bonos fideiussores suos qui pro ipso satisfaciant cum effectu: et hoc ipsi fideiussores debent facere et promittere antequam absolvatur. Dicendum est etiam

et q̄ si superuixerit et infra tēpus sibi assignatum postq̄ cōualuerit nō satisfecerit reuincit i sententiā eādē excōicationis. vt in. c. eos q̄. de sentē. excōi. li. vi. Si autē esset paup̄ q̄ nō posset facere vel h̄re fideiussores saltim promittat q̄ postq̄ ad p̄nguiorē fortunā ueniet uult satisfacere: et sufficit. de solutionib⁹. Odoardus. Omnib⁹ autez p̄missis sacerdos corā testib⁹ pōt eū sepelire in cimiterio vel in ecclesia eo mō quo dictum est supra. Quā sic dicit Grego. papa. ix. c. vi. d̄ sepul. cuiuslibet curato. Parrochiano tuo q̄ excōicatus est pro manifestis excessib⁹: uidelz pro homicidio: icēdio: uolēta manuū iniectione in p̄sonas ecclīasticas. vel ecclesiarū uiolatione vel incestu: dū ageret in extremis p̄ presbyterū suū iuxta formā ecclīe absolut⁹ nō debēt cimiteriū et alia ecclīastica suffragia denegari: sed ei⁹ heredes et p̄p̄inqui ad quos bona peruenerūt ipsi⁹: vt p̄ eodē satisfaciāt cēsura ecclīastica sūt cōpellendī. hec ibi. Et q̄ multi dubitāt utrū taliter absoluti in agone postea debēt absolui per iudicē sup̄iorē ex quo fuerūt excōicati: est sciēdū q̄ si predicti infirmi cōualescūt et faciūt ea q̄ eis iniūgūtur nō debēt ulterius querere ulteriozē absolutionē ab aliquo iudice a quo fuerūt excōicati: sed cōtēti erūt absolutionē simplicis sacerdotis per quā fuerūt in agone absoluti: alias em̄ ad qd̄ ualet illa forma circa eos obseruata. Illa em̄ absolutio circa eos facta dū tradebatur in agone lz nō decesserit est ualida in tm̄ ac si per illū iudicē per quē fuerūt excōicati fuisset facta: quia in tali articulo quilibet sacerdos est papa. de. pe. di. i. quē penitet. et de sen. excō. dū dubites. et eo. ti. eos qui. li. vi. Sciat autē sacerdos q̄ absoluit usurariū uel raptorē

rem vel incēdiarū. sacrilegū. homicidam. percussorem clericū: vel similes in agone sine forma supradicta: puta nō accepta ab eo p̄missione vel cautione fideiussoria sufficiēti q̄ ipse sol⁹ soluat illos q̄s negotiū tāgit. Tenet enim ex quo nō satisfecit forme statute ab ecclesia et illis subtraxit personam contra quā restabat eis actio. Ad hoc facit clemen. eos qui. de sepul. in. fi. nec puta ipsum absolutum fuisse quo ad actionem: quia ecclesia nō habebit eū pro absoluto nisi alias sacerdos satisfaceret pro eo.

¶ Regule q̄b⁹ pctā mortalia atq̄ uenialia sūt cognoscēda.

Et predictis modis cōgruis q̄b⁹ se cōfessores circa audiēdas cōfessiones regere debēt: uile iudicauit cōfessorib⁹ occasionē dare aliquam cognoscēdi: et si nō certitudinaliter cōsecratur tñ pctā mortalia et uenialia. Pro quo primo est sciēdū q̄ peccatū mortale sic diffinitur. est cōmissio siue obmissio uoluntaria recte rationi cōtraria: rōne cuius et de per se perdit̄ grā. Quā ex hoc nō plus accipenisi q̄ peccatū mortale est conuersio inordinata per delectationē ad creaturā supra deū uel equalr cū deo. Veniale autē fit per delectationē in creatura citra deū uel sub deo. Et dicitur mortale quasi magis dignū morte: q̄ infert mortē culpe et aufert uitā grē. Veniale autē q̄ ueniale dignū: et cōmittit veniale ex impotētia et inaduertentia et ignorātia. et cū nullū istorū p̄cedat ex malo p̄posito siue malicia: ergo d̄ ueniale dignū. Propter igit̄ aliq̄s regulas de noticia pctōzū mortaliū. Prima est quādocūq̄ hō p̄fert creatura creatori: ut puta magis ei intendo: sibi plus credendo: de ipsa

De sacramento

plus cōfitendo q̄ de deo: aut ei maio-
rē honorē exhibēdo q̄ deo: similiter
ei plus placēdo q̄ deo: z mādati ei⁹
prōpti⁹ obediēdo: aut ei subijciendo:
aut difficiliora pro ea q̄ pro deo susti-
nēdo: plus in ea q̄ in deo delectando
aut pro ea diuina mādata trāsgrediē-
do: aut in ea sufficientiā suā ponēdo:
tūc semp̄ presumitur mortale pctm̄.
Et collige hoc notabile dictum q̄
quādo amor vel affectio ad creaturā
siue ad se siue ad aliū tātum crescit in
hoīe vel est tam magna q̄ in ea cōsti-
tuit vltim⁹ finis: sic q̄ aliq̄s nec actu
nec habitu ordinat illā creaturā nec
ei⁹ dilectionē: aut etiā seipm̄ fm̄ deū.
sed vellet cū tali creatura cōtentari z
nō curat deū offendere: aut precepta
ei⁹ trāsgredi propter illā creaturā: v̄l
non curaret de beatitudine dū modo
posset hic manere cum tali creatura:
oīa ista sunt mortalia: q̄ includūt cō-
tēptum dei lz nō formale tñ interpre-
tatiuū: z est fructio creature q̄ prepo-
nitur deo. Hoc est cōtra illos curien-
ses qui amore amasarū suarū deba-
chati dicūt. *Q* si tecū possem in perpe-
tuū manere: nō curarē si deus in celo
resideret z me hic tecū dimitteret. *Q*
miser omnīū miserorū infelicissime:
qui nō gustati q̄ suauis est dñs sperā-
tib⁹ in se: z quāta preparauit diligētī-
bus se. Si tñ aliquis diligit creaturā
plus q̄ dz: sed tñ ppter hoc deū nollet
offendere aut ei⁹ amicitia p̄dere nec
trāsgredi ei⁹ preceptū: aut eū ppter
hoc deserere: tunc non oportet q̄ sit
mortale. Sc̄da regula quādo aliquid
cōmittitur cōtra dilectionem dei vel
pr̄mi notabiliter tūc est mortale. Illud
autē est cōtra dilectionē dei z qd̄
violatur amicitia inter deū z hoīem:
vt cū sit aliquid cōtra eius prohibiti-
onem: vel qd̄ sibi displicet. Illud vero

fit contra dilectionē pr̄mi qd̄ homo
facit proximo: z tamē sibi nollet hoc
fieri. iuxta illud: *N*ō facias alijs. zc. z
qd̄ tibi rationabiliter z ex debito vis
fieri. zc. Et pōt etiā attēdi penes scan-
dalū actiuū qd̄ ego infero. primo per
mala exempla. Sed quātū importat
cōtra dilectionē: vel quātū sit illud
scandalū ad hoc q̄ sit mortale: nō pre-
cise determinatus est: q̄ in modico fa-
cere cōtra proximū aut in paruo scan-
dalizare non est mortale. Unde quilibet
attendat seipsum quid sibi vellet
fieri: z quid sibi nollet fieri. et per qd̄
factū z nō factū inter se z proximum
amicitiā quā simul habent solueret.
Tertia regula qñ aliquis cōmittit v̄l
obmittit cōtra preceptū dei vel eccle-
sie vel legis nature: vel superiorum. z
presertim si sunt precepta de necessi-
tate salutis: vel facit contra votū pu-
blicū vel cōtra iuramentū licitū: tale
est mortale. Quarta regula quādo al-
iquid fit vel obmittitur cōtra p̄sciētā
vere vel false dictantē aliqd̄ esse mor-
tale vel cōtra cōscientiā formidantes
probabiliter z dubitatiue an sit mor-
tale si cōscientia nō sit sufficienter in-
structa. Quinta regula est de actibus
intus manētibus quādo quidē q̄s ha-
bet solā cogitationē de aliquo q̄ tunc
cūq̄ turpē vel malā: absq̄ tñ cōplacē-
tia seu delectatione vel cōsensu: tunc
nunq̄ est mortale: sed vel veniale vel
nullū. Quñ vero est cōsensus in actum
qui esset pctm̄ mortale: tūc semper est
mortale: q̄ de⁹ voluntatē p̄ facto ac-
ceptat. Quñ autē cū cogitatione aut com-
placētia ē delectatio morosa in aliqd̄
turpe z specialiter in libidinosis: tūc
est mortale fm̄ dictū Aug. esto q̄ non
sit cōsensus in actū s̄ in solā morosā
delectationē. z hoc bene est attenden-
dum. plures enim hic decipiuntur.

Ex his ergo iam ponam⁹ practicā de
singulis pctis mortalib⁹: et primo de
superbia que tūc est peccatū mortale
fm primā regulā qñ quis subtrahit
se a subiectione z obediētia diuina: et
totā vitā suam ordinat ad laudem hu
manā et ad vanā gloriā. Talis em̄ ex
quo nō curat hoc facere ad laudē dei
sed potius humanam videtur hoies
plus diligere q̄ deum: quia illis plus
vult cōplacere q̄ deo. Similr est mor
tale p regulā scđam cū quis p sua su
perbia faciēda faciat extorquere pau
peres proximos pro suis tuncis pō
pose faciēdis. Similiter cū quis non
curat scādalizare p̄imos: sicut sunt
mulieres omātes se q̄ prebēt occasio
nem vidētib⁹ ad cōcupiscēdum eas.
Vel cū quis presumptuose trāsgredi
tur precepta dei vel p̄cepta legis na
ture: vt faciēs alteri qđ sibi displicet
tūc est mortale per tertiā regulā. Quñ
vero quis appeteret humanā laudem
vel vanam gloriā alijs modis: tūc est
veniale. Item auaricia ē mortale pec
catū per scđam regulā quando aliqs
appetit diuitias habere non curādo
an p fraudē: mendaciā: vsuras: periu
ria: per ludos illicitos: vel emptio
nes: vel venditiones: exercens illici
tas vel detenendo debita aliorum: vl
mercedem seruatorum suorum: peccat
mortaliter. Similiter per primam re
gulā est peccatū mortale: si nimis ma
gna spes in eis cōstituitur. Est etiam
per tertiā regulā pctm̄ mortale qñ p
eis acquirēdis negligūtur precepta
salutis. vt forisādo die dñico vel festi
uo. Itē per quartā regulā fit peccatū
mortale qñ dubitatur de contractu si
sit licitus: z tñ exercetur. Quando vero
appetūtur diuitie plusq̄ sunt necesse:
sed tamen nollet eas acquirere malo
et iniusto modo veniale est pctm̄ fm

Augu. in li. de purgatorio. vel qñ nol
let offendere deū nec in eis cōfidere:
tunc etiā est veniale zc. Item gula est
peccatū mortale per primā regulam
qñ q̄s tantā delectationē in comesta
tione vel potatione habet q̄ propter
ip̄am nō curat deū offendere aut mis
sas negligere vel ieiunia frāgere. Itē
qñ homo grauat se potu i tñ q̄ vsum
rationis obmittat: obliuiscēs vbi sit z
reditur vt bestia. vel cum aliū studio
se inebriat. z hoc est peccatū mortale:
per scđam regulā: z hoc est verū si scit
fortitudinē potus: qz si nescit et bibit
excessiue causa sessionis vel collatio
nis amicorū z sociozū est veniale. Itē
per quartā regulā est mortale si quis
contra cōscientiā sibi dictātem: qz ta
lē potū bibere imoderate est destru
ctio capitis. vel quia hoc est peccatū
tali die vel qz inde scādalū oritur: est
peccatū mortale. Hoc attendat pres
byter v̄sitās tabernas: ex culus v̄si
tatione scādalizātur laici: si talis pec
cat mortaliter iudicet seip̄m. Si autē
quis comedit vel bibit ex delectatio
ne vel vltra mēsuram vel preciosos ci
bos sumit: s; tñ nollet ipse sibi p hoc
ordinare aliquod impedimentū san
tatis vel salutis. lz ei eueniat dolor ca
pitis vel infirmitas alia est veniale.
Item ira qñ procedit vsqz ad odium
proximi ita q̄ vult notabiliter nocē
re primo in reb⁹ corpore vel honore
est mortale per scđaz regulā: si autē ex
cōmotione subita vult malū primo
nō bene deliberat⁹ qz tñ deliberatus
nō faceret nō ē mortale. Itē inuidia q̄
est tristitia de bono proximi si proce
dit ex odio psonali est peccatū morta
le p scđaz regulā: vel si gaudet de ma
lo proximi z tristatur de ipsius bono:
et tñ ex hoc nullam h̄bet vtilitatem
semper est mortale: sed si ideo gaudet

De sacramento

De malo ne sit el nocivus: puta gaudet de sui inimici depressione ut per hoc sit sibi ad nocendum minus potens hoc non est peccatum mortale. similiter detrahens et infamans ex invidia est mortale. Item luxuria que est coitus ois extra thorum matrimonialē semp est peccatum mortale. similiter concupiscentia cum delectatione morosa: vel consensu in talē actū. et ois actus turpis in locis impudicis ut oscula et alia que verecundaretur homo facere coram hominibus sunt peccata mortalia. Similiter dicendum est de amicitia et favore viri et mulieris. quidam dicunt quod est mortale peccatum eo modo videlicet dum unus vult complacere alteri in actibus prescriptis. scilicet osculis motibus et tactibus inordinatis dans sibi potestatem in se exercendi vel habens animum paratum ad hoc dum alter nollet exercere. et tales stantes in tali periculo vel proposito non sunt in via salutis. Item accidie est tedium de divinis rebus et de rebus spiritualibus vel tarditas et pigritia ad audiendum de deo et faciendum ea que ad deum spectant et est mortale. Unde patet quod distractio cogitatio vel occupatio exterior infra divinum officium est peccatum accidie: et si est studiosa applicatio ad talia impunita: ita quod non curet homo a se repellere hominum cogitationes et dimittere occupationes est mortale peccatum. ¶ Et nota circa predicta quod aliud est mortale aliud veniale et aliud criminale. unde inter mortalia et criminalia: est differentia sicut inter genus et speciem. Nam omne criminale est mortale: sed non e converso. multa enim mortalia sunt que non sunt criminalia. id est capitalia que non inducunt decapitationem siue depositionem vel exilium vel intrusionem carceris: licet quodammodo omne peccatum vocetur crimen dist. xxv. unum orarium: scilicet criminis appellatio. Primum peccatum criminale est

peccatum heresis: ut errare in fide trinitatis. xxij. q. ij. primum. Secundum est incestus: ut habetur. xxxij. q. vij. c. adulterium. et. c. flagitia. Tertium est homicidium. l. di. placuit. Quartum crimen lese maiestatis. vij. q. j. si quis. iiij. q. v. accusatoribus. Quintum crimen sacrilegij. ij. q. j. in primis requirendum est. xvij. q. iiij. si quis in atria. et. ca. frater Sextum incestus. iiij. q. iiij. consanguineorum. xxxv. q. iiij. de incestis. et eadem. q. viij. hec salubriter. Septimum conspiratio. xj. q. j. conspirationum. et. c. si quis clericorum. Octavum adulterium. xxij. q. vij. quid in omnibus. et eadem causa. q. iiij. Nonum falsum testimonium. xxij. q. iiij. non periurabis. vij. q. j. quicumque. Decimum est crimen symonie respectu cuius omnia crimina pro nihilo reputantur: ut de symonia sicut symoniaca. j. q. vij. ca. vlti. Undecimum est usura. iiij. q. iiij. plerique. Alia autem peccata non vocantur criminalia: quia non sunt capitalia. licet mortalia sint: sunt enim dispensabilia sine decoloratione status ecclesie. j. q. xij. dispensatores. et. ca. et si illa sunt Archidia. xxv. dist. audire. Item peccata mortalia sunt oia contra decem precepta commissa que enumerat apostolus ad Romanos. j. ut idolatria: avaritia: invidia: contentio: dolus: susurratio: detractio: contumelia: superbia: elatio: inuentio malorum. inobediencia. Nam que talia agunt digni sunt morte. Item ad Gal. v. enumerat alia dicens. Manifesta sunt opera carnis que sunt fornicatio: immunditia: impudicitia: luxuria: avaricia: veneficia: inimicitias: contentiones: emulationes: rixae: dissensiones: secte: invidie: homicidia: ebrietates: comestiones. et sequitur. Qui talia agunt regnum dei non consequentur. Ad ista autem reducuntur oia alia mortalia. Sed peccata venialia enumerat Augu. xxv. dist. ut

cū aliq̄s plus accipit in cibo vel potu q̄ sit necesse. plus loquitur q̄ oportet. plus placet q̄ expedit quotiēs paupere importune petentē exasperat vel si san⁹ alijs ieiunātib⁹ prādere voluit. Aut somno deditus tardī⁹ ad eccliaz surgit: aut vxorē excepto desiderio filiorū cognoscit: qđ tñ sepe ē mortale quotiēs incarceratos tardius req̄sirit vel infirmos nō visitauerit. Si discordes nō cōcordare curauit. Si plus filiū vxorem vel seruum exasperauit seu increpauerit aut correxit. Si fuerit plus blāditus. i. adulatus alicui q̄ expedit. Si pauperib⁹ esuriētib⁹ nimis delicatus cibū preparauit. Si in ecclesia aut extra ecclesiā locosis vel fabulosis vlociosis v̄bis istiterit. Si aliqd iurat incaute qđ postea implere nō pōt. Vel cū ex facilitate vel temeritate maledixit. Deoia p̄tato diuini protractimus putantes multum esse vtile circa hoc sacramentū penitētie cognoscere particulariter z ad oculū illa sine quorum cognitione nō bene potest expediti illud sacramentum.

De sacramento extreme vncionis.

Infirmatur quis ex vobis: inducat presbyteros ecclesie vt orent super eū vngētes eum oleo in nomine dñi. Ja. v. ca. Quia vt dixit glo. de apel. ca. qua frōte homo propter peccatū citius mori presumitur. xi. q. iij. epl. z. xij. q. j. c. ij. z. xiiij. q. iij. ea vindicta. Et glosa ordinaria super verbo thematis: dicit q̄ multi propter peccata plectuntur morte corporis. Hinc est q̄ saluator prouidēs de remedio p̄tra pctā hoīm sanorū. vt de penitētia prouidere etiā est dignatus de remedijs contra pctā hominum infirmorum vt de extrema

vncione: per quā quidē peccata venialia dimittūtur: z etiam infirmitas corporis interdū alleuiatur. vnde sequitur in themate. Et oratio fidei saluauit infirmum: et alleuiabit eū dñs. Glosa interlinearis. i. si eum contigerit mori sic dimittētur. z bene hoc expressum est in apostolis: de quibus dicitur Mar. vi. q̄ vngēbant oleo multos infirmos et sanabantur: qđ vtiq̄ fit virtute huius sacramēti z non alia simplici vncione. Nam apostoli tūc vngentes conferebant hoc sacramentū a christo eis preceptum. Unde dicit Lyra super Mar. vbi supra. q̄ ex eo q̄ apostoli sic vngēbāt patet q̄ vncio extrema que est infirmorum fuit instituta a xp̄o: qđ est contra multos dicētes q̄ Iacobus apostolus in verbis premisis eam instituisse: qđ falsum est: cū nullus apostolus aliqd sacramentū instituere potuit: scz bñ publicare potuit institutum. et hoc fecit Iacobus in verbis premisis nri thematis dicens. Infirmatur quis ex vobis zc. vnde dicit Tho. in. iij. dist. xxiij. q. j. ar. iij. q̄ omnia sacramēta xp̄s instituit p̄ se. sed q̄ sunt difficiliora ad credendū illa per se promulgauit: alia aut seruauit apostolis promulganda sicut extremā vncionē z cōfirmationē. Cū per ista verba thematis nri a Iacobo fuit istud sacramentū promulgatū z nō institutū. **Diffinitur aut extrema vncio** sic in Scotū vbi supra est vncio infirmi hoīs facta in partibus determinatis corporis cum oleo consecrato ab episcopo: ministrata a sacerdote certa verba cū intentione debita proferente ex institutione diuina efficaciter significās curationē venialium. Ex qua diffinitione satis patet euidenter a quo debeat istud sacramentum conferri: ex qua materia

De sacramento

et sub qua forma de quibus per ordinem est videndum. Et primo sciendum est quod materia huius sacramenti est oleum olive ab episcopo consecratum: et non est oleum balsami sicut in confirmatione. Cuius ratio est: quia qui huius exire de via non oportet quod habeat odorem bone fame quam per balsamum designatur: sed sufficit ipsum habere bonam conscientiam. Nec potest aliquis hoc sacramentum conferre nisi sacerdos. Et si alius confert nihil facit. Unde in diffinitione dicitur a sacerdote ministrata. Secundo sciendum est de forma huius sacramenti que est septuplex ad septem unctiones principales. Circa quod sciendum est quod in quibusdam ecclesiis dicitur ista forma in collatione huius sacramenti. Ungo oculos tuos oleo sacrificato. In nomine patris et filii. et cetera. Similiter ungo nares et cetera. et per labia manus et pedes. Sed in rei veritate ista verba non sunt vera forma huius sacramenti. sed bene sunt dispositio ad formam. Forma autem huius sacramenti vera est hec. Per istam sacramentalissimam benedictionem indulgeat tibi dominus quicquid deliquisti per visum: similiter resumendo super aures. nares. et labia. manus et pedes. Licet autem in hoc sacramento fiant multe unctiones. ultima tamen unctio. scilicet in pedibus est forma respectu omnium precedentium et agit in virtute omnium. Et ideo in ultima gratia infunditur que effectum sacramenti prebet. Unde secundum Thome in. iiii. dist. xxiiij. Si iam aliquae partes essent inuncte et presbyter deficeret sicut contingit in pestilentia. quod factum est non debet iterari. sed unctiones que restant per alium sacerdotem debent compleri. Sint ergo presbyteri cauti ut de cetero corrigant libros suos et agendas. in quibus communiter habent formam sacramenti huius per illa verba. Ungo ocu-

los tuos vel nares tuas et cetera. Istud enim sacramentum confertur per modum suffragij secundum Thome. et ideo datur per solam orationem et per verba optativi modi. Unde dixit iacobus in verbis thematicis. Inducant presbyteros ut orent pro eo. Illa vero verba: Ungo oculos tuos et cetera. non sunt de substantia sacramenti: sed de bene esse secundum Petrum de tharan. dist. xviiij. et Thome in. iiii. q. iiii. argu. ij. Quibus autem conferendum sit hoc sacramentum? Respondeo quod solum est dandum infirmis: et nunquam sanis. nihil enim efficit in eis. Et hoc patet ex diffinitione prius data: in qua dicitur quod hoc sacramentum est infirmi hominis. Nec debet dari infirmis istud sacramentum ex periculo exterioris violentie: puta armorum vel submersionis: secundum doctorem subtilem in. iiii. Ex hoc solvo unum dubium: de quo cum audirem sententiarum libros dubitabat a lectoribus: et a formatis baccalariis sacre theologie an valeat vulneratis vel submergendis hoc sacramentum. Patet enim quod non: dico enim probabiliter quod si quis est vulneratus et ex vulneribus inflictis incidit in infirmitatem longam: ex qua desperatur de vita sua: puto quod ei sit dandum: sed alias recenter vulnerato iam decedenti non est dandum. Similiter suspendendo vel submergendo non est dandum. quia illi non dicitur infirmus: nec moriuntur ex defectu nature: sed ex euentu fortune: secundum Petrum. Item non debet dari pueris: furiosis: et amantibus: qui prius non petierunt hoc sacramentum. Si quis tamen sentio deficeret subito in articulo mortis potest ei dari hoc sacramentum. Sed tamen adultis usum rationis habentibus non datur nisi petant specialiter: sed tamen qui in vita sua ha-

bult bonū ppositū oīa sacramēta suscipiēdi sibi necessaria vel vtilia: etiā si amitteret loquelā vngat̄ i noīe xp̄i. Non d̄z etiā quis inūgi sepi⁹ in eadē infirmitate nisi eadē infirmitas vltra annū p̄trahatur. ita q̄ vno anno in eadē infirmitate null⁹ bis inūgatur: ne sacramētū istud vilescat. Interat̄ tñ hoc sacramētū in diuersis infirmitatib⁹ vel in eadē recidiua. q̄ non h̄z effectū perpetuū eo q̄ sanitas corporis z mētis q̄ sunt ei⁹ effectus reiterari p̄nt. z amitti z recuperari. Debet aut̄ fieri vinctio sup organīs q̄nq; sensuū que sunt quasi p̄me radices peccādī. Uñ oculi vngūt̄ p̄pter visum quo peccamus. Aures p̄pter auditū. Nares p̄pter odoratū. Labia p̄pter gustū. Manus propter tactum. Pedes vero propter vim motiua: qd̄ non est de necessitate. Cor aut̄ nō vngatur q̄ est p̄ncipiū immediatū vite z remotū actionis. Nec genitalia p̄pter immūditiam z reuerētā sacramēti. nec lingua propter abominationē. Item s̄m Thomā mutilati inūgi debent quāto propinquius possunt circa partes q̄ inūgi debuerāt: q̄ quāuis nō h̄nt mēbra tñ habēt potētias q̄ illis mēbris debētur saltē in radice. z ideo interi⁹ peccare possunt p̄ ea q̄ ad eos pertinet. Et effectus extreme vinctio- nis s̄m Tho. est quedā sanatio spūalis q̄ datur cōtra quādā debilitatē vl̄ ineptitudinē q̄ in nobis relinq̄tur ex peccato actuali vel originali. contra quā debilitatē homo roboratur per hoc sacramētū. Et q̄ hoc robur seu fortitudo grām facit secū non cōpatitur peccatū. ideo ex cōsequētī si inuenit̄ p̄ctm̄ aliqd̄ veniale vl̄ mortale oblitū quo ad culpā tollit: dūmodo nō ponat̄ obiectū ex pte recipientis. Scd̄a rius aut̄ effect⁹ ei⁹ est corporalis sa-

nit̄as. Sed diceret quare nō semper homo infirmus vinctus surgit: de infirmitate s; sepi⁹ moritur. Respōdeo q̄ cum in isto sacramēto sanitas est effectus secūdari⁹ z ideo nō datur nisi s̄m q̄ expedit ad sanitatē spūalem: q̄ nūc semp̄ eā inducit dūmodo non sit impedimētum ex parte recipientis. Unde p̄t̄ q̄ vinct⁹ in extremis si nō surgit ab infirmitate illa per illā vinctiōnē: signū est q̄ sanitas corporalis est sibi nociua: z vult de⁹ poti⁹ eū sic habere infirmū q̄ sanū. vel signū est q̄ infirmus nō bene dispositus est in conscientia. ita q̄ adhuc aliquid habet qd̄ impedit̄ne sanitas corporalis sibi restituatur: alias raro fallit. In h̄ enim sacramēto vinctio exterior est sacramētum: sed res sacramēti est sanitas corporis z anime. res aut̄ z sacramētū est vinctio spūalis interior. i. mentis locūditas vel solatium. P̄d̄t autē hoc sacramentum sacerdos cōferre cuz vno clerico q̄ sibi r̄ndeat ad orationes z ad psalmos qui ibi dicuntur. si tamen caret clerico potest sol⁹ expedire totū s̄m Guiller. et Hostiē. Si aut̄ vngitur sacerdos non est op⁹ clerico qui respondeat ad psalmos et orationes. sed ipsemet respōdeat solus: dicēs cū dicitur in letania. Sancta maria: ora pro me. Sancte petre ora pro me zc. Similiter cū dicitur. A morte perpetua: respōdeat libera me dñe. Nec vngatur sacerdoti man⁹ in palmis interiorib⁹: quia ibi vincte sunt per ep̄m in ordinib⁹: sed exterius vngantur in superficie. De hoc tñ nō est magna vis qualitercunq; faciat sed tamen illud securius est et tutius. Practica hui⁹ sacramēti est facilis. Nam premitit sacerdos primo veniens in domum infirmi septem psalmos penitētiales cuz letania. Demū

De sacramento

querat ab infirmo si postulat sacrā un-
ctionē. Tertio dicit orationes positas
in libello ad hoc cōgruas. Quarto un-
git eū forma supradicta. Quinto tergit
cū stappa canapi vel lini loca uncta z
proijcit i ignē. Sexto lauat man^o sale
z aq: z silr proijcit ad ignē. Septimo
alligat loca illa mūdo panniculo vsq;
ad tertiā diē: q̄ tertiā diē cōburentur.
Octauo relinqt signū passionis xp̄i: i
cui^o virtute istud sacramētū sicut z alia
h³ virtutē sanatiuā anime z corporis.

De sacramento ordinis.

Regale sacerdotium:
gēs sancta ppl̄s acq̄
sitionis. i. pe. ij. Et si
xp̄s descēdēs d̄ celo
ad terrā humanū ge-
nus nō solū seruitu-
te diabólica redemit
z libertatē ac dignitatē restituit. iuxta
illud. Nō sum^o em̄ filij ancille: s; libe-
re. qua libertate liberauit nos xp̄s. ad
Gal. iij. z Joā. viij. Si fili^o vos libe-
rauit vere liberi eritis: multo tñ me-
liori mō statū sacerdotalem in illa li-
bertate extulit et dignificauit: ita vt
nō solū ipsi sacerdotes sint liberi mō
cōi. vt ceteri hoies i cōtione vni^o fidel
et p̄ticipatione sacramētoꝝ: s; etiā q̄
sint q̄si duces p̄sides z reges z dispē-
satores z rectores diuinorū mysterio-
rū. vñ dīcūtur sacerdotes q̄si sacri du-
ces: vel sacra dātes: vel sacramēta sa-
crificātes seu cōsecrātes q̄ vtiq; ma-
ximū ē: z excedēs cōem statū fidelīū.
Cū merito Petr^o nesciēs eos cōpa-
rare alijs q̄ excellētissimis p̄sonis in
cōgregatione fidelīū. s. regibus dicit.
Regale sacerdotiū. Ne ergo sacerdo-
tes putarētur esse tñ nobiliores vt re-
ges: additur gēs sancta. s. specialiter
sanctificata dño iesu xp̄o. et ne leuis

reputationis in sanctitate estimarē-
tur vt ceteri: subiūxit: popul^o acq̄sio-
nis. i. specialiter acq̄situs z deo appro-
priatus. Nō em̄ sacerdotes solū sunt
populus dei: z oues pascue eius iure
creationis. vt oēs hoies nec redēptio-
nis solū: vt oēs xp̄iani: s; iure specia-
lissimo z peculiari quo vocauit eos vt
virtutes eius nuncient. vt dicitur. i.
Petr. ij. Quibus nō supra homines
solū: sed per seipsum quodāmodo de-
dit potestātē: dādo videlicet eis po-
testātē cōsecrādi et cōficiendū corpus
suum z sanguinem. vt d̄z Mat. xxvi.
Circa igitur sacramētum ordinis sa-
cerdotalis vidēdum est primo de sub-
stantialib^o. Sc̄do de accidentalibus.
Tertio de cautelis. Quantum ad pri-
mū sciēdum q̄ ordo sic diffinitur per
magistrum sentē. li. iij. dist. xliij. est
signaculū quoddā ecclesie p̄ q̄d spūa-
lis potestas tradit ordinato. Ita etiā
diffinit Hugo de sc̄to victore. Ordo
aūt sacerdotalis s̄m doctorē sic diffi-
nit i specie. Ordo ē institutio i gradu
eccleie simpliciter preeminētie dispō-
nēs. habētē ad cōficiendū eucharis-
tie sacramētum facta ab episcopo p̄
certa verba cū intētione debita pro-
ferēte. Et in ipsa ordinatiōe quoddā
est sacramētū: tñ: potestas q̄ traditur
quoddā res tñ: vt gr̄a que cōfertur:
quoddā res z sacramētū vt character
qui imprimitur in singulis ordinib^o
vt statū patebit. Sūt aūt sex de sub-
stātia hui^o sacramēti. Primū est po-
testas ordinantis: qz opz vt sit ep̄us.
Sc̄dm est materia. s. unctio i sacerdo-
tib^o: z tactus illoꝝ que sunt tāgenda.
Tertiū est forma verboꝝ. Quartū ē
sexus virilis: qz femina ordinari non
pōt: nec recipit characterē z ordinis si-
miles ordinaret. Cui^o rō est sc̄dm
Tho. qz cū i sacerdotio debeat signis

ficari eminentia gradus: et femina tenet statum subiectionis: ideo non est apta ad suscipiendum hoc sacramentum. Quintum est intentio debita: ut episcopus intendat conferre: et clericus suscipere. Sextum est: quod ordinandus sit prius baptizatus alias non susciperet hoc sacramentum omniumque fundamentum sacramentorum et ianua est baptismus. Ubi autem fundamentum deest nihil de super edificari potest. de presbytero non baptizato. c. miserate. et c. venies. Character autem confirmationis non preexistit de necessitate: sed de congruo. Alterius est sciendum quod septem sunt ordines. Primus est ostiarius: cuius est custodire locum confectionis sacramentorum ab immundis. scilicet infidelibus et excommunicatis. Secundus est lectoratus cuius est legere prophetias ad instruendum illos qui volunt credere. Et ideo secundum Ieremiam prophetie quasi prima rudimenta eis legenda committuntur. Tertius est exorcistarius quorum est arctare demones per adiurationem ne dominentur in corpore nondum baptizato. Quartus est acolitorum: quorum est presentare materia: viceolum cum aqua et vino: et lumina accendere. Alii vero enumerant adhuc alios duos ordines. scilicet psalmistarum et cantorum que tamen secundum Ieremiam in. iiii. dist. xxiii. q. iiii. ar. ij. non sunt ordines nec sunt illa nomina ordinum sed officiorum: tamen inter ordines large acceptos computantur. Et isti vocantur minores ordines quos possunt abbates benedicti conferre inclusive usque ad lectoratum. ut lxx. di. qm videmus. ubi glo. dicit. quod possunt facere psalmista: ostiarium: et lectorem: et hoc licet abbati in suo monasterio. Exorcistam vero aut acolitum facere non licet: quia isti duo per solum episcopum sunt. ut dicitur ibidem in. c. non oportet. Hec fuit sententia Hugonis. et Laurentij: quos sequitur archidiaconus. ibidem. Idem

tenet Raymundus et Goffredus in sententijs eorum. de episcopo qui renunciavit episcopatu. et potest abbas taliter ordinare supradictos non solum in quatuor temporibus: sed etiam diebus dominicis: sed tantum in suo monasterio. alias alteri faceret pre iudicium. Ista autem habet potestatem abbas non solum ex ordine: sed ex potestate benedictionis. Unde licet abbas non consecratus manum imponere non potest ordinato. ut in. c. qm vidimus. et c. non oportet. et. c. cum contingat. de eta. et qua. or. tñ manum benedictionis potest imponere. de suppleta negligentia prelatorum. c. j. s. recipiendo professos. et sic non potest ordinem conferre nisi sit benedictus. De hoc etiam determinatum est de privilegijs. c. abbas. li. vi. et de collationibus: ibidem immo psalmistam et cantorem potest ordinare simplex sacerdos. ut. xxiiij. dist. ubi dicitur psalmista et cantor possunt absque scientia episcopi sola iussione presbyteri officium suscipere cantandi. dicente sibi presbytero vide ut quod ore cantes ea corde credas: et quod corde credis operibus approbes. Laurentius etiam. xcij. di. non licet. exponit hoc. c. cum dicitur in eo officium cantandi suscipere. id est suscepti officij executionem. Quod etiam probat Hostiensis in summa. de ordinatis ab episcopo qui renunciavit episcopatu circa principium. Ray. vero in summa eo. ti. notavit hoc intelligendum de sacerdotibus curam habentibus qui soli hoc possunt: videtur tamen quod nec cum alios ordines posset quod exequi sine licentia eius: ita nec aliquid specialitatis in psalmista hic introducat. Sed Inno. Bern. et Petrus de samprana dicunt hoc posse quamlibet sacerdotem. Et hanc ultimam sententiam approbat archidiaconus in predicto. c. psalmista. Utrum autem ifigat character aie per omnium ordinem dicit ibidem archidiaconus.

De sacramento

q̄ nemo scit: z ideo percussēs talē nō incidit canonē. Quia vt dicit Vincen-
tius hic ordo nō est de principalibus:
nec dicitur ordo pprie s; large: z istaz
sententiā tenēt theologi qui dicūt psal-
mistarū cantoratū z episcopatū non
esse ordines. Credit tñ archidiacon⁹
vbi supra q̄ percussēs psalmistā inci-
dit canonē: nec sup eum seculare iudi-
ciū pōt h̄re potestātē: z dicit q̄ si ob-
mittatur ordo iste z cōferat lectorat⁹
z acolitat⁹ nō est repetēdus. Hostiē
sis tñ in caplo cōtingit. de etate z q̄li-
tate ordi. dicit q̄ sit repetēdus. Nec
de istis. Deinde sequuntur sacri ordi-
nes qui dicūtur maiores. Prim⁹ est
subdiaconat⁹ ad quē ptinet oblatio-
nes recipere ab offerētib⁹: z eas dia-
cono offerre. itē legere epistolam zc.
Scd⁹ est diaconat⁹ ad quē ptinet ho-
stias ordinare in altari: similiter lege-
re euāgelii. Tertio est presbyterat⁹:
ad quē pertinet cōsecrare corp⁹ xp̄i z
sanguinē: z hic est actus principalis:
alius aut cōsequēs. s. soluere z ligare
per quē actū preparat corp⁹ xp̄i my-
sticū. s; fideles xp̄iani: vt sint apti ad
corp⁹ xp̄i verū. De episcopatu aut an
sit ordo ē diuersitas inter theologos
et iuristas. Illi theologī dicūt eū non
esse ordinē. Iuriste vero cōter tenēt
q̄ sit ordo de quo Joā. an. in nouella
sirti notat pulchre circa probemium.
Et hoc idem tenet doctor subtilis. in.
iii. sentē. di. xxiii. ar. ij. In quolibet
aut ordine character imprimi cū eis
per ep̄m: porrigit liber cū forma ver-
bor: acolito cū datur cādelabrū: sub-
diacono cū datur calix vacu⁹ cū alijs
vasis quoz vsus est in cōfectione eu-
charistie. Diacono z psbytero qñ ep̄s
imponit manus capitū: z hec ipositio
cōfert plenitudinē gr̄e. Tho. tñ dicit
di. xxiii. q. v. ar. ij. q̄ subdiacono im-

primi character i datione calicis tñ
cuius actus principalis est circa vasa
tñ: z nō circa cōtenta in vasis. Unde
nō pōt tāgere corpus xp̄i sine necessi-
tate magna. Sed act⁹ diaconi nec est
super vasa tātum: nec sup cōtēta in
vasis: quia ille est sacerdotis: sed est
super corpus cōtētum in vase tantū.
Unde ei⁹ est dispēsare corpus xp̄i in
patena z sanguinē in calice. ideo po-
testas ei⁹ ad actū nō potuit exprimi p
dationē vasis tñ nec materie: tñ sed
exprimitur per actū in hoc qd datur
sibi liber euāgeliorū: z in hac datio-
ne imprimi character scd⁹ Tho. vbi
supra dicēs q̄ cōtactus iste instrumē-
torū talū est de essentia sacramēti: qz
dicitur accipe hoc aut illud. Imposi-
tio aut manus nō est de necessitate et
substātia hui⁹ sacramēti: vt de sacra-
mētis iterādis. ca. vlti. Et h; isti chara-
cteres i essentia distinguātur: tñ in fi-
ne vniūtur: qz ad vltimū characteres
presbyterat⁹ fm p̄e. in. iij. di. xxiii.
q. ij. ar. j. et Joan. parisiēsis. nō est cre-
dēdū q̄ character vnus ordinis pre-
supponat characterē alteri⁹ ordinis.
Illā vt dicit Tho. vbi supra. in primi-
tīua ecclia aliq̄ ordinabant ad presby-
teros qui tñ prius inferiores ordines
nō acceperūt z tñ poterāt qui inferio-
res: sed hodie statuit ecclesia vt non
ingerat se quis ad maiores qui prius
in minoribus officijs se nō humilia-
uit: ideo hoc est de cōgruitate et non
de necessitate. Et nota s; Tho. i. iij.
di. xxiii. q. ij. ar. ij. q̄ episcopus p̄mo
preparat ordinādo per tria. s. per be-
nedictionē per quam diuinis officijs
mancipatur: per man⁹ impositionez.
per quam datur plenitudo gratie per
quā ad magna sunt idonei z solis dia-
conis et presbyteris fit manus im-
positio: tertio per vnctionez ad aliquod

sacramentum tangendum quod fit solis sacerdotibus qui proprijs manibus tangunt corpus christi. unde etiam calix et patena unguuntur.

De accidentibus huius sacramenti.

Statim sciendum quod illa dicuntur accidentalia sacramenti que requiruntur de congruitate et non de necessitate sacramenti. Congruum est ergo primum ut non ordinetur quis ad sacros ordines nisi habeat etatem legitimam. Etas autem pro subdiacono est. xx. annorum. pro presbytero. xxv. et ponitur in clem. de etate et qualitate presbiterorum. c. generalis. Et ut notat Joan. an. in. c. et tui. de prebendis li. vi. i. glo. iiii. Non est opus seruare interstitia longa temporum ordinibus suscipiendis sicut prius. unde habens etatem legitimam laicus in carnis priuio potest cantare missam in sacerdotio constitutus in festo pasche. Si tamen quis in minoritate recipit hoc sacramentum: tenet: sed peccat et debet suspēdi ab executione ipsius. et ordinatur a collatione ordinum. et cum hoc potest compelli ut sibi prouideat de aliquo beneficio: ut de tempo. ordi. ca. vel non est. Hoc enim quod quis in perfectis annis discretionis recipiat sacramentum ordinis: sicut per Thome. sit propter honestatem sacramenti institutum: ita ut iam sit necessitate precepti: non tamen ex necessitate sacramenti. Unde si ordo sacerdotum conferatur puero carere usu rationis: tenet: quantum ex vi sacramenti. Dicit tamen Thome. quod in illis sacramentis ubi actus suscipiendus requiritur: ubi usus rationis est de necessitate sacramenti sicut in penitentia et matrimonio. Sed in quibus actus suscipiendus non requiritur usus etiam rationis non est de necessitate sacramenti sicut est in ordine sacro ubi solum spiritualis pars

datur: et ideo usus rationis non requiritur. Sciendum quod laicus ignarus nihil sciens de littera ordinis posset sacramentum suscipere quantum est ex vi sacramenti. peccat tamen grauiter episcopus conferens tali ordinem sacramentum. Nam dicit Thome. quod tenetur ordinandus scire quod pertinet ad eius officium secundum magis et minus. Unde sacerdos religiosus ex quo recipit potestatem tantum super corpus christi verum consecrandi. ideo sufficit quod solum sciat illa que requiruntur ad consecrationem corporis christi. Curatus autem ut plebanus tenetur plus scire: quia promouet super corpus christi mysticum quod est ecclesia. Unde debet scire ea que spectant ad populum. Ad episcopum vero pertinet scire etiam difficiles questiones sacre scripture. Quod ergo dicitur quod de substantia sacri ordinis sunt eloquia diuina. ut dicitur. xxxviij. dist. oēs psallentes. exponendum est non de substantia ordinis: sed de substantia executionis. quia scilicet talis exequi non potest sacramentum ordinem nisi sciat illud quod ad illum ordinem spectat exequendum. Item licet sex tempora anni sunt deputata ad conferendum ordines: tamen hoc non est de substantia sed per Ray. et hoc expressum est de tempo. or. sane. Congruum tamen valde est ut non alijs nisi predictis sex temporibus conferantur. scilicet quattuor temporibus singulis sabbato sitientes et sabbato pasche: ut dicitur dist. lxxv. c. vi. potest tamen episcopus conferre minores ordines diebus dominicis: sed non multis ne videatur generalis ordinationem facere: ut de tempo. or. de. eo. Ideo autem sabbato conferuntur sacri ordines: quia sabbatum significat requiem: per quod significatur quod qui ordinatur ad sacros ordines irreuocabiliter transit de labore in requiem: puta de labore secularium negotiorum ad requiem: ad vacandum spiritualibus: ut dicitur. lxxxviij. distinctio. Somatici.

De sacramento

possunt etiam conferri ordines sacri in die dñico mane: ita tñ q̄ ordinādur z ordinatoz cōtinuāt ieiunium precedētis sabbati: q̄ tñc mane dñice diei trahitur ad sabbatū p̄pter p̄tinationē ieiunij: sed hoc non facit ep̄s sine necessitate vt si forte infirmaretur sabbato pōt differre in crastinū. Et intellege de vno z eodē ordine nō de diuersis. Itā nullus debet suscipere duos ordines vel minorē z vnū sacrum in eisdē quattuor tēporalib⁹. Pena autē ordinatoz extra dicta tēpora ē suspēssio ab executione illius ordinis quem suscepit vt de tēpo. or. ca. ij. Potest tñ cū eis dispēsari vt ministrent imposta eis penitētia vt in. c. cōsultationi. idē. Ordinator vero debet priuari auctoritate ordinandi: vt ibidem patet.

De cautelis hic seruādis.

Et primo caueat ep̄us ne ordinet alienū clericū vel laicū: vt de tēpo. or. cū nullus. li. vi. Quod si fecerit per annum a collatione ordinū est suspendend⁹. Et interim clerici sui absq̄ licētia sua a vicinis ep̄is pnt ordinari: vt patet de tēpo. or. li. vi. Clerici vero qui sine pprii ep̄i licētia ordinātur ab executione ordinū suspendantur. tñ ep̄iscopus pōt cū eis dispēsare. ix. q. ij. Lugdunē. de tēpo. or. q̄ translationē. Secōdo caueat ep̄s ne ordinet aliquem ad sacros ordines sine titulo: alias solus ei prouidere tenebitur de beneficio. Tertio caueat ne ordinet p̄ symoniā: vt de symonia. per totū. nec solus ep̄s: sed etiā notarius nō debet formatas vendere de symonia. cap. j. Quarto caueat ordinād⁹ ne recipiat ordinem aliquē ab ep̄iscopo quē scit symoniacē in ordine susceptum: siue sit occultū siue manifestum: q̄ nō recipit executionē. et indiget dispensa-

tionē. j. q. j. qui a symoniacis. Dicit tñ Tho. scda scde. q. viij. q̄ si esset symoniacus alia ex causa possēt ab eo recipere ordines dummodo sit occultum: quia talis ep̄iscopus nō est suspēsus ad alios: sed ad se tñ. Quinto caueat ordinādus ne tēpore ordinationis sit in pctō mortali. naz mortaliter peccaret di. xl. multi. Et idē sanctus Tho. in. liij. dist. xliij. Nec talis potest vti ordine sic suscepto fm ip̄m: q̄ facit cōtra preceptū illud Deutero. xvj. Iuste qd̄ iustū est exequaris. Cū talis quotiens talē actū exercet semper peccat mortaliter. Dicit tñ Tho. ibidem. q̄ subdit⁹ hmōi ordinati in peccato mortali tenetur ab eo recipere sacramētū si est occultū: z hoc quādiu toleratur ab ecclia. Tñ dicit idē. Non est tutū talē ad aliquē actū sui ordinis exequēdū inducere durāte conscientia q̄ iste sit in pctō mortali: quā tñ deponere posset: q̄ in instanti homo posset a diuina gratia emēdari. Sexto caueat clericus ne ordinetur sine examine alias dicitur furtiue ordinatus fm Hostiē. vt lxiiij. dist. extra cōsciētiam. nec prosunt ei formatorie. si tñ est dignus et notus nihil obest: quia tales nō sunt examinandi. Archi. xliij. dist. c. null⁹. Sed si est indignus deponi debet. de corpore vitiatas. Exposuisti. Si etiā sit ignotus quāuis dign⁹ deponi debet. xliij. dist. c. vlti. z multo fortius si est indign⁹. l. di. ex penitētib⁹. Debet etiā cōfiteri publice ep̄o suo crimina seu notoria impedimēta iuris vel facti. vt ibidē dicitur. Si autē subticet talia etiā post penitētiā impediūt executionē. Nec etiā suscipiat aliquē ordinem superiorē obmisso inferiori: quia hoc est per saltū promoueri. Et talis debet deponi: si hoc faceret ex malicia: secus si ex ignorātia vel negligentia.

di. xlviii. sicut olim. Ex dispensatione tñ ep̄i ad obmissum ordinē p̄t p̄mo: ueri. sed in suscepto p̄t nō ministrabit. Datur aut̄ gratū faciēs in hoc sacramēto que necessaria est nō solum ad digne suscipiēdum sacramētum: s; etiā ad digne ministrandū s̄m Tho. et Petrum in. iiii. dist. xxiiij.

De sacramento matrimonij.

Propter fornicationē habeat q̄sq; vxorē suā. i. ad Cor. vii. et. xxij. q. ij. cap. bis ita. Licet matrimonij in statu innocētie sit institutū i officij nature. hoc est in propagationē & multiplicationē prolis ad dei cultum: quia tñ natura lapsa viciata est ex originali pctō. adeo vt falcē propriā in messem non vereatur mittere alienā: querens indifferenter quācūq; femina cum qua fornicationis expleat pctm̄. Ideo magnus doctor gentium predicator: & rector prouidēs de remedio dicit: vt p̄pter fornicationē euitā: dā vnus quisq; habeat vxorē suā: p̄ qd̄ dānat pctm̄ fornicationis & cōmēdat statū matrimonij cōiugalīs. In q̄b; verbis primo ap̄lus suadet vitare fornicationē. ibi p̄t fornicationē sc̄do cōsultat remedij adhibitionem: q; habeat vxorē suā. Per primū dānatur error illoꝝ qui dicūt simplicē fornicationē nō esse pctm̄: allegātes sc̄tos patres sc; Abraham Jacob David & alios qui habeāt concubinas. nec tñ illa fornicatio imputata est ad pctm̄. Quib; r̄ndetur s̄m Tho. in. iiii. sententiā di. xxxiiij. q. iiii. quia quelibet fornicatio extra matrimonij q̄ tollit debitā ordinationem parētis ad pro-

lem quā natura cōcubitu intendit est peccatum ideo secundum ipsum sine dubio simplex fornicatio est peccatū mortale etiā si lex scripta non esset. quod est multum notabile. Ubicūq; autē legim; aliquos patres habuisse cōcubinas. illud fuit p̄ speciali disp̄satione spiritus sancti. & ad designandum aliquid. Hoc enim q; filij Jacob ex liberis & ancillis fuerūt heredes: designat qd̄ christo i baptismo nascūtur filij & heredes bonos & malos ministros. Sic etiā alia omnia in predictis patribus ad mysterium pertinent. vt habetur latius. xxxij. q. iij. c. i. ij. & iij. De quo cul placet sufficienter informari videat notata mea sup̄ p̄cepto. scilicet non mechaberis. Per sc̄dm dānatur bigamia cum dicitur habeat vxorem suam. si sic vnus tantum non plures simul. Unde saluator repetēs illud Genesis. ij. Erūt duo in carne vna. Matthei. xix. dicit. Itaq; iam nō sunt duo: sed vna caro.

De sponsalibus hic prius agitur.

Circa istud sacramentū primo videndum est de substantialibus. secundo de accidentalibus. tertio de cautelis. Quantum ad primū sciendum q; quedā sunt accidentalia matrimonij. sc; sponsalia. & ideo de ipsis primo videndum est: secundo quid sit matrimonij. tertio que requiruntur ad matrimonij. quarto que impediunt ipsum. Quātum ad primū sponsalia s̄m Franciscum de sarabellis sup̄ rubricā de spōsalib; sic diffiniuntur: sūt futurarū nuptiarū seu matrimonij promissio. Et diffinitio illa trahitur ex canone. xxx. q. v. nostrates. Dicuntur a spondeo. des. quia vt dicit

De sacramento

Caspar de caldaris. q̄ olim sp̄sūs z sponsa mittebāt cautiones quib⁹ sp̄s debāt se i iura matrimonij cōsentire: z fideiussores dabāt quib⁹ id se obseruatos obligabāt. Quandoq; etiam sponsalia dicuntur matrimonij: s; tūc debēt intelligi si sunt sp̄salia de presenti. Et sunt sp̄salia quattuor modis. Primo nuda promissione: vt cū dicitur: promitto te ducere in vxorem. Secūdo datis arris sp̄salijs: vt pecunie vel alterius rei. Tertio anuli subarratione. Quarto interueniēte iuramēto: vt cum alter alteri iurat dicens. Juro q̄ te in vxorē ducere volo. Quomodo cūq; ergo quis istorū quattuor modorū promittit ducere aliquam: z post ea non curat: peccat mortaliter. nisi legitimū impedimētum interueniat. Sciendū tñ q̄ si sponsi sibi inuicē displicent z dissentiūt: si sponsalia nō fuerint iurata: p̄nt se mutuo absoluerē. Unde notāt doctores in. ea. preterea de sp̄salib⁹. vbi inter ceteros Jacob⁹ de alberga notat: q̄ qñ ecclesia videt qđ sponsi sibi inuicē displicēt debet dissimulare: id est nō debet cogere sponsum z sponsam ad pficiēdū matrimonij propter malū q̄ posset inde prouenire: scz vxoricidij vel mutua adulteria cōtrahētij. Et hoc placet Caspar. Si autē tantum alter dissentit: dicit Goffredus q̄ ex quo alter dissentit dissentiēs precise cōpellitur donec in eodez statu permanet: sed si cū alio contraxerit per verba de p̄nti cessabit coactio. Idem vult Innocē. ti. de sponsalib⁹. An autē sp̄salia iurata possunt mutuo partiū dissensu dissolui: licet antiqui doctores dubitent de hoc. moderni vero doctores expedierunt istū casum. Glincen. in. c. preterea de sp̄salibus. ponit distinguēdo an iuramentū dirigatur in

deum: an in hoīem. Primo casu nullus potest absoluerē nisi deus. Secūdo casu hō cui iuratur potest absoluerē. Tunc autē dirigitur in deū s̄m Joan. an. quando is qui iurat magis intendit placere deo q̄ hoīb⁹: siue sit in faciēdo aliqd meritorij siue in abstinēdo ab aliquo illicito. Exēplum primi. iurauī abbati intrare monasterium: hoc enim tantū deū cōcernit non abbatem. Unde abbas non potest me absoluerē a iuramēto. Similiter iurauī non occidere hoīem zc. Ad hoīem autē tunc dirigitur: si iurauī tibi scribere librū. ad hoc em̄ tu potes me absoluerē: qz te solū cōcernit hoc opus. Licet enim omne iuramentum cōcernat deū principalr qz per religionem promittitur: tñ qz cōcernit cōmodum eius cui iuratur: potest ab eo dimitti. de iure iurando. c. j. Item etiam tenet Caspar dicens q̄ sponsalia etiā iurata mutuo dissensu tollūtur. quia sublata obligatione sublatū est iuramentū. sicut dicitur de statuto z iurato. z notatur de prebendis dilecto. Facit ad hoc regula. qđ fauore. lib. vi. Et notatur. xxxj. q. iij. c. j. in glosa penultima: vbi dicitur q̄ parentes sicut possunt frangere sp̄salia filiorū: sic z iuramenta remittere. Concludo ergo et dico s̄m Franciscum de Sarabellis. q̄ si aliquis iurat sponse eius intuitu potest sponsa ipsum absoluerē. secus si intuitu dei seu ob pietatem: vt cū sp̄sūs esset diues. et sp̄sa pauperrima. Tamen dicit Franciscus q̄ etiam in hoc casu potest euz sp̄sa absoluerē: quia licet iurauit intuitu dei. tamen ex quo cōmodum cōcernit sponsam: ipsa potest remittere predicta: z sic generaliter obseruatur. Mas ecclesia se non intromittit de sponsalibus de futuro: nec ad instantiā alterius partis.

Ambobus ergo dissentientibus etiā si iurassent mutuo se possunt absolue-
re. Et nota q̄ etas seu tēpus cōtrahē-
di sponsalia vtrobiq̄ est septenium.
Unde sponsatio q̄ fit in quinq̄ vel in
sex annis nulla est: vt desponsatione
impuberū. litteras. Nam ex talibus
spōsalib⁹ inducitur publice honesta-
tis iusticia. Est aut̄ publica honestas
fm̄ Franciscū in. c. iuuentis. de spōsa-
libus: impedimētum quod nec ex cō-
sanguinitate: nec ex affinitate proce-
dit. sed ex quadā honestate q̄ in matri-
monij cōsiderāda est: vt ille qui pri⁹
cōtraxit spōsalia cū aliqua: ipsa mor-
tua non ducat aliam cōsanguineam
ipsius infra quartū gradū. vt in. c. ad
audiētiam: vt de spōsalibus. c. j. li. vi.
Ratio aut̄ huius cōstitutionis est: qz
experientia docuit graues rixas ⁊ ini-
micitias inter consanguineos oriri.
quādo vni despōsatam aliquis de cō-
sanguinitate spōsi procurat habere.
Similiter quādo quis cōsanguineaz
sponse sue ipsa mortua cū qua nōdū
perfecerat matrimoniu vult ducere:
nō est honestū: cū per hoc quasi duo
consanguinei videntur vni mulieri co-
pulari: quod honestas prohibet. Cle-
rū tamen ius commune est: qz si quis
despōsat puellā ante septem annos
si interim ipse moritur potest eā fra-
ter suus ducere. Similiter si morere-
tur illa puella ante septimū annum:
vir duceret eius sororē aut matrē. Et
hoc totū habes de desponsatione im-
puberū. litteras. ¶ Sūt aut̄ octo ca-
sus in quib⁹ soluūtur spōsalia. Pri-
mus si alter sponsor post despōsatio-
nē trāseat ad religionē: qđ etiā pōt
facere cōtracto matrimonio ante co-
pulā carnalē: tunc em̄ mulier potest
alteri nubere quasi post mortē viri:
qz religio ē quedā mors scđm Tho.

in. iij. di. xxvij. q. iij. Scđs quādo spō-
sus se absentat per longum tempus
sponsa cum quo alio potest contrabe-
re. Tertius si alter eorum incurrat le-
pram vel paralīsim. Quart⁹ si super-
uenerit affinitas: vel quia spōsus co-
gnouit consanguineā sponse. Quint⁹
si mutuo se absoluūt. Sextus si alter
eorum fuerit medio tēpore fornicat⁹:
quia tūc redditur alteri suspectus de
fide postea seruāda. Septimus si spō-
sus cum alia contrahit per verba de
presenti vel etiā de futuro cum copu-
la carnali. Si tamen contrahit cum
prima sine iuramento cum scđa cum
iuramento debet adherere prime: et
penitere de periurio. Octauus quan-
do quis impubes contraxit spōsalia
et venit ad etatē adultam: ⁊ petit ab-
solui a vinculo sponsalium: ⁊ sibi da-
ri licentiam nubēdi. In omnib⁹ autē
istis casibus debent sponsalia aucto-
ritate ecclesie absolui preterq̄ in pri-
mo et quinto ⁊ sexto. in quibus soluū-
tur ipso iure. Addit etiam nonum ca-
sum Hostien. s. si fama est qz inter eos
est canonicum impedimentum.

De diffinitione matri- monij.

Consequēter de matrimonio sciē-
tū qđ ipsum sic diffinitur. Matrimo-
niu est viri et mulieris coniunctio
indiuiduam consuetudinem vite recte
tenens Ista diffinitio traditur. xxvij. q.
ij. cap. j. Per hoc quod dicitur viri et
mulieris excluditur vir cum viro: vel
mulier cum muliere: vel vnus viri cū
multis mulieribus: quia talis coniū-
ctio non causat matrimoniu: sed pec-
catum. Dicitur etiam coniunctio: sci-
licet amoris: ⁊ matrimonialis. Dicitur
etiam indiuiduam vite consuetu-
dinem retinēs: qđ est tantū dicere qz

De sacramento

neuter eorum absq; alterius cōsensu pōt continentia profiteri vel orationi vacare: nec se alteri copulare: s; sibi inuicē seruare fidē z debiti redditiōnē mutuam. Similr debēt eis mutuo de necessitatib; prouidere z subuenire inuicē. Et hoc intelligendū est totum de matrimonio copula carnali consummato. quia non consumatū tali copula potest separari per ingressum religionis vt de sponsalibus. cōmissum. Intelligitur etiā hoc de matrimonio fidelium: quia matrimonium infidelium potest separari altero transeunte ad fidem. Ratio autē beati Tho. in. iij. dist. xxiiij. q. j. Quare cōiunctio matrimonij est inseparabilis vsq; ad mortē inter hoies: z non inter alia aialia est hec. Quia aliorū animalū filij pāt sibi victū statim habere vel saltim ad eorū sustentationē vnum sufficit: sicut est de vacca equa asina z similibus: et ideo ibi nō est certa cōiunctio certi masculi ad certam feminā nec etiā necessaria diuturna coniunctio eo q; femina in eis sufficit ad educandum foetū sine masculo. In his autē quorū filij indigēt vtriusq; s. tam patris q; matris sustentatione aliō est. Similr vbi inuenitur aliqua determinatio quātū ad tēpus sustentationis z educationis sicut in auib;. Vñ passerēs turtures z colūbe habēt determinatas feminas: q; hnt educare pullos. z alter eorū non sufficeret ad querēdū victū cū z se equaliter nutrire debeāt. Non autē sic est in hoibus vbi filij indiget cura parentū ad magnū tps. Et ergo matrimonialis cōiunctio inter solos hoies d; indiuisibilis scdm totā vitā alterius cōiugis. Oportet em̄ filiū generari. educari. nutrirī. z doceri. z sibi de necessarijs vite a parētibus prouideri eo q; iuxta aplm opz p̄res filijs

thesaurizare. ij. ad cor. xij. Ista autē requirūt magnum tēpus. Et quo ad hoc dicit Lya sup Matth. xix. cap. q; matrimonium nō solū est de iure diuino: s; etiā de iure naturali: q; natura dicit q; vir z mulier cohabitēt simul per totā vitā ad educandū z pmouēdū prolē vsq; ad perfectū statū virtutis. Dicitur autē matrimonium poti; q; patrimonium. q; maxima onera sunt in matre: q; in viro. Et d; a matre q; matris munū: q; munitur a matre: z dat mulierib; esse matres. Et q; etiā finis principalis matrimonij est bonū prolis. in cuius procuracione mater magis laborat. z ideo ab ipsa denominatur. Fuit autē matrimonium institutū a deo in statu innocētie: vt dicitur de voto. c. j. li. viij. et hoc p̄ illa verba. Hoc nunc os ex ossib; meis: que verba adam sp̄ritu sancto illustratus dixit. Gen. ij. in fi. z. xxvij. q. ij. lex diuina. Et per hoc reprobāt illa opinio que dicit q; matrimonium sit institutū a deo illis verbis. Crescite z multiplicamini: qd videtur incōueniēs: cū etiā illa verba prius dixerat de; nō solum ad hoies: sed etiaz ad bestias. Gen. j. Et quāuis matrimonium etiā sit institutum tēpore moisi. z tēpore xp̄i: hoc fuit tñ diuersis respectibus. Nam vt dicit Tho. dist. xxvj. in. iij. fm q; ordinatur ad generationem prolis q; erat necessaria etiam ante peccatū institutum est a deo in statu innocētie in hoc q; deus formauit mulierem in adiutorium viri: z hoc modo dicitur in officium fuisse institutū. S; quātū est in remediu peccati fuit institutū post peccatū tēpore legis nature. Scdm autē determinationē personarū habuit institutionē in lege moysi: vbi nō nisi de certis tribub; copulabātur: sed scdm q; representat cōiunctionē xp̄i z ecclie: sic

habuit institutionē in lege noua. Et
 fm hoc dicitur sacramētū noue legis. Et
 ex hoc habet q̄ due principales sunt
 cause institutionis matrimonij. s. edu-
 catio prolis ad cultū diuinū: et vitā de
 fornicationis causa. Alie sunt multe
 cause minus principales. s. pulchritu-
 do vxoris: diuitie: reformatio pacis.
 Et propter istas causas si etiā duca-
 tur vxor seruatīs verbis de presenti: te-
 net matrimoniu. Sciendū autem ex
 quo vt dicitur. vij. ethicoꝝ in actu car-
 nali priuatur homo magno bono: scz
 vsu rationis. qz vt dicit phus. Talis
 actus furatur intellectū sapiētis. Et
 vt dicit Augu. xvj. li. de trini. ipsa vo-
 luptas carnalis q̄ maior in voluptati-
 bus carnalib⁹ nequit inueniri momē-
 to ipso tēporis quo ad ei⁹ peruenitur
 extremū: pene oīs acies z vis rationis
 obruitur. Nullus autē fm rectā rōnez
 debet se obligare ad aliqd̄ in quo tm̄
 malū patitur. nisi sit aliqd̄ bonū recō-
 pēsans istud dānum. Cū a sanctis pa-
 trib⁹ ponūtur excusantia illū actū tā
 dānosum. s. bonū fidel: prolis: z sacra-
 menti. Fides hic sumpta est fidelitas
 siue iusticia ad actū ad quē obligat se:
 scz vt ille nō querat aliā: nec cōuerso.
 Sicut bonū plis obligat quo ad cultū
 diuinū. s. vt religiose. i. sancte z deuo-
 te educat. Bonū autē sacramenti illa
 est indissolubilitas inter virū z mulie-
 rē: z signat indissolubilitatē cōiunctio-
 nis xp̄i z ecclie: z hoc ē bonū intrinse-
 cū matrimonij: qz pfectio prima ē for-
 malis. Prima autē duo bona. s. fides
 z ples sūt bona extrinseca matrimo-
 nij. Ex his pz q̄ ex quo vt dictū est sa-
 cramentum est bonū excusans istum
 actum: videtur q̄ actus iste matrimo-
 nialis: nō solū est bonus sed etiā san-
 ctus: quā sanctitatē habet ex indiuisi-
 bilitate cōiunctionis: fm quā signifi-

cat cōiunctionē xp̄i z ecclie. Ita etiā
 dicit Tho. in. di. xxxj. in. iij. q. iij. Ex
 quib⁹ oībus infertur fm Bonauen.
 ibidē. ij. principali. q. ij. q̄ qui coit cau-
 sa fornicationis vitā de in vxore. ne. s.
 vxor fornicetur sic reddēdo debitum
 nullo mō peccat: sed magis meref: qz
 exercet opus iusticie: hoc est fidei ad
 quā tenetur. z ideo oīs culpa excusa-
 tur. Si vero coit causa fornicationis
 vitā de in seipso. s. ne ipse sol⁹ fornicet
 in hoc peccat venialiter: z hoc si non
 pulsatur a carne. Nam ex quo nō pōt
 procreare prolē: nec propter eam pro-
 creādum coit: nec cōpellitur ab vxore
 ad reddendū debitū: aliqua supflui-
 tas est ibi: z ideo peccat: s. venialiter.
 immo dici pōt fm Tho. de. tharā. in.
 iij. di. xxx. q. iij. principali. q. ij. ar. j.
 q̄ querens delectationem in cōiuge:
 sistendo tm̄ intra fines matrimonij. s.
 quādo cum altera muliere id nō face-
 ret veniale est peccatū: licet etiā fiat
 causa explende libidinis. Sed si que-
 rat delectationē in ea nō vt in coniu-
 ge: sed vt in alia muliere quacūqz: tūc
 est pctm̄ mortale. Hoc est cōtra Hu-
 gonē. xxxj. q. j. q̄. vbi dicit vsu ma-
 trimonij non posse impleri sine pctō
 saltē veniali: qz pōt etiā esse matrimo-
 niū cuz fit bono intuitu sicut fuisset in
 statu innocētie fm Franciscum in ru-
 brica de spōsa. Hoc ideo innuit Joā.
 an. in glo. super. c. alma. de sen. excō.
 li. vi. sup verbo sacramētis. vbi dicit
 qd̄ datur grā p istud sacramētū: s. nō
 sicut p alia sacramēta. Cōferē autē in
 hoc sacramēto grā adiuuans ad illa
 opera q̄ in matrimonio requiruntur.
 Ratio fm Thomā. in. iij. di. xxvj. q.
 iij. quia vbiqz diuinitus datur fa-
 cultas aliquid faciendū. datur etiā
 auxilia sine quibus non potest cōue-
 niēter vti illa facultate. s. i matrimo-

De sacramento

nō datur diuinitus facultas vtendi
vxoze: z per consequēs datur grā qua
idē cōueniēter fieri possit. hec sanct⁹
Tho. z per hoc reprobatur glo. i. q. i.
quicqd. Etiam dicit doctor subtilis q^d
effectus ist⁹ sacramētisunt due grē i
siab⁹ cōtrahentiū: z hoc nisi sit ober
mortalis pcti. Et enim non sufficit ad
grām percipiendā q^d cōtrahens non
sit fictus respectu sacramētī. i. q^d non
fictē recipere intēdit: sed oportet q^d pri⁹
penituerit q^d illud sacramētū nō dat
penitētiam. Est ergo vnus et totalis
effectus istius sacramētī. i. gratiosa
coitio aiorū. hec doctor subtilis. Pro
isto dicto est ca. vnicū. de sacra vnctio
ne. Alterius est sciendū de illis q^d req^u
runtur ad matrimoniū vt sit verum.
Primo req^uritur etas debita psonaz
cōtrahentiū. nam vir dz esse. xiiij. an
nozū. et femina. xij. annoz: vnde sicut
spōsalia infra septimū annum nō te
nēt. sic matrimoniū z non tenet in
fra. xiiij. annum. Quātūcunq^z em̄ fue
rit matrimoniū de vbo de pūti infra.
xiiij. annū: nihilomin⁹ nō est ali⁹ nisi
spōsalia de futuro vsq^z ad. xiiij. annū
et ista possunt rumpi postq^z spōsi vel
alter illozū venerit ad debitā etatem.
Sec⁹do req^uritur cōsensus mutuus cō
trahentiū personarum per verba de
presenti. Consensus autē ille fm Bo
nauen. in. iij. dist. xxvij. debet esse in
mutuam corporis potestātē. Verba
autē de presenti sunt ista ex parte viri.
Accipio ego te in meaz vxozē. Verba
autē mulieris sunt ista. Ego te accipio
in meū virū. et sunt ista verba neces
saria: quia sacramentum est res sensi
bilis: z ideo in eo requiritur signū ex
pressum que expressio cōueniētius fit
per verba de presenti. vnde z iste con
sensus potest bene per alia verba ex
pediri vel exprimi inter homines v

titata q^d istis equipollēt dicēdo. Con
sensus in te tanq^z in vxozem. similiter
si pressit iⁿterrogatio inter aliquos de
cōtrahendo. Si alter eozū dicat volo
te de cetero habere iⁿ vxozē. z illa respō
det. z ego te volo habere in virū. vel
voloq^z tu sis vxoz mea. z illa. z ego ha
beo te pro viro. In omnib⁹ talibus cō
trahitur matrimoniū. Sz si diceres.
volo te accipere in vxozē. vel volo in
te cōsentire tanq^z in vxozem: nō esset
matrimoniū. Similiter si dicat vir.
promitto q^d te non dimittā pro melio
ri vel pro peiori: etiam iudicādum est
pro matrimoniō. Item si post datam
fidē dicāt aliqui: bibam⁹ nomine ma
trimonij z osculemur nos. Guillelm⁹
dicit q^d nō est matrimoniū. nisi vel
lent per hoc recedere a spōsalibus et
contrahere de presenti: q^d illud dictū
significat furtum matrimoniū. sz si di
ceres bibam⁹ pro matrimoniō cōtra
cto: esset matrimoniū. Franciscus tñ
dicit q^d illa verba bibam⁹ noie matri
monij sunt cōfessio veri matrimonij:
et ergo est matrimoniū. In omnibus
autē istis vbi verba dubia sunt: recurrē
dū est ad intētionē cōtrahentiū: et ad
cōmunē verborū vulgariū intelligen
tiā. Cū credo q^d per illa verba sponsi
interrogati. i. in polonia dicendo. *Ita*
placet tibi habere. *Ita*. in vxozem. illo
respōdēte. placet. z mulier interroga
ta respōdeat similiter: cōtrahat verū
matrimoniū. a. c. ex litteris de spōsa
libus. Nam per illa verba oēs in po
lonia intelligunt contrahi matrimo
nium. Ergo si sic vicini cōiter intelli
gūt: debēt etiā cōtrahētibus illa ver
ba facere eūdē sensum. nam vt dicūt
doctores in. c. ex litteris. de spōsalib⁹
in talibus recurrendum est ad intel
lectum vicinorū. hoc approbat Fran
ciscus ibidez. z dicit *Ita* osti. q^d iura

alter nō intellexerit ad litterā vel lī-
guā: si tñ intellexit affectum vel sen-
sum nutu v̄l signo sufficit. z nō refert
an nutu vel lingua intelligatur. ar. de
trāllatione inter corporalia. xliij. di.
rektor. Qñ si sponsus dat anulū dicē-
do in theutonico per verba de pñti. z
spōsa polonia recipit anulū: anuēdo
dicitur consentire. in dicto ca. ex litte-
ris. Dicit etiā Franciscus de sarabel-
lis in. ca. ex parte de despōsalib⁹ q̄ si
dicat vir pmitto qđ te ducā in vxorē:
et de cetero tenebo te vt vxorē. Si ta-
lis cōtrahit cū alia per verba de pre-
senti adherēbit scđe propter verba
illa ducā te que sunt de futuro: q̄ etiā
verba restringūtur per sequētia cum
dixit tenebo te vt vxorē. Et dicit. In-
nocen. q̄ hec verba ducā non sonant
tātum actū sed etiā ius: vt sit sensus
promitto q̄ tunc fiā tua legitima vxor
et hoc est si sunt verba mulieris. Illa
autē verba promitto q̄ tenebo te pro
vxore: habēt sensus ac si dicat vir ha-
beo tecū matrimonū vel accipio te ī
meā vxorem. z pmitto q̄ de facto te-
nebo te p vxore. Si autē dicat pmitto
qđ nūq̄ habebō alia nisi te: tūc istā
nō tenet simpliciter accipere si nullā
vxorē in vita sua vult ducere: tñ si vel-
let ducere alia nō pōt: q̄ de cōi vsu lo-
quēdi sensus est. Recipiā te z nō alia
si vxorem voluero ducere. Item si cō-
cubina dicat alicui: nolo q̄ me cogno-
scas nisi tanq̄ vxorē z vir taceat z co-
gnoscat. Dicit. Joannes de ligano q̄
est presumptū matrimonū. Sed tñ
Laspar dicit q̄ nō q̄ nō expresserūt:
z etiā q̄ tacēs habēt p p̄radicēte in
hoc casu cū agat de obligatiōe ip̄i. s.
sub p̄ditiōe v̄l sub mō. Sub p̄ditiōe
fit vt contraho tecū si patri meo pla-
cuerit v̄l si inuenero te habere centū
denarios. et sic de similib⁹. et talis cō-

tractus suspēdit matrimonū vsq̄ ad
existentiā cōditiōis. i. nō prius tale
matrimonū tenebit nisi impleat illa
cōditiō. Si tñ interim p̄sensus de pre-
senti vel copula carnalis fuerit subse-
cuta: tenebit matrimonū eo q̄ tales
vidētur recessisse a cōditiōe. vt de
cōditiōibus appositis. de illis. z. c.
super eos. zc. per tuas. Et hoc intelli-
gendū est de cōditiōe honesta qua-
les sunt due ille supra posite. nam si
esset cōditiō contra substantiam ma-
trimonij vt cōtraho tecum si nō pro-
lificabis. v̄l donec mihi alia inueniā.
vel si te exponas pro questu prostituē-
di: omnes tales nihil agūt. Si tamen
quis dicat. cōtraho tecum si te virgi-
nē inuenero: z postea sequitur coitus
nec inuenitur virgo. Dicit Bernar. z
Hosti. q̄ iudicabit̄ pro matrimonio
et hoc in foro iudicij. tñ in foro anime
non sic iudicabitur: quia dignū est vt
mulier q̄ mentita est se esse virginem
maneat decepta. et vt viro subueniat̄
qui forte vult vitare bigamiā. Sz sub-
modo contrahitur sic. do tibi tunicā
vel cingulū vel anulum: vt cōtrahas
mecū alioquin reuoco qđ donauit: ta-
lis cōtractus statim tenet. Sed si nō
seruetur modus poterit reuocari. Di-
cūt tñ doctores q̄ licet posset cōtrahi
matrimonū sub cōditiōe: nō tamen
sub modo: z hoc est tenendū. Matri-
monū tamen ex causa cōtractum te-
net siue causa sit vera siue falsa: vt cō-
traho tecuz q̄ pulchra es siue diues:
nisi causa esset ita falsa q̄ contineret
in se aliquod impedimētum: vt cōtra-
ho tecū q̄ libera es: nā si nō esset libe-
ra nō teneret matrimonū zc. Et sciē-
dū etiā q̄ si quis cōtrahit cū aliq̄ cum
cōditiōe. deinde tñ añ aduētū cōdi-
tiōis cōtrahit cū alia: pure d̄z mane-
re cū scđa. etiā si sit p̄sanguinea p̄me.

De sacramento

De impedimentis matrimonij.

Nunc videndum est de impedimentis matrimonij. Sunt autem. xij. impedimenta que impediunt matrimonium contrahendum: et dirimunt iam contractum: sicut in Inno. in. c. iuuenis. de sponsalibus. Primum est furor. xxxij. q. viij. ca. neque furiosus. ubi dicit neque furiosus neque furiosa contrahere possunt matrimonium: sed si contractum fuerit. scilicet ante furorē non separantur sed propter furorē. Et ratio quia tales non possunt consentire: si tamen habent lucida intervalla tunc bene possunt. ut dicit glo. ibidem. Secundum si esset utroque articulo. scilicet testiculo carens vel impotens coire. xxxj. questio. vij. illi. Tertium est affinitas: ut si quis sponsam de presenti consanguineam sui recepit in uxorem et eam cognovit impeditur contrahendum et dirimitur contractum ita quod prima restituitur: sed mulier non potest induci ad abstinendam propter publice honestatis iusticiam: ut de eo qui cognovit consanguineam uxoris sue. c. discretionem. Quartum est error in persona ut cum quis putans contrahere cum. R. contrahit cum ursula. Quintum est error in conditione servili: ut si quis contrahit cum aliqua putans eam esse liberam cum tamen est illibera. ut de confugio servorum. c. ij. Sed quid dicendum est de Jacob qui deceptus est in persona: scilicet qui putans rachelē cum qua contraxerat invenit lyam: et tamen tenuit matrimonium. Responsio sicut gratianum. xxxij. q. j. ca. j. quod illud matrimonium non tenuit ex precedenti consensu sed subsequenti: quia post copulam carnalem in eodem consistit de novo. Error tamen qualitatatis non excludit ut si putatur bonus qui tamen est malus consensum matrimonium: ut si putatur virgo tamen invenit cor-

rupta. Similiter error fortune: ut si putatur sponsa dives que tamen est pauper. In omnibus istis casibus non dirimitur matrimonium contractum. Sextum est votum solenne ut sacri ordinis vel professionis. unde si quis professione facta in religione vel in sacro ordine uxorem duxit dirimitur matrimonium: ut quod clericus vel vouentes. c. insinuante. et de voto. ca. unico. li. vi. Alia autem vota simplicia impedient contrahendum non tamen dirimunt iam contractum: unde si quis vouet simpliciter non velle ducere uxorem et postea duxit tenet matrimonium. Sed ille peccat mortaliter sic contrahens et non debet petere debitum ab uxore: sed tamen tenetur reddere quod petitur ab eo: ut notant doctores in. c. rursus. qui clericus vel vouentes de quibus vide materiam istam. Sed tamen si quis habens votum simplex querat a sacerdote an possit contrahere: dat consilium Hostie. quod potest dicere quod sic. Si autem querat ulterius an tale matrimonium tenebit: dicit dicere quod non: alias peccaret. quia daret occasionem mortaliter peccandi. Septimum si machinatus est in mortem prioris coniugis seu uxoris. vel eam ducere permisit. de eo qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium. ca. significasti. et dicit Joā. an. i. c. laudabile de coher. infidelium: quod quoniam machinatio est ab utroque. scilicet a viro et a muliere in mortem mariti tunc sufficit ad dirimendum matrimonium sine adulterio. Quando vero machinatio est ab altero tamen tunc non sufficit sine adulterio: ut de divorcijs. c. j. et istud imprimendum est menti: quia raro iste punctus bene intelligitur. Octavum si est alterius cultus ut sarracenus vel iudeus. xxvij. q. j. caue. Nonum si per vim coactus est contrahere. ut de sponsalibus. cum locum. Et intellige de vi vel metu quod cadit in con-

stantē vīrū vt dicit glo. j. ibidē q̄ etiaz dicit q̄ minor metus excusat femina q̄ vīrū. qd̄ similiter nota. Decimū est sacer ordo vt q̄ clericū vel vouētes. c. j. z de voto. c. vno li. vj. Undecimū si est alteri nupta de spōsa duorū. c. ij. Duo decimū est publice honestatis iusticia de spōsalibus. c. iuuenis. z. c. ad audiētiā. Sunt alia duo impedimēta q̄ ipe diūt z nō dirimūt. s. tēpus feriarū vt de ferijs. c. capellanus. Et interdū ecclēsie. vt de despōsatiōe puberū. c. ad dissoluendū de oibus istis datur verus per Jo. an. in sum. quartū sub hac forma. Error conditio votū cognatio crimē. Cultus disparitas vis ordo ligamen honestas. Si sis affinis vel si coire nequibis. Nec sociāda vetāt cōnubia iūcta retractāt. Et de vltimis duobus datur versus Ecclesie. vetitū nec nō tēpus feriarū. Impediūt fieri permittūt facta teneri.

De cautelis huius sacri.

Et primo caueat vir ne volens a muliere extorquere carnalē comixtionē fingat se eam ducere velle nō hās tamen intētionē et propositū eam ducēdi. Nam talis si eam nō ducat grauer peccat: lz in foro penitentiali nō iudicat̄ pro matrimonio. Et lz mulier q̄ simplici animo sibi cōsentit a pctō excusat. tñ deceptor talis si vult verā penitētiā agere: necesse lz eā sine fictione ducere quātū in eo ē: vel dare sibi vīrū cōueniētē vel aliter satisfacere. Et hoc s̄m Tho. Et hoc si vir est equalis cōditionis cū illa. Mā si vir esset melioris cōditionis puta nobilis z mulier rustica vl̄ ribalda: pōt probabilr p̄sumi q̄ nō fuit decepta: sed se decipi fingit: z tūc in tali casu si ille nō animo ducēdi cohabitauit cū ea nō tenetur eas ducere. nec ei satisf-

facere: vt dicūt doctores. Secūdo caueat ne q̄s spōsam suā cōtractis spōsalibus ante q̄ solēnitates m̄rimonij fiāt. s. ante q̄ in facie ecclēie copulētur audeat cognoscere: nā talis peccat s̄m Guillelmū. Et hoc itellige i illis partib⁹ vbi prime nuptie b̄ndicūtur. Cū cū iste nō sunt virgines: nec alter illorū post illā occultā cōmixtionē si accipiūt benedictionē quā soli v̄gines vel alter ipsoꝝ accipere cōsuevit peccāt. cū sc̄de nuptie nō sūt b̄ndicēde. si tñ nō esset p̄suetudo in aliq̄bus partib⁹ primas nuptias b̄ndicēdi: sicut est in polonia credo q̄ spōsus cognoscens spōsaz animo cōsumādi matrimonij ante q̄ in facie ecclēie copulētur non peccent nisi venialr. hec Tho. in. iij. sentētiarū. dist. xxvij. Tertio caueat vir ne cum illa cōtrahat per verba de presentī cū qua alter contraxit p̄ verba de futuro z copula carnali consumauit: qz nec verū nec aliquod censet̄ matrimonij quod postmodū d̄facto est subsecutū. vt de sponsalib⁹. is qui. Quarto caueat parētes ne cōtrahāt pro filijs aut pro filiab⁹ spōsalia vel matrimonij cū additione pene: nā talis adlectio pene non valet de iure: vt dicitur in. c. gēma. de syon. eo q̄ matrimonia debēt esse libera. Et hoc est cōtra nostrates qui stipulāt penas: nisi impleāt filij eorū voluntatē. Dicit tñ Franciscus de sarabellis. Joan. and. Glicentius. z abbas in dicto. c. gēma. z ar. xxx. q. ij. c. vno. q̄ bñ p̄nt stipulari vel dari pignora inter cōtrahētes: sed nō pene. Ratio quia pena solum promittitur: ar vero datur: faciliores aut sumus ad promittendū q̄ ad dandū. Itē arre fiunt in modica quantitate: pene vero in magna: et ideo timore magne quantitat̄ posset q̄s cōpelli ad m̄rimonij. Glicenti⁹ tñ dicit

De sacramento

¶ si sint extranei omnino qui nō hnt cōtrahētes personas in sua potestate: isti possunt stipulare penas inter se & perdūte eas: vel acquirūt si sponsi nō stant in eorū promissionib⁹. Inter vero parētes v̄l alios qui hnt spōsos in potestate nō hz hoc locū. c. j. de pignozib⁹. Etia teneas q si dat pignus loco arre: tūc tenet. si autez pro pena tūc nō. Item si datur per cōventionē nō tenet: si autē per traditionē tenet. Hoc aut dicitur fm Jacobū de arra q ratio pignoris tenet: si tradit: secus si cōstituitur tantū: qz qn cōstituitur tantū tunc cedit loco arre: sed si cōstituitur cedit loco pene. Quinto caueāt p̄trahētes ne in cognatione carnali spūali vel legali cōtrahāt. Nam prohibentur cōtrahere cōsanguinei vsqz ad quartū gradum inclusiue in collateralib⁹. in ascendētib⁹ aut et in descendētib⁹ perpetuo. In cognatione aut spūali phibent hi. s. baptizatus & leuans. Baptizatus & filij leuātis. Item baptizatus & cōiunx leuātis prius cognita. Item leuās & parētes leuātis. Et eodē mdo dico de baptizato & baptizante. similiter inter cōfirmatū & tenentē: & inter cōfirmantē & cōfirmatū. In alijs aut sacramētis non cōtrahitur talis cognatio. s. in penitētia: qz penitētia non est sacm collatū p modū generationis: s; sanationis ideo p ipm nō cōtrahitur spūali cognatio. alias em fili⁹ presbyteri non posset inuenire vxorē in tota parrochia fm Tho. in. iij. sentē. dist. xxiij. q. j. ar. ij. l. inter sacerdotes & cōfirmantē p̄trahitur fedus: nō tñ deriuatur ad alios eorū cognatio: tñ catholicismus licet impedit cōtrahēdum nō tñ dirimit p̄tractū: vt de cogn. spūa. per cathecis. li. vi. Item cognatio legalis impedit vsqz ad emācipationē.

Est aut cognatio legalis illa qn quis adoptat in filiū aliquē extraneū corā iudice: & dico corā iudice: qz alias facta in priuato nihil valet fm Hostiē. de cognatione legali. ca. vnico &c. Et qz ista cognatio apud nos hodie non viget: ideo de ipa supersedeo. Sexto caueat vir ne dimittat vxorē suā pp̄ quācunqz causam: nisi propter fornicationē: vt dicitur in glo. c. j. quesit. de diuortijs. Et intellige tam de fornicatione carnali qz etiā spūali: sicut est idolatria vel heresis. Similr si mortē viro machinatur. In istis tñ casib⁹ nō ducet aliā quādiu viuit quā dimisit. xxxij. q. iij. oēs causationes. Ratio quia licet quo ad coniuale thozū sit diuisio & diuortiu: nō tamē quo ad vinculū qd est idissolubile et ppetuū. Ex quo p̄ qz mulier a viro nō separatur pro furto: v̄l pro alio crimine: vel pro alio impedimēto. vt dicit in. ca. q̄siuit. de diuortijs. Nec etiā pro aliquo defectu corporali scz pro surditate. cecitate. pro fetore oris &c. Et intellige etiā qz quātuncūqz esset notorium crimine fornicationis in vxore non pōt vir sine iudicio ecclesie propria auctoritate eaz dimittere. licet bene potest debitum sibi in priuato denegare. Archidī i. ca. porro. & ca. significasti. de adulterijs. In hoc tñ casu qn alter fornicatur spūaliter. s. si labat in heresim: non pōt is qui remanet in fide aliā ducere illa viuēte heretica. Sec⁹ si aliqz infidelis vel pagan⁹ cōuertit⁹ cui⁹ vxor nō vult cōuerti: vel non vult habitare sine cōtumelia creatoris. qz talis pōt cōtrahere etiā viuēte talis vxore: vt dicit diuor. c. v. Septimo caueat vir ne vxorē in adulterio deprehēsas interficiat: qz l. fm leges ciuiles non puniatur talis occisor aliqua pena: tñ fm ius diuinū punit. xxxij. q. ij. inter

hec vbi expresse phibetur tale vxorici
 diu. Debet em̄ poti⁹ eā corrigere z si
 bi recōciliare: cū de⁹ paratus sit acci-
 pere ipsi⁹ p̄nias, exēplo mulieris adul-
 tere Job. viij. vt dicit Bonauē. in. iij.
 di. xliij. q. i. z Tho. q. i. Qui etiā addit
 q̄ occidēs vxorē p̄pter adulteriū vel
 odiū ex statuto ecclesie cōtrahere cū
 alia nō debet. z maxime si occidat eā
 vt cōtrahat cuz alia: secus est si nō eo
 sio: qz tūc licet nō debeat cōtrahere:
 si tamē cōtrahit tenet. Octauo ne ali-
 quis habēs aliquē sacrū ordinē p̄tra-
 hat matrimoniū: qz tale matrimoniū
 non tenet vt de voto. c. vno li. vi. Si-
 militer ecōuerso caueat ne cōtrahēs
 per verba de presenti cū aliqua sacrū
 ordinē accipiat: qz talis debet restitui
 vxori: z si pōt esse sine scādalo vxoris
 debet deferre habitū et coronā cleri-
 calē. Nec pōt cōtrahere post mortem
 illius vxoris. Et si p̄traxerit nō tenet
 matrimoniū s̄m Innocē. Nec etiā
 post mortē vxoris poterit in suscepto
 ordine ministrare. vt in extrauagātī
 Joan. pape. xxiij. que incipit Antiquē.
 Talis em̄ restitui⁹ vxori tenebit̄ red-
 dere debitum: sed nō poterit petere.
 Nono caueāt coniuges ne post b̄ndi-
 ctionē acceptā prima nocte cōmisceā-
 tur. vt. xliij. di. sponsus. Alibi etiā d̄r
 q̄ b̄duo vl̄ triduo debēt p̄tinere vt i.
 xxx. q. v. aliter. S; hoc est cōsiliū non
 preceptū: et ideo ne quis obliget sub
 precepto sp̄sus ad talia: hoc pono p̄
 aulsamēto: qz multi faciūt indiscrete
 cōscientiā de talib⁹ ipsis cōiugibus
 per modū precepti. qd̄ fieri nō d̄r: sed
 per modū cōsiliij tantū zc. Decimo ca-
 ueat vir vel femina ne sine parētum
 consilio vel cōsensu nubat: quia dicit
 Ambro. in li. de patriarchis. Non est
 virginalis pudoris eligere maritum.
 Unde z Eucharisti⁹ papa dicit: quia

aliter nō ē legitimū cōiugiū nisi a pa-
 rētib⁹ tradat. z Eupidiō in p̄sona cu-
 iusdā femine legit̄ dixisse Sp̄saliū
 meoz p̄ me⁹ cura subiit maritū elige-
 re nō est meū. Nec oīa h̄ntur. xxiij. q.
 ij. nō oīs. S. cū ergo d̄r S. z honorant̄.
 Si tñ fecerit tenet m̄rimoniū: qz hoc
 solū ē de honestate: z nō de necessita-
 te: maxime si h; annos legitimos. s.
 vir. xliij. et femina. xij. Dicūt tñ leges
 qz femina post. xv. inuitis parentib⁹
 nubit: z verum est. Undecimo caueat
 sacerdos ne clādestine aliq̄s copulet
 hoc est ne p̄termiſsis b̄anis i ecclesia
 aliq̄s introducat siue copulet. Mā ta-
 lis sacerdos suspēdit̄ p̄triēniū. vt no-
 tatur de clādestina d̄sp̄satione. c. cū
 inhibitiō. Duodecimo caueat sacer-
 dos ne b̄ndicat sc̄das nuptias: qz irre-
 gularitatē incurreret: pōt tñ per ip̄m
 super eo d̄sp̄sari: vt in extrauagātī
 Joan. xxiij. que incipit. Lōcerationi.
 Tredecimo caueat vir ne semp̄ exigat
 vel reddat debitū vxori: qz hoc prece-
 ptū de redditiōe debiti cū affirmatiō
 ne nō obligat nisi p̄ loco z tēpore s̄m
 Joā. parisiensem: qz obligat semp̄: s;
 non ad semp̄: nec pro semp̄. sed qñ pōt
 esse debite circūstantionat⁹ s̄m docto-
 rem subtilem in. l. iij. dist. xliij. qz for-
 tiori vinculo obligatur ad nō reddē-
 dum: vt in hoc casu: qz tenetur nō oc-
 cidere fetū in vtero pregnātis: vel nō
 esse causa abortus. Similiter si reddi-
 tiō debiti vergit in detrimētum sani-
 tatis non tenetur reddere: qz tenetur
 potius propriā incolumitatē q̄ istud
 detrimētū vitare in coniuge. Similit̄-
 ter non tenetur satisfacere voluntati
 mulieris tempore menstrui ne proles
 nascatur leprosa: q̄ alias pōt p̄creari
 sana: et etiā quia talis coitus inducit
 perpetuā sterilitatem in muliere s̄m
 Augusti. p̄pter cōmixtionē seminis
 f. iij

Expositio

cum sanguine: vñ si contingeret nasci
ferum fit leprosus scabiosus cecutiēs
vel interdum caducus: vel obsessioni
demonū (tanq̄ vas immunde cōpo-
situm) aptus. z ideo in lege mosaica
accedens ad menstruatā morte morie-
batur: que mors nō infligebatur nisi
pro mortali. Et si dicit̄ tñ leproso viro
tenetur mulier reddere debitūz. licet
non tenetur secum cohabitare. vbi tñ
certissimū est q̄ proles nascetur lepro-
sa. ergo simile ē in mēstruata. Rñ ideo
fm̄ doctorē subtilem vbi supra: quia
in mēstruo potest expectari tēpus cō-
gruū vt nascatur proles sana. in lepra
vero nō. Qñ melius est q̄ nascatur le-
prosa vel aliqualis q̄ omnino nulla:
q̄ melius est sic esse q̄ nō esse. Q̄erū-
tamē dicit̄ Tho. vbi supra. q. ij. ar. ij.
Si est fluxus innaturalis z diuturn⁹
pōt vir ad talē accedere: q̄ alias opor-
teret virū perpetualr abstinere. Dicit̄
etiā q̄ mulier mēstruata potest redde-
re debitū viro petēti. debet tamen eū
auertere precib⁹ vt sufferat: non tñ ita
efficaciter d̄z auertere q̄ possit esse oc-
casio sibi incidendi in aliq̄s pessimas
corruptiones sicut ad id pronus cre-
ditur. Si autē credit q̄ petit ignoran-
ter: debet mulier aliquas occasionem
pretēdere: vel infirmitatem allegare
ne debitum reddat: nisi periculū viro
timeatur. Dicit̄ autē Tho. q̄ accidens
ad pregnatā: non semp peccat morta-
liter: nisi timeatur abortus. Dicit̄ etiā
ipse q̄ si tunc vir preter consuetudinē
et modum natura institutū quantum
ad situm exigit debitū a coniuge puta
a parte posteriori vl ad latus: nō sem-
per est peccatū mortale: sed quādoq̄
pōt esse sine peccato. Dimittere autē
propriū vas semper est peccatū mor-
tale z sodomiticū: quia hoc est contra
naturam cōiugij. hec sanctus Tho.

De expositione misse.

De facite in meam cōme-
morationē. Luce. xxiij. de
cōse. di. ij. iteratur. q̄ fm̄
beatū Tho. in. iij. parte
summe sue. q. lxxiiij. ar.

liij. ministeriū nre salutis totū cōpre-
hēditur ī sacramēto eucharistie. ideo
tale sacramentū pre ceteris agitur cū
maiori solēnitate: q̄ quidē solennitas
in misse officio cōsistit: vbi recolit̄ sin-
gulari memoria dñice passionis: iuxta
q̄d ipse iturus ad passionē fieri prece-
pit dicens. Hoc facite in meā cōmemo-
rationē. glo. idest in memoriā mortis
mee. Et q̄ singule partes misse ienar-
rabilem dulcedinē redūdant diuino-
rū mysteriorum. Designant em̄ gesta
facta z opera xp̄i qui operatus est sa-
lutē in medio terre: z p̄cipue circa my-
steriū sue passionis: resurrectionis: et
ascensionis: ideo de singulis particu-
lis huius sacri officij breuiter inten-
damus. Circa q̄d sciendū q̄ missa d̄z
primo a mittēdo: quia angeli ibi mit-
tuntur: vt dicit̄ Grego. de cōse. dist. ij.
q̄ si sanguis. Secōdo rōne filij qui ibi
mittitur a deo parte. Tertio ratione
nostri: qui mittimus vota nra ad deū
per sacerdotē. vt nobis de⁹ mittat be-
nedictionē et gratiā. Quarto ratione
sc̄. cathecuminoꝝ: q̄ vt dicit̄ Hugo an-
tiq̄tus admittebāt vsq̄ ad offertoriū:
z ab offertorio foras mittebāt. Cathe-
cumini autē erant nouiter credētes nō
dū baptizati. Habet autē multa noia
istud officiū misse seu sacramentum.
Dicitur enim missa p̄pter rōnes pre-
dictas. Itēz dicitur eucharistia ab eu-
q̄d est bonū: et charis gratia: quasi
bona gratia. Dicitur hostia: ab hosti-
bus vincēdis: q̄ per eam nri hostes
vincūtur. Immolatio dicit̄ sc̄d̄z Isid.

vi. ety. ab in moles. quia in mole. i. in cumulo altaris sacrificatur. Cōmuniō qz dicitur esse esca omniū fidelīū. iuxta illud. Omnes de vno pane z de vno calice participamus. Dicit viaticus. qz datur in hac via pntis vite ad sustentationē. Dicitur sacrificiū quia si sacrū faciēs: qz mystica prece cōsecratur. in psalmista. Immola deo sacrificiū laudis zc. Dicitur etiā actio s̄m Leonem papam. quia hic quasi in quodam iudicio agimus. Nam locus est ecclesia: iudex deus. actor diabolus. reus populus: cōscientia testis: sacerdos defensor. sic dicit Augu. de se in oratione quadā. Summe sacerdos q̄ me inter te z meū populū esse voluisti. zc. ¶ Sc̄do videndū est quis instituit missam. R̄ndeo q̄ Petrus Jacobus et Basilius cesariēsis episcopus. De Petro d̄r in cronicis: q̄ primus antiochie primā missam celebravit sub tribus oronib⁹: vt dicit Hugo de sancto victore. li. ij. de sacramētis. c. viij. De iacobo z Basilio habet de cōse. di. ij. iacobus. Dicit autē Archi. i dicto. c. iacobus. q̄ iacobus instituit dicere secretā: Basilius autē alia addidit. p̄ quo sc̄dum q̄ missa quondā non cū tanto apparatu: nec cū tanta solennitate dicebat. Primo em̄ ab apostolis dicebatur t̄m illa verba in celebratione missa que dñs dicit. Hoc est em̄ corpus meum. sed postea apostoli addiderūt dñicam orationē. z adhuc etiā ap̄loz cōsuetudo p̄sentatur singulis annis sancto die veneris. excepto q̄ illo die nō consecratur. Postea apostoli vel eorū successores instituerūt q̄ ep̄la z euāgelīū legeretur ante sacrificiū. Primo autē legebatur ep̄stola. sc̄do euāgelium. tertio dñica orō. quarto dicebantur verba dñi. z tunc offertoriū inchoabat a lectore: qui mos sab

bato sancto p̄tecostes adhuc seruat. Postea vero sancti patres z ap̄li illas solēnitates q̄ nūc sunt in missa addiderūt. vt Alexāder Delasius Gregorius Leo Celestinus Damasus zc. Canonē autē dicit Grego. fuisse cōpositū a q̄dā scolastico. Apostoli t̄m ibi multa addiderūt sicut infra patebit in suis locis de quolibet istorū specialr. Tertio videndū est de p̄paratione sacerdotis. Et qz sacerdos est quasi pugil qui dimicare h̄z cū diabolo pro delictis populi i missa. ideo armat se primo oronib⁹: sc̄do vestib⁹ sacris. tertio ceremonijs debitis. Primo igitur dicit psalmista. Quā dilecta. B̄ndixisti. Inclinā. Credidi. De profundis. z h̄ quātū ad illos qui dicūt officiū romanū qd Linus instituit. Dicuntur autē isti quoz psalmi s̄m Innocē. propter trāsgressionē quinqz sensuū. z etiā qz in quolibet eoz fit cōmemoratio de his q̄ spectāt ad illud sacramētū z ad remissionē peccatorū. In primo d̄r de altarib⁹. Altaria tua dñe virtutis. In sc̄do de misericordia dei: ibi. Ostende nobis dñe zc. In tertio d̄ orōne: ibi. Veniēt ad te z adorabūt corā te zc. In quarto de oblatione: ibi. Calicē sa. ac. zc. In quinto de finali redēptione: ibi. Quia apud dñm mīa zc. Sc̄do sacerdos ornat se pectēdo pilos et purgādo euulsos: per qd̄ designat cogitationū malarū mundatio. Tertio lauat manus iuxta illud Esa. Lauamini et mundi estote. Quarto induitur sacris vestibus. Circa qd̄ sciēdū q̄ aliter induit episcopus q̄ simplex sacerdos. nā episcopus sc̄dm Joānem beletb. primo induit sandales vel sotulares qd̄ designat ocreas pugillorū: ipse em̄ tūc d̄z pugnare cū diabolo. vñ accipit sp̄alia arma. Alba pro lorica op̄itur: cingulū pro arcu: subcingulū p̄ phare

utru celebras sine uestibg officia tua regulas
v. anglu in summa. v. missa. s. 35. & 36. & ioane
de lapide in resolutio. c. 5. de
1. dubio. 4.

Expositio

tra. & dicitur subcingulū quo stola li-
gatur. Stola circūdat collū: quasi ha-
stam cōtra hostem vibret. Manipulo
proclamat. Casula quasi clipeo pte-
gitur. Libro pro gladio vtitur. Mitra
quasi galea caput protegit. Sed sim-
plex sacerdos primo habeat calceos
sine quib⁹ null⁹ debet celebrare: etiā
qui habet ex voto pfessionis incede-
re discalciat⁹ s̄m Bern. de parētinis.
Et hoc significat humanitatē christi
quā Joānes baptista calceū appella-
uit. vñ in signum desponsationis xp̄i et
ecclesie incedim⁹ discalciati: et demū
sacerdos ponit humerale quod desi-
gnat velamen xp̄i qđ habuit cū sibi
dicebatur velato capite: propheta
nobis xp̄e. Alba significat vestimētū
quo herodes illudit xp̄m. Luce. xxiij.
Cingulū significat flagellū qđ cesus ē
circa columnā. Joan. xix. Manipul⁹
funē quo ligatus fuit. Joan. xvij. Cō-
prehēderūt & ligauerūt eū. Stola si-
gnificat ligamen quo ligatus fuit ad
columnam. Casula significat purpu-
reū vestimētum. Ista spūaliter signi-
ficant virtutes in sacerdote. nam hu-
merale significat fidem quam aposto-
lus appellat galeā. ad Ephe. vj. Al-
ba spem que totum cōtegit. Ro. viij.
Spe salui sumus. Cingulum iusticiā
Esa. xi. Erit iusticia cingulum lumbo-
rum eius. Manipulus significat for-
titudinem contra impedimētum dia-
boli. Stola ab utroq; humero signifi-
cat prudētiam et tēperantiā. Casula
que totū operit: significat charitatez.
Habet ergo sacerdos simplex sex in-
dumēta: qz habet sex officia. s. bap-
tizare: predicare: cathesizare: ligare: ab-
soluere: & cōsecrare. Episcopus vero
habet nouem: scz caligas: sandalia:
succinctorium: mitram: dalmaticā tu-
nicam: cyrothecas: anulum: & baculū

quia episcop⁹ habet plura officia q̄
sacerdos. s. vīrgines cōsecrare: eccle-
sias dedicare: clericos ordinare: syno-
dum celebrare: chūisma conficere. ve-
stes: vasa: & alia sacra ecclie ornāmē-
ta cōsecrare: & cōfirmare. Cōsecratio-
nē autē vestimētorū predictorū Ste-
phan⁹ instituit anno dñi. cclvij. Dein-
de sacerdos accedēs ad altare dicit.
Aufer a nobis dñe cūctas iniquitates
n̄ras &c. signādo se in facie. per quod
petit omnia impedimēta a se auferri
seu remoueri. Tandem osculatur reli-
quias in medio altaris dicens. Oro te
dñe per merita omnīū sanctorū tuorū
& eorū quorum hic ossa recōdita sunt:
vt eorū intercessione nobis digneris
indulgere vniuersa delicta n̄ra. p qđ
petit sanctorū suffragiū quasi ex se sit
indignus. Deinde osculatur librum
dicens. Dignus sim domine accipe-
re librum et aperire signacula eius:
quoniā occisus es pro nobis & redemi-
sti nos deo in sanguine tuo. Osculum
illud quod facit i medio altaris signi-
ficat iudaicū populum. Euangelium
vero gentilē qui per euangelium cre-
didit. Unde quia christus vtriq; po-
pulo ventens in mūdum dedit pacē:
ideo vtrunq; osculatur. Quod autem
prius sacerdos accedit ad dextrū cor-
nu altaris significat qđ prius christus
predicauit iudeis: deinde gentibus.
His expeditis videndum est de ipso
officio quod habet sex partes. quarū
prima vocatur preparatio: & durat ad
epistolam. Secunda instructio: & du-
rat ad offertorium. Tertia oblatio: et
durat ad prefationem. Quarta cōse-
cratio: & durat vsq; ad Oremus pre-
ceptis salutaribus. Quinta sacramē-
ti preceptio: & durat vsq; ad commu-
nionem. Sexta gratiarum actio: & du-
rat vsq; ad finem.

omni
missa
s. 6. om
nariū
s. d. am
s. d. mi
s. d. n.

De prima parte missæ.

Et quia popul⁹ debet primo venire cū mētis deuotione ad ecclesiam: ideo missa primo incipitur ab introitu. Pro quo sciēdū q̄ olim missa inchoabatur a lectionib⁹ sicut adhuc fit in sabbato pasche et pentecostes. Unde Celestinus primus natione roman⁹ anno dñi. ccccxxvij. instituit vt ab introitu inciperetur. Post quem Gregorius primus anno dñi. ccccix. cantualē introitū composuit: et significat desideriiu sanctorū patrū qui incarnationē xp̄i desiderabāt clamantes deuote. Emitte agnū dñe dñatorē terre ec. et iterū. Utinā disrūperes celos. Per versum autē designatur desiderij numerositas. q̄ diuersi diuersimode clamabāt. ideo autē vt cōtiner introitus sumitur de psalmis. q̄ olim cātabātur in principio missæ. cl. psalmi. sed q̄ tediosum populo erat: ideo Pelagius statuit vt solum aliquid de ipsiis sumeret. sc̄z introit⁹ cū versu. Aliqui tñ sancti habēt speciales introit⁹ in suis festis propter reuerētiā eorū. Additur etiā Gloria patri. q̄ licet solus filius sit incarnatus tñ tota trinitas operata est incarnationē: q̄ Damascen⁹ papa instituit. Obmittitur tñ in missa defunctorum q̄ illi nō sunt in statu glorie s̄z pene. Similiter in dñica passionis dñi: q̄ tūc nō recolitur gloria s̄z confusio in persona filij dei facta. Resumit autē introit⁹: ideo q̄ tam precedētes q̄ sequētes sc̄i in fide xp̄i sunt cōcordes. vñ et qui precedebāt et qui sequebātur clamabāt osanna. Sc̄dum autē q̄ sacerdos d̄z p̄mo egredi de sacristia qñ introitus inchoat. Signat autē egressus ille christi egressum de utero virginis gloriose: de quo processit tanq̄

sp̄sus de thalamo suo. Sc̄s pplius debet venire cū mētis humanitate: q̄ designat kyrie eleison: q̄ etiā Grego. papa cantari nonies instituit: et est grecū: significās tñ sicut dñe miserere. Fit autē in greco vt innuatur xp̄i titulus scriptus fuisse grece. hebraice et latine. vñ osanna et sabaoth hebraice sunt. reliqua vero latina: vel vt ois lingua cōfiteatur xp̄i passionē. Et fit nonies vt ad nouem ordinū angelorū contēplationē possimus puenire. Triplicatur autē ad laudē trinitatis. Et recte sequitur post introitū. Introitus em̄ significat aduentū xp̄i in carnē. kyrie eleison vero in mentem: q̄ signatur p hoc q̄ d̄z miserere nobis. Tertio d̄z populus venire cū mentis erectione: q̄ signat cātus angelorū. s. Gloria in excelsis deo. Et recte sequitur post illa duo: ad significandum q̄ hō ad aduentū xp̄i in carne et mēte d̄z gaudere gaudio sp̄iali et vocaliter exprimere. Et primo incipit a sacerdote: sc̄do a choro ppletur: per quod designatur q̄ primo vnus chorus. i. vn⁹ angel⁹ in natiuitate dñi incepit istū hymnū: post hoc alij multi ip̄m prosequēbātur: vt d̄z Luce. ij. Et quia iste hymnus dicit⁹ est ad laudē dei in natiuitate qui est mediator dei et hoium: ideo in medio altaris dicitur: vel q̄ in media nocte natus est. Et quia iste hymnus in ortu xp̄i in mūdū dictus est: ideo facie versa ad orientē ip̄s incipitur. Et quia istud cāticū ē leticie: ideo in aduentu nō canitur: quia sancti patres nō in re: sed in spe habuerunt premiū. Spes autē que differtur affligit animā. Proverbiorū. xij. Similiter in. xl. et. lxx. vbi recoliť lapsus primi hois flebilis nō dicitur. Vñ nouē septimanis tacetur ppter nouē chorū angelorū consortij priuationē.

Ite in die innocētū nō cātatur: qz fue-
rūt nō in gloriā: s; in vituperiū xp̄i oc-
cisi. Generalr tñ d̄r iste hymn⁹ qñ d̄r:
Te deū laudam⁹, excepto sabbato pa-
sche z cena dñi p̄p̄i speciales rōnes.
In cena aut dñi nō d̄r nisi ab ep̄o. S; z
sabbato pasche ab oibus qz illa mis-
sa est quodāmodo diei sequētis. s. re-
surrectionis xp̄i. vñ in nocte deberet
celebrari. de cōse. di. ij. nocte. Deinde
sacerdos vertit se ad populū dicens:
Dñs vobiscum, quod valet tñ. i. dñs
tribuat peccatorib⁹ affectū z volūta-
tē bonā. S; ep̄s dicit **Pax vobis**: qz
est vicari⁹ xp̄i: qui dixit apl̄is suis post
resurrectionē suā: **pax vobis**: qñ dice-
ret in p̄nti detur vobis pax pectoris z
in futuro pax eternitatis: z chorus re-
pondet. Et cū spū tuo. i. dñs qui est in
corde tuo sit etiā nobiscū in corde n̄ro.
Et hoc verbū dñs vobiscum sumptū
est de libro Ruth. c. ij. Sic em̄ legitur
booz salutasse messorē suos: z p̄phe-
ta in Paral. asa regē z qui cū eo erāt:
z angelus salutans gedeonem dixit:
dñs tecū. Sed hoc verbū. et cum spū
tuo sumptum est ab ap̄lo ad Timo.
ultimo. Sc̄dum tñ qz sacerdos ver-
tit se in missa qui quies ad designādū
qz xp̄s post resurrectionem suam ip̄so
die resurrectionis quinq̄ies appa-
ruit suis electis. Primo marie Mag-
dalene: sc̄do mulierib⁹: tertio p̄etro:
quarto duobus discipulis in emaus
euntibus: quinto omnibus discipulis
absente Thoma. Et quia popul⁹ cō-
uenit ad orandū cū intentione impe-
trandī: ideo statim sequitur collecta.
Uñ dicit sacerdos: **orem⁹**. significās
illud qd̄ christ⁹ dixit apostolis. **Orate**
ne intretis in tētationē: per quod etiā
reddit se indignū: vnde quasi conuo-
cans ad se fideles dicit **oremus**. i. oēs
orate vt quod petim⁹ facilius impe-

trem⁹. Et tūc dicitur collecta seu ora-
tio q̄ designat qz xp̄s dans nobis exē-
plum orauit. Et dicitur collecta: qz fit
sup populū collectū: vel qz in ea colli-
gitur populi oratio seu d̄precatio. Et
fit in dextera parte altaris: p̄ quā de-
signantur bona eterna z spūalia que
primo sunt petenda. iuxta illud: **Prī-
mū querite regnū dei**. S; fiet etiā ver-
sus orientē iuxta Damascenū li. iij.
ca. xj. vt paradīsum affectare mōstra-
remus que est in partib⁹ oriētis. Se-
cundo vt xp̄m crucifixum qui versus
orientē stans in cruce respiciebat at-
tendamus. Tertio vt ipsum iudicem
inde venturū significemus. Quādoqz
aut dicitur vna oratio ratione solēni-
tatis. Aliqñ due v̄l tres v̄sq; ad septe-
nariū z nō v̄ltra: quia fm̄ Juno. dñs
septē petitionib⁹ docuit orare. z etiā
quia v̄ltra in tediū verteretur. de p̄se.
dist. ij. cū omnia. Quādo aut imponū-
tur plures collecte: tūc primo impo-
nantur due postea tres vel prima vna
vel postmodū due: ita qz maior nume-
rus sequatur. z semper fiant in nume-
ro impari: qz persone diuine sunt im-
pares in numero: z dirigūtur omnes
orationes patri z filio et nō spū sancto:
quia cū ip̄se sit donū a dono nō petit
donū fm̄ Bernar. de tarantinis. De
modo aut concludēdi collectas dan-
tur versus. **Per dñm dicas cum pa-
trē presbyter oras**. Cum xp̄m memo-
res per eundē dicere debes. Cū xp̄o
loqueris per eundem dicere queras.
Qui tecū si sit collecta finis in illo. Si
spūs alm⁹ eiusdē dicere debes. Hoc
est v̄bicūqz ad deū patrē dirigīt ōro. z
nō est mētio de filio. dicat p̄ dñm zc.
Si aut ibi est mētio filij. dicatur p̄ eū-
dem dñm zc. Si aut ibi est mētio de
spū sancto: dicatur p̄ dñm zc. qui tecū
v̄luit z regnat in v̄nitate eiusdē spūs

sancti deus per oia secula seculorum amen. i. per omnia presentia et futura. Nullus autem dicit sibi facere novas collectas: que non sunt ab ecclesia probate: quia hoc prohibuit consilium africanum cui interfuit Augustinus. Sciendum etiam quod si imponitur collecta defunctorum in missa uiuorum quod illa dicitur esse penultima et non ultima: quod finis debet suo principio conuenire. Nullo autem modo in missa defunctorum collecta pro uiuis debet imponi: quod mortui uiuos iuuare non possunt. Item collectas dicitur precepit Symachus natione sardus anno. ccccxciiij.

De secunda parte misse.

Expedita prima parte misse que est ad populi preparationem: dicendum est de secunda que est ad populi instructionem: et incipit ab epistola in qua docet populus in diuinis mandatis. et habet sex partes. scilicet mysteriali informatione: de qua in epistola. penitentiali operatione: de qua in graduali. salutaris lamentatione: de qua in tractu. spiritali exultatione: de qua in aleluia. principalis instructione de qua in euangelio. et specialis fidei instructione: de qua in symbolo. Secundum autem Innocentium epistola significat officium precursoris qui preibat ante faciem domini. Et quod pre dixit. penitentiam agite: ideo sequitur graduale. Sed quod post penitentiam sequitur gaudium: quia ipse dixit. Appropinquabit enim regnum celorum. ideo sequitur aleluia. quod est cantus gaudij. Et quod post Joannis doctrinam secuta est doctrina christi: ideo sequitur euangelium que est doctrina christi postquam secuta est fides apostolorum ideo sequitur symbolum. Quare autem epistole non sunt de libris moysi: quod in illis promittuntur temporalia. In epistolis vero pauli eternalia. Et hac ratione lectiones de libris moysi

terminantur in grauem accentum. Sed lectiones epistolarum in acutum: quod sursum tendunt. Graduale secundum Innocentium dicitur a gradibus in quibus cantabatur. et significat conuersionem fidelium penitentium. Et interponitur versus: ad designandum quod nullus ueram penitentiam facit nisi plene conuersus sit ad deum. Et obmittitur graduale in festis paschalibus et loco eius dicitur. Hec dies. Quia illi dies statum ecclesie futurum felicem insinuant: scilicet statum post resurrectionem ubi non erit pena sed gaudium. Aleluia uox leticie significat gaudium penitentium quod habet ex promisso premio. Et canitur etiam in aduentu: quod habet sancti patres habuerunt spem de incarnatione christi: tamen quod certi de hoc erant: ideo exultabant. Sed in septuagesima obmittitur: quod tunc casus primi hominis defletur loco cuius canitur tractus cum pleritate et asperitate uocis: significans pleritatem miserie presentis incolat. Et hoc Symachus papa instituit sicut et collectas. Additur etiam quod prosa post aleluia. scilicet que est uox exultationis: ad designandum gaudium corporis et anime. Et est instituta a Nicolao papa. Primum enim cantabatur neuma a quodam longum post aleluia: loco cuius Nicolaus papa in festiuitatibus precipuis psalmi cantare instituit. Significat etiam diuina protractio notarum ipsius aleluia gaudium celestis patrie quod est absque fine: et fit sine uoce significatiua: quia tale gaudium nulla lingua exprimere potest etc. Euangelium quod legitur in sinistra parte altaris designat quod per ipsum peccatores sunt uocati. Et dicitur versus aquilonem ad uitationem malorum et uitationem bonorum. Mali enim per aquilonem significantur. Nam per aquilonem diabolus frequenter designatur contra

Expositio

quē est euāgelium. Et dicitur in loco alto. scilicet in pulpito. quod non fit in epistola: quia altus locus datur seruantibus euāgelium quia celum. Et propter hoc etiam terminatur in altum. Premittitur autem ante euāgelium. Dominus vobiscum: saluatio populi: per quod disponit populum ad audiendum deuote. Et chorus rīdet. et cum spiritu tuo: id est sicut tecum deus ad dicendum verbum dei: ita nobiscum sit ad audiendum. Deinde signat se in principio et in fine. Primo in libro facit signum crucis: quasi dicat crucifixum predicat. Secundo in pectore: quasi dicat crucifixum credo. Deinde in facie: ac si dicat crucifixum predicare non erubesco. Similiter populus faciat ne diabolus vertat facies ac mentes eorum ab auditione verbi dei in principio et in fine: ne verbum tollat de cordibus eorum. Debet etiam populus stare et non sedere: in signum quod sunt parati pugnare pro euāgelio: et caput eleuare in signum reuerentie. Et hoc statuit Anastasius papa primus. anno domini. cccc. et liij. habetur etiam de consuetudine. di. j. apostolica. Item arma vel baculos ponere in signum quod iuxta doctrinam euāgelicam parati sunt non armis sed patientia se defendere iuxta illud. Si quis te percusserit ad unam maxillam: prebe ei alteram. Aliquando autem thurificatur circa euāgelium: per quod significat odor bone operationis iuxta illud. Si luceat lux vestra etc. Datur etiam osculum libri tamen sacerdotibus post euāgelium et clericis. ad designandum quod ipsis debet esse manifesta diuina secreta: ceteris autem in parabolis. Luce. viij. Post hoc canitur symbolum Nicenum: quod Martinus romanus post Siluestrum instituit anno domini. cccxxix. Et dicitur a sim quod est con et bolos morsus: quasi compositum per morsellos paruos. id est articulos. Est enim

collectum ex diuersis locis sacre scripture: in quo est tota fides. Compositum est tamen propter maiorem cautelam: scilicet propter hereticos: ne sit difficile querere articulos fidei in scripturis multis. Et est triplex symbolum. Primum apostolorum scilicet Credo. quod comiter dicitur in prima et in completorio. Secundum Athanasij scilicet Quicumque vult saluus esse. Et tertium nicenum: quod in synodo nicena fuit compositum. Istud autem potius canitur in missa quam aliud: quia conditum est tempore veritatis pro palate contra hereticos insurgentes: et clarum est determinatum fidei quam symbolum apostolorum: ideo potius canitur istud quam illud. Unde licet eadem sit veritas vtrobius: magis tamen clare in vno quam in alio. Canitur autem alte et expresse ut omnes illud discant et sciant.

De tertia parte misse.

Consequenter videndum est de tertia parte misse que dicitur oblatio: que continet sub se sex partes. Prima est populi exultatio: pro quibus offerre debet. et hec signatur per offertorium. Secunda est oblationis presentatio: ibi. Suscipe sancta trinitas. Tertia est altaris thurificatio. Quarta cordis humiliatio: cum dicitur in spiritu humiliatio. Quinta sequens oratio: scilicet secretum. Sexta manuum ablutio. Circa quod sciendum quod sacerdos post symbolum dicit: dominus vobiscum. ad significandum quod ex quo debet ad oblationem accedere. et nulla oblatio potest esse accepta sine deo: ideo dicit dominus vobiscum. Et quia tamen sacerdos quam populus debent esse valde attentum circa oblationem hostie salutaris. vnde tunc quasi excitando populum sacerdos dicit. Oremus. Non tamen ulterius prosequitur voce alta: sed sub si-

lento dicit offertorium. p qd denotat suam intentione maxime recollecta ad deum. Significat etiam illud silentium latibulum xpi ante passionem qm iudei conspiraauerunt contra eum: vt si quis eum confiteretur: extra synagogam fieret: cantat tamen tunc chorus valde letabunde ad designandum hilaritatem offerentium: quia datorum hilarum diligit deus. Et quia legitur etiam de dauid q citharam cum taboribus percutiebat. Tenentur autem fideles ad oblationes secundum consuetudinem approbatam in aliquibus festiuitatibus: vt de conse. di. iij. omnis christianus. quia dictum est a domino. Non apparebis in conspectu meo vacuus. Licet autem hoc sit preceptum tamen quantum ad quantitatem. vt tantum vel tantum offeratur non est preceptum sed consilium. iuxta illud. Exo. xrv. Ab omni homine qui offert vultone accipietis eas scilicet oblationes.

Sequitur secunda pars tertie partis: scilicet oblationis presentatio. Circa quod sciendum q sacerdos volens presentare oblationes deo: parat primo materiam. Et primo pro hostia accipit panem triticum azimatum mundum et purum. et pro sanguinis perfectione accipit vinum bonum et lapidum admixta modica aqua que posset absorberi a vino: quo facto dicit. Fiat haec commixtio vini pariter et aque. In nomine patris et filii et spiritus sancti. Deinde accipit calicem tenendo vna manu in medio: et reliqua sustentando pedem calicis: et alte subleuando dicit. Suscipe sancta trinitas haec oblationes. que oratio de se indicat. quid vel pro quo tunc oratur: tunc enim orat ecclesia deum etc. Dicta autem ista oratione de calicem deponere deorsum: et patenam desuper tollat et panem ad pedes calicis collocare videlicet inter se et calicem secundum modum magis commune.

Calix significat christi diuinitatem: patena humanitatem: que diuinitatem: sicut patena calicem continet. Sed tunc patena sub corporali obseruatur: quia discipuli relicto christo omnes fugerunt. Calix autem corporali operitur: quod significat sepulturam christi. debet autem corporale esse de lino mundo et candido secundum Hugonem et secundum concilium Lugdunum. vt etiam habetur in bocardo. li. iij. Hoc instituit Silvester primus anno domini. cccxv. Nec debet in eo alterius rei materia preciosior aut vilior misceri. vnde dicebat Joannes de deo secundum quod refert archidiaconus de conse. dist. j. consultu. q illi grauitur peccant et offendunt qui mittunt corporale confici cum farina ad hoc quod stet rigidum super calicem. Nec tale corporale debet per mulieres lauari: nisi per sacerdotem prius lauetur in vase specialiter ad hoc deputato: in quo nihil est postmodum lauandum vt dicitur de conse. di. j. nemo. Significat autem hoc corporale secundum archidiaconum vbi supra. ecclesiam. Quod autem superponitur calici significat quod christi passionem ecclesia non desinit imitari. Corporale autem multo labore candidatur: et ecclesia multo labore christo conformatur. Item signat syndonem in qua christus fuit inuolutus: et ideo fit corporale de lino: quia sicut linum multis pulsionibus et tensionibus ad candorem deducitur. ita ecclesia per illud significatum que per corpus christi intelligitur: multis pressioibus et passionibus ad candorem vite eterne perducitur. Et ita etiam corpus christi per illud significatum per multas tribulationes venit ad gloriam. vt dicit glo. c. consultu. de conse. di. j. Et quia dictum est quod calix coopertus significat christi sepulturam: hinc est quod tunc maria Magdalena venit ungere iesum etc.

Nota

Expositio quarte z quinte

Tertia pars est altaris thurificatio. maria enim Magdalena accepit librā unguenti nardi pistici preciosi z unxit pedes iesu. z domus impleta est ex odore unguenti. Et sacerdos in modū crucis superducit et circumducit incensum supra sacrificiū et altare: vt et crucis signaculo et thuris incenso diabolice fraudis malignitas extricetur z effugiat. Quod vero tertio superducit z circumducit incensum designat quod maria ter exhibuit z adhibuit unguentū circa corpus iesu. Primo cū unxit pedes ipsius in domo simonis pharisei. scdo in domo simonis leprosi super caput eius unguentū effudit. Tertio cū emit aromata vt veniens ungeret iesum zc. voluntas enim reputatur pro facto: cū z per se ipm non steterit quominus expleisset quod incepit. Quod vero postmodum vndiqz totum incensatur altare: designat quod factū illud totā respersit eccliam: sicut dñs ipse testatur dicens. Amen dico vobis vbi cunqz zc. Mathei. xxvi. Et Leo papa statuit incensum super oblatā fieri: quod et consiliū Rhodomagenū. fieri statuit. De alijs etiā thurificationis significationibus plura vide in rationali diuinorum.

Sequitur quarta pars tertie partis d̄ humillatione. vbi sacerdos dicit inclinato capite. In spū humillitatis zc. z est oratio Dan. iij. ca. vbi sacerdos profunde inclinatur habens manus ante pectus: z circa hoc osculatur altare in signū crucis: quia per passionē crucis reconciliati sumus deo: z in eius amicitia admissi. Ad Ephesios scdo. Alij tamē nō osculatur hic altare. Deinde sequitur oratio. Vbi sciendum quod sacerdos vertit se tūc ad populum eos salutando dicens hec verba. Orate pro me peccatore. per que ver-

ba sacerdos implorat auxiliū circumstantiū: propter altitudinē sacramenti. Et debent ista verba sonorose z expresse dici. Et tunc vertit se sacerdos ad alterā partem dicens. Dñe exaudi orationē: quia tunc orat singulari oratione. Et in hoc multi errant supresse illa verba dicētes z cū hoc nolētes se vertere ad pplm: nec ad alterā partē altaris: quod non est sine peccato. Ista autē cōuersio ad populū cū silētio subsequēte significat occultā apparitionē xpi qua apparuit Petro: quia licet certum sit quod ei in die resurrectionis apparuit: vt dicitur Luce vltimo. tñ incertum est vbi: ergo fit sub silentio. Unde quinto sequitur secreta quia secrete dicitur: vt notetur mentalis cōuersio ad deum: vt sit sacrificiū ante deum gratū. Debent enim tot dici secrete quot fuerunt in principio collecte z eodē ordine poni z cōcludi. Sed tñ in fine oium dicitur expresse: p oia secula seculorū. s. ad significandum quod licet sacerdos orat vt persona singularis: tñ ex quo p toto populo orat: ideo occulte nō debet finire. Vel innuēdū quod sacerdos hic postulat auxiliū populi. Unde expresse respondet clericus amen. ad designandum quod post lazari resurrectionē; christus publice predicauit.

Estat nūc videre de quinta parte tertie partis quā dicitur sequēs oratio vel prefatio: quā habet quattuor partes. In prima popul⁹ salutatur cū dicitur dñs vobiscum. In scda rō assignatur ibi. vere dignū. In tertia laus diuina a populo cātatur cū d̄r. sanct⁹ sanctus zc. In quarta canon ipse inchoatur ibi. Te igit̄ clemētissime zc. Quantū ad primū sacerdos salutādo populū primo excitat eū ad attentionē dicens: dñs vobiscū. Scdo ad mentis

erectione ibi. sursus corda. Tertio ad gratiarum actiones ibi. gratias agamus. Excitatur autem ad attentionem propter reuerentiam sacramenti in quo Christus sumitur ipse fons bonitatis. ideo sacerdos dicit. Dominus vobiscum. Deinde dicit. sursus corda ad designandum quod circa hoc sacramentum debemus habere altitudinem contemplationis: et ea que sursus sunt appetere: ut dicitur Col. iij. Et etiam quia istud sacramentum non potest rite perfici sine illo que est sursus a quo bona cuncta procedunt. ut dicit Grego. Et a quo omne bonum procedit. ut dicit Jaco. i. Et ad designandum quod hoc sacramentum non prodest nisi habentibus corda sursus. Ad quod statim respondit minister. habemus ad dominum. Et est sensus. id est habemus corda nostra ad dominum leuata. Sed forte in hoc multi metuntur habentes corda depressa: quos arguit propheta dicens. Filij hominum usqueque graui corde. Tertio excitat populus ad gratiarum actiones: ibi. gratias agamus domino deo nostro. ubi vide congruentiam laudis: quia enim est dominus ergo a suis vult laudari. Mala. i. Si ego sum dominus ubi est honor meus: et quia deus ideo vult coli: et quia non est: ideo specialiter vult honorari vel venerari. Et quia tam innocentes quam penitentes habent laudare deum: ideo dicitur recte: dignum et iustum est. Et certe dignum ratione sue maiestatis iuxta illud Apoc. viij. Benedictio et claritas et sapientia et gratiarum actio honor et virtus et fortitudo deo nostro. dignum etiam pro tantis beneficiis nobis impensis dignum ratione superabundantis charitatis: ex quo proprio filio suo non pepercit deus etc. Quarto statim ratio assignatur huius a sacerdote cuius dicitur Clero dignum. Et hic incipit prefatio que representat illud gaudium puerorum cantantium in die palmarum. Benedictus qui venit in nomine domini.

Tempore autem quo cantatur prefatio debent manus eleuari ad designandum quod tunc sacerdos vult orare pro celestibus. et per ista verba sacerdos approbat primo deum digne esse laudandum. Secundo inuitat angelorum exemplo cum dicit. quam maiestatem tuam laudant angeli. quod dicitur in Innocentio. Dignum est: quia mera nos voluntate fecisti. Iustum. quia mera misericordia redemisti. Equum. quia gratuite nos visitasti. Salutare: quia perpetue nos saluasti. Nos tibi semper. id est in omni tempore. Et ubique. id est in omni loco Et si non actualiter tamen habitualiter: non ponendo videlicet obicem mortalitatis peccati. Unde non cessat orare qui non cessat bene facere secundum Augustinum. Circa quod sciendum quod tantum decem sunt prefationes. Pelagius enim papa statuit nouem. sed Urbanus papa anno domini. cccxliij. addidit decimam de beata virgine. Quotidianam autem prefationem fecit Symachus natione sardus anno domini cccxcij. Prima est de natiuitate. Secunda de epiphania. Tertia de quadragesima. Quarta de resurrectione. Quinta de ascensione. Sexta de pentecoste. Septima de trinitate. Octaua de sancta cruce. Nonna de apostolis. Decima de beata virgine. De hoc habetur de consecratione distin. i. inuenimus. ex quo patet prefationem nouiter inuentam de dedicatione ecclesie esse superfluum et erronee introductam. nisi alias interueniret auctoritas pape. de qua tamen usque modo non constat. Unde illi ea utentes grauius peccant. Cum enim unam collectam minimam non possunt mutare vel addere: multo magis tam solenne prefationes pro suo libitu immutare quis presumat. Deinde sequitur sanctus

atende

De sacramento

quod Sixtus primus anno domini. cxxix. instituit per quod sacerdos orat ut laus nostra et voces nostre laudibus et vocibus angelorum associetur: quia angeli semper cantant sanctus. Tertio autem canitur ad honorem trinitatis. Osanna bis: ad designandum duplicem stolam seu gaudium corporis scilicet et anime: et significat tantum id est obsecro salua.

Sequitur sexta pars tertie partis principalis missae: scilicet ablutio manuum. Primario enim sacerdos abluunt manus ad significandum quod debet carere mortalibus: sed in hoc loco abluunt quia iuxta posse suum debet etiam carere venialibus. Et ideo solum cuspita digitorum perfundit. Et licet aliqui dicunt tunc versiculum. lauabo inter innocentes manus meas: tamen conuenientius obmittitur propter continuationem sequentis canonis: qui incipit. Te igitur: cuius prelude fuit sanctus. Sensus enim est. Te igitur clementissime. id est te qui sanctus es dominus deus sabaoth deprecor: quod congrue fieri non posset interpositis aliquibus verbis puta. Lauabo iter innocentes manus meas etc. que faciunt notabilem discontinuationem illarum orationum principalium et ideo cautius obmittitur quam dicitur.

De quarta parte missae.

Sequitur quarta pars principalis missae. scilicet canone. Ad cuius euidenciam sciendum quod canone grece interpretatur regula latine: quia multum regulate compositus est. Dicitur autem quod Gelasius papa canone principaliter ordinavit: sed a pluribus sit aliquid additum in eo: tamen ab uno est compositus. Dicitur autem quod Clementis sanctus anno. lxxj. post letum instituit canone ante consecrationem: et ita dicitur canon quasi ex regulis sanctorum

patrum editus et compositus. Dicitur etiam sub silentio per Innocentium primo ad significandum quod christus secesserat in effraeniam iudeis. Secundo propter maiorem conversionem mentis ad deum: quia tunc sacerdos debet intrare thalamum cordis: et ostium sensuum clauso deum orare. Tertio propter periculum euitationem ne usu quotidiano verba sacra vilescant. Quarto propter maiorem reuerentiam: quia que in publico fiunt citius vilescunt. Hec Bernardus de parietinis. Incipit autem ab illa littera. Te. que valde representat signum crucis ad significandum quod hoc sacramentum seu sacrificium fit ad memoriam passionis christi in cruce. Et fit circa canone imago crucifixi ut tanto melius imprimatur memoria christi passionis in cruce ipsi celebrati. Accedens autem sacerdos post abluitionem primo benedicit se secundo compositis manibus osculatur imaginem crucifixi: inclinando se humiliter: designans humilem inclinationem: quam fecit christus ante suam passionem: in qua factus est sudor eius sicut gutte sanguinis decurrentis in terra. sicut habetur Lucae. xxij. Alii autem osculantur altare. ad significandum: quod per hoc sacramentum acquiritur veram dilectionem cum christo: quia minister non debet esse infidelis: ut iudas. Deinde incipit dicens. Te igitur. Circa quod notandum quod illa coniunctio igitur est illativa: respectu precedentium: unde ex quo dixit prius: sanctus dominus: nunc infert. Te igitur clementissime pater qui es sanctus. Dicitur autem clementissime: quasi in misericordia summe abundans. Et hec verba dicens sacerdos se inclinat designans christi humilitatem seu humiliationem ad passionem. Additur etiam per iesum christum filium tuum dominum nostrum. Hoc

fit ideo: qz xps docuit in suo noie oia esse petenda. iuxta illud Joānis. xvi. Amen amen dico vobis: si quid p̄ez petieritis in noie meo. zc. Describit̄ autē quadrupliciter. Primo vt saluator: qz iesus. Mathei primo. Vocabis nomē eius iesus. qd̄ interpretatur saluator. Sc̄d̄o vt rex: qz xps qd̄ interpretatur vnctus. Psal. Unxit te deus deus tuus. Tertio vt patri naturaliter dilectus: qz filiū. Quarto vt nobis prelat̄us: qz d̄m nostrū. Supplices. i. humiles rogamus. fm̄ Bern̄. de parantinis. rogamus pro illis que nobis deficiūt: ac petimus pro illis que ad salutem nostrā nobis necessaria sunt. Ut̄i accepta habeas. i. accipias seu grata habeas. Et aliqui hic osculātur altare quasi ostendentes se cōpati christo sed nō est de essentia. Et debet p̄duci illa d̄ctio vti in fine. Nam licet idem valet vt et vti: tū plus est expressiua. Hec dona. dicuntur dona que dantur a superiorib⁹: qz hoc sacrificiū fit virtute supremi dei: ideo dicit̄ donū. Munera. dicuntur munera: quia dantur seu offeruntur ab inferioribus. hoc em̄ sacrificiū ministerio sacerdotū offertur deo patri. Hec sc̄ta sacrificia dicuntur. quia fiunt pro peccatis nostris. Dicuntur autem illibata. i. incorrupta nō q̄ illa accidētia nō possunt corrumpi: sed q̄ contētum sub eis: sc̄z corpus xpi z sanguis nō corrūpitur: iuxta illud. Non dabis sanctū tuum videre corruptionem. Fiunt aut̄ tres cruces in verbis istis. Hec dona. hec munera. hec sancta sacrificia illibata. Pro quo sciēdū q̄ sacerdos ideo vtitur sepissime signo crucis circa hoc sacramentum magis q̄ circa aliud: quia istud sacramentū est magis memoriale passionis xpi que ad crucem est terminata. Fiunt autem hic primo

tres cruces ad designandū triplicem christi traditionem: quarū prima fuit gratiosa a deo patre ex dilectiōe: q̄ p̄prio filio suo nō pep̄cit: s̄z p̄ nobis tradidit illum. Sc̄da fuit a iuda: q̄ fuit ex auaricia z cupiditate: eo q̄ pecuniam pro eo recepit: quā appellat mercedē iniquitatis. Tertia fuit a iudeis q̄ fuit ex inuidia: qz sciebat Pilatus q̄ p̄ inuidiā tradidissent eū. Quia igitur de⁹ pater dedit eum nobis in donū: ideo prima crux fit cum d̄r hec dona. Et qz iudas pro munere tradidit eū: ideo secūda crux fit cum d̄r hec munera. Quz vero iudei ad mortē tradiderūt eum: vt crucifigeret̄ in sacrificiū illibatum ideo tertia crux fit cum d̄r: hec sancta sacrificia illibata. Vel etiā fm̄ Guil. manitimensē: tres cruces fiunt in reuerentia eius q̄ est trinus deus in personis: cuius potētia fit p̄uersio panis z vini. Et fm̄ Bern̄. de parantinis significat crucifixionē triplicē: quarū prima fuit in voluntate z affectu quādo colligerūt p̄tiffices conciliū: Joānis. xj. z Mathei. xxvj. Secūda fuit in vocib⁹ clamantiū crucifige crucifige. Luce. xxiij. z Joannis. xix. Tertia in crucifixione manus et pedum. Luce. xxiij. Est itaqz sensus istorū verborū quantum ad triplicē effectum. Nam qz xpo datus ē liberaliter: ideo d̄r dona pluraliter: qz vero datus est vtiliter: ideo d̄r munera: et qz datus est vt nos sanctificaret mentaliter. ideo dicitur sacrificia illibata. i. imaculata. Sed quare d̄r pluraliter dona munera zc. et nō donum munus zc. cum hic nō fiunt plura sacrificia seu sacramenta sed vnum tantū. Respondet̄ q̄ licet corpus z sanguis xpi sint proprie loquēdo cōposita distincta: tū dicitur vnū integritate: sicut comestio in vna mēsa quantūcūqz fercula sunt.

*V. in ocellis
desacrosanctis
visu miferio
16. 3. c. 3. &
rationale.
L. 4. de ex
positione. feigit
1. 1. 1.*

Expositio quarte

diuersa aut potus diuersi nihilominus dicitur vna comestio et hoc vnitatem integritatis: quia cibus et potus simul integritatem refectioem: et habent vnum effectum et nutritionem. Et isto modo istud sacramentum dicitur vnum. Quando ergo dicuntur dona munera pluraliter referunt ad illas substantias panis et vini quae plura sunt composita per se et nondum sunt corpus et sanguis christi vnum. Unde secundum Hieronimum super Matheum, quauis ibi sint plura materialiter: non tamen formaliter: propter vnam operationem quam intendunt. scilicet refectioem spiritualem.

Sequitur. In primis que tibi offerimus: ubi ponitur optatio salutis eorum pro quibus offeruntur hoc sacrificium et cui quia deo patri: vnde dicit in primis. id est principaliter tibi. Secundo quis offert quia sacerdos ex parte totius ecclesie: ideo dicit offerimus non offero. Ex quo patet quod malicia sacerdotis non vitiat effectioem consecrationis: quia non offert ex bonitate vel malicia propria. sed ex officio quod gerit ex persona ecclesie. Tertio pro quo offertur. Et primo quia generaliter pro tota ecclesia: vnde dicit pro tota ecclesia catholica. id est vniuersaliter toto orbi terrarum diffusa: et fidelium sacramentis unita. non pro synagoga iudeorum abiecta et dispersa ubique per diabolum. Quarto ostendit qui petit. vnde dicit quia: scilicet ecclesiam pacificare digneris. ut scilicet pacem habeat ab hereticis et schismaticis: digneris etiam adunare. id est in vnitatem colligere que dispersa est inter perfidos vel paganos. Unde secundum Basilium. manitum. orat hic presbyter pro inuicem discordantibus: ut vniantur in charitate. Additur autem ut custodire digneris: scilicet a vitijs et demonibus et regere: scilicet in prosperis. Deinde orat personis singularibus: et primo pro capitaneis ecclesie: scilicet

papa: que verba addidit Clemens: et postea Pelagius papa confirmavit. vnde idem dicit. Constat ab vniuerso orbe separatum esse qui ob quolibet dissensionem inter sacra mysteria apostolici pontificis secundum consuetudinem memoriam non frequenter. Deinde pro episcopo proprio vnde dicit per antistitem nostrum: quod episcopus celebrans obmittit cum sit met antistes: post hoc addit de seculari principe. vnde dicit. et principe nostro hoc enim est consilium apostoli. i. ad Thimotheum. iij. ca. ubi inquit. Obsecro primo omnium fieri obsecrationes orationes postulationes et gratiarum actiones pro omnibus hominibus pro regibus et pro omnibus qui in sublimitate sunt constituti: ut quietam et tranquillam vitam agamus in omni pietate et castitate. Debet autem intentio celebrantis fieri ad personam illius episcopi in cuius diocesi celebrat. Rome tamen non dicitur pro antistite nostro quia ibi papa est episcopus. Similiter dicendum de principe illo in cuius regno vel ducatu celebrat: deinde descendit generaliter oratio pro omnibus fidelibus. Unde dicit et pro omnibus orthodoxis. id est veris catholicis non schismaticis vel hereticis. Unde orthodoxus dicitur ab orthodoxo. id est quod est rectum. et doctoris gloria vel doctrina quasi recta gloria vel doctrina. Qui ergo recte glorificant deum et rectam fidei doctrinam sequuntur orthodoxi vocantur: atque apostolice et catholice fidei. id est per apostolos fundate et predicant fidei cultoribus. **M**emento domine famulorum famularumque tuarum. ubi iterum descendit in speciali ad memoriam ceterarum personarum. Unde licet deus noscat omnia nec opus est sibi demonstrare personam pro qua orat presbyter: cum omnia nuda sint oculis eius. Iacob. iij. Sed tamen obliuisci dicitur illorum quibus

gratiā suam non infundit. Similiter dicitur illorū recordari quibus grām suā z dona largit̄. Et est modus vulgariū quo cōiter dicunt tribulati: de⁹ oblitus est mei. Petit ergo hic duo. Primo explicite pro quibusdam. Scdo pro oibus circūstantib⁹. Unde dicit. Memēto dñe famulorū famularūq; tuarū: nō dicit seruorū: quia seruitus pctm̄ d̄ signat. Joā. viij. Qui facit peccatū seruus est peccati. Et tales quādiū sunt in pctis obliuiscuntur a deo: iuxta illud. Peccatores non exaudiet deus. Joan. ix. Sed famul⁹ d̄ a fauore quia est in fauore z grā dñi: vt sunt peccatores conuersi z penitentes pro peccatis: z tales deus nouit. vñ petit presbyter recordari taliū. Et sciendū q; sacerdos d̄z facere memoriā ordināte vt. s. primo oret p̄ illis qui sunt maiorī charitate diligēdi. Et q; ordinata charitas incipit a se: ideo primo facit memoriā sui ipsius: cogitādo tantum mente vel exprimēdo vt de⁹ sui miseretur. et dimittat peccata et tribuat grām. Deinde orat pro patre z matre parētib⁹ z fratrib⁹ atq; sororib⁹. Tertio pro benefactorib⁹. Quarto pro inimicis z p̄ persecutorib⁹. Quinto pro infidelibus vt cōuertātur ad fidē. Et hic quidē faciunt eis dispositionē in mente satis pulchrā: facientes talem memoriā ad similitudinē ordinis casuū. quorū prim⁹ est. Nominatiuus. in quo sui ipsius recordātur. Scds est genitiuus et significat genitorē. i. parentes. Tertio d̄t̄us z significat datorē vel benefactorē. Quartus actiūs z significat accusatorem vel inimicū. Quintus vctiūs z significat vocādos ad finem. Sextus ablatiūs z significat mortuos a nobis ablatos. Et de istis fit mentio in scdo. memoria. Sed quare prius pro viuis q̄ pro mortuis

oram⁹. Rñdeo q; viui sunt in maiorī periculo. q; p̄nt dānari. Mortui autē pro quib⁹ oratur sunt in purgatorio. de quib⁹ nō timetur. Et de ista memoria d̄z se cito expedire propter distractionē mētis z euagationē. non sicut quidā faciūt dormitātes in tali memoria: ita q; qñq; populares recedunt a missa tedio victi. z hoc est scādalum: et per consequens fugiendum.

Sequitur. Et oim circūstantiū. s. Sauditium missam digneris esse propiti⁹ quos vides i te credere recte z te deuote diligere. Et ex hoc p̄t̄ q; valde vtile ē iteresse misse: q; p̄ talib⁹ specialiter oratur. Cū statutum est vt oēs fideles audiat missam. dñicis diebus z festiuis dieb⁹. de cōse. di. j. oēs fideles z. c. missas. Et dicūt doctores hoc idē esse preceptū. vt ibidez patet. Sequitur pro quib⁹ tibi offerim⁹: vel qui tibi offerūt. i. nō solū illis digneris misereri pro quib⁹ hoc offerim⁹ sacrificiū laudis. sed etiā illis qui soli hoc offerūt pro se suisq; oibus videlicet cōsanguineis z affinib⁹ familiaribus z amicis. pro redēptione animarū suarū. q. d. non pro tēporali lucro: sed p̄ spe salutis z incolumitatis sue. s. pro salute z incolumitate sua speranda. Et quia bona hoīs triplicia sunt: ideo pro eternis prius orat. s. pro spe salutis. scdo pro corporalib⁹: ideo dicit incolumitatis. i. corporalis sanitatis. tertio pro spūalib⁹: ideo dicit seu addit pro redēptione aiarum suarū. Sequitur qui reddunt vota sua eterno deo viuo z vero. Vota dicuntur illa q; voluntarie promittūtur. Dicuntur autem vota nra: quia fiunt a nobis ex libertate arbitrij sine coactione. Dicuntur etiā dei. quia per gratiam eius fiunt quam dat illis qua vouēt: vt possint etiā ea perficere. Sed

Expositio

circa predicta queritur quare presbyter non orat: primo pro se: sed prius et principaliter orat pro papa: et se obmittit. Ad quod dicendum quod ibi orat ut persona publica. ideo publicum bonum seu commune protulit proprio bono. hic autem orat ut persona singularis intrando memoriam singularium et privatarum personarum. et ideo preponit se omnibus.

Communicantes. Postquam posuit commemorationem illorum qui salute indigent. hic ponit illos qui ad salutem adiuuant ut sunt sancti. Et primo ponit ens in generali. Secundo in speciali. Dicit ergo: cōdicantes. Et hoc composuit Linus papa. Cōdicantes. id est participantes cum sanctis in hoc quod deum videmus: licet differenter quia nos per fides. ipsi ad oculum. tamen ex quo idem obiectum habemus cum illis: scilicet unum deum. ergo participamus cum eis: et memoriam venerantes id est veneranter colimus. In primis gloriose semper virginis marie genitricis dei et domini nostri iesu christi: scilicet et beatorum apostolorum ac martyrum tuorum Petri et Pauli. ubi ponit. xij. apostolos et xij. martyres. Confessores autem non ponit: cuius ratio est. quia tempore quo posuit est canonicum non celebrabatur memoria confessorum ita solenniter: vel ideo ponuntur martyres: quia imitati sunt christum in passione: et maximum honorem ostenderunt pro ipso morientes: quod non fecerunt confessores: hoc autem sacrificium est maximi amoris. Ponuntur etiam aliqui martyres minus notabiles quod factum est divina dispensatione. Nam ut dicitur dum sancti partes delevisent istos et alios scribere vellent: cras inveniunt illos deletos aureis litteris scriptos. Unde bonum est etiam aliquando minus sanctis reputatis reverentiam impendere et eorum suffragia postulare: quia secundum Theodorum. qui-

busdam sanctis datum est patrocinari specialiter et in specialibus negotiis ut beato Antonio contra ignem etc. Preponitur autem omnibus sanctis beata virgo maria: quia ipsa est salutis nostre precipua adiutrix: et ipsa in celo primum locum tenet post dei filium. deinde ponuntur apostoli: quia ipsi tradiderunt nobis formam et ritum huius sacrificii. deinde martyres qui pro illo qui est in hoc sacramento se obtulerunt hostiam viventem. Petimus autem hic eorum suffragium: significantes quod quamdiu sumus in hac vita necesse habemus eorum suffragia postulare: cum ipsi christo sint in gloria propinqui. unde possunt nobis impetrare gloriam. Post elevationem vero petimus eorum consortium: designantes per hoc quod post resurrectionem iungemur sanctorum consortio et non indigebimus suffragio. Non dirigimus autem orationes nostras ad sanctos: ut per eos impleatur que postulamus. sed ut eorum precibus nostre orationes sortiantur effectum. In quibusdam libris ponitur hic signum crucis cum dicitur muniamur auxilio: scilicet non habet fundamentum cum non petimus hic muniri signo crucis. sed patrocinio sanctorum. Quomodo autem sancti vident orationes nostras. dicit hic Bernardus. de parantinis quod cognoscunt eas cognitione naturali vel beata: sed virtute revelationis per quam cognoscunt orationes nostras vocales siue mentales. Sit etiam additio in quibusdam festivitatem: quia ibi petimus protectionem divinam speciale. ut in natali. in epiphania. in pascha. ascensione. et pentecoste. in quibus specialia dona circa nos facta recoluntur: que nobis dari tunc postulamus. In fine autem hic non dicitur amen: quia angeli respondent amen.

Hanc igitur oblationē. hoc addit Leo papa anno dñi. ccccliiij. vbi q̄si cōprehendēdo oīa supradicta summarie cōcludit. Petit ergo quatuor. Primo petit acceptionem oblationis. vñ dicit. Hanc igitur oblationē seruitutis nre. Et vide quare hic presbyter specialr appellat se seruus. superi⁹ vero alios appellat famulos. Ratio qz quilibet d̄z se reputare peccatorē z nō alios. Dicit aut̄ hec oblatio seruit⁹: qz sum⁹ empti ista oblatione. iuxta illud. Empti estis precio magno. S̄z z cuncte familie tue q̄ tibi famulant̄ z seruiūt. vt placat⁹ accipias. licet em̄ de⁹ sit semp placat⁹. i. misericors quātum est in ipso sacrificio. tñ sepe offendit ex parte ministrorū qñ sunt in pctō. Sequitur diesqz nros. vbi petit fedus pacis. Vñ dicit. diesqz nostros i tua pace disponas. z loq̄tur nō solū de pace tēporis s̄z etiā pectoris. que est cessatio a pctis: atqz ab eterna dānatione. Mos eripi: vbi petit euasione carceris. i. dānationē ppetuā. Et i electorū tuorū iubeas grege munerari. vbi petit adiūctionē cū electis p iesuz xp̄m dñm nrm. Et istā pticulā sanct⁹ Greg. cōposuit. fit aut̄ appositio isti⁹ particule certis. dieb⁹ vt in resurrectione z pētecoste. Ex quo em̄ petim⁹ remunerationē q̄ fit p resurrectione xp̄i z spū sancti missionē ideo tunc fit additio. fm̄ alios etiā in cena dñi: qz p illud sacrificiū tūc institutū datur remuneratio iuxta illud. Qui māducat hūc panē zc. Hec aut̄ verba dicēs sacerdos se p̄funde inclinat: significās qz legalis sacerdos summo conamine obūbrabatur ne videretur. vel qz orauit christus p̄funde se inclinando z humiliādo ante horā passionis.

Sequitur scda ps canonis.

Quam oblationē zc. Hec ē scda pars canonis in qua ponit sacrificij p̄secratio: z h̄z tris dicta. Primo nāqz virtus cōsecrandi petitur. Scdo ipsa consecratio p̄ficitur. ibi q̄ p̄dte. Tertio rei cōsecrate cōmemoratio exprimit̄: ibi. Vñ z memores. Circa p̄mū: primo ponit sacrificij oblationē. Scdo oblationis b̄ndictionē: ibi. q̄sumus b̄ndictā. Tertio sacrificij trāsstantiationē: ibi: vt nobis. Dicit ergo. Quā oblationē. i. terrenā materiam ad corpus filij tui destinātā fm̄ Guil. matineū. Tu de⁹ q̄s in oibus. i. tota cogitatione: tota cognitione. tota mēte: z toto intellectu digneris facere benedictā. i. per quā hoies b̄ndicantur. Ascriptā. i. per quā hoies ascribūtur in celo. Ratā. i. per quā de visceribus xp̄i esse cēsantur. Rationabilē. i. per quā a bestiali sensu eruātur. Acceptabilē. vt q̄ nobismetipsis displicem⁹: per hanc acceptabiles vnico filio ei⁹ sim⁹. Ita exponit Augustin⁹ de pse. di. ij. vtrū sub figura. Sed Inno. exponit referendo ad xp̄m benedictā. i. immunē a pctō. ascriptā. i. scripturis p̄nūciatā z figuratā. Ratā. i. nō trāsitoria sicut vet⁹ lex. Rationabilē. i. quasi nō peculiare: sicut erat hostia legalis que nō mundabat a pctō. Acceptabilē contra illam de qua Esa. z Hier. dicūt. Oblulisti hostiam non acceptam. cōmuniter tñ hoc refertur ad differentiam oblationis iude. Illa enim traditio fuit maledicta: ideo ista sit benedicta. Illa aut̄ proscrip̄ta vel descripta de libro viuentium: ideo digneris facere ascriptā illam. Illa fuit irrita. i. iniqua z detestabilis. ideo de⁹ fac istam ratā. Item illa fuit irrationabilis: ideo de⁹ fac istā rationabilē. i. ratione plenā. vt fiat rōnabile nostre seruitutis obsequium. Ille reddidit

Expositio secūde

mala pro nobis: ppter qđ reprobatus est. sed tu deus fac hanc acceptabilem per quam tibi nos reddas acceptos. Sūt autē hic quinq; signa crucis: tres cōmunes super panē et calicē simul. quarta autē super panē: et quinta super calicē p se. Et significāt quinq; loca vulnerū ei⁹. Vel fm Inno. tres significant triginta denarios pro quibus venditus est xp̄s. Due autē venditionē et emptionē siue venditorē et venditū. Vel fm Bern. de paratins. et fm Guill. mantin. significāt tria que xp̄s fecit circa hoc sacramētum. Nam accepit: benedixit et dedit. Ecce tria: et specialiter fit crux super oblatā: et vna super calicē: quia dixit. Hoc est enim corpus meum. et iterum bibite ex hoc omnes. et sequitur. Ut nobis corpus et sanguis fiat dilectissimi filij tui dñi nostri iesu xp̄i. Ubi petit transubstantiationē panis in corpus xp̄i: per hoc verbū cum dicit fiat. Illud em̄ est verbū creationis siue creatoris. Gen. j. ubi dicit. Fiat lux: et sequitur: et factus est ita. et non dicit sacerdos vt faciam corpus xp̄i. quia non est nisi minister hui⁹ cōuersionis. ideo nō in propria persona: sed in persona xp̄i dicit fiat. Dicit autem dilectissimi filij tui: quia nullus potest esse dilectus deo quantumcūq; sanctus sicut xp̄s rōne cuius dilectionis propter ipsum totū mūdi peccata indulget. Sūt autē due cruces. vna super panē: alia super calicē: ad significādum qd hoc sacramētum valet ad salutem corporis et anime.

Sequitur: qui pridie. Hec vba addit Alexāder prim⁹ anno domini. cxxij. et hic perficitur psecratio. Circa quod primo representatur quid xp̄s in cena fecit: vnde dicit. Qui pridie. i. vna die anteq; passus est vel vna die precedente añ passionē accepit panē.

et in hoc loco ter s̄s dicitur sup corporale accipit sacerdos hostiā reuerenter: et d; eā tenere submisit: nō ostēdēdo populo vel ministro ne videatur aliquo modo ante cōsecrationē. vñ dicit. Accepit panē in sanctas ac venerabiles manus suas: et eleuatis in celū oculis ante deū patrē omnipotētem. Et hic eleuat sacerdos oculos supra celū: in quo xp̄s significatur: q; oculos mētis debem⁹ eleuare in celū: vnde veniat auxilium nobis vt dicitur psal. Quia omne bonū de sursum descendit. sequitur. Gratias agens nō pro se: sed pro nostra redēptione benedixit. et fit ibi crux sup hostiā que significat qd xp̄s passus est in natura humana: scz in corpore et anima. q; dixit. Tristis est anima mea vsq; ad mortē. Et ideo p se benedicitur hostia: per se calix. Et nō intelligas qd xp̄s benedixit. i. crucē fecit sup panem: cum virtus crucis nulla fuit ante passionē eius: sed benedixit. i. verba cōsecrationis. scz illa. hoc est enim corpus meū. super panē protulit: quoz virtute verborū facta est statim benedicta trāssubstantiatio panis in corpus xp̄i. vnde expone. benedixit. i. vñ benedictionis verbis p ipsum prolatis dedit: vt trāssubstantiaretur panis in corpus xp̄i verum. Sequit. Ac fregit deditq; discipulis suis dicēs. Accipite et comedite. Ubi sciendum qd licet dicatur qd xp̄s prius fregit et tunc cōsecrauit. tñ ita non intelligendū est qd xp̄s prius fregisset et tunc benedixisset. sed qd xp̄s post benedictionē et cōuersionē fregit. Vnde sic construe litterā. Accepit panem et benedixit. s. dicēs. Hoc est em̄ corpus. et tunc fregit deditq; discipulis suis dicēs. Accipite et comedite: hoc est enim corpus meū. Prius ergo protulit illa verba vt eis vñ cōficiendū tri-

*ene dixit
au corp
est*

nda

bueret. Deinde ea protulit vt aplos formā pficiēdi doceret. Ita dicitur q̄ semel protulit xp̄s illa verba: tunc sc̄z q̄n voluit dare apl̄is. Unde dādo eis tunc benedixit p̄ illa verba iam dicta: sc̄z hoc est em̄ corpus meū. Item dicit *Borra* super *Mat̄.* Et ita p̄ illa verba semel plata simul cōfecit z formā cōficiēdi dedit: vt dicit *Berū.* de parātinis. vnde sensus est benedixit fregit deditq̄ discipulis suis. et tunc dixit. Hoc est enim corpus meum: z iste est verus intellectus.

Hoc est em̄ corpus meū. Ista est forma cōsecrationis venerabilis sacramēti eucharistie: quā dicens sacerdos habeat intētionē verā cōsecrādi corp̄ xp̄i. Nō obmittat aut̄ illā cōtunctionē em̄: q̄z lz nō sit de substātia sacramēti. est tñ de essentia p̄cepti. vñ graūter peccaret obmittēs eā. Aliq̄ vero dicentes ista verba tenēt hostiā in manib⁹: ita q̄ possit videri a circumstantib⁹: qd̄ est graue periculū: q̄z tūc pōt adorari per simplices ante cōsecrationē: qd̄ erit graue peccatū idolatrie: z ideo teneat eā valde depresso in altari ne videat. Sit aut̄ eleuatio hostie sacratissimi corporis xp̄i vt ostēdatur oībus oblata esse ad salutē iuxta illud. Ego si exaltatus fuero a terra. zc. Sc̄do vt ex tūc ppl̄s cognoscat esse veritatē sacramēti que nō prius facta est: sed modo vt tā sciat veraciter adorare deū presentē. Expositio aut̄ istius forme verborū requirat̄ supra in tractatu de sacramētis circa sacramētus eucharistie. vbi sufficiēter expedita ē. Sequitur: similiter. zc. vbi ponit̄ forme cōsecrationis sanguinis xp̄i: vbi sciendū q̄ sacerdos volēs p̄ferre ista verba: debet ipsū calicē accipere ambabus manib⁹. z cū dicit *B̄ndixit:* debet facere crucē sup̄ calicē tenēdo ca-

calicē in manu sinistra ne tactu v̄l impetu cadat. *Cruz* super calicē significat passionē xp̄i in anima vt dictū est: et etiā nostram salutē in anima. Et facta cruce d̄z tenere calicē sicut prius. z hoc facto p̄fert verba cōsecrationis: habendo intētionem cōsecrādi sanguinē xp̄i. Et si potest habere actuale: est tanto melius. Debet aut̄ proferre verba ista sine aspiratione magna: non sicut quidam fatui faciunt: facientes anhelitū magnum ac pessimum in hostiam vel calicem: ita q̄ astantes scandalizantur: vnde dicit. Similiter postq̄ cenatū est: accipiens hunc preclarum calicem. et ponitur hic continens pro contento. i. vinum cuz aqua mixtum in calice ad transubstantiandum in sanguinem sum. Dicit etiam hunc calicem: quia idem est nunc qui fuit tunc in specie similis quantū ad materiam calicis. quantum vero ad contentū xp̄i sanguinē idem est in numero nunc qui fuit tūc. Addit autem preclarum: quia istud sacrificiū inter omnia est preclarissimum. vnde psal̄. *Calix meus inebriās q̄z preclar⁹ est.* Sequitur: *In sanctas ac venerabiles manus suas:* quo tēpore recipiat sacerdos calicem in manus. sequitur. *Ite z tibi gratias agens:* quo referas ad illud quod dictus est: simili modo. et facit sicut prius agēdo gratias deo patri. Sequitur. *B̄ndixit deditq̄ discipulis suis dicens. Accipite et bibite ex hoc omnes zc.*

Hic em̄ est calix sanguinis mei noui et eterni testamēti mysterium fidei: qui p̄ vobis z pro multis effundetur in remissionē peccatorū. Hoc totū est de forma cōsecrationis. z exponit̄. hic est calix sanguinis mei. i. hic est sanguis meus in calice p̄tent⁹ noui: idest vltimi et eterni. i. perpetui

Expositio quarte

testamētī mysteriū fidel. i. hñs secre-
tā z absconditam intelligētā tenendā
per fidē: quia aliud videt z aliud sub
visis speciebus firmiter esse creditur q̄
pro vobis z pro multis effundetur in
remissionē peccatorū. Dicit notanter
pro multis z nō dicit pro oib⁹: quia lz
pro oib⁹ effusus est quātū ad sufficiē-
tiā: itaq̄ sufficiens est saluare oēs: non
tñ quātum ad efficaciam: q̄ nō oēs effi-
ciuntur saluati per ip̄m. Dicit autē pro
vobis. q. d. iudeis: quia apostoli iudei
erant: z pro multis. s. gentilibus in re-
missionē peccatorū. i. ppter remissio-
nē peccatorū. His dictis eleuat sacer-
dos calicē: vt populus adoret sciens
tam ibi veraciter esse sanguinem xp̄i.
Aliqui autē eleuant tecū calicē. Aliq̄
discoopertū: sed nō est vis. Nam coo-
pert⁹ designat occultū z difficile my-
steriū sacramētī huius: discoopertus
autē significat separationē sanguinis
christi a suo corpore tēpore passionis.
z ob hanc etiā causam separatim cō-
secratur corpus xp̄i z sanguis vt signi-
ficatio exprimat: vt dicit *Bozza sup*
Matheū. xxvj. ca. Hec quotienscūq̄
feceritis in mei memoriā facietis. hec
clausula q̄ tam cōsecrationis corpo-
ris q̄ etiā sanguinis respicit cōplemē-
tū: ideo post vtrūq̄ est dicenda. Sciē-
dum etiā q̄ tēpore elevationis debet
fieri a populo deuota inclinatio. vt dici-
tur i. c. sane. de cele. mis. z pñt dici hec
verba a populo: vt dicit glosa ibidē.
Salue lux mūdi verbū patris hostia
vera viua caro: deitas integra: verus
homo. Possunt etiā dici ista. Trans-
substantiatur res iste in corpus z san-
guinē tuum dñe: ad honorē z laudem
nominis tui: ad remissionē peccatorū:
z ad salutem animarū nostrarū. Pos-
test etiā dici tūc *Pater noster* zc. *Qui*
z memores dñe nos serui tui: vbi po-

nitur psecrate rei cōmemoratio: quia
em̄ xp̄s dixit. Hoc facite in meā com-
memorationem: ideo presbyter dicit.
Unde z memores nos serui tui. Hoc
dicunt ministri causa humilitatis vo-
cātis se seruos. Sed z hec plebs tua
sancta. i. per baptismum sanctificata
eiusdē christi filij tui dñi dei nostri taz
beate passionis. Et hic sacerdos ma-
nus extēdit ad modum crucis: vt per
illā extētionem manū suarū exten-
sionē manuum xp̄i representet in cru-
ce: contra qd̄ tamen faciūt illi qui vix
manus mouēt verēcūdantes manus
extēdere i hoc loco. S; tu miser sicut
et ego: vt quid vereris tantū dñi z dei
tui representare figuram z dispositio-
nē qua te redemit: et nō vereris circa
illicitas choreas: et forsan amplexus
mulierū extendere manus pedes bra-
chia atq̄ totum corpus z representa-
re diaboli figuram. Sequitur. nec nō
ab inferis resurrectionis. vbi sacerdos
cōtrahit ad se brachia z significat ab
inferis resurrectionē. Sequitur. sedet
in celos gloriose ascensionis: vbi sa-
cerdos erigit altius man⁹ vsq̄ ad hu-
meros: in signū q̄ xp̄s eleuatis man⁹
bus ferebatur in celū. Et ab hoc loco
stringūtur digiti. s. pollices z indices
vtriusq̄ manus: nec disiūgūtur: nisi
qñ opus est tangere sacramētum: qd̄
fit ob reuerentiā sacramētī: ne digiti
aliquid tangant post contactū corpo-
ris xp̄i: ne etiā eis incaute aliquid co-
hereat. qd̄ per disiunctionē deperda-
tur. qd̄ esset magnū pctm̄. ideo sit sa-
cerdos in hoc multū cautus. Sequi-
tur: offerimus preclare maiestati tue:
id est pre omnib⁹ alijs clare: quia licet
corpora sanctorū erunt clara: tñ deus
preclarior est in sua maiestate: q̄ est
speculū sine macula. Sequitur de tuis
donis: quod dicit. ratione spiritaliū

ac datur ratione temporalium in presenti. Et quid offerimus subdit: hostiam puram: quia christus conceptus est sine originali peccato de virgine. sancta: sine mortali. immaculata sine veniali. panem sanctum vite eterne. panem viatoribus presentis vite pro vita eterna consequenda preparatum: et calicem salutis perpetue: quia ipse est reficiens et inebrians in patria. secundum Bernardum. de parantinis. Fiunt autem hic quinque cruces ad designandum quod christus in quinque sensibus patiebatur. vel etiam plagas et vulnera duas manuum et duas pedum et unam lateris secundum Gualterium. manitium. Facit autem tres cruces super utrumque. scilicet corpus et sanguinem et duas per se quolibet singulariter. secundum autem Bernardum. de parantinis significant quinque effusiones sanguinis christi. scilicet in circuncisione in sudore. in flagellatione: in crucifixione: et in lateris apertione.

Sequitur tertia pars canonis.

Supra que propitio ac sereno vultu etc. Hic ponitur tertia pars canonis in qua ponitur effectus sacramenti: quod est res tantum. et sunt tres particule. Primo petitur donorum acceptatio. secundo diuine misericordie imploratio. ibi supplices: tertio collatio gratie: ibi. memeto domine. Dicit ergo. Supplices te rogamus. Ubi sacerdos cancellat manus in modum crucis eleuando eas: ita quod aliquando ad ministrum protrahi possunt: et est sensus. Supplices te rogamus ut super ista dona propitio ac sereno vultu respicere digneris: propitio. id est accipiendo ea tanquam tibi gratuite placita ac sereno. id est misericorditer. iuxta illud. Illuminet vultum suum super nos etc. Respice digneris. id est accepta habere digneris: unde sequitur et accepta habere sicut accepta dignatus es habere munera pueri tui iusti abel. De isto abel habetur

historia Genesim. iiiij. ubi dicitur. Resperit dominus ad abel et ad munera eius: et ita fuerunt deo accepta. Sequitur. et sacrificium patriarche nostri abrahe qui filium suum ysaac vult immolare Genesim. xxij. quod reputatum est ei ad iusticiam. Sequitur. et quod tibi obtulit sacerdos tuus summus melchisedech. De isto dicit Bernardus. de parantinis quod fuit primogenitus noe qui vixit temporibus abrahe: et iste obtulit panem et vinum in sacrificium gratias agens deo pro victoria abrahe concessa super quinque regibus per quam omnis designatur istius sacramenti grata deo acceptabilitas. Nam sicut abel obtulit grata primogenita: sic christus oblatus est primogenitus in multis fratribus. Et sicut abraam unicum obtulit filium: sic christus unicus dei patris oblatus est. Et sicut melchisedech obtulit panem et vinum: sic christus in pane et vino hoc sacramentum instituit: de quo dicitur. Tu es sacerdos in eternum secundum ordinem melchisedech. Uocat autem abel puerum non a puericia: quia fuit vir. xx. annorum. sed a puritate in nocentia. Abraam autem dicitur patriarcha. id est pater fidei catholice: quia primus in deum credidit. et primus incarnationem precognouit. Iohannem. viij. Gladit et gaudius est. Sanctum sacrificium immaculatam hostiam. Hoc addidit Leo papa.

Supplices. Hic petitur diuine gratie infusio. Unde dicit. supplices. id est humiles te rogamus omnipotens deus: ubi sacerdos humiliter inclinatur cancellatis manibus positus super altare: quod cancellatio sicut et prima significat quod per pacem et passionem petit offerre ista. Sinistra autem supponitur per quam significat passio christi. Sed dextera supponitur per quam christi resurrectio designatur. Sequitur. Iube hec perferr

Expositio quarte

per manus sancti angelus tui. qđ expo-
nit Thomas in. iiii. sūia. di. xiiij. non
qđ angelus ista p̄secret cū potestatem
nō habeat. s; orōnē sacerdotis z ppli
deo p̄sentat s̄m illud Apo. viij. Ascē-
dit fumus aromatu in cōspectu dñi. i.
vota v̄l supplicationes fidelū de ma-
nu angeli q̄sunt orōnes sanctorū. Ex-
ponitur ergo. Jube hec vota vel sup-
plicationes fidelū p̄ferri per manū. i.
per mysteria angelorū: in iublīme al-
tare. i. in eccliam trīphātē vel in ple-
nā participationē deitatis: qđ ē subli-
me altare. Uñ seq̄tur in cōspectu diui-
ne maiestatis tue. Vel iube p̄ferri
hec. i. eccliam militantē in sublimē al-
tare. i. trīphātē: et hoc fac p̄ manū
angelī. i. filij tui. Seq̄tur. Et presta vt
quotquot. s. fideles ex hac altaris par-
ticipatione zc. Et hic primo sacerdos
disiūgit manus z osculatur altare in
dextera parte: per qđ resp̄sentat̄ oscu-
lū iude quod dedit xp̄o cū surrexit ab
ōrone. Et fit hoc in detestationē ipsi-
iude. Sequitur. sacro sanctū filij tui
corpus: z hic facit crucē sup hostiam.
Sequitur: z sanguinē: et hic facit aliā
crucē super calicē. Sequitur. sumpse-
rius omni bñdictione celestī z gr̄a re-
pleamur: hic signat se añ faciē. Crux
sup hostiā: designat vincula qb̄ allī-
gatū fuit corp̄ xp̄i. Crux sup calicem:
designat flagellū quo educt̄ est san-
guis de corpore. Crux sup faciē: desi-
gnat sputa in faciē xp̄i. vel signat iste
cruces qđ xp̄s ter orauit. vel etiā quia
trīa verba dixit in cruce primū. pater
dimitte illis. scđm. in manū tuas. ter-
tium. vt quid dereliquisti me. *4. pars*

Memento etiā dñe famulorū fa-
mularūq; tuarū. vbi petitur col-
latio glorie. et primo mortuis: postea
vīuis. vñ dicit. Memento dñe famulorū
famularūq; tuarū. Ubi sciendum qđ

licet quidā mortui sunt in celo quidā
in inferno: z quidā in purgatorio. tñ qđ
nobis nō cōstat de singulis in specia-
li. ideo quasi estimātes eos esse i pur-
gatorio oramus pro oibus. ideo dici-
mus. Memento dñe zc. qđ nos precesse-
rūt cū signo fidei. i. ostenderūt aliqđ
signū fidei: puta habuerūt contritio-
nem vel deuotionē decedentes: nam
de talibus adhuc est spes. et dormiūt
in somno pacis. i. sine peccato morta-
li s̄m Bern. de parantinis. Et debet
hic fieri memoria eodem modo sicut
supra. Primo pro illis pro quib; spe-
cialiter missa legitur: vel qui in specia-
li; memoria sunt tibi cōmendati. Se-
cūdo pro parētibus mortuis. Tertio
pro bñfactoribus. Quarto pro oibus
fidelib; defunctis. Non autē pro int-
micis: s̄m quosdā. Et hoc dicitur de illis
de quib; certū est nō recōciliati decel-
serunt. quia pro illis nominatim non
est orādū; immo nec generaliter nisi
sub cōditione in quātū sunt suscepti-
biles suffragij. Sequitur scđa memo-
ria. Ipsīs z oibus in xp̄o quiescenti-
bus. i. in fide xp̄i quiescentibus locū
refrigerij lucis et pacis vt indulgeas
deprecamur. Et non est opus dicere
ipsis dñe: quia pretermittitur prius.
Memento dñe. vnde illud qđ seq̄tur:
scđ indulgeas: refertur ad illud dñe al-
ter vnde illoz supflueret. z dicit locū
refrigerij. vnde regnū celozū dicitur
locus refrigerij respectu purgatorij:
qui est loc; ardoris maximī z caloris.
quia s̄m Augu. ibi est pena maior q̄
aliqua que pōt excogitari in mundo.
Dicitur etiā locū lucis. quia purga-
torij est loc; obscuritatis. Dicit etiā
locū pacis: quia purgatorij est loc;
inquietudinis. quia nunq; anime ha-
bent pacem nec quietē. non sicut qui-
dam fingunt. dicentes eos ferā scđa

quiescere: aliqui vero dñico die. que omnia sunt friuola ac insana z sacris scripturis contraria. Sequitur. Nobis quoq; peccatorib; ubi petit glorie collationem viuis. Primo em̄ petit collationē eiusdē glorie. Scdo glorie societatez cū sanctis aposto!is. Tertio ponit mediatorē per quem hoc exeq; postulat dicēs. per dñm zc. Circa primū nota q; sacerdos dicēs ista verba eleuata modicum voce tundit pectus suū: per qd̄ interrūpit silentiū. significans per hoc cōfessionē z contritionē latronis penitētis ī cruce: q̄ increpans alitū dixit. Hos quidem. s. tanq; peccatores digna factis recipim;. vñ sacerdos dicit. Nobis quoq; peccatorib; famulis tuis de multitudine miserationū tuarū sperantib;. scz sicut ille latro sperauit. Percussio autē pectoris significat illā tūsiōnē pectoris illorū qui aderāt ad spectaculū passionis xp̄i: et percutientes pectora reuertebatur in hierusalem. Exaltatio vero crucis significat clamorē centurionis dicētis. Vere fili; dei erat iste. Sequitur: Partē aliquā z societatez donare digneris. Licet tñ de; sit simplex nō habēs partes. tñ dicit partē aliquā propter hoc quia quilibet fm̄ meritū habebit diuine factet visionē: ita q; vnus alio pfectius videbit deū. vel quia sancti videbūt deum totum: non tñ totaliter. i. nō fm̄ omnes modos quibus est visibilis qz est infinitus. z cum cōprehēdi nō possit ergo quasi partēz dabit nobis. Totaliter autē non est cōprehēnsibilis de;: nisi filio suo qui est in sinu suo: vt dicitur Joā. i. Sequitur: Cū Joāne. s; Bern. de parātinis. s. Joāne baptista. z prefertur Stephano. nec mirū: qz z apostolis pfertur. Adiūgit Stephano: qz isti duo erāt primī martyres noui te-

stamenti. Anno. tñ dicit q; hic reperit Joānes euāgelista ppter priuilegiū virginū. quia virgines sequūtur agnū quocūq; terit. Ante vero consecrationē ponit ppter priuilegiū apostolat;. S; credit Bern. q; meli; intelligat de baptista qui ppter excellentiam singularis sanctitatis nō debet excludi a canone. Postea ponuntur duo apostoli. s. Matthia z Barnaba: qui ideo post cōsecrationē z nō añ ponunt: quisti post ascensionē dñi fuerūt electi. Deinde ponit Ignatio: d̄ quo legitur q; cum esset deuot; xp̄o z beate virginī: post ei; mortē inuētū est hoc nomē iesus aureis lr̄is scriptū in corde suo in oib; partib;. Ponūtur autē quin; martyres post mortē xp̄i ppter quin; vulnera xp̄i. Item ppter dona spū sancti ponūtur septē virgines ibidē que sequūtur. Sequitur. Nō est imator meriti: qz nō fm̄ exigētā meritorū retribuīs: s; magis premiādo qd̄ quisq; meruit. Deinde concludit. per xp̄m dñm nr̄m. z non d; amen. qz fm̄ doctores illud respōdēt angeli: quia fit p̄tinuatio ad precedētia. vñ statim sequitur: in cuius virtute hoc petim; cū dicitur. per quē. s. xp̄m hoc sacramentum h; originē quo ad plura. Et primo quo ad eē nature. vñ d; creas. Scdo quo ad esse sacramēti. vñ dicit sanctificas. Tertio quo ad esse virtutis vnde d; viuificas. Quarto quo ad effectū gratie q̄ est vita anime. vñ dicitur bñdicis. Quinto quo ad augmētū grē eiusdē. et quātum ad operationem et vsum. vnde dicitur: z p̄stas nobis. Est ergo sensus. per quē: scz xp̄m tu deus pater omnia bona creas cōdendo naturam: viuificas consubstantiando: naturam benedicis accumulādo gratiam: et prestas quantum ad vsum. omnia enim creata sunt per christum.

Expositio quinte.

Joā. j. Dia sanctificatur: qz a plenitudine ei⁹ accipiūt vniuersi. Dia viuūt. qz ipse est vita. Joā. xiiij. Dia bñdicūtur qz ipse ē bñdict⁹ fruct⁹ vētris. Lu. j. Et aliq̄ dicūt p̄ quē hec oīa dñi semper bona creas. z est sensus. hec oīa. s. panē et vinū et aquā creas s̄z causas primordiales zc. sc̄tificas s̄m causas sacramētales. viuificas vt trāfferant̄ in corp⁹ xp̄i z ei⁹ sanguinē. z ideo bñdicis vt nos p̄ ipsa benedicamur. Secundū alios hoc p̄nomē hec nō ponitur ibi i quo: sequēda est cōsuetudo ecclesie. Sequitur. z prestas nobis. vbi sacerdos remouet corporale d̄ calice: ad denotādum qz xp̄s emisit spūm. et velū tēpli sc̄tissimum est: z aperte sunt nobis abscondita in lege mysteria. Accepta q̄qz hostia dicit: et p̄stas nobis p̄ ip̄m: sc̄z tanq̄ mediatorē. et hic facit vnā crucē per totū os calicis p̄cedendo vltra calicē. vnde dicit. z cū ip̄so. et hic facit minorē crucē: sc̄z a labio calicis ad aliud. post hoc dicit: z in ip̄so. et hic facit adhuc minorē crucē. sc̄z in calice. Tandem subdit. est tibi deo patri oipotēti. vbi iterū facit magnam crucē super primū labiū calicis incipēdo ab extremo calicis labio versus se ipsum. Deinde subinfert. in vnitate sp̄itus sancti omnis honor et gloria. z hic facit parūā crucem in pede calicis. Est autē sensus verborū 3. per ipsum tanq̄ mediatorē. cū ip̄so tanq̄ cū equali: z in ip̄so tanq̄ in cōsubstāntiali. Vel hic significatur tres persone sancte trinitatis: vnde patri attribuitur auctoritas. vnde dicit per ip̄m filio equalitas. ideo dicitur. cum ip̄so sp̄us sc̄to communitas. ideo dicitur in ip̄so. Signa vero crucis tria pri⁹ facta per illa verba sanctificas zc. que sūt cooperto calice signant tres crucifixiones sc̄dm Tho. Nam hora tertia

crucifixus est linguis iudeorū clamātium crucifige zc. Hora sexta manibus gentiliū. vt dicit Joānes. Hora nona emisit sp̄itū. Et quia post interuallū trium horarū christus crucifixus est manibus gentiliū. cum milites crucifigerēt iesum. ideo iterum sacerdos facit tres cruces sup calicē discoopertū sup tribus verbis: sc̄z p̄ ipsum: cū ip̄so z in ip̄so: designās illā crucifixionem que facta est post tres horas interpositas inter tertiā z sextā. Quia vero ibi fuit diuisio corporis z anime: ideo iterū facit duas cruces vt dictū ē. Vel s̄z s̄uill. manitū. tres cruces p̄ illa verba p̄ ipsum zc. significāt fidē centurionis qua credidit vnū deū in trinitate. Due vero alie significāt duo sacramēta q̄ fluxerunt de latere xp̄i. videlicet aqua regenerationis baptismi. z sanguis redēptionis generis humani: vel signāt quinqz cruciatus xp̄i ante mortem tres sc̄z alapas: sputa z flagella. z similr in morte crucifixionē: z post mortē cū lancea lateris apertionē. quarta vero signat aīe a corpore separationē. quinta descēsum in limbū. Sequitur per oīa secula seculorū. qd̄ debet dici alta voce. S̄z anteq̄ hoc dicatur ponat̄ reuerenter hostia ante calicem in suo loco. z tūc statz d̄z cooperiri calix: quo facto. d̄z per oīa secula seculorum. Et hoc alta voce ad designādum qz xp̄s clamans alta voce emisit spūm. Et respōdetur amen: ad significādum clamorē mulierum lamentantiū dñm. vnde z tūc chorus lamentabiliter respondet.

Quinta ps̄ principalis missę.

O Remus preceptis zc. hic ponit sacramenti perceptionem. circa quam premittuntur multe preparationes: sc̄z tam generales: vt sunt pa-

tes noster etc. q̄ speciales: vt alie orationes. dicit ergo. Orem⁹ p̄ceptis salutarib⁹ moniti. Circa quod sciēdum q̄ hec oratio prius non dicebatur in missa: sed Gregorius fecit eam dicit: q̄ nō fuit dignū eam obmittere in hoc officio cum sit nostri saluatoris. Greci autē non per sacerdotē: sed per se clamant eaz in missa. Apud nos vero sacerdotes: et hoc cuz magna reuerentia. vnde quasi non presumens subito subrumpere in eam premittit prelationem dicens. Oremus p̄ceptis salutaribus moniti. nō simpliciter non nostra auctoritate vel temeritate: sed p̄ceptis salutarib⁹ moniti. p̄ceptis sc̄z dñi: et moniti sc̄z magistri n̄ri q̄ sunt salutaria: idest ad salutē disponentia: formati idest instructi intus et exteri⁹. Et dicit formati q̄ informatio significat solū exteriorē doctrinā. Ad ostēdendū autē q̄ nos sumus a deo formati: idest instructi intus: sc̄z intentione. et extra idest operatione. ideo dicit audemus dicere: quasi dicat ex quo habemus p̄ceptū et monitionē de ista oratione dicenda: et ex quo illa oratio est cōposita per illum qui errare non potest. ideo audem⁹ cum fiducia dicere. Dicitur autē alte: quia x̄ps palam predicauit. Uel s̄m Joannem belet̄: quia sumpta ē de euāgelio qd̄ est predicādum supra tecta et etiā omni creature. Dicit etiā sacerdos solus in fine amen. sub silētio. Cuius ratio est: q̄ in alijs orationib⁹ amen exprimit affectū optātis. ideo a populo vel a clero d̄r. in hac autē amen signat conclusionē affirmātis. vnde hic valet tm̄. i. exaudita est oratio. Sed ne hoc videatur p̄sumptuose asserere dicit amen sub silentio: ad euitandū ostentationez propriā. Sequitur oratio. Libera nos quesumus domine: ybi. petitur

petitionū explicatio. q̄ em̄ in oratione tria mala petim⁹ a nobis remoueri. ideo hic explicatur q̄ sint: vnde dicit. Libera nos quesumus dñe ab omnibus malis preteritis presentib⁹ et futuris. Et q̄ nos nō sumus digni hoc ex se p̄mereri nisi donetur nobis oratione beate virginis marie et apostolorū Petri et Pauli atq̄ andree et aliorū. ideo eos hic in auxiliū imploram⁹. et rect⁹ ordo est. ex quo em̄ pacē querimus a malis: merito d̄z implorari virgo beata q̄ est mater veri salomonis pacifici. s. x̄pi cū apl̄is trib⁹ sequentibus qui sunt testes pacis. s. Petrus Paul⁹ et Andreas. et ponūtur ibi tres propt̄ specialē rationē. Nam Petrus propter priuilegiū prerogatiue dignitatis. Paulus propter priuilegiū p̄dicationis et immēsi laboris. et andreas propter nimīū affectū cōcupite crucifixionis. Dicit autē sub silētio illa orō: q̄ designat quietē triduanā in sepulchro: ybi tūc siluit a predicatione. Cū autē sacerdos dicit. Da pp̄iti⁹ pacem dñe: in diebus n̄ris: accipit patenā de altari et osculatur: signū crucis faciēdo. p̄ qd̄ designatur q̄ sum⁹ recōciliati deo p̄ passionē x̄pi. Tandē sacerdos in fine discooperit calicē et hostiā reuerēter accipit: et eā sup̄ calicē frangit. primo p̄ mediū: et tūc dicit. p̄ dñm nostrū iesum x̄pm filiū tuū. postea medietatē q̄ erat in dextera manu ponit super patenam et frangit illā q̄ erat in sinistra manu p̄ mediū dicens. q̄ tecū viuit et regnat. et cōiūgēdo illā particulā q̄ est in sinistra ad illā q̄ est in patena ad modū lune dicit: in vnitāte sp̄ritus sancti deus. Illam vero vltimam quam habet in dextera manu tenēs super calicem: dicit. per omnia secula seculorū. et tandem erecto modicum calice cum illa particula quā tenet in

Expositio quinte

nostra
dextera manu subiūgit. par dñi faciēs
crucē magnā sup calicē a labio ad la-
biū. deinde subdit: sit semp faciēs mi-
norē crucē. tertio addit vobiscū faciēs
do tertiā intra calicē. et quia alta vo-
ce ista fiunt: ideo p hoc signatur gau-
diū qđ habuerūt apostoli de resurre-
ctione dñi nr̄i iesu xp̄i. z' ideo qz gaudi-
si sunt visō dño. popul⁹ clamat dicēs:
et cū spū tuo. Sciēdū aut est de signi-
ficatione oim istorū predictorū qz per
calicem passio christi designat z eter-
ne beatitudinis fruitio. Cū psalmi-
sta. Calix meus inebrians q̄ preclar⁹
est. Per patene rotūditatē. signatur
bonorū operum perfectio. Sacerdos
aut volēs frāgere hostiā primo eam
super patenā locat. deinde eā tollēs:
super calicem frāgit: ad significandū:
quia nemo passionib⁹ hui⁹ mūdi me-
ritorie se valet exponere: vel ad eter-
ne fruitiois beatitudinē admitti: ni-
si pri⁹ in bonoz opeꝝ perfectione fue-
rit solidatus. Unde apl's ephe. vi. Ac-
cipite armaturaz fidei vt possitis resi-
stere in die malo z in omnibus perfecti
stare. Patena ergo hostie supponit:
et hostia sup calicē frangitur: qz xp̄s
ex latitudine charitatis q̄ significatur
per patenā se supponit passioni. Su-
per calicem vero frāgitur ne minutie
aliquā spargātur. Frangitur aut
in memoriā eius qz xp̄s fregit z dedit
discipulis suis zc. Frāgitur aut primo
in duas partes ad significandū dupli-
cē predestinatorū statū: scz eterne glo-
rie z tēporalis miserie. Subdiuiditur
autem vna medietas in duas partes
quarū vna offertur pro illis qui sunt
in purgatorio. alia pro illis qui sunt i
mūdo. Pars aut illa que post primā
fractionē remanet in manu dexteraz
ponitur super patenā: designat illos
qui iam sunt in gloria: z iam illā recti-

tudine cui nulla obliquitas admisce-
ri pōt: z ideo dextre cōparantur. Illi
aut qui adhuc sunt in miseria p sinis-
trā designātur: vbi sunt multa obli-
qua. Subdiuiditur aut illa q̄ est in si-
nistra z non q̄ est in dextera: qz illi qui
sunt in celo statū vniformē iam tenēt:
et vna beatitudine fruuntur. Illi aut
qui sunt in miseria sunt diuersi seu di-
uisi: quia quidam sunt in miseria pur-
gatorij: quidā sunt i miseria hui⁹ mū-
di. Particula aut illa que est sinistra
post diuisionē additur ad illā que est
in patena. Quia s̄m Augu. deus ha-
bet duas manus: dexterā qua misere-
tur: z sinistrā qua punit. Illis ergo q̄
sunt i purgatorio in quātum ibi pur-
gāt: respōdet sola punitio: z ideo par-
ticula q̄ est in sinistra manu tenetur il-
los figurate. Illi vero qui adhuc sunt
in presentivita: in qua est status me-
rendi consequi possunt misericordiā:
et ipi per aliā particulā que in manu
dextera remanet designantur. Quia
vero absqz dubio illi qui sunt in pur-
gatorio coniungentur eis qui sunt in
celo: ideo particula sinistre man⁹ con-
iungitur illi q̄ est in patena. Sed quia
illi qui sunt in hac vita egent multum
passionis xp̄i: que ex effusione sangui-
nis eius processit. ideo particula que
in dextera manu remansit que signat
illos q̄ sunt in mūdo: mittitur in san-
guinē xp̄i in calicē. Item sacerdos dic-
cēs hec verba tenet hostiā sup os ca-
licis per qđ signatur qz viuētes in cor-
pore indigēt misericordia dei et meri-
tis xp̄i passionis. Sacerdos autē vo-
lēns dicere. per omnia secula seculoz:
erigit se: ad significandū qz vult pete-
re existentia perpetuā dñi nobiscū: vñ
subdit. Pax dñi sit semp vobiscū: ad
significandū qz dñs post resurrectionē
pacē dedit. Sed sciēdum qz sacerdos

dicēdo. **P**er omnia secula seculorum
 eleuat modicū calicē: ad significādū
 populo. vt populus pacem cōsiderās
 hoc intelligat z dicat amen. **P**articu
 la aut quā tūc sup calicē tenet: signi
 ficat q̄ viuentes adhuc petunt iuari
 merito passionis z effusionis sangui
 nis xp̄i. Itē per hoc q̄ sacerdos alte
 dicit: pax dñi reputat personā xp̄i: qui
 post resurrectionem dixit apl̄is. **P**ax
 vobis. q. d. **D**o vobis pacē pectoris i
 via z pacem eternitatis in patria. Est
 ergo sensus. **P**ax dñi. i. pax pectoris
 qd̄ est a vitijs sit in p̄nti vobiscū et in
 futuro eternitatis. Ille autē tres cru
 ces super sanguinē xp̄i significāt tri
 duū sepulture: vel tres mulieres que
 erāt circa monumētū xp̄i. Deinde sa
 cerdos mittens corp⁹ xp̄i in sanguinē
 dic̄. **F**iat hec cōmixtio corporis z san
 guinis dñi n̄st̄ iesu xp̄i mibi z oib⁹ su
 mētib⁹ sal⁹ mētis z corporis: z ad ca
 peicēdā vitā eternā preparatio salu
 taris: que cōmixto significat q̄ anima
 vnita est corpori xp̄i in resurrectione.
Et bñ hoc fit post: pax dñi: qz postq̄
 dñs pacificauit oia q̄ in celo z in terra
 sunt primo vnuit aīam corpori. **H**ec
 oia **G**uilelm⁹. Deinde seq̄tur agnus
 dei. **E**t sciēdum q̄ anteq̄ d̄r agn⁹ dei
 fit modicū silentiū dicēdo hanc ora
 tionē. **F**iat hec cōmixtio: ad designā
 dū illud manifestū silentiū apostolo
 rū qd̄ fuit ante resurrectionē xp̄i an
 teq̄ sc̄rēt apostoli: necessent certifica
 ti postq̄ apparuit mulierib⁹. **B**er
 nar. de parātinis. Dicit aut xp̄s agn⁹
 qz agnouit patrē sibi obediēdo. Item
 matrē i cruce pēdēdo. **U**el dicitur ab
 agnon grece qd̄ ē piū latine: qz pie p
 nobis se obtulit. **L**anitur aut tribus
 vicib⁹ ppter tres rōnes s̄m **I**nno. scz
 propter obediētā p̄ris. z ppter noticiā
 matris. z ppter redēptionē generis hu

mani. vel s̄m **R**atuañ. d̄r ppter tres par
 tes corporis xp̄i mystici: scz in celo: et i
 terra: z dormiētū siue in purgatorio.
Dicit aut primo miserere nobis: vlti
 mo aut dona nobis pacem. s̄m **L**ho.
Ratio est qz per prima duo petimus
 amotionē culpe z pene: p̄ tertiū aut:
 scz pacē petim⁹ assecutionem ois bo
 ni zc. v̄l qz ipse redemit nos a miseria
 culpe z pene: z dedit plenitudinē gr̄e.
Illud tñ dona nobis pacē addit⁹ est
 propter p̄secutionē tyrannorū. **P**ost
 hoc sequitur oratio. **D**ñe iesu xp̄e qui
 dixisti apostolis tuis: pacē meā do vo
 bis zc. vbi postq̄ sacerdos venit ibi
 eamq̄ pacificare z adunare zc. etiam
 osculatur patenā in sinistra parte ad
 significādum q̄ per hoc sacramētum
 vult vniri xp̄o in charitate. postq̄ ve
 ro p̄pleuerit verba osculatur reliq̄as:
 vel crucē si habet. si nō habet osculat̄
 altare in dextera parte. qd̄ fit ad signi
 ficādum antiquū ritū: vbi p̄ri⁹ singu
 lis dieb⁹ cōmunicabant: sed cum nec
 hoc potuit fieri sine periculo ordina
 tū fuit. vt in tribus festiuitatibus cō
 municarent. scz natiuitate: pascha. et
 pentecosten. **R**eliquis tñ dieb⁹ oscu
 lū pacis reciperent et panem benedi
 ctum. **S**ed quia hoc fieri non posset
 in xl. vbi non potest sumi panis bene
 dict⁹: ordinariū fuit vt pro eo fieret
 collecta in fine super populum dicen
 dum. inclinate capita vestra deo. **E**t
 sciendum qd̄ pax domini non datur
 in missa defunctorum: sed dicitur do
 na eis requiem. quia mortui non indi
 gēt pace tēporali: qz non sunt in p̄tur
 batione hui⁹ mūdi: vel quia non sunt
 in pace s̄ in penis s̄m **B**erū. de parā
 tinis: ideo dicim⁹ dona eis requiem.
Aliqui autē dicunt in officio mortuo
 rum. dona eis requiem sempiternam
 z locum indulgentie: qd̄ tamen dispo

Expositio sexte

nat: qz ibi nō est locus indulgentiarū. eo qz illi q sunt in purgatorio sunt extra locū militātis ecclie vbi solū ē locus merēdi indulgētiarū: vñ qz illi qui sunt i purgatorio nullo mō merētur eis p modū suffragij: vtiqz satis ipro- prie optatur locus indulgentie. Si tñ illud dictū intelligat sicut dona eis locū indulgētie. i. locus in quo indultis culpis z penīs eos recolles. i. in celo: z tunc bene pōt sustineri. Itē dicē- de sunt ille tres orōnes: scz Dñe iesu xpe fili dei viui: q ex volūtate patris: z dirigit ad filiū: z alie: scz Dñe sancte pater oēs eterne de? da mihi hoc cor- pus zc. Et post h dicit. Dñe nō suz zc. Deinde sumpto corpore xpi z sangui- ne abluat calicē primo: z abluionem sumat: scdo abluat int? z etiā sumat: qd tñ in die natiuitatis xpi nullo mō facere debet: qz tunc nullā abluionē debet sumere si vult aliā missam cele- brare: s; debet abluionē dare cōmu- nicatib? subditis: vel reseruet in vase mūdo. i. in ampulla si nō hz calicem.

Sexta pars misse.

Sexta pars misse est quantum ad gratiarū actiones q dicitur cōmu- nio q fit in memoriā eius q populus olim singulis dieb? cōicabat fm Joā. beletb. vel ideo: vt per eam cōicemus deo z sanctis. Dicitur etiā cōplenda: quia per eam cōpletur missa. Sed tñ cōplenda potius dicitur collecta post cōmunionē. Tot aut fieri debent cō- plende quot sunt orationes ante epi- stolā z significat gratiā subsequētem nobis necessarium: z dicitur in dex- tra parte cōuertēdo librū per qd signa- tur q adhuc in fine seculi iudei cōuer- tentur ad dexterā fidei qui nunc sunt in sinistra. Iuxta illd ad Rom. ix. Re- liquie israel salue fient. Deinde sacer-

dos omnibus peractis cōuertit se ad populum dicens: dñs vobiscum. Tūc sciedum q sacerdos salutat populus septies in missa: pmo ante primā col- lectā: scdo ante euāgelium: tertio post credo: quarto in principio pfationis: quinto post pax dñi: sexto post cōionē: septimo hic in fine misse: ad significā- dum q tunc est dñs nobiscū qn habe- mus septiformē gratiam spūs sancti.

Deinde sacerdos vertit se ad populū cantans: Ite missa est. z hoc tempore suo: cuius sensus est fm Bern. de pa- rātinis. z Joannē beletb. Ite ad pro- pria quia missa est cōsumata: vel ite missa ē. i. hostia cōsumata est: vel ho- stia z oblatio est missa: igitur sequimur z ite post eam. Iste autem regressus a missa ad propria fm Joānem beletb significat regressum populi israel de captiuitate babilonica cum gratia- rum actione. ideo dicitur. Deo gra- tias. Dicitur aut semper Ite missa est quicūqz Te deum laudamus dicitur. vel Gloria in excelsis. qñ aut nō dicitur: tunc dicitur. Benedicam? dño: et est sumptus de aplo. vel de Judith. c. viij. vbi dicit captiuū Bndicam? dño. z est sensus: referam? gratias vel lau- des deo. z est vox humilior qz ite mis- sa est. Et ideo vertit se sacerdos ad po- pulum dicendo: benedicamus zc. ad significandū q nunqz debemus cessa- re referre gratias deo. Maldeñ. autē super psal. xxvij. Berengariū dicit in- stituisse ita dicendum: benedicamus dñm z non domino. quia benedictio non fit ad utilitatē dei: sed ad nostrā. nos autē dicim? idifferēter q vtrūqz potest dici. Creatura nāqz benedicit creature bonum optando: creatura aut creatorē duplicif. i. laudādo z bo- nū ei tribuēdo. Creator aut creaturā bonū augēdo. z hoc dupliciter: vel in

numero vel in merito, sicut enim crescit bonum sic et merita. hec Walden. Sed Bern. de parantinis dat tres rationes. Primo quoniam celebramus de sanctis in celo: dicimus. Ite missa: est quasi provocantes populum. Ite. i. festinate illuc ubi illi sunt. Quoniam autem pro vivis in mundo: Benedicamus domino: quoniam nescimus an sumus in gratia. ideo timere debemus ne effectus missæ evanescat in nobis. Sed cum celebramus pro mortuis: dicimus: Requiescant in pace. quoniam eis hoc competit. His expeditis: benedicit populum sacerdos dicens. Celesti benedictione. Primo stans ante altare benedicit seipsum. deinde dicit: pater: revertendo se ad populum in dexteram partem altaris: et consequenter ad populum in medio altaris: et filius. et ultimo redeundo: et spiritu sanctus amen. per quod designatur missio spiritus sancti in apostolos licet autem spiritus sanctus ibi tamen datus est: tamen quoniam tota trinitas missionem operata est: ideo dicitur pater et filius et spiritus sanctus. Post hec omnia sacerdos flectendo se coram altari humiliter dicat. Placeat tibi sancta trinitas obsequium etc. Et deinde hymnum trium psalmodiarum cum psalmis et orationibus consuevis. Contra hoc tamen multi sacerdotes peccant qui non se flectunt dicentes istam orationem. Placeat tibi sancta trinitas etc. cum tamen flectere congruit pro eo quod tunc gratiarum actiones referuntur sancte trinitati pro beneficiis in missa exhibitis. Et quod deterius est: quod aliqui obmittunt hanc orationem in quo graviter peccant. Unde legitur quod quidam obsessus a demone: postquam adductus esset ad quendam sacerdotem in ecclesia ille volens certificari a diabolo quid de eius vita sentiret. quesivit de ipso quasi de alia dicens. quid tibi videtur de Jacobo sacerdote. Respondit demon. Olim fuit noster: sed iam est dei. Deus

de idem sacerdos quesivit de socio suo dicens. Quid tibi videtur de Bartholomeo socio meo. Respondit demon. si non subtraheret bonus esset. Ille vero fuit valde admiratus quod diceret eum furem: cum tamen sciret eum sanctum hominem. Interrogavit igitur quid nam subtraheret. Respondit demon: subtrahit deo illam orationem post missam: Placeat tibi etc. Quod multum nobis placet et deo maxime displicet. que omnia fuerunt ita comperta sicut ille dixit. ideo caueat sacerdos ne aliquid obmittat quod est de consuetudine ecclesie circa missam observandum.

Cautele servande in celebrationem missæ.

Sequitur cautele circa missam observande. Et primo generales tam laicis quam clericis necessarie. Prima igitur cautela generalis est: ut tamen clericis quam laicis ecclesiam precipue tempore celebrationis missæ humiliter et devote frequenter: et quiete conversione deo gratia: atque inspicientibus placita primum solum instruat. sed et reficiat. de immunitate ecclesie. c. decet domum. li. vi. Secunda ut audientes missam quoties audierint a presbytero dici nomen domini nostri iesu christi flectant genua: et caput inclinent reverenter. ut dicitur ibidem. Tertia ut nulla prophana et multo fortius feda colloquia proferant: ut ibidem pulchre dicitur. Quarto caueant ne aliquis ante finem missæ recedat sine magna necessitate. Idem si exit de sermone: quod si fecerit excoicetur. maxime si hoc fecerit continendo sacerdotem predicantem tamquam minus scientem sicut solent facere quidam laici litterati dicendo: quod audire istum ribaldum: cum ego plus scio de scriptura quam ipse. Contra quos est canonicum. xxxviij. di. sedule. et ca. cum ex iniuncto: de hereticis. ubi talis

De cautelis

prohibetur. Sed quod tales possent excōicari habes expresse de cōse. di. j. vbi sic dicit. Omnes fideles qui cōueniunt in solēnitatibus sacris ad ecclesiā et scripturas ap̄torum ac euāgelium audiāt. Qui autē nō p̄seuerauerit in oratione vsq̄ dum missa peragatur: nec sanctā cōionem percipiūt velut inquietudines ecclesie cōmouētes cōuenit cōiōne priuari. Et iste est canō ap̄torū. Et ibidē in ps̄llo catharginēsi dicit. Sacerdote in ecclesia verbū dei proponēte qui egressus fuerit de auditorio excōicetur. Et ex cōcilio agatēsi ibidē habetur. Missas die dñico secularibus totas audire speciali ordine precipimus: ita vt ante sacerdotis b̄ndictionē egredi populus nō presumat: qđ si fecerit: ab ep̄o publice cōfundat: vbi dicit glo. hoc dicto preceptū esse. Quā p̄tra preceptū faciūt qui diebus dñicis missam nō audiunt. Hoc etiā est contra illos qui veniētes ad missam non audiūt quid ibi legitur aut predicatur: sed circūeunt ecclesiā sicut iude synagogā: cū tñ dicatur in ps̄. Stātes erāt pedes n̄ri in atrijs tuis. Et de talibus pōt dici illud ps̄. In circuitu impij ambulāt. Cōtra quos expresse est canon Anastasij pape. de pse. di. j. aplicam. vbi dicit qđ cū legitur euāgelium nō sedentes nec stātes: s̄ curui debem⁹ audire. Si autē sessio phibetur multo magis discursus et circuitus. Hoc idē habet in ca. qñ autē ibidem. vbi Cyprianus dicit esse standū ad orationē et vigilandū et incūbendū ad preces toto corde: neq̄ aliqd carnalis hoīs et secularis esse cogitandum. Quod si prohibetur carnalis cogitatio: quāto plus carnalis locutio et cōfabulatio. Quinto caueat laic⁹ ne vacuus die festiuo ad missam veniat. de cōse. di. j. oēs xp̄iani. Quia scriptum est. Non apparebis in cen-

spectu dei vacuus: hoc tñ est cōsiliū fm glo. ibidē diebus priuatis s̄ diebus festiuis videt esse preceptū. Quā videt qđ oblationes sint exigēde: et qđ parochiani sint ad eas cogēdi. vt. xvi. q. j. statuimus. Est tñ argumētum cōtra. xij. q. j. duo. Dicit tñ glo. in. ca. omnes xp̄iani. vbi. s̄. qđ si sacerdos est paup̄ pōt diuina subtrahere parochianis nisi dēt. vt de symonia. ca. cū sit. Sexto caueat quilibet ne alibi nisi in pp̄ria parochia die festiuo missam audiat: alias poterit excōicari. vt de parochijs. ca. j. Septimo caueat quisq̄ ne audiendo missam prope altare nimis appropinquet vt de vita et honestate clericorū. c. j. Et ista sunt intīmāda populo sepius: vt debita reuerētia circa sacramēta ecclesiastica habeatur.

Sequitur nunc cautele clericis ne cessante. Et p̄mo caueat sacerdos ne in vestib⁹ vel ornamētis sordidis celebret: sed ornamēta predicta iuxta meliorē dispositionē mundet: et iuxta facultatē bonorū ecclesie meliora que poterit cōparet. Quā dicit Stephan⁹ ep̄s familiaris amico hylario: qđ vestimēta ecclesie quelibet dūmodo ministratur sacramēta debēt esse mūda et honesta. Hoc est p̄tra illos qui de bonis ecclesie cōparant eis tunicas pro decē marcis et ornamētū p̄ missa pro media marca aut sexagena. Nec debēt in alijs q̄ aureis vel argenteis calicibus celebrare. permittit tñ canon stagneū habere calicē p̄pter paupertatē. de conse. di. j. calix. Secūdo caueat ne vna die plures missas celebret: p̄ter q̄ in diem natiuitatis xp̄i: vbi tres celebratur: et sine necessitate magna. Et hoc fit in istis casibus vt si post missam celebrata de die occurrat funus tūc in prima missa non sumēdo aquā abluionis potest postea celebrare re-

*si aliquis est morib⁹ p̄rogad ad mortem et non habet ostiam conse-
cratam equā eodē die occurrat dicit missa, vna die, alia de ieiunio*

quē. Item si occurreret hospes magnus
 ut princeps: vel magnus dñs qui nō
 audiuit missas. Itē si occurrerint spō:
 si volētes audire missam. Item si ali-
 quis habuerit plures ecclesias p̄p̄
 paupertatē vni cōmendatas. Item si
 supuenerint peregrini: adhibita sem-
 per predicta cautela ne aqua ablutio-
 nis prioris missę sumatur. de his ha-
 bemus. c. primo. de cele. mis. cōsului
 sti. Dicit tñ Franciscus de sarabellis.
 Ididē q̄ hoc ē fugiendū nisi necessitas
 suaderet. Tertio caueat celebrās ne
 sine lumine z campana celebret. ut de
 cele. mis. ca. primo. quia x̄ps cādor est
 lucis eterne ut ibidē dicit in. c. sane.
 Quarto caueat ne pl̄ ponat de aq̄ q̄
 de vino: qz dicit Joā. an. in. c. pernicio-
 sus. de cele. mis. q̄ credere debem⁹ q̄
 de latere x̄pi maior quantitas exiit
 sanguinis q̄ aque: ut d̄r i ca. iij. ibidē.
 Quinto caueat ille qui solus est in ec-
 clesia ne propter missam peculiarē. i.
 priuatā seu ex deuotione celebrādam
 obmittat missas de die. ut d̄r in. c. q̄dā
 de cele. mis. Sexto caueat ne legat mis-
 sam ad alicui⁹ petitionē propter hoc
 q̄ haberet bonos segetes. vel ut sibi
 in hastiludio bene succederet: qz ista
 fm Innocē. reprehēduntur. in. c. q̄dā.
 de cele. mis. Multo forti⁹ autē caueat
 ne legat missam ut de⁹ aliquos pdat:
 qz talis grauiter peccat. Et est depo-
 nēdus fm Joā. an. in. c. quidē vbi su-
 pra. p̄ quo allegat. xxvj. q. v. quicūq̄.
 Septimo caueat ne nimis mane cele-
 bret. s. añ diē: qz fm sanctū Tho. istud
 sacramētum pertinet ad diem gratie
 sicut dicit ap̄lus. Rom. xliij. Mox pre-
 cessit zc. contra illos qui canūt. Ro-
 rate ante diem cum tñ in aurore can-
 tari d̄z. Excipitur tñ natiuitas x̄pi in
 qua canitur missa post mediū noctis:
 que significat statū ante legē qui fuit

in tenebris: ut dicit glo. de cele. missa.
 Clerū tamen ep̄is concessum est: ut vi-
 detur fm Joā. an. qui sunt in via q̄
 possunt maturius q̄ alij audire: ut de
 priuil. c. xl. li. vj. Octauo caueat ne le-
 gat quis missam nisi post matutinū
 primā z tertiā. Ideo ex quo hora ter-
 tia dicitur passus z crucifixus linguis
 iudeorum: videtur q̄ tunc est hora cōs-
 ueniens celebrandi: secūdū doctores
 modernos. *Sancti. ca. v. hora canonica. f. 18.*
Joānes de lapide in resolutio. dub. f. c. 6.

De dicendis horis ca- nonicis.

N oportet semper orare. Luce.
 xvij. sicut dicit Henric⁹ de
 vltimaria de perfectione in-
 terius hominis li. ix. cap. j.
 Cuiuslibet iusti hominis sui cordisq̄
 perfectio ad iugem z indisruptaz ora-
 tionis perseverantiā tendit. Et quā-
 tum humane fragilitati cōceditur. ad
 continuam tranquillitatē mentis nisi
 deber z ad eius perpetuā puritatem:
 propter quā possidendam et omnem
 laborem corporis z contritionem sp̄-
 ritus indefesse querim⁹ z iugiter exer-
 cemus: z sicut ad orationis perfectio-
 nem tēdit structura virtutum: sic nec
 ipse virtutes absq̄ orationis iugitas-
 te z perseverantia possunt compleri.
 Quo circa saluator noster nos ammo-
 nens ut hanc perseverantiā orandi
 teneamus. dicit. Oportet semper ora-
 re. Non est autem intelligendum q̄
 homo sic quotidie debeat orare: ut
 nec dormiat nec comedat vel nec la-
 borez: sed q̄ instanter temporibus cō-
 gruis oret. Unde Lyra dicit super
 Lucam super loco thematis nostri: q̄
 hec dictio semp non importat cōtinui-
 tatē temporis: qz oportet orationē in-
 terrūpti tēpore dormitionis et aliqua-
 rum aliaruz necessitatum: sed impo-
 ratur

*in vltima
 veritas. v.
 naua. i. m. m. r.
 c. 25. n. 2.
 133. d.
 flore. i. u. de se
 ce. 3. p. i. n. te
 rog. c. 11.
 de vltima. v. hora. canonica. f. 18.
 Joānes de lapide in resolutio. dub. f. c. 6.
 de vltima. v. hora. canonica. f. 18.
 de vltima. v. hora. canonica. f. 18.
 de vltima. v. hora. canonica. f. 18.*

De dicendis

tat constantiā siue insistentiā orōnis tēporib⁹ z horis ad h̄ congruis. Hinc dicit Beda sup locū istū. Dicēdū est eū semp orare z non deficere q̄ canonicis horis rogare non desistit. Pro

quo facit illud qd̄ in collationib⁹ patrū legit de Abbate Lucio: q̄ factitates quosdam monachos q̄ sine intermissione orarent: z nullū aliud opus facerēt: corripit dicit. Quādo māducatis z bibitis quis p̄ vobis orat: quo audito illi obmutuerūt. Ille vero cōsequēter subiunxit. Ego ostēdam vobis qz operās manib⁹ meis sine intermissione oro. sedeo em̄ iuuāte deo infūdēs mihi pauca palmulas z facio ex eis plectā. z dico. Misere mei de⁹ n̄r zc. Et illas plectas vendēs pro sedecim nummis: duos pono ante hostiū dom⁹ z qui recipit orat pro me tēpore quo ego māduco vl̄ dormio: atqz ita implet a me q̄ sine intermissione oro.

Iste pater laboriosus nihil aliud significabat: nisi statū laicalē operosum z manuali labore insudantē: qui vt dicit Hostien. Nō valēs cōtinuis tēporibus orationib⁹ vacare laborat manualiter et corporaliter de labore suo bona tēporalia possessiones oblationes: z multiplices redditus z proventus personis spūalib⁹ psoluit. hac itaqz intētionē vt eo deficiēte: vel desistente iugī oratione spūales deū erōrēt: vt sic semper orare videatur. Qui quidē stat⁹ spūalis semp orare d̄r cū horis tā nocte q̄ die cōpetēter distictis septem vicibus horas canonicas persoluit: qua rōne iura canonica dictū septē horarū canonicarū officii⁹ pensum seruitutis appellāt. vt in. c. j. de cele. mis. Ex quo ptz totū clerū i sacris institutū obligari ad horas canonicas singulis dieb⁹ dicēdas. Circa quoz cōsiderationē: vt facili⁹ memo-

rie cōmendētur qui sequuntur ponuntur aliqua dubia p̄ questuiculas grauissimas cū solutionib⁹ earūdem. Et primo queritur: an oēs clerici in sacris instituti tam beneficiati q̄ nō beneficiati ad horas canonicas teneantur. Et dicēdum est fm̄ Joā. an. in. c. j. de cele. mis. et in glo. vj. de. j. de cele. mis. q̄ sic. Idem notat archid. xcj. di. eleuteri⁹. vbi ipse dat huius dicti rationē dicēs. quia ordinī sacro officii⁹ est annexū: vnde subdiacono d̄r in ordinatione sua: vide si hactenus fuisti ad ecclesiam tardus. modo si velox. si sis somnolētus. modo sis vigilās. Et si d̄r tñ forte non h̄z beneficiū de quo seruiat. Rñdeo q̄ imputet sibi z ep̄o qui eum sine titulo ordinauit. Clerū tñ dicit archid. xcij. dist. in. c. si q̄s p̄sbyter. q̄ licet qz spōte ordinē accipiēs se huic necessitati supponit: non tñ tenetur iteresse ecclesiasticis officijs: sicut ille qui ē ad hoc deputat⁹ fm̄ Hugo. qui etiā credit q̄ is qui nō est alicui⁹ ecclesie clericus d̄z cogi iteresse diuinis officijs: z hoc si cōmode potest iteresse. Secdo queritur: quid si cleric⁹ beneficiat⁹ nescit horas legere. Rñdeo nō excusatur: qz debet scire legere: alias priuatur bñficio: cū tales habere debēt cōpetentē sciētia: vt d̄r in ca. cū in cunctis. de electione. Cōpetens autē sciētia scdm̄ archid. xxxvj. dist. in. Illiteratos. est sciat canones penitentiales: psalteriū. homilias: z huiusmodi. xxij. di. c. qui ep̄us. immo dicit Hugo. lxxxv. dist. in. c. archid. et in. c. omnes. xxxvij. di. Non solum requiritur q̄ sacerdos sciat in libro legere perfecte: sed etiā debet cordetent⁹ pro maiori parte scire psalteriū.

Clerū tñ dicit Inno. q̄ h̄z clericus cantans cū alijs non omnia intelligit q̄ canūtur: tamen nō peccat mortaliter

3 dūmodo cor suū sursum ad deum ha-
 beat culpā dicēs. Est tñ cleric⁹ si ista
 cōmunia ignorat que ad eius officiū
 spectant fm Hostiē. de quali. et eta.
 ordi. eaz te zc. Tertio querit qd si ali-
 quis puer maior septēnio ex dispēsa-
 tione obtinet beneficiū nō curatū et
 nescit horas legere. Respondeo: pōt
 cū eo ep̄s dispēsare ex causa necessa-
 ria vel vtili: vt aliquas alias oñones
 loco horarū dicat: ratio magistri Sta-
 nissat descabinū dñi mei in quadam
 positione sua est: qz ex quo dispensat
 ep̄s in principali. s. in beneficio. dispē-
 sare pōt z i accessorio. s. officio. Quar-
 4 to querit quid si quis ē infirm⁹. Rñ-
 deo fm Inno. de cele. mis. ca. j. si est ta-
 lis infirmitas q̄ impedit a dicēdo vel
 audiēdo horas: excusatur infirm⁹ nec
 tenetur postea aliquid dicere: nec pro
 isto penitere. quia necessitas legē non
 habet. de. obs. ietu. cōsiliū. secus est
 fm Hosti. si est aliqua infirmitas que
 solū impediret dicere: sed non audire:
 tunc enim sacerdos debet aliquem
 alium coram ipso legentem audire si
 eum habere potest. vel si est infirmi-
 tas leuis sicut vet⁹ quartana: in qua
 etiā sua negotia procuraret. tunc oēs
 5 horas legere tenetur zc. Quinto q̄ri-
 tur quid de illo qui amisit librum in
 via eundo. Respondeo qz si casu hoc
 accidit potest excusari pro illa vice ab
 horis: sed nihilominus dicat illa que
 scit. puta oñones vel pater noster ne
 vacet ocio. Ratio huius dicti quare
 isti nō imputatur: quia per eum non
 stat: ergo sibi nō debet imputari ex re-
 gula iuris li. vi. Quod per me. Sexto
 6 queritur an cleric⁹ beneficiat⁹ in scho-
 lis stans: de licētia ep̄scopi: vel pere-
 grinās ad curiam excusatur ab horis
 canonicis dicēdis. Respondeo. licet ali-
 qui dicūt qz tales excusant si p̄ alios

loco sui in ecclesijs constitutos com-
 pleatur: z hoc si est clericus beneficia-
 tus in minoribus constitutus pro vt
 recitat archid. xxi. dist. Eleutherius.
 allegādo dictum abbatis: z Petri de
 samprana de cele. mis. ca. j. Tu dicas
 audacter qz talis cleric⁹ siue sit bene-
 ficiatus siue nōdum sit in maioribus
 constitut⁹ siue in minoribus. nec pro-
 pter studium nec propter laborem pe-
 regrinationis ab horis canonicis ex-
 cusatur. nec archiepiscopus nec ep̄s
 possit super his dispēsare: aut in aliō
 cōmutare. Nec abbas cū monacho
 propter studiū. Ita scribit Archid. in
 dicto. ca. Eleutheri⁹. et Raymūdus
 in summa. in titulo de officiis clerico-
 rū. cap. nunquid et sequētib⁹. Ex his
 omnibus sumitur istud documētum:
 qz obmittens horas ex volūtate: aut
 ex accurata negligētia peccat morta-
 liter. Tenetur etiā eas resumere vel
 dispēsatiue in alio genere satisfactio-
 nis recōpensare. Ratio quia ex quo
 talis soluere tenetur z non soluit. ne-
 cesse est vt soluat. Cleruntamen si fie-
 ret multitudo negligentiarum potest
 dispensari secum vt alio die secus nō
 faciet. nisi satisfaciet. vt dicit Joā. an.
 in ca. dolentes. z Inno. in. c. j. de cele.
 mis. Et idem dicit Hostiē. qz si est tā-
 ta diuersarū horarum negligētia qz
 quasi impossibile es eas redicere cō-
 mutetur in aliam penitētiā. Septi-
 7 mo queritur an ille qui ex occupatio-
 ne liciti operis: vt quia multū scripsit
 vel audiuit cōfessiones vel aliud fecit
 per qd neglexit horas mortaliter pec-
 cet? Respondeo non. qz talis per igno-
 rantia probabilē excusatur. de clerf.
 excōi. mni. Apostolica. Octauo que-
 8 ritur an tot quis pctā cōmittit morta-
 lia quot horas vnus diei obmisit vel
 neglexit. Respondeo: qz licet officium

De dicendis

9
totū vnus dies sit quoddā totū inte-
gratum ex suis partib⁹ ⁊ non vno pre-
cepto precipiat. ⁊ p̄cōsequēs trāsgre-
diēs oēs simul vna die nō peccat nisi
vno peccato mortali. tñ si quis negli-
git vnā horam: vt puta primā vel ter-
tiā ⁊c. ⁊ alias cōplet. etiā peccat mor-
taliter. sed nō ita grauit̄ sicut obmit-
tens vel negligēs oēs horas. vñ vnū
pctm̄ mortale est graui⁹ alio. Est autē
veritas q̄ pro negligentia horarū vni⁹
diei itegre incurrit quis mortale gra-
uius q̄ pro negligentia vni⁹ hore ca-
nonice diei illi⁹. Ratio q̄ maior est cō-
tēpt⁹ diuine laudis in toto q̄ in par-
te. Non queritur: an attentio mētis
in horis sit necessaria. Rñdeo scdm
Lho. scda scde. q. lxxiiij. q̄ duplex est
attentio vna q̄ attēditur ad verba ne
quis in eis erret. Scda qua attēditur
ad finē orōnis. s. ad deū ⁊ ad rem pro
qua oratur. que quidē maxime est ne-
cessaria. Et hanc etiā idiote possunt
habere. Quādo ergo euagatio mētis
fit in oratione ex proposito: est pctm̄
mortale: ⁊ impedit orationis fructus:
vñ p̄cipitur clericis vt officiū diuinū
quantum deus dederit studiose cele-
brēt pariter ⁊ deuote. de cele. mis. do-
lentes. Hoc autē contingit qñ hore ca-
nonice trāscurrūt ⁊ sincopātur. vel
extranea ⁊ prophana: vana ⁊ inhone-
sta colloquia intermiscuntur. vt d̄r ex
cōcilio. j. Cien. de ce. mis. graui. in cle.
Euagatio tñ que fit preter intentionē
orationis fructū nō tollit: quia dicit
Basilius q̄ cū homo ex fragilitate
nequit orare attente deus illud igno-
scit. vñ dicit glo. v. in cle. graui. primo
allegata qd̄ in tali casu satis est ex la-
bijs suis seruire deo i diuinis officijs.
licet cor diuertat ad alia: fm̄ Inno. et
Hostiē. de ce. mis. in. c. dolentes. qui
tenent q̄ talis nō peccat mortaliter:

maxime cogitādo spūale quid vel tē-
porale qd̄ de sui natura nō sit maluz:
sicut ille qui in vesp̄is cogitat de ser-
mone faciēdo post vesp̄as: p̄cipue
si esset fatigat⁹. de quo per Lho. iij.
sentētiarū dist. xv. Ex quib⁹ omnib⁹
infertur q̄ si subest necessitas q̄ dila-
tionē nō capit. possunt licite tunc alia
negocia expediri. Scdo infertur q̄ si
quis studiose incipit legere horas: et
tandem in medio errat: sed in fine se
recolligit: merito nō frustratur apud
deū. Ratio q̄ nō semp̄ requiritur in-
tentio per actus essentielles. Mā pro-
pheta dauid de se dixit. Cor meū de-
reliquit me ps. xxix. Satis enim est q̄
maneat per virtutē qd̄ fit qñ cū bona
intētione quis accedit ad orādū: licet
in prosecutione mens ad alia rapiat̄.
Semper enim vis prime intentionis
manet. nisi tanta esset euagatio q̄ at-
tentio omnino periret. Et tūc notum
est qd̄ dicit Ciprianus li. vi. de oratio-
ne dñica. Ut quid audiri postulas a
deo: cū te ipsum nō audis. Et cassian⁹
dicit. Nunquid orat etiā quisq̄ flexis
genib⁹ si per diuagationē distrahit̄.
Hec in glosa magna in cle. Si dñm.
de reliquijs ⁊ veneratione sanctorū.
Ex quo patet q̄ hic solū negligentia
accurata et crassa dānatur fm̄ Inno.
in. ca. do!ētes. Decimo queritur quid
de illo qui nō interfuit principio hore:
alicui⁹: vt q̄ neglexit: sed nō malicio-
se: q̄ forte pulsus tā cito nō audiuit
vt sic induat̄. Nunquid ille debet prin-
cipiū repetere? Rñdeo q̄ nō oportet
a capite incipere: nisi magnā partem
obmitteret: quia tūc deberet repetē-
do adimplere fm̄ Inno. Et similiter
dico de fine hore: si aliq̄s ex necessita-
te exit chorū: tunc em̄ residuū supple-
tur per alios: quia oēs sunt vnū corp⁹
in dño. de cōstitutionib⁹: cū oēs. Cui

11 | decimo querit an si obmissus vel ne-
glectus est vnus psalm⁹ debeat fieri
repetitio in choro. Rñdeo fm Inno.
q̄ nō est tanta obmissio psalmi vnus
q̄ deberet repeti si scādalu in populo
immineret. Unde melius est obmitte
re z nō repetere propter scādalu po-
puli: quia merito dicerēt: Ecce clerici
nr̄i aut suffusi sunt aut ignari. nesciē-
tes quid cantandū sit. Ex quo dicto
arguēdi sunt illi cauillatores nō can-
tores chori qui propter vnū accētum
aut tonū variatum vel erratū faciunt
silentiū. qđ tñ sepe cōtingit z male: et
iterū reincipiūt: qui potī⁹ dicēdi sunt
diuinorū turbatores q̄ cātores. Cle-
rū tamen vbi hec sine scādalo fierent:
vt si popul⁹ deesset meli⁹ sit repetitio
psalmi quā obmissio fm Joan. an. in
c. dolentes.

12 | Duodecimo queritur an
degradat⁹ ab ordine suspensus z ex-
cōicat⁹: z quilibet criminofus teneat
ad horas canonicas? Rñspōdeo q̄ sic
quādiu tollerāt ab ecclesia. ptz q̄ non
debet esse melioris conditionis ma-
lus q̄ bonus. Si ergo bonus obliga-
tur multo magis mal⁹. Unde licet isti
amiserūt honorē nō tamē onus. alias
ex malicia cōmodū reportarēt: tales
tñ in horis non debēt dicere dñs vo-

13 | bis cū zc. Tredecimo queritur vtrum
quis habēs plura bñficia in plurib⁹
ecclesijs debet plures dicere horas?
Rñdeo nō solum simplices. Nec ob-
stat illud Grego. Cum crescūt dona-
rationes etiā crescūt donorum. Illud
enim fit ppter impossibilitatē facti:
ad qđ nemo obligatur. videant tñ ta-
les qui diuites sunt: qz tales occupāt
z subtrahūt alijs pauperib⁹ necessa-
ria: vt in alijs bonis operib⁹ recōpen-
sent. Et debet dicere illi⁹ ecclesie ho-
ras in qua maiorē habz gradū digni-
tatis v̄ officij: vt si est decan⁹ in vna:

et in alia canonic⁹: dicat illi⁹ ecclesie
horas vbi habet decanatu: vnde quia
laudes dat vnus homo: ideo simplas
non duplas horas tenetur dicere. Si
ecclesie diuerse sunt eiusde⁹ dignitatis:
vel aliqua beneficia habet i diuer-
sis: tñc si est ab vtraq̄ ecclesia absens
alligat qđ officij voluerit. Si tñ ha-
bet ecclesiam parrochialē in vna dio-
cesi: z in alio prebendam dicat horas
fm ecclesie parrochialis psuetudinē zc.
Pro quo facit illud Ambro. ad quā-
cūq̄ ecclesiam deuenieris eiusdē morē
serua. xij. di. illa. Ex q̄ inferi fm Guil.
laudiū. in ca. dignemini. de cele. mis.
in cle. q̄ aduene comedētes carnes v̄
alia quarta feria: vel sabbato die i lo-
co vbi nō est cōsuetudo peccarent. li-
cet in patria sua comedať de cōsuetu-
dine. Ratio quia debet se cōformare
his cū quibus conuersatur. xij. di. c. j.
et de statu regulariū. c. ij.

14 | Quartode-
cimo querit vtrū monachus existēs
prelatus ecclesie secularis reget eam
in horis fm consuetudinē illi⁹ eccle-
sie vel fm officium monachale. Rñ-
spondetur fm Joan. an. in cle. de. mis.
in. v. licite. q̄ non reget fm monacha-
le officium: sed fm clericale. Hoc di-
cit placere Joan. xvi. q. j. c. iij. Hoffre.
de statu monachorum in summa cap.
sed nunquid. et Hosti. in summa etuf-
dem ca. ij.

15 | Quindecimo queritur que
sit competens hora pro qualibet ho-
ra canonica regulariter dicenda. Rñ-
spondeo q̄ septem sunt hore canoni-
ce: scilicet matutinum. prima. tertia.
sexta. nona. vespe. et cōpletoriū. vt in
ca. j. de cele. mis. xc. dist. presbyter. et
sunt iste hore institute in memoriam
passionis christi. nam matutinū signi-
ficat detentionem xpi que fuit post ce-
nam in media nocte. Unde tali hora
diz quilibet dicere matutinū: vt ei cō-

De dicendis

ueniat illud. Media nocte surgebam ad cōfitendū tibi. Tho. tū dicit q̄ sufficit matutinum dicere post tres partes noctis. i. ante aurora. z hoc hodie approbat quasi p̄ oēs doctores. Qd̄ tū cōtra multos est q̄ cōsumpta nocte in potatione gula z ebrietate non nisi clare die dicūt matutinū. quos arguit illud propheticū. Ubi eras cū me laudarēt astra matutina. Cōtra quos est decre. de cele. mis. dolentes. vbi d̄r q̄ tales circa comestationes sup̄fluas z cōfabulationes illicitas. vt de alijs ta ceā fere medietatē noctis expēdunt. z somno residuū relinquentes vix ad diuturnū cōcentū animū excitant trāscurretes vndiq; cōtinua sincopa matutinū. Prima vero canitur in auro- ra orto sole i memoria resurrectionis xpi: qui tunc dicitur surrexisse quātuz ad noticiam mulierū: que orto sole ve nerūt ad monumentū. Prima etiam hora visus est in litore post resurre- ctionē. Prima hora conduxit cura- tor vinee operarios. Matt. xx. z signi- ficat laudē hoīs quaz deo in puericia impēdit. Tertia canitur in memoriā sue crucifixionis. qz tunc est ore blas- phemantiū z accusantiū iudeorū cru- cifixus. Tunc etiā sp̄ritū sanctū mis- sit apostolis. z significat laudē hoīs in adolescentia. Sexta canitur in me- moriale corporalis passionis: tūc em̄ tenebre facte sūt a sexta hora vsq; ad nonā. Eadem hora discubuit cū disci- pulis in ascēsiōne. Et signat laudem hoīs in iuuetute. Nonā canitur quia tūc xps emisit sp̄m: z lat̄ et̄ fuit per- foratū. vñ profluerūt sacramēta: scz sanguis in redēptionē z aqua in ablu- tionē. Et signat laudē hoīs i virilitate. Vespere dicūtur in memoriā de- positionis xpi de cruce. Et significat laudē hoīs in senectute. Cōpletorū

aūt canitur i memoriā sepulture xpi. Et significat laudē hominis in decre- pita. Vñ vsus. In matutino dānatur tēpore xps. Qñ surrexit primaz canit ordo fidelis. Tertia cū canitur tūc est cruciamia passus. Tenebre sūt sexta per mūdi climata facte. Emissus no- na diuin̄ sp̄s hora. Vespere claudū- tur xpi mēbra sepulchro. Christo bis- sena custodia ponitur hora. Quāuis aūt horis cōpetētib; z distinctis hore canonice in ecclesijs cathedralib; vl̄ collegiatis regulariter sunt cōplēde: potest tū in horis canonicis dicēdis ex causa rationabili: vt qz plebanus habet visitare infirmos z eos procu- rare sacramētis: vl̄ hz audire cōfessio- nes. z cum hoc aspicere licitos labo- res corporales oēs horas iclusiuē di- cere etiam ante diem. Similiter q̄ ha- bet predicare vel aliqd̄ legere in fa- cultate vtili scholarib; pōt etiā simul ante diem oēs cōplere. Qui vero hoc facit causa lasciuie vt. s. expeditis ho- ris ante diem in die liberi vacet ocio et vanitatib; seculi nō potest hoc fa- cere sine peccato s̄m Tho. in quodā quolibeto. Sunt etiā aliqui qui ante mediū noctis oēs horas euadūt. Et hīc similiter peccāt cū adhuc nō sunt digesti: vt legitur in vitas patrum. qz quidam pater qñ orabat valde mane angelus sibi portabat vvas nō matu- ratas: qñ vero nimis tarde tūc porta- bat putridas: qñ vero cōpetēti tēpore tunc portabat maturas z valētes. Sz quare i quadragesima dicūtur vespe- re ante pradiū ferialib; diebus cum missa. Rñideo s̄m Archi. de pse. di. j. Solet em̄ ieiuniū quadragesime ma- gis celebrari ad imitationē xpi. Et qz xps ieiunauit. xl. dieb; z. xl. noctibus nihil comedens. debērem; nos toto illo tēpore ieiunare nulla die vl̄ hora

comedentes sicut ipse non comedit. Et quia hoc facere non possumus propter defectum nature saltim tota die ieiunando volumus eum imitari: et quia in statu et virgine famis necessitate non possumus expectare ut finiaturs dies: expectamus saltim quod hore diurnales finiantur. hore: scilicet que in die sunt celebrande: quarum vltima est officium vespertinum. Completorium enim quod sequitur: deprecat huius diei quasi completum ipsam: non tamen decantatur in hac die. sed post finem ipsius in principio sequentis diei: quia secundum computationem canonicam a vespertino tempore incipit sequens dies ar. lxxv. di. quod a patribus. Et ideo statutum est quod in quadagesime vespere post missam nonaales statim celebrantur sine intervallo quod non fit in alijs ieiunijs que non cum tanta distinctione seruantur. hec Archid.

De modo dicendi horas canonicas.

Consequenter queritur de modo dicendi horas canonicas. Est autem modus dicendi horas secundum modum et formam et dispositionem ecclesie cathedralis si in ea habeatur specialis rubrica. alioquin recurritur ad metropolitanam ecclesiam: cuius rubrica ab omnibus est seruanda: ut dicitur in consilio Toletano. xij. di. de his: qua deficiente recurritur ad romane ecclesie consuetudinem. Hoc est contra multos romipetas qui in patribus nostris volunt dicere horas canonicas secundum modum romane curie: cum tamen habeant speciale modum et formam et rubricam in eorum cathedralibus aut metropolitanis ecclesijs. et hi incurrunt in pena dicti concilii. scilicet suspensionis a comunione per sex menses. Nam licet ecclesia romana sequenda est in sacramentis: non tamen in diuinis officijs. ut notat Joan. an. De cele. miss. c. j. Monachi autem orabunt

secundum rubricam sui ordinis: ut ibidem dicitur. Item queritur vbi hore canonicas sunt dicende. Respondeo in cathedralibus ecclesijs dicende sunt. immo etiam in parochialibus ecclesijs si fieri poterit congrue: iuxta illud. In ecclesijs benedicite deo domino. Clerici tamen qui curati in parochialibus debent occupari confessionibus et procuracione sacramentorum tam circa sanos quam infirmos: ideo sufficit eis orare priuate in ecclesijs vel in domibus. dum tamen in loco honesto sit et quieto: non sicut quidam discipuli conueuerunt horas dicendo pellere scrophas vel vaccas ad pascua et impellendo rumpere verba horarum per clamores et per minationes scropharum vel vaccarum. Quidam etiam in lecto iacentes apodiat. et quod deterius est dicere iacentes supini in dorso posito libro viatico supra pectus murmurant horas. Alij vero de domo in domum discurrentes per villam vel oppidum clamitant in plateis sonorose ut more phariseorum orare videantur. Alij vero ante fores ecclesie stantes aut in cimiterijs circueuntes salutantes personas ad ecclesias descendentes. vnde fit aliquando ut dicat dominus vobiscum. et respondeat bonum mane domina gratiosa: que potius errare quam orare dicendi sunt. Nam hore cum magna reuerentia: et etiam attentione dicende sunt. Que autem reuerentia est in talibus locis cum tantis strepitibus. De quibus dicit Isido. de sum. bo. Quid prodest strepitus laborum vbi cor est mutum? Sicut enim vox sine modulatione fit vox porcorum: sic oratio sine deuotione est vox bouum. Et quod deterius est: nonnulli inter ista sordida et abhorrenda et abominanda opera vbi etiam cum cane loqui vertitur cum deo in oratione loquuntur. Certe metior si non audiuisset quendam presbyterum voce

De dicendis

alta vesperas dicere beate virginis se-
dēdo i cloaca z purgādo aluū. Quod
nephas quātum pudoris habeat et
culpe attendere pōt vnuiquīq; sensa-
tus. Ideo corrigat tā inepta corrupte
la: ne de vñ placari debuit acri? pro-
uocet. Clertū qđ dicitū est de atten-
tione itē interpretationē recipit mītiore:
q; dicit sancti? Tho. scđa scđe. q. j. q.
licet in orōnibus priuatis debeat esse
magna deuotio z attētio orantis. qñ
em̄ sentitur abesse deuotio dimittēda
est. Non tñ sic est in horis canonicis i
quib; non req̄ritur deuotio ex necessi-
tate debiti vñ precepti ecclesiastici: s;
ex cōcilio vñ. siue sit deuotio siue non
nihilominus sunt horē dicēde a p̄sby-
teris: alioquin expectādo deuotionē
que nō est in potestate n̄ra raro orare
mus. Intētio tñ oīno req̄rit vel actua-
lis vel habitualis: vt vcz intēdat deū
orare pro salute propria z aliorū. Et p̄
hoc p̄t etia q; sacerdos orans in pctō
mortalī quāuis frustratur deuotione
z gratia dei. tñ ipse horas dicere tene-
tur. qui licet nō exauditur pro se: tñ ex
quo orat in p̄sona toti; ecclie p̄ alijs
exaudit. Clertū in hoc casu cōparat fac
accense q; seip̄am consumit z alijs lu-
cet z canalī quod alijs aquā influit et
in se putrescit: z cinerī seu lixiuo qđ
alios mūdāt et in se sordidatur. Pro
isto igitur facit qđ scripsit in cle. Joā.
an. si dñm. in glo. magna. vbi querit
an orōnes maloz prosint his p̄ qui-
bus orant. Et dicit q; sic. nisi sciēter ma-
lū eligerēt. ad hoc etiam facit qđ scri-
bit archi. iij. q. viij. i grauiorib;. Facit
etia ad hoc expresse glo. xlix. dī. c. j. vbi
dicitur. q; si ex certa sciētia malus eli-
gitur a populo z sit cōformis eoz mo-
rib;: nocet subditis. alias sp̄s sancto
eque p̄ malū sicut per bonuz opatur
remissionē peccatorū. vt. j. q. j. fuerit

arg. ad hoc. vi. q. j. ex merito. viij. q. j.
audacter. Clertū illis dictū Grego. in pa-
storalī: qui dicit. Clertū his qui displicet
ad intercedendū mittit irati animus
ad deteriora puocatur. xlix. dī. ca. j.
sic intellige fm archid. ad deteriora
prouocatur. s. contra eū qui mittitur:
nō cōtra eū qui mittit: nisi sciēter mit-
tatur indignus. Et sic hoc vidēt intel-
ligere Hugo Laurētius z Joannes:
maxime qñ sciēter ordinat indignus
aut presentat ad ordines vel bñficiū.
His em̄ modis alijs mittitur ad in-
tercedēdu; pro populo. Itē queritur
an hore canonicē legēde sunt alta vo-
ce vt ab alijs audiātur: vel poti; sub-
missa vt a solo deo audiātur. Rñdeo
fm Joā. an. in dicta glo. magna. q; lz
deus agnoscat cordis deuotionē: nō
tñ frustrator adiūgit. vñ dicūt theolo-
gi q; oratio q; fit per ministros ecclie. i.
presbyteros qualis est in horis cano-
nicis. ideo fit vocaliter z exp̄sse. q; ta-
lis orat in persona totius ecclie aut
populi. vñ vt populo inotescat q; pro
eo orat sacerdos: merito fit expresse z
vocaliter orō: tñ non est sic de illa que
priuate fit pro alio. De necessitate ad-
iūgitur: tñ vox prime ad excitandū in-
teriorē deuotionē. verbis em̄ z signis
nosmetipsos intert; excitam; ad san-
ctū desiderū augendū. vt dicit beato
Augu. ad Probā q; fuit vxor Adarisi
procōsulis. vt dicit Isido. li. v. viroz
illustriū. Scđa ad redditionē debiti
vt sc; seruiat deo orans fm se totū in
corde z corpore de cōse. dist. v. nunqd.
Tertio ex quadā redundantia ab aīa
in corp; ex vehemētī affectōne. Clertū
psalmista psal. xv. Letatū ē cor meū:
et exultauit lingua mea zc. Et tunc q;
ritur an accolti tenētur dicere septē
psalmos. Respōdetur fm Paulum
alioz ratiōnē. ep̄m in tractatu suo

De heresi q̄ sic. Culus ratio precipue
inter ceteras est: q̄ ex quo dicuntur cle-
rici a clericos q̄ est fors: q̄ in sortem z
in partē dñi sunt vocati: rōnabile vī-
deē vt dicant aliqd̄ ratione sui officij.
Hoc tñ depēdet ad p̄suetudinē an
singulis diebus an tñ festiuis dicere
debeant. Est tñ cōsonum rōni q̄ qui
nō studēt in scholis aut studijs. vt sin-
gulis diebus orent septem psalmos.
iuxta illud Ambrosij. q̄ semp pecco
debeo semp habere medicinā d̄ pse.
dist. ij. in fine. Item queritur an sacer-
dos tenetur ad horas beate virginis
marie: Rñdeo fm eundem vbi supra
q̄ sic. licet nō de iure tñ de optima cō-
suetudine q̄ iam pro lege putanda est
vt dicit. Augu. ad cōsulariū presbyte-
rū. xij. di. in his rebus. vñ in hoc casu
nō valet illorū excusatio qui dicūt q̄
hore beate virginis nō precipiuntur p̄
aliquā cōstitutionē auctētica ecclesie
vniuersalis. nec p̄ sacrā scripturā. er-
go sunt in beneplacito. Quib⁹ respō-
dendū est q̄ multa sūt in ecclesia dei
que nō sunt de institutione ecclesie vī
precepto scripture: sed ex solo cōsuetu-
dinis vīū antiquo: q̄ pretermittī nul-
lo modo debēt sine periculo salutis.
vt signatio crucis qua fideles signan-
tur. verba prolata orationis sup panē
et super calicē. bñdictio fontis. trina
unctio olei illoꝝ quos baptizamus. q̄
oīa vt dicit Augu. xij. disti. ecclesiasti-
carū. obseruata sunt reuerenter a pa-
trib⁹ magis silentio q̄ publicata scri-
pto. vt dicit Paulus de lezarijs Ste-
phanus prouinciales gentiū in cle.
grauē de cele. missē. q̄ vbi est cōsuetu-
do q̄ prelati z maiores ecclesiarū di-
cūt horas beate virginis z obmitten-
tes eas peccāt mortaliter. nisi subit
causa rōnabilis. An aut iste hore de-
bēt dici in festis beate virginis ex quo

tunc totū officiū est de beata yrgine.
Dicēdum est q̄ ibi recurrēdum est ad
cōsuetudinē cathedralis ecclesie. Rñ
in quibusdā ecclesijs dicuntur nō ob-
stante officio solēnitatis. in quibusdā
non. Et sic statur consuetudini eccle-
cathedralis q̄ est mater omniū infe-
riorū: a qua nō lz discedere. xij. di. nō
dicet. Item querit̄ an oēs sacerdotes
tenētur ad vigilias mortuorū. Rñdeo
fm Guillelmū q̄ curati tenētur ad vi-
galias mortuorū ordinarias iuxta con-
suetudinē ecclesie cathedralis: vbi est
consuetudo q̄ maiores prelati dicant
vigalias singulis diebus quadragesi-
me. in aduētū. z in vigilijs ap̄lorū de-
bēt etiā ipsi curati dicere vbi cūq̄ sint
siue circa ecclesias pprias siue in stu-
dijs. Clericū ad extra ordinarias non
tenētur fm ipm curati i studijs existe-
tes aut alij beneficiati. Extra ordina-
rie vocantur q̄ dicuntur specialiter pro
anima cuiuslibet defūcti. ad quas di-
cēdas solū illi astringuntur qui circa
ecclesias sunt p̄ntes. similiter qui in
illis sunt i anniuersarijs defunctorū.
Cū vterū q̄rit an aliq̄s dicendo ho-
ras de sanctis vel de martyrib⁹ qñ de-
cende essent de feria peccet mortalr.
Rñdeo lz scd⁹ Guillelmū nō refert p̄
quos psalmos laudetur de⁹. tñ deter-
minatio ecclesie maioris est sequēda.
Iam scdm cōsuetudinē eccleie maio-
ris iustū est vnusquisq̄ inde sumat re-
gulas magisterij vñ honoris cōsecre-
tionem accepit. xij. di. de his. Et bea-
tus Bern. dicit. Spiritus sanctus il-
las horas gratas non recipit qui quā
aliud q̄ debes neglecto eo qd̄ debes
obtuleris. Unde istud vitiū reproba-
tur expresse de conse. dist. v. in die. vbi
dicit Gregorius septimus: q̄ illi qui i
diebus quotidianis tres tantū modo
lectiones legūt nō ex regula sanctorū

De dicendis

patrū: s; ex fastidio z negligētia pbā
tur hoc facere. hec ibi. Item queritur
de illis q̄ dicūt nouas historias nō ap
probatas per ipm: Rūdeo: q̄ peccāt
mortaliter fm Ber. sup canti. sermo
ne. xxvj. vbi dicit qd̄ quicqd̄ sine volū
tate superioris fit: vane glorie deputa
bitur nō mercedi. Ep̄s tñ potest indu
cere cōsuetudinē nouā in ecclesia sua
quo ad officia celebrāda. xij. di. nouit.
de pse. di. iij. c. j. z exp̄sse in glo. xij. di.
Eleutheri⁹. sup. ver. vigilijs. qd̄ si in
telligitur fm archi. ibidē q̄ ep̄i in his
que circa solēnitatē ecclesie tm̄ consi
stūt q̄ psuetudine nō precepto maior
sunt introducta mutare p̄nt z statuere:
vt dicit Jaco. de alberga. Statutū tñ
ab ep̄is vel sc̄tis patrib⁹ non possunt
immutare. hec ibidē. Item queritur
quid de illis qui obmittūt dicere suf
fragia sanctorū. Rūdeo q̄ peccant si
hoc faciūt cōtra cōsuetudinē ecclesie
cathedralis: vt supra dictū ē fm dñm
Paulum aluoz. quia cōtēptores lau
dabilis cōsuetudinis sicut z legis pu
niūtur. di. xj. in his. z hoc si faciūt ex
negligētia affectata: qz non curāt vel
vt citius percurrāt horas z vacēt po
tibus vel ocio zc. Sed quid de illo qui
pri⁹ orauit cōpletoriū q̄z vesp̄as zc.
vtrum teneatur redicere vero modo.
Rūdeo fm dñm Paulū vbi supra q̄
non tenetur: sed caute implebit vesp̄e
ras quas incaute obmisit: z penitebit
de negligētia. Item queritur an dice
re pater n̄r ante horas z post sit prece
ptū. Respōdeo q̄ hoc post horas ex
presse precipitur in cōcilio Gerūdēsi.
de cōse. dist. v. c. id semp. vbi sic dicit.
Illud semp placuit obseruari: vt oib⁹
dieb⁹ post matutinas z vesp̄as ora
tio dñica a sacerdote proferat. Ante
vero horas dicere pater n̄r: licet non
appareat esse preceptum scriptū: ap

paret tñ licitū dignū z iustum. Nam
prius inuocādus est omnīū rerum pa
ter: quo pretermisso nulluz rite bonū
fundatur exordiu: vt dicit Boeti⁹ de
cōsola. phie. lib. iij. Rationabile autē
est vt prius oratio illa precedat quas
auctor salutis dictauit z instituit: q̄ ille
quas sc̄ti patres postea dictauerunt.
Item expedit pri⁹ petere ea que sunt
magis necessaria: z vtilia ad salutem
q̄ que sunt minus necessaria. Magis
autē necessaria sunt que ponuntur in
dñica oratione et vtilia q̄ q̄ ponūtur
in alijs: cū ibi summa totius salutis z
perfectionis cōsistat. Petimus enim
ibi sanctificari nomen dei in nobis. z
aduenire regnū celozū: qd̄ primo esse
querēdum saluator docuit: vt habet
Matth. vi. Item consilium est vt illa
oratio nō premittatur q̄ disponit ho
minē z aptum reddit. humiliando ad
effectū orōnis cōsequendū. h̄mōi autē
est orō dñica: in q̄ petim⁹ dimitte nos
bis debita nostra et a malo liberari.
quibus nondum expeditis orationis
effectus frustraretur: nisi enim nobis
prius debita dimitterentur: z a malo
culpe liberaremur: nullatenus aliqd̄
impetraremus. cum dicitur Joā. ix.
Deus peccatores nō exaudit: et psal.
Peccatori dicit deus. Quare tu enar
ras iusticias meas: et assumis testa
mentū meum per os tuum. Adiungit
tur etiā. Ave maria: in principio ho
rarū. qz dignū est vt illā salutem⁹ in
principio n̄ri operis: per quam salus
n̄ra exordiu sumpsit. Dicit em̄ Ber.
quia de⁹ nihil nos vult habere salu
tis quod per manus marie non tran
siret. Aliqui vero incipiunt horas
per illum versiculum. Sancti spiri
tus assit nobis gratia. sed non est vis.
Ego incipio per Ave maria: ista ra
tione: quia nec gratiaz spir̄tus sancti

me posse obtinere puto sine marie suffragio: ideoq; ad eam primo recurro. qz impetrare nisi p eaz meli⁹ no dubito.

Cautele in dicendis horis canonicis seruande.

Sequuntur cautele circa horas canonicas obseruade. Et primo septē impedimēta qb⁹ frustra⁹ effect⁹ oronū. De quib⁹ habet in cle. grauī. de cele. mis. Caueat ergo quilibet ne legas trāscurrēdo siue sincopādo: sic aliq⁹ faciūt dicentes. Dixit dñs a dextris meis: aut extranea aut pphana colloq; intermiscēdo: qz dicit Franciscus verteley. Frivola qui pfert dum sacra p̄sbyter aufert: Lectio sacra dei nō deputatur ei. Tarde ad chorū veniēdo: añ finē officij sine causa exēdo: aues in horis portādo: seu venaticos canes: sine tonsura vel veste cōpetēti horis interessendo. Et hoc est cōtra cāpanatores. crispatos. comatos. manicatos. ministrātes celebrātibus presbyteris qui grauiter peccāt. vt p3 vbi supra. Scdo caueat horas canonicas cantās ne lasciuosz dissolutos cantus ibi personet: sicut quidē theatrales. i. seculariū chorearum cantilenas cōfictis modulationib⁹ spūaliū cōsonātiāz discantizāt. Cōtra quos est apostolus ad Eph. v. dicens. Cantantes z psallentes in cordibus vris. dño: vbi dicit Hieronymus. z ponit. xciij. dist. c. cātantes: vbi dicit. Audiāt hec adolescētuli. audiāt hī quibus in ecclesia est psallēdi officium deo: non voce: sed corde cātandū. nec in tragediarū modū: guttur z fauces modicissime leniēde sunt: vt in ecclesia theatrales moduli audiantur: z cantica. z Grego. dat huius rationē dicēs. xciij. di. ca. in sancta: vbi dicitur. Plerūq; sit in sacro ministerio dū blanda vox

queritur congrua vita negligatur. Et cantor minister deum moribus stimulet cū populū vocibus delectat. Hoc etiā phibetur de cele. mis. in cle. j. vbi a cantilenis prohibet abstinere. pro quo facit. xxvliij. dist. presbyterū. et de cōse. dist. v. nō oportet. z. xxviij. di. c. ij. hodie prouisum est hoc optime. per Joan. xxij. in extrauagāti que incipit. Dicta sanctorū patrū decreuit auctoritas: in qua reprobat cantū cantilenarum in triplis z mutetis vulgarib⁹ infra solētia missarū z horarū canonicarum: z precepit tales suspendi ab officio per octo dies. permittit tñ diebus celebrib⁹ z festiuis in missa et in diuinis officiis aliquas fieri consolationes: videlicet cōsonātiās que melodīa faciūt infra octauā quarte z quarte et hmoi sup ecclesiasticū officiū z cātū simplicē: ita tñ qz ipsi⁹ integritas illibata pmaneat: hec ibi. Tertio caueat ne incōgrue verba tam in horis qz in alijs diuinis officiis siue cantādo: siue dicēdo submisse proferat: hec enim multū scādalizāt audientes. Et licet hoc omnib⁹ clericis generaliter sit cauēdum: tñ ab ipsis canonicis et prelatīs ecclesiarū cathedraliū maxime est vitandū. Tales arguit Cassio. super illud psal. xlvj. Psallite sapienter. rdicēs. Nemo sapiēter facit quod non intelligit. Signū aut non intelligentie est incongruitas. vnde credit Stephanus scribens super cle. ne in agro. de statu monachorū. qz ignorātia grāmāticē q maxime in incōgruitate cōsistit repellit quē a canonicatis ecclesie cathedralis. ar. xxliij. dist. qñ. de eta. et qua. c. fi. de cōsan. z affi. z. c. d rescri. c. statutū. li. vj. z. c. j. z. ca. fi. si corpore. li. vj. vbi pbatur p ar. Quarto caueat clericus orans ne in horis resumet vnū z idez verbū pluries: qz

De sententia

dicitur Eccl. vii. Ne iteres verbuz in orone tua. Contra quod faciunt quidam dicentes pater noster pater noster quies series aut septies. Et non dico septies tantum: sed etiam septuagesies septies. que iteratio procedit ex inaduertentia: ex indevotione ac mentis distractione: quia dum alia cogitant in vno verbo linguam tam diu figunt donec cogitationes praesibunt. Et hi potius irritant deum quam orant. Nam dicit Seneca. Perturbat mentem auditoris quod sepe dicitur vna. scilicet et eadem voce immo quodammodo in hoc deo blasphematur dum per hoc videtur semel dictum non audire vel intelligere. nisi sepius et resumatur: cum tamen dicatur. Scit enim pater vester celestis quibus indigetis. Matth. vi. Videat quilibet tam clericus quam laicus ut in orone stet vel sedeat quietus: aut flectat devotus manus laudando: pectus tundendo: suspirando. et sursum inspiciendo. Isti enim sunt modi orandi in scripturis sanctis approbati. Nam dicitur in psalms. Stantes erant pedes nostri. et Matth. xi. Cum stabitis ad orandum dimittite. Sic Martha stetit et ait ad Christum. Domine non est tibi cura etc. Luce. x. sic leprosus genu flexit: et impetrauit curationem. Marci. i. Hydropicus stans ante Christum obtinuit sanitatem. Luce. xiiii. De sedendo Matth. xxvi. dicitur ubi Christus dixit apostolis. Sedete hic. orate ne intretis in tentationem. Idem Marci. xiiii. de quiete dicitur. Matth. Cum oraveris intra cubiculum tuum et clauso ostio ora. Cubiculum autem est locus quietis et locus pacis. De flexura dicitur de leproso: proci dens adoravit. Luce. v. quod utique flecteret est necessarium: sicut Paulus de se dicit. Flecto genua mea ad deum pro vobis Eph. iiii. Et idem de sancto Stephano: qui positus genibus orabat. Actu. vii. De elevatione manuum habetur Exo. xvii. ubi moyses elevatis

manibus oravit. et David. Elevatione manuum mearum sacrificium vesperinum. ps. cxi. De tunctione pectoris habetur Lu. xviii. ubi publicanus percutiens pectus orabat. De suspiratione. Joa. xi. ubi Christus infremuit spiritu et turbavit seipsum volens Lazarum suscitare. De sursum inspiciendo dicitur. Joan. xi. ubi Christus suspirans in celum dixit: quia gratias tibi ago quoniam exaudisti me.

De excommunicatione.

Si quis ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus et publicanus. Matt. xviii. et xxiii. q. i. omnibus. Quoniam ut ait doctor subtilis in. iiii. sen. dist. xix. q. i. ar. v. In ecclesia est duplex forum. unum secretissimum in quo idem est accusator et reus: et ad istud pertinet claves ecclesie. Aliud est forum publicum in quo habet ecclesia auctoritatem corrigendi publica debita. et talis auctoritas cognoscendi causa et sententiandi publice quodammodo potestatem dicitur clavis. Prima dicitur clavis ordinis. Secunda clavis iurisdictionis: ad quam quidem clavem iurisdictionis pertinere videtur dictum nostri saluatoris supra premissum. si quis ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus. id est excommunicatus et gentilis: et publicanus. scilicet ut publicus peccator vitetur. Per ecclesiam autem intelligitur prelatus ecclesie: ut exponit Beda et Hilarius: cuius scilicet prelati lata est sententia: sicut statim ibidem dicit saluator. Amen dico vobis quodcumque ligaveritis super terram erit ligatum et in celis. Item Hilarius talis sententia iudicio divino approbatur. Conformiter autem istam iurisdictionem tam Christus quam apostoli exercuerunt. Nam dominus mulierem deprehensam in adulterio per sententiam absoluit dicens. Nemo te condemnavit mulier: que ait. nemo

si quis ecclesiam non audierit, florentinus. 2. p. ff. q. c. 6. d. ita exponit, etiam id est prelati herte non obedi erit set p. finax fuerit sibi sicut ethnicus & publicanus id est excommunicatus. & carfuians inquis sermonibus 2. p. c. 8. dicit tanquam ethnicum & publicanum id est separare a communione fidelium per excommunicationem & censuram ecclesie. ff. c. nemo contra f. 11. q. 3.

excomunicatio

Dñe: z ipse subluxit: nec ego te condēna-
bo. Joā. viij. Sicut aut tunc absoluit
eam: ita potuisset condēnare eam. De
Petro quoq; legit q publice ananiā
z saphirā ad mortē sententiavit. vt dicitur
Actu. v. De paulo etiā legit q Corinthiū
fornicantē publice excomunicavit. vt
dicitur. i. Cor. v. Itē ad Titimo. i.
Hymneū z Alexadrū tradidit satha-
ne pp̄ blasphemiam. Itē etiā phibet
excomunicare notorius pctōrib⁹. i. Cor. v.
z. ij. The. iij. z. ij. Titimo. iij. facti vitare
Alexandrū erariū. Itē ad Titū.
iij. hereticū post alterā monitionē fa-
cit vitare. Idem q; ad Gal. i. scribēs
ait. Si angel⁹ vobis de celo aliud euā-
gelizauerit preter qd euangelizauimus
vobis anathema sit: sic ergo ana-
thema tenet cōtra angelū z cōtra ho-
minē. Deniq; Joā. Corinthū hereti-
cū publice excomunicavit: z vitare prece-
pit que oīa arguūt hereticorū moder-
norū veritas q ecclesie detrahētes
dicūt eam nō habere auctoritatē ex-
comunicandi. suspendēdi. et interdiciēdi: z
per p̄s dogmatizāt nō esse curādas
ecclesiasticas censuras: cū tamē dicat
Chryso. xi. q. iij. c. nemo contēnat. vbi
dicitur. Nemo contēnat vincula eccle-
sie: nō em̄ est homo q ligat: sed xps q
hanc potestātē dedit: z dñs fecit ho-
mines esse tantū honoris. Circa igit
prosecutionē huius materie breuiter
de tribus principalib⁹ est cōsideran-
dū: p̄mo quidē de excomunicatio: sc̄do
de suspensione: tertio z ultimo de in-
terdicto. Est autē excomunicatio a quali-
bet licita cōtione z legitimo actu sepa-
ratio. xi. q. iij. euidenter. Alibi em̄ voca-
tur eterne mortis dānatio. xi. q. iij. ne-
mo ep̄scoporū. Alibi enim dicitur anime
z corporis detrimētū. ij. q. j. de mani-
festa. Itē desicit de ecclia z tradit dia-
bolo. xi. q. iij. audi. Et breuiter excom-

catio que dicitur alio noīe anathema
nō est nisi a deo separatio. xxiij. q. iij.
Certū est: z hoc est magna pena. Itē
q̄ quis excomunicatur statim membrū dei
esse desinit: z incipit esse membrū dia-
boli. xi. q. iij. excellentissimus. Morq;
vt ab ecclesia repellit rapido ore de-
monū deuoratur. xi. q. iij. absit. Sunt
autē due species excomunicationis: vna q
separat a sacramētis ecclesie z a par-
ticipatione fidelīū z ab ingressu eccle-
sie. Et hec dicitur maior seu anathe-
ma. Alia est que separat solū a sacra-
mētis: vt est quodlibet peccatū mor-
tale. Et hec dicitur minor: de vtraq;
dicitur. iij. q. iij. engeltrudā. A p̄ma
nō absoluūt simplices sacerdotes: s; a
sc̄da in casibus tātum ipsis permis-
sis a iure. Unde sciēdum q quattuor
sunt genera excomunicatoz. vt colligitur.
xi. q. iij. ad mensam. Primo quando
quis peccat: z deus recedit ab eo. Se-
cūdo q̄ quis de consilio sacerdotis
abstinet ab eucharistia. Tertio quā-
do quis est excomunicat⁹ minori excomunica-
tione. vt quia cōmunicauit excomunicato
in locutione vel cōmissit sacrilegium
vel est symoniacus. Quarto q̄ quis
excomunicatus excomunicatione maiorē: z tūc
proprie dicitur excomunicatus: z etiā
vitandus: s̄m Joānem de deo: qui ita
notauit in p̄dicto canone. ad mensam:
et Archid. ibidem post eū. Circa istā
materiam est vidēdum de quattuor.
Primo qui sint casus in quibus quis
ipso facto incidit in sententia excomunica-
tionis a iure. Sc̄do quis sit effectus
excomunicationis. Tertio in quibus casi-
bus participans excomunicatis inci-
dit in eandē sententiā excomunicationis: z
in quib⁹ permittit quis participare
licite excomunicato. Quarto de forma fe-
rēdi sententiā excomunicationis z im-
pendēdi absolutiois. De primo sciē-

persta a xpo accepta potestatem excomunicandi. ff. c. si quis
de sum. l. is. gl. 3. dicit q excomunicatio maior est a quali-
bet licita comunione. s. legi timo actu separatio. q̄ cada m ex-
comunicatio fuit ex equo ligui. ff. s. euidenter. 11. q. 3. ex
excomunicatio est iuris diuini. victo ria in summa in se altitud de cla-
uibus. s. 3. & idem de excomunicatioe s. 2. angelus in summa verbo clauis
s. 2. a xpo eodē i. s. 1. ex amem ordinē. i. s. que clauis potest. pagin a

19 In psonis ecclesiasticis vel ecclesijs p
 se vel per aliū suo noie vel alieno pro
 personis vel rebus quas nō causa ne
 gociationis deferūt vel deferri faciūt
 seu trās mittūt exigūt aliqđ pedagū.
 20 De censibus. qđq. li. vi. Decim^o non^o
 de his qđ ipediūt iudiciū delegati vel
 cuiuscūq; iudicis ecclesiastici. de im-
 21 munitate eccliaz. qm. Vigessimus de
 his qui iubēt subditis suis ne psonis
 ecclesiasticis vendāt aliqđ bladū vel
 similia. de imu. eccl. ca. fi. li. vi. Uige-
 simus primus de religiosis qđ habitū
 sue religionis dimittūt. vel qui acce-
 dūt ad studium sine licētia sui prelati
 vel cōuentus: vel qui corā talib⁹ legit
 sciēter qui dimiserūt habitū. ne cleri-
 ci v^l monachi &c. nec periculoso li. v.
 Et sicut recitat Joā. an. i nouella sup
 regula. lib. vi. referens. Guil. de lata
 petri disputasse de monacho qđ bene
 defert habitū monachalē s; opertū
 habitū clericali qđ sit apostata. Quod
 hodie videtur approbatum de vita &
 hone. cle. qm i pncipio i cle. i. h. a reli-
 giosis. que oia vera sunt fm. Joan.
 an. qm monachus instā causam trās-
 22 formationis nō allegat. Vigessimus
 secūdus qui hereticos seu fautores.
 credētes. receptatores. v^l defēsores
 eorū scienter tradiderint ecclesiastice
 sepulture. de here. quicūq; li. vi. Nec
 tales debēt absolui nisi prius talem
 sepultū pprijs manib⁹ extumulent.
 Idē de illis laicis qui publice vel pri-
 uatim de fide catholica disputant: vt
 dicit ibidē. Dicit tñ Joā. an. qđ in istis
 23 casibus est canō ferēde & nō late sen-
 tētie: & hoc est tenēdū. Vigessimus ter-
 tius: quicūq; rector secularis vel qui-
 cūq; officialis ei⁹ cognosceret d̄ crimi-
 ne heresis aut captiuos liberaret vel
 24 diocesanoꝝ inquisitoꝝ officiiū impe-
 dīret. de heresi. inq̄si. li. vi. Vigessim^o

quartus qui per assissimos vel assas-
 mos aliquem christianū interfecerit.
 Dicuntur autē assissimiv^l assasim^o qđ
 dā infideles qui ex quibusdam falsis
 opintonib⁹ quib⁹ fuerūt enutriti faci-
 le mittebātur ad occidendū quēcūq;
 christianū: nō curātes nisi ob hoc ipsi
 occidendi essent. de homicidio pro hu-
 man. li. vi. Vigessim^o quintus de cle-
 ricis qui manifestis vsurarijs ad fe-
 nus exercēdū domos locant. vel alijs
 titulis cōcedūt. de vsuris. vsurarū. li.
 25 vi. Vigessimus sextus de his qui cōce-
 dūt represalias cōtra psonas ecclesia-
 sticas specialiter siue generalr: vt de
 iniurijs & dāno dato: & si pignora-
 nes li. vi. Dicuntur autē represalie qđ
 vn^o oriundus de vna terra spoliatur
 ab alio de alia terra oriūdo. ita vide-
 licet si debtrū nō soluitur ei tūc datur
 potestas ipsi spoliato qđ satisficiat si-
 bi contra quēlibet de terra illa vñ est
 ille debitor vel spoliator. Vigessimus
 27 septim^o si dñs vel rector tēporalis nō
 fecerit ea obseruare qđ statuūtur con-
 tra insecutores cardinaliū seu alicui⁹
 de familia eorū vel pape. de. pe. de pe-
 nis felcicis. li. vi. Vigessimus octauus
 28 quicūq; dat licētiā occidēdi seu acci-
 piēdi vel alias impersonis vel bonis
 suis vel suorū grauādi eos qui contra
 reges barones nobiles vel quoscūq;
 tulit excōicationis suspēsiōnis vel in-
 terdicti sentētiās. siue istos quorum
 occasione sunt prolate vel eos qđ eos
 obseruāt: aut eos qui taliter excōica-
 tis cōicare volūt nisi licētiā ipsam re-
 integrātr reuocēt: & si qua sunt abla-
 ta restituāt siue pro illis satisficiant.
 Et similiter qui dicta licētia v^l fue-
 rint vel etiā sine licētia suo motu hoc
 fecerint excōicationē icurrūt. In qua
 si permāserint per duos menses non
 nisi p papā absoluūtur. de sen. excōi.

De sententia

- 29 quicumque lib. vi. Trigesimus nonus qui quis ab excommunicatione fuit absolutus in mortis articulo vel alio impedimento si cessante articulo vel alio impedimento non presentet se quanto citius poterit illi a quo absolutus debuerat reincidit ipso facto in eandem sententiam. de sen. excō. eos li. vi. Trigesimus qui aliqui absoluuntur a sede apostolica: quod se presentent ordinariis vel a legatis et iniungitur eis alijs suscepturis penitentiam et passis iniuriam seu eis quibus obligati sunt satisfaciunt si hoc non faciunt cum primo poterint reincidunt in eandem sententiam: ut in dicto ca. eos q. li. vi. Trigesimus primus de his qui in cimiterio sepeliunt corpora tempore interdicti: vel usurarios manifestos scilicet sepeliunt a qua excommunicatione non debent absolvi: nisi prius ad arbitrium diocesani satisfecerint quibus premissa fuit iniuria irrogata. de sepulturis. eos. in cle. Trigesimus secundus de religiosis qui decimas ecclesie debitas sibi appropriant vel usurpant: siue qui non permittunt solui ecclesijs decimas quibus tenentur iuxta tenorem clemencie. de decimis religiosi. Trigesimus tertius de monachis siue canonicis regularibus qui non habent administrationem: et offerunt se ad curias principum sine licentia prelatorum ut damnum aliquid inferant prelati suis aut monasterio. ut de statu mo. in agro. in cle. Trigesimus quartus de monachis qui intra septa monasterij arma tenent et c. ut in dicto. c. ne in agro. Trigesimus quintus de his qui impediunt visitatores monachorum vel canonicorum: nisi monachi destiterint. ut de statu monachorum accidentes in cle. Trigesimus sextus de quibusdam mulieribus que dicuntur beguine: similiter et religiosi que eas in tali statu fouent: de religiosis domibus. cum de quibusdam.
- in cle. Trigesimus septimus de illis qui scienter contrahunt matrimonium in gradu consanguinitatis vel affinitatis prohibitis: vel cum monialibus: vel contrahentes qui sunt religiosi vel moniales: siue etiam clerici in sacris. ut de consan. et af. eos. in cle. Trigesimus octavus de inquisitoribus hereticorum qui pretextu inquisitionis officij quibusvis modis illicitis pecuniam extorquent: vel etiam bona ecclesiarum ob delictum clericorum applicat fisco. de hereticis. volentes. in cle. Trigesimus nonus potestas capitanei: rectores: consules: et iudices: consiliiarij: et alij officiales qui statuta scribunt: faciunt et dicunt per quod quis compellitur soluere usuras: vel solutas non repetere et qui pro ea iudicant: et qui habent super hoc potestatem: nisi statuta ipsa deleuerit sunt excommunicati. ut de usuris. ex graui. in clem. Quadragesimus de religiosis medicantibus qui domos ad habitandum de nouo recipiunt vel receptas mutant seu alienant. de excess. plac. ca. vno li. vi. et de penis. c. cupientes. in cle. Quadragesimus primus de religiosis qui dicunt aliqua verba quibus retrahunt auditores a solutione decimarum: ut in dicto ca. cupientes. Quadragesimus secundus qui confitentibus sibi non faciunt conscientiam de decimis soluendis qui suspensi sunt a predicationis officio donec si commode possunt faciunt eis conscientiam. Et si interim predicent excommunicati sunt: ut habet ibidem. Quadragesimus tertius de religiosis quibuscumque qui non seruant interdictum quod seruat in ecclesia de sen. excō. c. j. in cle. Quadragesimus quartus de fratribus minoribus qui tempore interdicti recipiunt ad officia diuina fratres vel sorores de tertio ordine qui continentur dicuntur de sen. ex. cum ex eo. Quadragesimus quintus opponens seu impugnans litteras pape nouiter

46 electletia ante coronatione sua excoi-
 cat^o e p extrauagatē. xj. bñdicti. q̄ incl
 pit. qz nōnulli. Quadragesim^o sextus
 vberas clericū diabolo istigāte puta
 ex ira: aut aīo vidicādī v̄l vlciscēdī se ī
 eo ip̄o facto ē excōicat^o. xvij. q. iij. si
 quis suadēte diabolo. z. de sen. ex. cuz
 illoz. Et notatur de instigāte diabo-
 lo: z ex ira. sec^o si iocose aliq̄s clericū ī
 ludo honesto offenderet nō aīo iracū
 do: nec ex malo pposito nō incidit ī
 excōicationē. de sen. ex. cū voluntate.
 Dicitur etiā aīo vlciscēdī se ī eo: qz sec^o
 si de mādato supioz quis capiat cleri-
 cū īncorrigibilē: vt ad iudiciū eū ptra-
 hat: talis em̄ nullā sentētiā īncurrīt.
 vt de sen. ex. vt fame. Nam tales pnt
 etiā ab ecclesia extrahi etiā violēter.
 vt dicit glosa ibidē. Super hec dicta
 pnt excusari magistri plati cōsangu-
 nel: z alij ī iure expressi quib^o pmit-
 titur correctio clericoz: qui si etiā aīo
 iracūdo clericū vberāt: z de correctio-
 ne actu non cogitant excusantur fm̄
 hosti. Hō em̄ possunt dicti ex ira cor-
 rigere clericos cū dolus non assit: z p
 cōsequēs nec violētia. sufficit enim qz
 correctionē habeāt ī habitu. Qua-
 dragesimus septimus de istis laicis
 qui collectas talias z onera imponūt
 ecclesiasticis psonis ab ip̄is suoz puē-
 tuū v̄l bonoz dimidiā dēimā seu vige-
 simā extorquētes: d̄ ī mu. ec. clercici. li.
 48 vi. Quadragesim^o octau^o de platis z
 de illis psonis q̄ hmōi laicis eleemosy-
 nas v̄l collectas quas cūqz psoluūt: vt
 habeēt ibidē. Hodie vero solū locū hz
 ī exigētibus laicis q̄ solī īncidunt ī
 excōicationē nō tñ hz locum ī soluē-
 tibus vel recipiētib^o a spōte soluētī-
 bus: vt de ī mu. ec. qm̄ ī cle. Quadra-
 gesim^o nonus percutiens aliquē qui
 nouster est religonē īgressus: lz nō-
 dū sit professus incidit ī excōicatio-

nem. de sen. excōica. religiosa. lib. vi.
 Quinquagesim^o de illo qui lz nō mā-
 dauit percutere clericū aliq̄s tñ noie
 suo: puta familiaris ei^o vel cōsangu-
 neus percussit clericū z ille ratum ha-
 buit postea: excōicationē īncurrīt ip̄o
 facto. de sen. ex. cuz quis. li. vi. Alios
 casus quere supra īn. c. de sacramēto
 penitētie. Et qz dictū ē īn. xlvj. casu qz
 nō oīs percutiēs clericū incidit ī ca-
 nonē late sentētie. Ideo videndū est
 breuiter qz quattuordecim sūt casus
 ī quib^o percutiens clericū non inci-
 dit ī excōicationē. Primo qñ quis
 ignorabat an clericus esset: puta quia
 comam nutrebat. de sen. ex. si vero.
 Secdo si nō defert habitū vel tonsurā
 nec aliquid de clericatu ostēdit: si ter-
 tio ammonit^o nō se corrigat. d̄ sen. ex.
 ca. cōtingit. z. c. ī audiētia. Tertio ī
 clerico qui cōtēptu habitu fert arma:
 z tertio munitus nō corrigīt. vt ī pre-
 dicto. c. ī audiētia. Et etiā si nō moni-
 tus sit z se īmiscet tyrānidī. de sen.
 ex. cū non ab hoīe. Quarto ī clerico
 exercēte negocia secularia: vt īn. c. sa-
 cerdotibus ne clerici vel monachi: et
 pri^o req̄ritur monitio: vt ī. c. ī audiē-
 tia. de vita z hone. cle. ca. fi. Quinto ī
 clerico coniugato si nō fert habitum
 clericalē. de cleri. coniuga. li. vi. Sex-
 to ī clericis buffonib^o marcellarijs:
 goliardis: qui si per annū exercuerint
 artem suā: vel si minori tēpore admo-
 niti nō destiterint. de vi. z hone. cle. li.
 49 vi. ca. fi. Septim^o ī illis q̄ nō ex ira:
 sed iocose se pcutiūt: vt de sen. ex. c. j.
 debet tñ attēdī qualitas ioci: z ratio
 fallēdī. de presum. c. Octau^o ī magi-
 stro qui tñ hoc facit leniter causa di-
 scipline. de sen. ex. cum volūtate. c. fi.
 Nonus est ī eo qui vim vi ex īcōti-
 nētī repellit tēperate. de sen. ex. si ho.
 Decimus quado quis cūyrore īnue-

De effectu

11
nlt clericū turpiter agere: vel cū ma-
tre vel sorore vel filia. vt in dicto. c. si
vero. et. c. nec ille. Undecim^o si fiat de
prelato aut mādato ipsius causa cor-
rectionis: vt in dicto. c. cū volūtate. z.
ca. ex tenore. Et si nō fiat causa corre-
ctionis tā verberās q̄ p̄cipiēs incur-
rūt excōicationē. de sen. ex. vniuersita-
tis. Quod si causa subest pōt clericus
capere z i carcerare etiā p laicū. d. sen.
excō. si laicus. li. vj. Sed percussio nō
debet fieri p laicū alioquin ambo in-
currūt excōicationē. vt in dicto. c. vni-
uersitatis. nisi cleric^o esset adeo idest
in tantū incorrigibilis q̄ aliter capi z
corrigi non potest de. sen. ex. vt facit.

12
Duodecimus in turbate diuina offi-
cia quē presbyter vel ali^o ad quē spe-
ctat pōt eijcere de ecclesia: de sen. ex.
venies. Similiter cū quis rōne officij
qđ in ecclesia obtinet pcutit clericus
aut etiā cū seniore causa deuotionis
hoc facit: aut dñs z pater siue propin-
quus familiariter corrigit. Hec omnia
intellige cū sint in minorib^o ordinib^o
cōstituti: vt i dicto. c. cū volūtate. Tre-
decim^o: si clericus sit depositus siue
degradatus. vt de iudicijs. cū ab ho-
mine. z de penis. Degradatio. in fi. lib.
vj. z hoc intellige si talis clericus de-
positus est incorrigibilis z noluit vi-
uere sub regula clericali: vt notatur i
c. cū cōtingit. j. de sen. ex. z nouellator
sup regula delictum. li. vj. et Joā. an.
xviij. q. iij. si q̄s deinceps. z. xxiiij. q. v.
excōicator. Aliter aut si ē corrigibilis
nō licet eū percutere: licet esset excōi-
catus: vt in iurib^o predictis. Et ratio
qz adhuc licet excōicatus sit dūmodo
sit corrigibilis et nō dum degradat^o:
retinet priuilegiū canonis. si quis sua-
dente. qđ est concessum in fauorē ordi-
nis z nō personarū. vt in dicto. c. con-
tingit. Clerū tamen Inno. v. credit q̄

verberās hereticū clericū nō incidit
canonē. z hoc ipse notauit. de sen. ex.
si ho. qđ tñ itelligendū ē de heretico
deposito per sententiā. Qđ etiā sen-
tit Goffre. Glincen. z Ber. dicit tamē
Archid. xvij. q. iij. si quis deinceps.
q̄ laicus iudex pōt expellere percute-
re capere z occidere clericus si omnia
no est incorrigibilis: z aliter corrigi nō
pōt: recepta tñ licētia ab ecclia: alias
nō licet. xvij. q. j. si quis. xxiiij. q. v. vbi
de liguribus. c. circūcelliones. Quar-
tus decim^o: qñ cleric^o transfert se ad
actū prorsus ordini contrariū: vt pu-
ta erat in minorib^o z factus est miles
vel bigamus. lxxiiij. dist. quisquis.

De effectu excōicationis.

14
E scdo: scz de effectu
excōicationis: Scie-
dū est: q̄ excōicatus
maiori excōicatione
nō pōt eligere neqz
eligī: neqz beneficiū
ecclesiasticū acq̄rere:
nec d̄ bñficijs suis aliqd p̄cipere. vt de
appellationibus. pastoralis. in fi. Et
hoc qñ est in mora petēde absolutio-
nis. de cōcessione p̄bendarū. qz diuer-
sitate. Item nemo debet sibi partici-
pare loquēdo: orando: salutādo: bibē-
do: comedendo. xi. q. iij. sicut apostolus.
Itē nō pōt constitui procurator: neqz
procuratorē p̄stituere ad agendū nec
ferre aliquā sententiā. Item si impe-
trat aliud rescriptū preterq̄ sup arti-
culo excōicationis non valet. de re-
scrip. ipso iure. li. vj. Itē si confert ali-
ter quod sacramentū euz solēnitater:
aut se ingerat diuinis: irregularis est:
vt de cle. ex ministrante. c. apostolice.
Nec potest per eum dispēsare nisi per
papam de senten. z re. iud. cū eternis.
lib. vj. Item excōicatus est suspensus

tā ex officio q̄ ex beneficio. vt in glo. vlti. cap. cū bone. de eta. z quali. xi. q. xlii. rursus. vbi dicit Archidia. q̄ etiā sol^o lapsus anni absq̄ sentētia cano- nis a bñficijs sufficit. Et vlt^o nō au- diatur sup beneficijs. z ita videt loqui istud ca. rursus. fm Inno. qui hoc no- tat i dicto. c. cū bone. Omnib^o em be- neficijs tam habitis ante excōicatio- nē q̄ postea acq̄sitis debet spoliari p sentētia. Si per annū in excōicatione vel interdicto permāserit z post talez sentētia latā post annū sup amissionē beneficiorū nō audiatur vlt^o super eis vt dicit. ca. rursus. Que aut dicū- tur in excōicatione eadē intellige in suspēsiōne. ar. p̄ dicti. ca. cū bone. vbi sic notat Inno. Et etiā intellige de illo qui excōicatur pro ptumacia. z q̄ citatus sup crimine nō cōparuit. La- tis em habetur pro cōuicto vel pro cō- fesso. Et priuat beneficijs post annū et vt hereticus cōdēnat. vt de hereti- cis. Cum cōtumacia. li. vi. Itē effect^o excōicationis est qd̄ lz fit iniusta ex or- dine vel causa: tñ ligat. xi. q. lii. c. j. z d̄ offi. lega. cū cōtingat. de sen. excō. cūz per tuas. z. ca. secrete. vbi de ho. Sz dices nōne iudiciū ecclesie debet se cōformare iudicio dei. xi. q. lii. tūc ve- ra. li. q. j. de^o ops. d̄ sen. excō. a nob. sz deus nullū ligat iniuste. de pe. di. lii. si ex bone ergo ecclesia nullū d̄z liga- re iniuste. Itē deficiente causa ppter quā aliqd̄ d̄z fieri iuste d̄ficat z effect^o. lxx. di. his hoibus. de biga. debitū. de appet. cū cessate. sz cā excōicatiōis d̄z esse pctm̄ mortale. xi. q. lii. nemo epi- scopozū. hoc aut cessat i excōicatione iniusta: ergo nō debet ligare. Dicēdū est ad hoc q̄ licet nullus debet excōi- cari iniuste: tñ si excōicetur tenet ex- cōicatio apud ecclesiam militantem: licet non apud deum: z hoc fit ideo vt

ecclesiastica censura eos plus timea- tur. z vt homo crescat p obediētie me- ritū iniuste sentētie parens. Cū dicit glo. xi. q. lii. Nihil q̄ licet iniusta sen- tētia sit timēda et tenēda quātum ad militātis ecclesie iusticiā. nec mirū q̄ apd̄ deū nō tenet q̄ nō fallit: sz apud ecclesiā tenet q̄ fallitur z que fallit de- sent. excō. a nobis Non est tñ intentio ecclie aliquē iniuste excōicare: immo punit acriter iniuste excōicantes. vt ptz. vi. q. lii. illud. de sen. ex. cū medic- nalis. li. vi. Quādo ergo dicitur q̄ ex- cōicatio est eterne mortis dānatio: in- tellige si contēnitur: alias nō. Et ita solus cōtemptus inducit dānationē. xxlii. q. lii. notandum. et habetur in glo. nemo episcopozum. xi. q. lii.

De participatione cū ex- communicatis.

Quonsequēter de tertio. s. de parti- cipatione cū excōicatis: est scien- dū q̄ qdā participatio est illicita. s. cū quis participat excōicato in crimine propter qd̄ excōicatus est. s. dando ei consiliū auxiliū vel fauorē: z talis in- currit eandē sententiā. de sen. excō. si cōcubine. zc. nuper. Secūdo qñ partici- pat in crimine mortali: sed non in illo propter qd̄ excōicatus est: z talis morta- liter peccat: sed nō incurrit eandē sen- tentiā excōicationis. Tertio qñ parti- cipat ei in diuinis. s. recipiendo eū ad diuina officia vel ad sacramēta vel ad sepulturā. z licet talis nō sit irregula- ris prima vice: tñ propinquus est irre- gularitati: z si celebrauerit in tali pec- cato erit irregularis. de sen. excō. is q̄ li. vi. Quarto quādo quis participat nō in crimine: sz in loquēdo: orando: vel bibendo secū. z de tali participā- te dicit Tho. probabiliter posse dici q̄ nō peccat mortaliter nisi ex p̄ceptu

De sententia

vel cōtra phibitionē superioris. Cū regula est q̄ participās pertinaciter excōicatis peccat mortaliter. z potest excōicari maiori excōicatione. Nō sic aut est de participāte quadā leuitate in verbo vel i cibo aut potu zc. cū valde graue esset q̄ quis p vno leui vbo incidere excōicationem vel mortale peccatū. Per hoc pot solui illud dubiū quod cōter inter dentes multoz voluitur. vtrū. s. participās excōicato vt iam dictū est peccat mortaliter: et an sententiā incurrit Hostien. videtur tenere q̄ tūc peccat mortaliter qū hoc facit pertinaciter in contēptū: et cōtra phibitionē superioris specialr vel generaliter factā. Mā in hoc casu est excōmunicādus participans alij fm ipsum vt de cle. excōi. mini. si celebrat. in fine. z de sen. excō. statuimus. in fi. z eo. ti. cōstitutionē. li. vi. Ex qb̄ infert hoc salubre documentum z salutare consiliū: q̄ quo ante ammonitionē factā participās excōicari non potest vt dicit Archid. vbi supra. restat qd̄ venialiter peccat. Ex quo aut post ammonitionē factā z spretā excōmunicari potest planū est q̄ tunc peccat mortaliter. naz etiā excōicationis sententia nō est ferēda nisi pro mortali peccato. Si ergo fm Archid. pertinacia est causa p qua sola fertur hec sententia. sic intelligit Hostiē. ca. sacris. qd̄ v̄l metus ve causa zc. Et ex his patet: q̄ si quis excōicatus est p cōtumacia v̄l alio crimine vel vt satis faciat. z ex p̄cessu nō ē phibitio ḡnālis v̄l specialis p̄ticipātib̄ facta: p̄ticipās cū tali i locutiōe: cōmestioe. zc. nō peccat mortaliter sed venialiter. Ratio qz nō facit contra phibitionem superioris cum adhuc non sit phibitū. Ideo dicendum est fm Archid. vbi sup̄. si quis cōmunicat excōicato

contra phibitionem canonum peccat venialiter: ni forte nimis frequenter vel in contēptum canonum. qz tūc esset mortale. sic potest intelligi. xi. q. iij. excellētissimus. z. xxv. di. ca. alias. Sed contra phibitionem hoīs mortaliter peccat. Unde consuevit dici q̄ miti⁹ agitur cū lege q̄ cum ministro legis. ff. de. arbi. l. celsus. Item notauit Hostiē. in. c. q̄ i dubijs. de sen. ex. z de hoc teneas. Nec aduertas illum monachū Raymū. cum lata cappa z stricta p̄sciētia qui in sūma sua dicit: q̄ si aliq̄s cōicat excōicato in casu nō cōcesso sciēter: si nouit ius: v̄l si ē clericus semper peccat mortaliter: quem secut⁹ est Inno. quartus: vt ipse notauit de dolo z cōtu. veritat. in glo. vlt. iuxta fi. z in. ca. sacris. qd̄ met⁹ causa: applicando textualia prout potuit p sua opinione faciēda. Cōtra q̄sestho die tota schola iuristarū z theologoz: qui sequētes beatū Tho. in. iij. sententiarum. dicunt pro conclusione q̄ quanuis quis sciēter excōicato cōmunicet nō peccat mortaliter: nisi in tribus casibus: scz quando cōicat in crimine v̄l in contēptum superioris: aut in contēptum clauū: vel si cōicat in diuinis: qd̄ teneas fm Archid. Vbi cūq̄ ergo inuenies in iure q̄ cōicare excōicato est peccatū mortale: intellige cū hoc ex studio fit z in contēptu: ita intelligetur ca. excellētissimus. xi. q. iij. vt Hugo ibidē notauit. Similiter i diuinis cōicare est mortale vt dicit Hugo. xi. q. iij. rogo. Similiter in crimine est mortale: vt de sen. excōica. nuper. Preterea sciendū q̄ nō dicoz cōmunicare excōicato: licet ego et ipse sum⁹ in eadez domo ego p̄ meis negotijs: excōmunicatus aut p̄ suis. Sed si ego z excōicat⁹ iremus ad papam vel ad alium dñm: vt pro eodem

rogaremus bene inclderē excoicatio-
nē zc. Item si ego z excoicatus habe-
mus vnā camera z cōem: bene licet
mibi cū excoicato esse in eadē camera
z iacere z comedere: sed nō in eadem
mensa vel in eodē lecto. quia hoc nō
potest eē sine voluntaria cōmutione
fm. Archi. q̄ ita notauit. x. q. iij. apo-
stoli. Sed dicerēs tamē sanctus Joā-
nes euāge. exiuit balneū propter che-
rinthum excoicatū. xxiiij. q. j. ois qui.
Dicendū q̄ illud fuit ex superabūda-
tia iusticie: et cū hoc q̄ aliud est dimit-
tere delicias propter presentiam ex-
coicati qd̄ est bonum sicut fecit bea-
tus Joānes. aliud ius suum dimitte-
re: qd̄ non est bonum scdm̄ Inno. qui
ita notauit. de sen. ex. nup. Proterea
sciendum q̄ si excommunicatus in-
trat ecclesiam omnes exhibent eccle-
siam scdm̄ glo. xi. q. iij. sicut apostoli.
Sacerdos autem si incepit missam
non eribit. quia non relinquet offi-
cium inexpleruz. vij. q. j. nihil. Hugo
aut notauit in. c. cū excoicato. ibidez.
xi. q. iij. q̄ sacerdos remanebit cū duo-
bus. Host. vero in summa. de sen. ex.
c. fi. dicit q̄ si excoicatus eiici non pōt
de ecclesia. et presbyter nō dū incepit
canonē vestes exuat z recedat. Si ve-
ro incepit perficiat missam. et ab ipso
excoicato oculos auertat: z tutius est
vt statim sumpta cōmutione sacra-
mētī vadat ad sacristiam z ibi missa z
cōpleat. de cōse. di. ij. relatū. Concor-
dat Host. z Hoffre. Dicit tū Inno. de
sen. exco. nuper. q̄ si in ecclesia esset
excoicatus: non tamen causa orandi.
sed pro alio suo negocio nō videt ipse
Inno. quare in eadem ecclesia orare
nō possem cum non participo sibi in
oratione: ex quo nō orat. licet alij con-
tradican. Dicit etiā si excoicat⁹ esset
extra ecclesiā z audiat missam statim

sacerdos d̄z cessare z alij orātes rece-
dere: nisi forte incepisset canonē mis-
se: vt dictū est: z hoc ne relinquat offi-
cium inexpleruz. Sciat etiā excoicatus
q̄ nō licet sibi ingredi ecclesiā aliqua
hora. Et ad hoc facit. xxv. di. ca. j. post
principiū. xxiiij. q. iij. clericus: z. j. q. j.
nō licet. Nisi causa audiendi verbum
dei. de sen. ex. respōsio. de cōse. dist. j.
ep̄s. xxv. q. iij. de his: f̄z Hosti. q̄ ita
notauit de clerico excoicato illud. Cū
dicit Egidius cardinalis q̄ si excoica-
tus sicut priuata psona vult dicere ho-
ras canonicas debet facere extra ec-
clesiā z et intra: ex causa supradicta. qz
separatus est ab ingressu ecclesie. Sz
circa premissa est sciēdū q̄ quia mul-
ti ex leuitate: z ex causis vel signis le-
uib⁹ vitāt alios tāq̄ excoicatos: ideo
expedit scire qn̄ quis est vitād⁹. Pro
quo icēdum fm̄ Host. de sen. ex. cum
non ab hoīe. a cōtione illi⁹ qui pro sa-
crilega manuū iniectioe in clericuz
in editū seu canonē excoicationis in-
cidit. licet denunciatus non sit debes
abstinere dū modo in iudicio sit vel h̄
sciat. s. quia vidisti qn̄ clericū percus-
sit: z publica super hoc laborat infā-
mia donec se purgauerit. p̄ quo alle-
gat. c. cum desideras. de sen. ex. et hoc
vult etiā glo. j. predicti. c. cum non ab
hoīe. que dicit q̄ quācito scio vnū ex-
coicatum debeo ipsum statim vita-
re: quāuis non sit denunciatus. nisi so-
lus hoc sciam. Et hoc est cōtra Joā-
nem fauentinum fm̄ Host. et glo. su-
pradicti. ca. qui dicunt q̄ excoicatus
non est vitandus quousq̄ denuncia-
tus sit. quod omnino falsum est. De-
nunciatio autem non fit nisi propter
ignorantes. ar. de iudicijs. ita quorū-
dam. Et eum qui certus est certiorari
non oportet. de reg. iu. eum qui lib-
vj. deus eum ligat in hac sententia et

De sententia

nō hō. xi. q. iij. nemo. Quā r̄ secū trahit executionē. nec ampli⁹ ligat p̄ denūciationē. de appellationib⁹. pastoralis. Debet ergo vnusquisq; vitare excōicatu. r̄ si denūciat⁹ nō sit: dūmodo sciat hoc taliter q̄ ipsum conuincere possit: ve etiā si famosum sit vt dictū est. secus vbi occultum est. Et hoc est verū de excōicato i specie. i. nominatim: nō aut̄ in genere. Et etiā vbi tibi cōstat tanq̄ homini vel si sit infamatus de hoc publice. Secus si tibi cōstaret tanq̄ deo. puta in confessione: qz tunc nec in publico: nec in privato sp̄m vitare debes. Item si audis hoc ab alijs nō sis facilis ad credēdū nisi prelatus hoc tibi nūciet. tūc omnino credendū ē. xi. q. iij. cure. Scire tñ debes q̄ aliquis p̄pter famā publicā vitatur tanq̄ excōicatus. licet excōicatus non sit s̄m Hostiē. in. c. cū desideras. de sen. excō. vt etiam dicit glo. Quod si fama est aliquē esse excōicatu vitandus est. Et ita fama facit p̄bationē. Et ista omnia intellige quo ad publicā visitationē: nam si quis sol⁹ nouit aliquē excōicatu et hoc p̄bare non potest de facili. ipse solus eū vitabit: alioquin si nec per aliquē p̄bare poterit: nec ipse eū vitabit publice: s; tñ occulte: et vbi poterit facere sine scādalo. Quā tene p̄ regula s̄m Ray. q̄ si manifestū est aliquē esse excōicatu: alij tenētur exire de ecclesia vel p̄curare q̄ exeat. Si vero nō est manifestum: tūc illi qui sciunt exhibūt caute r̄ secrete: r̄ tñ q̄ nō sequatur manifestatio illius: si cōmode possunt: alias si timetur manifestatio ei⁹ nō exhibūt. vi. q. ij. si tñ episcopus. Occulte nāq; excōicatus debet occulte moneri vt exeat. Lōcordat Hoffredus. Hodie per statutū cōstantien. bene prouisum est q̄ nullus aliquē vitare debet vel pro

excōicato habere: nisi denūciatus sit r̄ declaratus. Et hoc intellige quātū ad publicā visitationē: alias si tibi cōstat aliquē incidisse canonē late sentētie debes eū vitare nō expectādo aliquā denūciationē per iura superius dicta: eo tñ modo quo dictū est supra. Idem dicendū est si fama publica est: vel audio a fidedignis aliquē excōicatu s̄m Raymūdum teneor eū vitare. Et vt melius ista recolligas ponūtur quinque regule de hoc. Quarū prima talis est: excōicato participās in crimine incurrit eandē sententiā excōicationis. vt de sen. excō. c. si cōcubine. et. c. nup. Quod intellige sic: si dat cōsiliū: auxiliū: vl̄ fauorē sine quib⁹ ille nō fecisset. Scda regula: participans excōmunicato nō in crimine. in contētu tñ clauū incurrit mortale peccatū. Tertia regula: participās excōicato in diuinis: scz admittēdo eum ad diuina. vel ad ecclesiastica sacramēta vel ad sepulturā: peccat mortaliter. Et h; prima vice non sit irregularis. vt de senten. excō. is qui. li. vi. tñ ingressus ecclesie est ei interdict⁹. Unde ingerēs se scdo ad diuina fit irregularis. de sen. excō. qui. lib. vi. Et si sic decedit non debet i cimiterio sepeliri: vt d; ibidē. immo vt i vltimo casu sepeliēs excōicatu in casu nō cōcello excōicat⁹ est: vt de sepulturis eos qui in cle. Quarta regula: participās excōmunicato i contēptum superiorū peccat mortaliter. xi. q. iij. nemo. Quinta regula participās excōicato bibēdo: comedēdo: loquendo semel tñ vel ex casu necessario: nō tñ in cōtemptū peccat venialiter: sed p̄t; qz veniale fit mortale duz placet. r̄ frequentia delicti facit contēptū. vt dicit Augu. de fide xp̄iana. Tunc em̄ dicitur quis ex contemptu facere qñ volūtas eius ordinatur ad

obus adum legi. Sciendum tñ circa premissa q̄ in oibus casibus preterq̄ in primo talis participans p̄t absolui proprio sacerdote. sed in primo casu qñ cōicat in crimine non p̄t absolui ab alio: nisi ab illo q̄ excōicauit principalē. tñ si ille excōicans cōmode nō p̄t accedere ad excōicatore[m] p̄t absolui a proprio sacerdote: vt d̄ in can. nuper. de sen. ex. In articulo tñ mortis p̄t ab omni excōicatione maiorī per simplicē sacerdotē absolui: serua ta tñ forma de qua habes supra: circa sacramētum penitētie. Preterea sciē dū q̄ quinq̄ psone excusantur a peccato participationis cum excōicato. Primo si quis causa utilitatis participat. vt si loq̄tur de his q̄ sunt de salute excōicati: vel ad salutē propriā si alium nō habet vt loquatur pro debitis. que tenetur sibi excōicat⁹. Secdo excusatur vxor participās viro excōicato vel econuerso tñ quātum ad redditiōnē debiti nō excusatur: q̄ nō tenetur viro excōicato reddere debitū. Ille tñ excōicatus tenetur vxori petēti reddere. xj. q. iij. qm̄ multos. in glo. super ver. vxores. finali. Tertio excusantur serui. ancille. filij. rustici. seruientes. z oēs familiares qui nō viderūt causam dño propter quā excōicatur. Et intellige de seruis qui ante excōicationē dñi seruire ceperūt. z de filiis non emācipatis. i. nō diuisis a patre: qui sunt adhuc in paterna potestate. Rusticos intellige colonos agrorum suorum dñorum: z alios qui tñ in his laboribus ad quos de iure tenentur possunt participare dño. patres tñ nō excusant participātes cū filiis excōicatis. nec dñi cū seruis fm̄ Raymūdū: qui tenetur suos corrigere minores. Tamen dicit Hostien. q̄ dñi seruis mercenarijs quos suo magno in-

cōmodo vitare nō possunt: p̄t cōicare similiter socij hñtes aliquid in cōi. Quarto excusantur illi qui ignorāter cōicant excōicatis. Quinto excusantur illi qui in necessitate eis cōicant: vt si quis cōicans iret per terrā excōicato rū: z nō haberet alibi emere victualia potest in tali necessitate ab excōicatis emere: z cū illis ēt comedere. Ultimo sciendū q̄ sepe episcopi vel eorū officiales cōmittūt plebanis absoluerē aliquos excōicatos: ideo de modo et forma absoluēdi taliū ē vidēdū. Ubi est notādum q̄ in absolutiōne a maiorī excōicatione quattuor sunt seruāda. Primo vt excōicat⁹ pri⁹ iuret stare mādatis ecclie: licet hoc non sit de substantia absolutiōnis. Secdo si quis pro manifesta offensa excōicatur: nō absoluatur: nisi prius satisfaciat. Si autē est occulta: sufficit iuratoria cautio. Tertio est vt absoluatur per eū qui tulit sentētiā cū psalmis z orōnibus: circa hoc cōsuetis. Primo premittēdo De⁹ misereat nri. vsq̄ ad finē. vel fm̄ aliquos. Miserere mei de⁹. deinde. Kyrieleyson. Pater nr̄. Saluum fac seruum tuum dñe sperantē in te. Mitte ei auxiliū de sancto: et de sion tuere eū. Esto ei turris fortitudinis: a facie inimici. Dñe exaudi orōnē meā. Oremus. Presta q̄s omp̄s de⁹ huic famulo tuo dignū penitētie fructū: vt ecclie tue a cuius veritate deusauerat peccādo admissorū reddatur innocētiā cōsequēdo. per xp̄m dñm nrm̄. Tunc sequitur forma absolutiōnis. De oipotētis dei gr̄a z misericordia confisus auctoritate dñi nr̄ iesu xp̄i z beatorū ap̄loꝝ Petri z Pauli. necnō auctoritate ordinaria mihi in hac parte cōcessa a sentētia excōicationis quas incidisti p̄pter iniectionez manuū in clericū ordinatū: ego te absoluo z re-

De sententia

4
stituo te in sinu sancte matris ecclesie et participatione sacramentorum et comunione fidelium. In no. pa. et fi. et ff. amē. Et idem modus seruandus est: circa mortuum excorcatum absoluedo. nisi addendo versiculos et psalmos qui fiunt circa commedationem mortuorum addendo collectam. Inclina domine aurem tuam: cum illa. Da quies domine anime famuli tui refrigerium sedem: quies beatitudinem: veri luminis claritatem. per christum dominum nostrum. Quartum est ut precipiat illi absoluto: si erat absolutus a sententia canonis: ut nunquam contra illum canonem excedat: scilicet ut non percutiat clericum aliquem vel consimile.

De suspensionis sententia.

Quia circa suspensionis sententiam est sciendum: quod suspensio est prohibitio qua quis astringitur abstinere ab aliquo certo actu legitimo. Et est multiplex. nam tot sunt singulares suspensiones quot sunt actus legitimi: unde potest quis suspenderi a beneficio et officio et iurisdictione: ab ingressu ecclesie et ceteris. Pro quo sciendum quod Jo. an. in cle. cupientes. de penis. in glo. magna enumerat. xxv. suspensionis species. Est autem suspensio a comunione fratrum simplex. xviii. di. si quis autem. Alia determinata per duos menses. ea. di. c. fi. est autem suspensio a comunione eucharistie donec peniteat. de elec. ocus. de his qui fiunt a maiori parte capituli. c. i. in fi. Item ad oblationes altaris. xvii. q. iiii. Mirror. Item a perceptione sacramentorum. xi. q. iiii. sicut apostoli. et. c. sequenti. de cle. excor. mi. c. fi. Item a consecratione episcoporum simpliciter de translatione. ca. ij. et determinate ad annum. de elec. puda. li. vi. Item a collatione ordinum omnium et simpliciter de temporibus ordinationum. vel non est. et. c. dilectus. et cum determinatione anni. eo. ti. eos qui. li. vi. et ad triennium

de simona. ca. pe. Quibus certorum ordinum tamen. de tempo. or. c. lras. quibus clericalis tonsure tamen. eo. ti. nullus. li. vi. Item ab eorum executione quibus simpliciter. eo. ti. nullus. li. vi. quibus certi ordinis tamen simpliciter. eo. ti. lras vel ad tempus. eo. ti. vel non est. de simo. ca. penul. Quibus a pontificalibus tamen. de transla. ca. ij. quibus ab officio sacerdotali. de offi. delega. sane. ij. et. eo. ti. c. ij. li. vi. quibus non a toto sacerdotali officio: sed solum a celebratione missarum. quandoque tamen per duos menses. de clerico percusso. propterea. quibus per annum. lv. di. nullus. de conse. di. ij. relatū. quibus per duos annos. de cle. percuss. pntū. Item est suspensio ab ingressu ecclesie. quibus simpliciter. xvj. q. iiii. nullus. et. c. si quis deinceps. de peni. et remis. oēs de offi. dele. c. ij. li. vi. quibus determinate ad mensem. de sen. excor. sacro quibus quibus satisfecerit. de censibus. exigit. li. vi. quibus suspeditur quis ab ingressu ecclesie et diuinis per menses habetur. de sen. ex. c. i. li. vi. Et quod importat suspensio ab ingressu ecclesie habetur. de sen. ex. is cui. li. vi. Item est suspensio ab officio quibus simpliciter. de usu. quia in omnibus. in fi. cle. de reb. ec. non alie. ca. j. quibus per annum de offi. dele. ca. vlt. §. ut autem. li. vi. de re. iudi. cum eterni. eo. li. quibus per triennium. de clan. despō. c. fi. et de here. c. fi. in cle. ad fi. Item est suspensio a voce capituli. donec quis ordinetur supra eadem constituta. de eta. et qli. or. hi qui. ij. rñsione. Item a beneficio simpliciter. de elec. nihil est. Et determinate puta ad sex menses et annum. in cle. de vi. et hone. cle. c. ij. ad triennium. de reb. ec. non alie. c. ij. li. vi. de elec. cum in cunctis. eodē. ti. c. j. et. c. cupientes. §. ceterum. li. v. Ad tempus incertum. si quando tacuerit. de elec. gñali. li. vi. determinate etiam quo ad partem distributionum ut in predicta decre. ut hi qui

secunda rñsione. Suspenditur etiã quis a bñficio obtinēdo per sex mēses z p annū: vt in predicta decre. ij. de. vi. et hone. cele. qñq; per annū et biēniū: de statu monachorum. in ne agro. §. si quis. suspēditur etiã quis a benefi- cio obtinēdo per septē mēses: et per annū: vt in predicta decre. ij. Item est suspēso ab officio z beneficio simpli- citer de testib⁹ tam litteris iñ. de. se. nup. c. j. de priuilegijs tuorum. qñq; determinate ad tēpus satisfactionis: vel restitutionis de ele. qz sentētie de censib⁹ exigit. li. vi. Et quādoq; hec suspēso d: a b ordine et dignitate. de schismaticis. ca. j. iñ. Et qñ sumit al- ternatiue. vt puta aut ab officio suspē datur aut a bñficio de. vi. z hone. cle. a crapula. Itē suspēditur quis ab ad- ministracione simpliciter vt de solu- tionib⁹. c. ij. z cū determinatione triē- nij. de re. ec. nō alie. ca. ij. Interdū su- spēditur ab officio administracionis et a beneficio vsq; a satisfacionem: in cle. de decimis. c. j. Item suspēditur quis a priuilegio clericali: qñq; in p- sone: qñq; in reb⁹: de vi. z hone. cle. ca. vlti. z in cle. eo. ff. c. j. Item suspen- ditur quis a collatione beneficiorum simpliciter. de prebēdis. graue. ne se- de vacāte. ca. vno. li. vi. Et etiã cū de- terminacione anni vel biennij: in cle. de statu monachorū: ne in agro. §. si quis. Itē suspēditur quis a cōfirma- tione epōrū simpliciter de translatio- ne. c. ij. Quādoq; per annum de elec. prouida. li. vi. Et qñq; a cōfirmacione inferiorū de ele. nihil est. Item suspē- ditur prelat⁹ regularis a perceptio- ne professionis de regulis iuris nō so- lū in fi. li. vi. Itē suspēditur officiū le- gati minoris pñte legato maiore de la- tere: de offi. legati nolētes. Itē suspē- ditur status canonicorū alemanie. de

elec. indēnitatibus. §. penul. lib. vi. et in cle. de statu regulariū attēdētes. §. illos quoq;. Itē suspēditur quis ab officio aduocationis z notarie de he. si aduersus. Itē a collatione magiste- rij in cle. de magistris cū sit. Itē ab offi- cio predicādi: vt in clemē. cupiētes de penis. Ut aut̄ facilius ista materia ca- piatur: notāde sunt regule subscripte
Prima regula. Suspendus ab officio z iurisdictione siue ab homie siue a ca- none nec excōmunicat: nec beneficia confert: de cōses. preben. quia diuer- sitatem. Ex quo em̄ talis caret iurisdic- tione excōicare non pōt de excels. pre- la. tanta. **Secunda regula.** Suspendus ab ingressu ecclesie tantū talis excōmu- nicat z absoluit. Ratio quia adhuc re- tinet iurisdictionē vt i. c. sacro de sen. ex. iūcto. ca. ab excōmunicatis z de re- scriptis vbi ad talē suspensum q̄ inci- dit suspēsonem ab ingressu ecclesie: quia excōicatus contra nullū casum. ca. sacro. fieret remissio pro absolutio- ne. **Tertia regula** suspendus a benefi- cio potest bene eligere: vt in ca. cū in- cunctis. de electione. **Quarta regula.** Suspendus ab officio si talis est su- spensus quo ad se z quoad alios: nec eligit nec eligitur. vt in ca. cum dile- ctus de consuetudine et de elect. cum nunc. Et hoc est verum quando eligit ratione priuati officij. Si autem eli- git ratione publici officij pōt eligere dūmodo sit occultus. facit de re iu- dicata. approbandus. **Quinta regula** suspendus quo ad se tantum: vt ille q̄ est suspendus propter participationē excōmunicati talis eligit sed non eli- gitur de cle. excōmuni. minis. si cele- bret. **Sexta** suspendus ab ingressu ec- clesie in ea celebrans irregularis est de sen. ex. is cui. lib. vi. **Septima** suspē- sus ab officio tam a celebratione mis-

De sententia excommunicationis

8
9
10
se quæ a collocatione sacramentorum et a quodlibet actu sacerdotali: puta a baptizando solenniter intelligitur suspensus et contra facies fit irregularis. Octava regula. Sacerdos suspensus sacerdotalibus officiis ministrans in inferiori ordine non est irregularis. Non vero est suspensus a collatione sacramentorum: conferens aliquod sacramentum solenniter fit irregularis. Nonna regula. licet suspensus non perdit iura spiritualia nec possessionem beneficij: tamen fructus beneficij sui perdit secundum Innocentium de appell. pastoralis. Et hoc si est suspensus ab officio et ex gravi causa: puta propter scandalum populi vel infamiam solam secundum Hostium de quod plene per Joannem an. c. cupientes. de penis in glo. magna ad finem. Decima regula. Suspensus a canone propter participationem excommunicationis potest eligere et alia facere que sunt iurisdictionis. Sed si ab homine vel a iure vel alias ex alia causa tunc non potest per Joannem an. in glo. magna. ubi supra.

De forma ferende excommunicationis.

Restat nunc videre de quarto: scilicet de forma ferende excommunicationis. Pro quo sciendum quod ferendam sententiam excommunicationis non debet festinare iudex sed mature procedere: nec pro quolibet delicto debet eam ferre: iuxta illud poeticum. Si quoties peccat homines sua fulmina mittat Jupiter: exiguo tempore nullus erit: de quo in glo. magna. xxxiii. dist. valentino. Debet igitur premitti triplex monitio vel una pro tribus. alias iniusta est excommunicatio: et iudex est suspensus pro mense: qui si ingerat in officio suo: scilicet in divinis agens sicut presbyter irregularis efficitur: et pro solum papa absolvendus. Et idem est de sententia suspensionis et interdicti. de sen. ex. c. medicinalis. li. vi. hec tamen pena non tangit episcopos:

cum de eis non loquatur expressse. Preterea est sciendum quod sententia excommunicationis ferenda est ex tribus causis. Prima est contumacia: quando quis fuerit admonitus vel citatus per iudicem tribus vicibus siue edictis: vel uno pro tribus et ipse fuit inobediens vel contumax. Secunda causa quando pro aliquo certo danno vel offensa alius non vult satisfacere: tunc enim potest licite excommunicari. et est ratio secundum Thome in iij. sen. di. xviii. quod talis peccat in proximum cui facit iniuriam. et ideo merito est excommunicandus. Tertia causa quando persona ignorat sic excommunicatur in generali. ut qui cumque furtum fecerit restituat: vel qui scit et non revelat. de sen. ex. a nobis. Nemo autem debet excommunicari pro peccato alterius. xxxiiij. q. iij. si. ab his. licet bene potest interdici. Sunt autem quinque casus in quibus iniuria excommunicationis nulla est ipso iure. Primus est si ille qui tulit eam non habuerit potestatem ferendo sententiam: ut quod non erat eius iudex: vel quod erat excommunicatus. Secundus quod est lata post appellationem legitimam in quo casu etiam notat Archiepiscopus. xi. q. iij. cure. dist. cedo: quod si sit ordinarie credendum denunciatum aliquem excommunicatum: tamen si scis pro certo denunciatum ante excommunicationem appellasse. secure illi potes communicare. ut de appell. ad nostram. secundum Hostium. qui ita notavit in predicto. ca. dilectus. Istud ultimum intellige. ut notatur de sen. ex. solet. li. vi. §. vlti. concordat ad hoc glo. antiqua Ber. de appell. pastoralis dist. c. s. quod si quis excommunicatur post appellationem probabiliter: licet excommunicatus sit non tamen est pro excommunicato habendus quin liceat ei communicare in omnibus sacramentis. Hoc idem sentit glosa finalis. in. c. dilectus. ibidem dicens. quod licet pro sententia sit presumendum in dubio: magis tamen standum est appellationi quam denunciationi excommunicationis. Tertius casus est quando sententia continet

intolerabilem errorem. ut de sen. ex. per
 tuas. ut si excoicatur quis: ideo qz no
 furatur vel qz no ducit epo aliqua me
 retrice: z sic d' alijs. prout exēplificat
 glo. ibidē. Quartus casus: qñ aliquis
 excoicat maiorē excoicatione illos qui
 excoicato participāt: nō in crimine: s; in
 locutione. Nam talis sententia nō
 tenet: nisi pmissa trina monitione vlt
 vna p tribus z cū hoc nisi nominatim
 exprimatur participantes. de sen. ex.
 statuimus. z. c. cōstitutionē. z. c. statu
 tū li. vi. Quintus casus: qñ prelati
 interdicit suis subdit; ne exponāt suis
 superiorib; ab inquisitorib; statutuz
 ecclesiar; suarū sub pena excoicatio
 nis: nā talis excoicatio nulla est. ut de
 offi. ord. qz pleriq; li. vi. Ultimo sciē
 dū qz fm Emericū in sūma sua regu
 lariter ep̄s z quilibet inferior parro
 chialis p̄byter pōt absoluerē a snia
 excoicatiois etiā maioris lata a iure:
 vbi sibi supior: absolutionē nō reser
 uat. Nec obstat dictū Jo. an. i glo. i. c.
 si ep̄s. de pe. z re. li. vi. vbi ipse dicit qz
 absoluerē excoicatos a maiorē excoi
 catione nō cōpetit simplici sacerdoti:
 sed ep̄o. ut de sen. ex. nup. Sed tu dic
 audacter qz verū est qz nō cōpetit hoc
 simplici sacerdoti simplr: z etiā ibi p
 hibet specialiter. secus aut vbi nō p
 hibetur. Sic etiā dicim; de ep̄o qz nō
 cōpetit sibi absoluerē a sentētia excoi
 cationis maioris: vbi. s. papa specialr
 reseruauit: i ceteris nō phibet. Sicut
 dicit de ep̄o et simplici sacerdote. istd
 tñ idlgeret meliori declaratione p pa
 pā ppter simplices. Scias etiā qz ab
 sens pōt absolui ab excoicatione per
 procuracionē fm Guil. nazonē. tñ so
 lenis recōciliatio in introductione i ec
 clesiā nō pōt fieri eo absente. z ita in
 telligit dictū Inno. qz plixē d' hoc scri
 psit. de sentē. excoica. cū de sideras.

De ecclesiastico interdicto qualiter sit obseruandum.

Inem opusculo imponere cu
 piētes: de ecclesiastico interdi
 cto aliqua subiiciam;. Circa
 quod sciendum qz interdictū
 fm Inno. nō est nisi phibitio hoim
 habitantiū in loco a sacramentis ibi
 accipiendis z a sepultura. z ne clerici
 celebrēt diuina vlt ministrēt sacramē
 ta. z ē duplex: quoddā gnale: quoddā
 speciale siue particulare. Generaliter
 interdicitur regnū siue puincia siue
 etiā ciuitas vel castrum. Particulare
 vero interdictū est qñ de multis eccle
 sijs vne due vel tres interdiciuntur. ut
 habet de v. sig. cū in partib;: sic etiā
 speciale dicit qñ oēs eccle ciuitatis vel
 prouincie interdiciuntur ut fit p execu
 tores gratiarū vñ gnale dicit: ideo quā
 tū ad illū locū vbi nullus excipit. Cū
 fm dñm Aluarū. l3 persona interdica
 tur. ut. s. quādiu in tali loco moratur
 vel ad quēcunq; peruenerit quādiu
 ibi fuerit seruetur interdictū in hoc l3
 propter psonā specialē censeatur in
 terdictū: tñ quo ad obseruationē ge
 neraliter intelligit interdictū platū
 vñ oia q seruatur tpe interdicti genera
 lis: tūc etiā obseruabūtur. Speciale
 aut est i quo aliquę eccle excipiuntur:
 z vbi solū terra eorū q interdictē spe
 cificat. Pōt tñ poni interdictū ex rō
 nabili causa ppter culpā dñi loci ali
 cuius: siue capituli: siue cōstitis nō tñ
 pōt poni p ordinariū vel per delega
 tū pro pecuniario debito: vel cuiusuis
 pecunie quātitate nisi de auctoritate
 sedis aplice specialē z expssa p extra
 uagātem Bonifacij octauū: q incipit
 prouidere attendē. z hoc intellige de
 interdicto generali: qz speciale bene
 pōt poni ppter debitū pecuniar;: ut qz

De ecclesiastico

plebanus nō solus aliquā collectā sed
et aplice vel ep̄o pōt interdici tñ illa
ecclesia illi plebani nō aut̄ alia ī illa
ciuitate. Ita notauit Joā. an. in nouel
la. de sen. ex. li. vi. Et differt interdici
ab excoicatione vel suspensione: quia
excoicatur vel suspēditur persona: s;̄
interdicit̄ locus vel regnū vel prouin
cia: castrū: ecclia: villa: ciuitas: cōitas:
clerus: vel ppl̄s. Pōt etiā hoc interdici
ctū poni p̄ ep̄m. d̄ casu ep̄i pōt capl̄m
interdicere: v;̄ qñ procedit ex merito
officio: alias autē sine casu capl̄i pōt
interdicere super notorijs delictis.
Hoc idē potest facere electus confir
matus licet nondū cōsecrat̄: q;̄ hoc ē
iurisdictionis et nō ordinis. vacante hō
sede pōt hoc etiam facere capl̄m. De
oibus istis sunt iura: que obmittō cau
sa breuitatis. Forma aut̄ interdici ē
hec. Hos propter talē causam. s. occi
sionis sacerdotis in ciuitate facte ip̄
sam ciuitatē supponim̄ interdico ec
clesiastico. His premissis ponuntur
aliq̄ regule de obseruatione interdici.
Prima regula ē. Interdicto clero spe
cialiter nō propter hoc ppl̄s itelligit̄
interdictus nec ecōuerso: vnde in tali
casu laici pñt audire diuina: vt d̄ sen.
ex. si sentētia li. vi. Lū vero alicui⁹ ci
uitatis vel terre ppl̄s est interdictus
singulares p̄sone intelligūt̄ esse in
terdicte. Secūda regula. s;̄ gn̄ale interdici
ctū clerici tenēt̄ur obseruare: tñ eorū
personae nō sunt interdite. Et ideo ali
bi exñtes pñt celebrare. Tertia regu
la. Interdicta terra p̄pter delictū dñi
subditi ipsius alibi pñt audire diuina
nisi culpabiles existāt. vel nisi ip̄i fue
rint interdici p̄pter dñm ī eis puniēdū.
d̄ sen. ex. si ciuitas li. vi. Quarta regula.
Ciuitate vel castro interdico v;̄ villa:
suburbia illoꝝ et cōtinētia edificia in
telligūt̄ interdita. vt in dicto ca. si

ciuitas. Suburbia autē s̄m Joā. de
deo. intelligūt̄ur loca extra ciuitates.
vt ipsa edificia q̄ sunt extra vltimam
portam ciuitatis: siue sit porta clausa
siue apta: qd̄ alio noīe dicim⁹ ingres
sum vel introitū ciuitatis principalē
vel finalē: de quib⁹ edificijs vocāt̄ur
omnes hoīes ad cautionē ciuitatis et
soluūt̄ cōes p̄siones c̄sus vel tribu
ta v;̄ q̄scūq; exactiones cū ciuib⁹ ciui
tatis. Quinta regula. Interdicta ecclia
nec ī ip̄a: nec ī ei⁹ capella pōt celebra
ri. nec ī ei⁹ cimisterio p̄tigno poterit se
peliri. vt d̄ in dicto cap. si ciuitatis li.
vi. Sexta regula. Interdicta ciuitate
pro pctō ciuium quāq; ciues nō sunt
proprijs noībus expressi: tñ quocūq;
vadūt interdici sunt: nec debent ad
mitti ad diuina: q;̄ interdictus in vna
ecclesia interdicit̄ est in alia. iij. q. v.
quissquis. Si aut̄ p̄pterctm̄ principū.
tūc ppl̄s nō est interdicit⁹: nisi in eadē
ciuitate s̄m Joānem de deo. Similr
etiā in tertia regula superi⁹ dictū est.
Septima regula. Tēpore interdici
generalis: puta cū loc⁹ est interdicit⁹:
vt ciuitas castrū villa: singulis dieb⁹
in monasterijs et alijs ecclijs pñt cele
brari misse submissa voce ianuis clau
sis. excoicatis et interdicitis exclusis:
cāpanis etiā nō pulsari. Tēpore etiā
predicto canonici debēt cōuenire ad
eccliam alias admittūt̄ distributiōes
quotidianas q̄ interessentib⁹ tñ dan
tur si nō esset interdici. Pōt etiā tūc
solū in festiuitatib⁹ natalis: resurre
ctionis dñi. p̄tecostes. assumptionis
beate v̄rginis pulsatis campanis. ia
nuis apertis. alta voce diuina cātari.
excoicatis exclusis: s;̄ interdicitis ad
missis: ita tñ q̄ illi p̄pter ques latū est
interdictū altare non appropinquēt.
Qd̄ sic itelligit̄: s̄m nouellatorē. in. c.
alma. de sen. ex. li. vi. q̄ reliq; non cul

pabiles p̄fit orare ad altare z oblatio
nē super altare offerre z filia facere.
Hodie etiā p̄ extrauagnatē Martini
pape. v. moderni extēdit̄ ista indulgē
tia ad festa corporis xp̄i: ita q̄ tēpore
interdicti ḡn̄alis: lz etiā celebrare: etiā
alta voce et pulsatis cāpanis vsq; ad
octauas: nullū t̄n̄ p̄missorū p̄t fieri
q̄n̄ ecclia specialr̄ est interdicta. Octa
ua regula. Tēpore ḡn̄alis interdicti i
solēnitatib; q̄ttuor. s. natalis. pasche.
p̄tecostes. z assumptionis marie lici
tū ē cātare vesp̄as p̄imas z sc̄das:
sz nō cōpletoriū: alias incurreret irre
gularitatē p̄ errorē op̄inione fulcituz
eo q̄ doctores i hoc discordāt. Ex quo
nō in p̄tēptū clauū facit esse disp̄sa
bile p̄ legatū: vt in cle. d̄r de cler. ex.
mini. cleric. hec Joan. an. in nouella
in cap. alma. de sen. ex. li. vi. Sabba
to v̄o magno. s. resurrectionis d̄ni nō
p̄nt in hoc casu vesp̄e p̄me cātari. Rō
q; terminātur cū cōplenda missa. Sz
in festo corporis xp̄i taz p̄ime q̄ sc̄de
vespere. cū oib; horis missis z cōple
torio vsq; ad octauā inclusiue p̄nt cele
brari. p̄ter t̄n̄ cōpletorium ip̄so die
octauo qd̄ videt̄ ad diē sequētē perti
nere. Nullū t̄n̄ p̄dictorū p̄t fieri tē
pore specialis interdicti. Mona regula.
In festiuitatib; quattuor p̄dictis nō
p̄nt sani p̄cipere corp; xp̄i: nec etiam
hoies mortui sepeliri s̄m Joan. an. in
nouella. in dicto. c. alma. Et notatur
hoc de sepult. eos qui in cle. in glo. q̄
hoc dicit. Et idē Hosti. i. c. z plātare.
de priuile. sup. x. defunctorū. quāuis
Joā. cal. tenet cōtrariū cui; dictū nō
p̄reualet tāq; singulare. Decima regu
la. Tēpore ḡn̄alis interdicti p̄nt ista
sacra conferrī. baptisim; paruulor; et
adultor; penitētia tā sanis q̄ infirmis:
viaticū seu corp; xp̄i p̄ infirmis t̄n̄. cō
firmatio in frōte z cōsecratio crisma;

tis ferla. v. magna p̄ ep̄m. vt notat̄ in
glo. magna. sup. x. sacramētis. i dicto
ca. alma. Undecima regula. Licet qd̄ā
antiq;. vt Petrus de samprana. et alij
opinabatur tpe ḡn̄alis interdicti in ec
clesijs nō supradicto nō posse celebra
ri diuina: nisi a p̄p̄ijs clericis eccliaz.
s. vt nō nisi in ecclijs parrochialibus
plebanū cū vicarijs deberēt celebrare
diuina submissa voce: z ianuis clausis:
z q; clerici extranei nō p̄nt ibi celebra
re nec eis interesse: t̄n̄ s̄m Joan. an. in
nouella. c. alma. p̄nt extranei clerici
hecoia facere: q; nimis durū est q; be
neficiat; vni; ecclie i alia tūc celebra
re nō possit: z in his s̄m ipsum nimis
emūgit vel elicit sanguinē immo s̄m
Joan. cal. qd̄ plus est p̄nt clerici diui
uersarū eccliarū s̄m cōsuetudinē quā
habēt cōuenire i festiuitatib;: vel die
bus certis anniuersarioz tpe interdi
cti seruata forma decretalis alma. s.
vt submissa voce celebrēt z sine pulso
et ianuis clausis. hec Joā. cal. in tra
ctu de interdicto. q. lxxxv. Duodecima
regula. q̄n̄ ecclia specialr̄ ē interdicta:
tūc in his dieb;. s. quattuor festiuita
tibus z alijs durate interdicto nō po
terit celebrari: etiā bassa voce z ianuis
clausis: sed extra eā in loco alio etiam
posset alta voce celebrare sub tētorio:
vt in alia ecclia si est ibi nō interdicta
s̄m Joā. an. in nouella dicti. c. alma.
Tredesima regula. interdicto popu
lo vel vniuersitate z nō loco nec eccle
sia poterūt clerici ianuis apertis z pul
satis campanis singulis diebus alta
voce celebrare. interdictis tamen z ex
cōmunicatis expulsis cum hoc nō sit
prohibitum. sed interdicto loco non
potest ibi celebrari: nisi modo supra
expresso. ergo illa que ibi dicta sunt
intelligenda sunt de locali interdi
cto quando locus est generaliter in

De ecclesiastico

14 terdictus. Quarta decima regula. exi-
stēs culpabilis. vt puta cōsiliari⁹ vel
procurator vel capitān⁹ cui⁹ consilio
vel auxilio latū est interdīctū: lz ab eo
cautio recipiatur de satisfactiōe ⁊ ei
pnia inūgatur: nō tñ ppter hoc rela-
xabit interdīctū nisi principalis satis-
fecerit: quo satisfaciēte tolleret interdī-
ctū. p glo. dicti ca. alma. sup. v. rela-
15 ratio. Quinta decima regula. ⁊ si i peri-
culo mortis aliq̄s interdīct⁹ accipiat
penitentiā tpe interdīcti: ⁊ iuret stare
mandatis ecclie: nō tñ admittitur ad
ecclesiasticā sepulturā: cū hoc sit cōtra-
riū iuri. de pe. ⁊ re. q̄ in te. scdm Joā.
de deo. Sedecima regula. tpe interdī-
cti nō debēt audire p̄fessionē illi quo-
rū culpa vel dolo latū est interdīctū.
vel qui prebuerūt cōsiliū auxiliū vel
fauorē: nisi prius satisfecerint: vel de
satisfaciēdo dederūt idoneā cautionē.
vel si hoc nō pnt saltē iurabunt q̄ cū
poterūt satisfaciāt: si ad satisfactiōē
faciendā per illos qui tenētur dabūt
cōsiliū auxiliū vel fauorē ⁊ laborabūt
pro posse: nō tñ erit relaxatiō interdī-
cti. vt i dict. c. alma. Decima septima
17 regula tēpore interdīcti nō debēt de-
cedentes tam clerici q̄ laici extrema
vinctiōe inūgi. de pe. ⁊ re. q̄ i te. Deci-
18 ma octaua regula. tpe interdīcti pnt
matrimonia per interdīctos cōtrahi
tñ sine solēnitāte. q̄ etiā ab excōicatis
cōtracta tenēt vt d̄ eo q̄ duxit i matri.
significasti. ita notat Joā. an. i. dicto.
ca. alma. in glo. sup. v. sacramēta. Jo.
tñ de Lignano dicit q̄ in festo assum-
ptionis marie pōt m̄rimoniū solēni-
ter benedici. Decima nona regula. lz
fm quosdā tēpore interdīcti poterūt
vna cāpana pulsari pro cōuocādis ca-
nonicis ad horas canonicas vt dicit
dñs Aluarus: melius tñ et securius
est si nō pulsetur. ne populus relaxa-

tionē credēs interdīcti cōueniat addi-
uina. vt dicit Joā. cal. Vigesima regu-
20 la. Tēpore interdīcti pōt cāpana pul-
sari pro dicenda orōne pro pace. s. pro
Aue maria siue de mane siue de sero
fm Joā. cal. Vigesima prima regula. 21
Tēpore interdīcti clerici pnt ad vltē-
riores ordines pmoueri: s; nō specia-
liter interdīcti. Laici vero interdīcti
nō pnt pmoueri. Vigesima scda regu-
22 la. Tēpore interdīcti lz laici sepeliri
nō pnt i cimiterio. etiā q̄ nō dederūt
causas interdīcto. pnt tñ clerici sepeliri
s; sine pulsu cāpanaz ⁊ sine omī solē-
nitate. de pe. et remis. q̄ in te. potest
tñ submissa voce pro clericis decedē-
tibus dici requiē ⁊ vigiliē ⁊ orare sa-
nuis clausis. prout notauit Bartho-
lome⁹ de p̄f. in summa sua de interdī-
cto. §. iij. Idē dicēdum est de laicis q̄
nō dederunt causam interdīcto vel si
dederūt sufficiēter emēdauerūt et pe-
nituerūt. Nam pro talib⁹ pōt orari in
secreto: ⁊ eorū mortuaria sunt recipiē-
da: licet nō sepeliātur in cimiterio: q̄
tales sunt i statu saluādorū: fm dñm
Aluarum. Dicit tñ Joan. an. in clemē-
tina. j. de sepul. q̄ hoc intelligēdū est
de mortuarijs que ipse moriēs reliq̄t
loco interdīcto vel etiā de illis q̄ po-
stea data sunt cū fuerūt sepulti i cimi-
terio post relaxatū interdīctū. De fu-
neralibus vero que dātur cum funere
sepulto defuncto tēpore interdīcti nō
putat clericos licite recipere posse: q̄
vidētur participare delicto. Idem di-
cit Stephanus. Et addit Joan. an. in
nouella in fine glose magne q̄ si reci-
piūtur non tenētur soluere quartam.
vt in cle. dudum de sepulturis ibidē.
Pro quo allegat Oldradum inducē-
tē legez. ff. pro socio. cū dudū: vbi so-
cius omniū bonorū nō cogitur cōfer-
re ea que ex causis prohibitis acqui-

23 fuit. Trigesima tertia regula. Sepul-
 ti extra cimiteriū in quibus apparue-
 rūt signa p̄tritionis tēpore interdicit:
 relaxato interdicto sepelūtur in cimi-
 terijs. si aut fuerint sepulti in cimitē
 nō sunt relaxato interdicto extumulā-
 di scōz dñm Aluarū. Trigesima quar-
 ta regula. Quando terra aliqua singu-
 lariter ē interdicta in penas z si ex eis
 multi nō deliquerint vel forsītā vni-
 uersitas vel magna pars: v̄l forte de-
 liquit dñs et in hoc tunc puniuntur.
 parrochiani nō p̄nt in aliena ecclesia
 etiā nō interdicta alibi eligere sepul-
 turā nisi forte etiā ex priuilegio. vt de
 priu. vt priuilegia. Si vero est inter-
 dicta propter delictū clericoz tñ: vel
 propter hoc qz violata fuerit: tūc par-
 rochiani p̄nt in alia nō interdicta eli-
 gere sepulturaz et audire diuina. hec
 45 Inno. Trigesima quarta regula. Si ali-
 cui persone cōcessum est vt tpe inter-
 dicti possit celebrare aut audire diui-
 na voce submissa. tunc ei⁹ familiares
 ad audiendū cū illo z celebrandū sibi
 admittuntur. in absentia tñ dñi tales
 familiares hoc facere nō p̄nt fm Joā.
 an. in nouella de priuilegijs. l. 3. li. vj.
 Non sic autē de familiaribus alicui⁹
 collegij: qz nisi priuilegiati fuerint nō
 admittātur. Tali em̄ cōcessione gau-
 dere nō pōt qui dedit cām interdicto
 vel cui⁹ cōsilio: culpa fraude: dolo la-
 tū ē interdictū. vt de priuilegijs. l. 3. li.
 vj. Familiares aut̄ intellige nō soluz
 perpetuos sed etiā mercenarios fm
 Archi. Illi etiā qui successerūt alijs q̄
 nō fuerūt tpe dati priuilegijs: ex causa
 necessaria sunt assumpti cēsentur fa-
 miliares fm Egidiū de cremona sed
 nō illi q̄ volūtate nuda sūt assumpti.
 Trigesima sexta regula. Tēpore iter-
 dicti p̄nt ep̄i quocūqz ierint corā se fa-
 cere celebrare diuina: s; tñ submissa vo-

ce z ostio clauso. vt de priuilegijs. li. vj.
 in vlt. glo. nec p̄nt p̄ alios diocesanos
 in eorū diocesi phiberi fm Joā. an. i
 nouella ibidē. Trigesima septima r̄la. 27
 Religiosi exēpti i capellis suis quas
 hñt i locis nō exēptis tpe interditi nō
 p̄nt facere nec p̄ se celebrare diuina. vt
 de priuilegijs. auctoritate. li. vj. Hodie
 aut̄ religiosi violātes interdictū posi-
 tū p̄ sedē aplicā vel ordinariū loci vel
 gnālē cessationē diuinorū factā p̄ pro-
 uinciale p̄siliū sunt excōicati ip̄o fa-
 cto: nō obstantib⁹ priuilegijs z exēptio-
 nib⁹ quibuscūqz p̄ clemētina primā.
 de sen. ex. Trigesima octaua r̄la. Tpe 28
 interditi nō l; secularib⁹ extra eccle-
 siā ascultare seu audire diuina q̄ fiūt i
 ecclesia: nec l; fenestras nec foramina
 facere ad vidēdū i figura hmōi diuina
 et corp⁹ xp̄i: vt colligit de pe. z remis.
 q̄ in re. de sen. ex. c. j. in cle. Trigesima 29
 nona r̄la. Cleric⁹ nō solū celebrās s;
 etiā agēs aliqd̄ in suo officio publice
 tpe interditi violat interdictū. vñ non
 solū cātans missam vt sacerdos: s; et
 afferēs calicē vt subdiacon⁹ violat in-
 terdictū. Silr celebrādo p̄cipalr ve-
 speras v̄l matutinū. xi. q. iij. si q̄ sep̄s.
 Itē Buil. in speculo ti. ij. §. iuxta p̄po-
 sitionis. v. qd̄ si. Si q̄s tñ i terest diuis
 etiā cātans cū alijs nō tñ agēs in suo
 officio: nō credit Hostiē. talē irregu-
 laritatē incurrere vel suspēsiōnē: nisi
 faceret ex cōtēptu. Cleric⁹ tñ in m̄no-
 rib⁹ agēs in suo officio irregularis est
 fm ip̄m. de priuilegijs. tanta. z. c. fi. p̄
 Inno. Trigesima regla. Tēpore iter-
 dicti pōt mēsa bñdicti silr aqua cū sa-
 le sub silētiō: nō tñ sacerdos ppl̄m d; 30
 aspergere publice si tñ aspgat nō ē ir-
 regularis: qz aspsio nō est alicui ordi-
 ni annexa: nō obstante dicto Inno. et
 Buil. in speculo qz loquūtur fm anti-
 qua tēpora. Hodie aut̄ ex quo p̄mit-

De interdico.

31
32
33
34
fitur missa sub silentio: quod maius est: ergo et benedictio aque quod minus est. Trigesima prima regula. Tempore interdicti clerici binii et binii expressa voce horas dicentes ambulando vel sedendo in ecclesia vel iuxta ecclesiam vel alibi ubi ab astantibus laicis audiuntur creduntur violare interdictum: secundum Joannem Cal. Ex quo sequitur quod tunc clericus volens dicere horas de se removere familias laicales: potest tamen cum alio clerico dicere horas in secreto ubi a nemine audiretur. Trigesima secunda regula. Tempore interdicti potest tam clericus quam laicus publice orare privatas orationes in ecclesia nisi ipsis specialiter esset prohibitus ingressus ecclesie secundum Monaldum. Melius tamen faciunt clerici abstinentes ab oratione communi cum laicis propter suspicionem. Illi tamen qui sunt propter culpam interdicti vel excommunicati non possunt in ecclesia orare immo nec ecclesiam intrare. secundum Archiepiscopum. xi. q. iij. si quis. Si tamen excommunicatus est in ecclesia sed non orat. non videtur. Inno. quare non possum eo presente orare cum non communico sibi in oratione. Ita recitat Archiepiscopus. xi. q. iij. sicut. quod ego in eadem domo pro meo negotio et ille pro suo non sibi communico. Sed si in eodem negotio ut puta ambo imus ad regem ad petendum pro aliquo: tunc dico communicare. Dicit insuper ibidem quod possum cum excommunicato in eadem camera comedere: sed non in eadem mensa. sicut dormire sed non in eodem lecto. Trigesima tertia regula. Licet tempore interdicti laici pulsantes funeri vel pro alia causa non sunt irregulares: non tamen habeant orationem. Tum ex quo violant per hoc interdictum: graviter sunt puniendi secundum Inno. et Hostium. Clericus tamen pulsans tempore divinatorum irregularis est. Secus si ibi non celebratur de facto divinatoria. Trigesima quarta regula. Tempore interdicti potest prelati excommunicare et absolovere cum hoc sit iurisdictionis sed non

cum solennitate. id est sine stola psalmis et orationibus. nec possunt excommunicari in ecclesiam introducere: quia hoc est ordinis: unde hoc faciens est irregularis secundum Inno. Hostien. et Guillelmum. Nec etiam possunt mulieres post partum introducere in ecclesiam. secundum Bern. quod intellige cum psalmis et orationibus: possunt tamen introducere tantum premissa confessione nihil dicendo nec stola utendo. Trigesima quinta regula. Tempore interdicti specialis quando ecclesia est specialiter interdicta potest in ea baptizari et chrismari: honestius tamen hoc fieret extra propter suspicionem chrismatis. Trigesima sexta regula. Sacerdos celebrans submissa voce et ianuis clausis tempore interdicti potest habere secum unum scholarum ad hoc deputatum ad ministrandum sibi secundum Inno. de sen. ex. nup. de quo etiam per Archiepiscopum. xi. q. iij. sicut apostolus. Caveat sacerdos tamen ne voce aliquos litteratos laicos de sua parochia sibi ad ministrandum: hodie istum eras illum etc. quia hoc esset ad fraudem interdicti unde solum magistrum schole vel campanatorum qui sibi consuevit ministrare pro tunc tamen habeat: et hoc siue sit clericus siue minister et ipso recedente potest alium substituere: dum tamen si de loco non interdico secundum Joannem Cal. Si tamen laicus ministrat sacerdoti qui non fuit ante hoc suus minister: licet non sit irregularis tamen graviter peccat: potest tamen sine dispensatione promoveri penitentia peracta. Ubi tamen sunt plures sacerdotes melius fieret si unus alteri ministraret exclusis clericis vel campanatoribus si commode fieri potest. Ista est intentio Joannem Cal. in suo tractu de interdico. Trigesima septima regula. Tempore interdicti non potest sacerdos officium pro baptismo in sabbato sancto facere cum solennitate. Crisma tamen in die cene potest confici. Nec etiam fiat benedictio

38 eandelarū in purificatione: aut etiam
 palmarū i dñica palmarū s; Joā. cal.
 nec cōsecratio ecclesiarū: altariū: z ca-
 licū: nec etiaz viaticorum. Trigesima
 octava regula. Licet tpe interdicti pōt
 dari viaticū. i. corpus xp̄i sanis dāna-
 tis ad mortē: nō tñ intransibus mare
 vel pugnātibus in bello: aut obsessis
 in ciuitate: nec etiā pregnātibus mu-
 lieribus partui vicinis. cum s̄m Joan.
 cal. z. Joan. an. non possunt in hoc ca-
 su dici decedentes quibus soluz hoc
 permittitur a iure. Si tñ pregnāti mu-
 lieri iminet graue periculū: vt qz p fe-
 tū vtero fatigata laborat graui infir-
 mitate: de qua verisimilr timetur: pōt
 procurari sacramento dum tñ hoc in
 fraudē nō fiat. Hoc videt velle Joā.
 cal. duz dicit nisi periculū immineat.
 39 Trigesima nona regula. Tēpore in-
 terdicti pōt verbū dei oibus indiffe-
 rēter tā interdictis q̄ non interdictis
 q̄ etiā excōicatis predicari de sen. ex.
 respōdeo: Indulgētie autē q̄ datur ho-
 minib; audientib; predicationē excōi-
 catis z interdictis pp̄ quorū culpaz
 latū est interdictū nō sunt dande: cuz
 earū capaces nō sūt donec absoluāt
 s̄m dñm Aluarū: et vt etiā p hoc con-
 pungantur. Et pōt etiā dari exhorta-
 tio: sed tpe exhortationis debēt exire
 interdicti z excōicati culpabiles q̄ nō
 sunt capaces cōfessionis gñalis q̄ ibi
 fit: z etiā cū exhortatio fit nō debem;
 cum excōicatis orare: pōt etiā pulsari
 cāpana pro hortādo seu vocādo pp̄lo
 ad sermonem: tutius tñ est dimittere
 pulsū z dicere populo certā horam
 puta primā vel tertiā qua conueniēt.
 40 Quadragesima regula. Tēpore inter-
 dicti pōt corpus xp̄i portari ad infir-
 mū per sacerdotē cū cāpana z lumen
 precedētibus: pōt etiā dari in pñtia
 astantiū. vt dicit Joan. cal. Indulgē-

41 tie tamen que cōcesse sunt sequētib;
 et comitātibus corpus xp̄i non sunt
 dande excōicatis z interdictis culpa-
 bilibus sed alijs omnib; qui nō dede-
 runt causam interdicto s̄m aluarū et
 Joan. cal. q. xxvij. Quadragesima prt-
 ma regula. Licet tēpore interdicti cle-
 ricū nō sepeliant aliquē proprijs ma-
 nib; tñ permittāt solū interdicere et
 sepelire in cimiterio incurrūt penam:
 clementi. eos qui. de sepul. s. excōica-
 tionē ipso facto. Et si sunt exēpti etiā
 adhuc est suspensus ab ingressu eccle-
 sie. vt de priuile. li. vj. Quadragesima
 42 secūda regula. Interdicto loco quan-
 diu quis ibi morabitur ipso recedēte
 relaxabitur: z nō est necessaria alia re-
 laxatio. vt de vsuris. ca. j. in glo. quā-
 diu. li. vj. Quadragesima tertia regu-
 43 la. Interdicta terra alicui; dñi intelli-
 gitur de terra q̄ est sua quo ad dñum
 iurisdictionis: z quā tenet in feudum
 vel emphiteosim: z quam h; nomine
 dotis vxoris sue: et illa quā h; in vsu-
 fructuū. Sed pignozata nō intelligit-
 tur: si d; interdicto terrā tuam. Secus
 si dicitur terrā istam quā tenes in pi-
 gnoze. vt si h; terras in diuersis pro-
 uincijs pro parte et pro indiuiso: oēs
 ille partes subiacēt interdicto. s. et si
 terrā istam vendidit vel perdidit non
 propter hoc tollitur interdictū: sed si
 nouā acq̄rit illa nō intelligit interdi-
 cta. Hec Joā. cal. q. xxvij. Quadrage-
 44 sima quarta regula. Si cleric; tēpore
 interdicti interest diuinis ex quadam
 simplicitate: nō est irregularis: sed si
 facit contēnendo vel prestādo autori-
 tatē vel faciēdo corā se celebrare est
 irregularis s̄m Joan. cal. q. xxx. Qua-
 45 dragesima quinta regula. Interdicto
 collegio seu vniuersitate: postea fact;
 aliquis de vniuersitate interdict; cē-
 setur s̄m Joan. cal. q. xxx. Quadrage-
 k ij

De interdicto

46
fima sexta regula. Cleric⁹ nō seruās
interdictū vt puta celebrās i loco iter
dicto sciēter vbicūq; irregularis effi
citur ⁊ est suspēsus. de cle. excōi. mini
strate. postulate. §. vlt. de sen. excō. is
qui. li. vi. Et hoc teneas fm Archi. xi.
q. iij. si q̄s. etiā si nulla snia sup hoc sit
lata. vt de cle. ex. mini. aplice. ⁊ de po
stu. pla. c. ij. Qui em̄ celebrat i loco in
terdicto nō a canone: s; latore intelli
gitur esse suspēsus: vñ cū sit irregula
ris nō pōt dispēsarī cū eo. vt dicit ibi
dē Archi. Talis etiā nō potest elige
re nec elegi. vt de cōsuetudine. cū dile
ctus. §. qua nobis. et i dicto. c. is qui.
Nec postulare. de postu. c. j. Nec bene
ficia cōferre. de cōces. p̄bē. q; diuersi
tatē: ⁊ de excels. pla. q; tanta: immo re
mouendus est a suo bñficio. de cle. ex.
mini. postulasti. §. vl. Quadragesima
septima regula. celebrās sciēter in ali
qua ecclia q̄ nō pprie d; interdita: s;
poti⁹ violata seu polluta semine aut
sanguine: nō incurrit irregularitatez.
de sen. ex. is. q. li. vi. vñ talis grauter
peccat: vt ibidē d;. Idē Guillelm⁹ in
speculo. ti. ij. §. iuxta ppositionis. x.
illud q; ⁊. Bern. de priuile. tuarū. in
Glo. Idē dicit Guil. Si ep̄s p̄p̄ pa
tronoz discordiā clauerit eccliam: ce
lebrās in ea nō fit irregularis: secus si
dicitur: interdicto talē eccliam: q; tunc
fit irregularis. Quadragesima octa
ua regula. celebrās in ecclia nō inter
dicta p̄ntib⁹ p̄sonis iterdictis vel ex
cōicatis: s; grauter peccet celebrādo
corā eis non tñ fit irregularis. q; hoc
nō habet i iure. S; tñ talis s; Archi.
xi. q. iij. sicut apli: cēseri d; sicut ille q̄
cōicat excōicato i orone: qui tñ mino
re excōicatione est excōicat⁹: ⁊ de isto
cōstat q; nō est irregularis: vt de cle.
ex. mini. si celebrat. Itā hec interpreta
tio siue extētio de irregularitate non

est facta vsq; a dexcōicatos siue cele
brātes corā excōicatis: immo ecōtra
statutum est q; non sunt irregulares.
⁊ cū ista irreglaritas nō sit nisi p̄ p̄sti
tutionē ecclie: et de celebrātib⁹ corā
excōicatis nō sit statutū q; sint irregu
lares nō debēt h̄ri pro irregularib⁹
fm Inno. q̄ ita notauit. de excels. pla.
c. fi. Si tñ talis ingerat se sc̄do officio
suo sicut pri⁹ erit irregularis. vt dicit
glo. ij. de sen. ex. is. q. li. vi. Quadra
gesima nona regula. Si publice excōi
catus vel interdict⁹ p̄p̄ culpā intrat
eccliaz: oēs debēt exire si cōmode nō
pōt expelli. xxiij. q. j. oēs q. ⁊. xi. q. iij.
sicut i glo. si ergo. Sacerdos tñ p̄pte
rea non dimittat missam in expletā si
iam icēpit canonē d; cōionē cū sequē
tibus orationib⁹ in sacristia sumere.
Si aut occult⁹ sit ille q̄ scit eū solus:
caute exire d;: ita tñ q; crimē nō p̄dat.
Facit ad hoc. vi. q. ij. si tñ. ⁊ qd̄ ibi no
tatur in prima glo. Quinquagesima
regula. quilibet quātūcūq; exēptus
celebrās sciēter siue in loco interdicto
siue corā p̄sonis interdictis ob ordina
rijs delegatis vel a iure: silr recipiēs
interdictos publice ad diuina officia
siue sacramēta siue sepulturā ē inter
dictus ab ingressu ecclie vltra alias
penas in iure positas. vt de priuile. ca.
ep̄ozū. li. vi. Et si se iegerat officio suo
sicut prius fit irregularis: de sen. ex.
is qui. li. vi. Et non intellige q; isti sic
delinquētes in oib⁹ predicti casibus
tñ puniātur pena iterdicti ab ingres
su ecclie: s; q; vltra penas alias ista
eis infligit. vñ s; celebrās in loco iter
dicto vt supra dictū est in casu nō cō
cesso fit irregularis. de sen. ex. is. q. li.
vi. Tñ vltro illā penā irregularitatis
prohibiēt sibi ingressus ecclie qd̄ nō
fit alijs irregularib⁹. Similiter cele
brās corā excōicato vel interdicto:

49

50

47

48

publice. lz nō fit irregularis p̄ma vice tñ incidit excoicationē minores: vt de cle. exc. mini. si celebret. Qñ posset penitētia per acta post hoc ministrare i ecclesia. si nō est pena istius capituli: que tñ obstat eis. qz tales nō p̄nt ministrare in ecclesia quātumcunqz peniteāt cū nihilomin⁹ est eis ingressus ecclie interdictus: donec de trāsgressione hmōi ad arbitriū cuius sniam contēpserūt satisfaciāt cōpetēter. Licet aut̄ ista pcedant quo ad exēptos: vt dicūt quidā: tñ quo ad illā partē. s. de admissiōe diuinoꝝ. Jo. monachi. Archi. z Jo. an. in nouella dicūt non exēptos nō ligari ista pena: vnde ipsi volunt qz nō exēptus admittēs interdictum ad diuina officia nō incurrat hanc penā. s. vt nō arceat ab ingressu ecclie: lz peccet grauiter vt dictum est: qd̄ probat Jo. an. in nouella dicti c. ep̄oꝝ pcludēs post multa: qz ex quo nō p̄t exēptis suffragari ignoscāt sibi sciētes qz ocul⁹ ip̄oꝝ nequā nō erit cum etiam habeant maiora remedia pro minore super absolutiōibus z dispensationibus ipsis ab apostolica sede concessa. z compromissiones que facile suis maioribus circa talia fieri solent. hec ille.

De irregularitate.

habēdā aliquam noticiā de irregularitate notāde sunt aliq̄ regle p̄missa breui descriptiōe irregularitatis. Sciēdū igitur est qz irregularitas ē nota. i. infamia vel impedimentū canonicū ex vitio seu defectu pueniens q̄ q̄s phibetur ad eccliaſticos ordines promo- ueri: z in eisdem ministrare. Ita diffi- nit Guil. durādī i speculo ti. de dispē- sationibus. s. iuxta. de p̄positionis.

Dicit̄ aut̄ canonicū impedimētum: qz ortū hz a iure canōico. lz iceperit a ve- teri testamēto quo ad aliq̄: qz dictū est Dd. Mō edificabis mihi tēplū: qz vīr sanguinis es. s. Paral. xxviii. c. z i ca- no. xlix. di. Hinc etenim vbi habet. qz in leuitico etiā multi a sacerdotio re- pellebātur ppter defectus naturales sicut ppter scabiē z gibbositatez zc. Et d̄: irregularitas ab in qd̄ est sine z regula q̄si p̄tra regulā ecclie nat⁹: siue ppter factū vel defectū extra eccliaz positus sumit̄ autē triplr. Primo p defectib⁹ q̄ sunt in hoie sine pctō. pu- ta q̄ est bigamus vel maritus vidue: vī illegitim⁹ z hmōi. vt de renūcia. nisi cuz pridē. s. p̄sone. Secdo d̄: irregularitas p̄sone: vbi general̄ phibet que- libet ordinari vel celebrare in ordine iam suscepto sine dispēsatiōe dñi pa- pe ne patiat̄ defectū zc. de q̄bus infra patebit. Tertio dicūtur irregulares oēs illi qui non p̄nt remanere in susce- ptis ordinib⁹ nec ad maiores p̄moue- ri: etiā post actā p̄niam sine dispensa- tione dñi pape z alioꝝ p̄latorū: de q̄ dan̄ regule. Prima regula. Dis fu- riosus. ebriosus illitterat⁹. impudic⁹. p̄cussor litigiosus. neophic⁹ z gn̄alr q̄ libet in mēbris naturalib⁹ defectuo- sus irregularis est ad sacros ordines suscipiēdos. p̄ hoc in decre. late inci- piēdo a. xxvi. dist. vsqz ad. lxx. p totū: vbi ista sigillatim p̄bant. Secda regu- la. Accusans z d̄ferēs aliquē d̄ crimī- ne corā iudice p quo pena capit̄: d̄bet vī truncatio mēbrū irreglaris ē. v. q. vi. delatori. z. vi. q. j. i sum. d̄ accusa. accu- sasti. Tertia r̄la. p̄cutiēs aliquē in p̄- pria p̄sone siue p̄ aliū ei⁹ mādato si se- quaf̄ ide homicidiū vī mēbrū mutūa- tio si hoc fac̄ absqz iustabili necessita- te irregularis ē. d̄ homi. p̄sby. Petr⁹ i. di. miroz. Quarta r̄la. p̄cutiēs absqz

De irregularitate.

mortis p̄culo vel sanguinis effusione
vel trūcātōe: h̄ns ad hoc ptātē nō ē
irregularis. vt de raptorib⁹ i archiep̄a
tu z. xliij. q. viii. sepe. Quinta r̄la. Ju-
dex actor z p̄curator notari⁹ siue di-
ctator vel p̄mulgator si in mēbris se-
cuta est mutilatio irregularis ē. l. di.
si q̄s. nec clerici vel monachi sniaz. de
homī. postulas. l. di. c. j. Et ḡnalit̄
purgationē vulgarē q̄ fit in tormētis
vel alio mō: z q̄cūq; vindicte sangui-
nis auctoritatē b̄ndictionē seu patiē-
tiā sui exhibētes. irregulares sunt d̄
excel. prela. ex l̄tis. Sexta r̄la. Licet
clericus nō debeat interesse vindicte
sanguinis: si t̄n ex sola curiositate vel
leuitate interfuerit vbi latro suspēdit̄
tur: vel vbi q̄s in duello occidit̄: lz pec-
cet grauit̄: nō t̄n fit irregularis: si nec
auxiliū vel cōsiliū vel auctoritatez
prestiterit. fm̄ Guil. in speculo. tit. de
disp̄satione. §. iuxta p̄positiōis. **Se-**
ptima r̄la. Iudex vel officialis seu ad-
uocatus q̄ tractauerūt cām criminis
dātes operā vt sanguis effunderet̄. lz
nec mors nec sanguinis effusio fuerit
subsecuta irregulares sunt: pōt t̄n in
talib⁹ per ep̄m disp̄sari fm̄ Guil. si l̄r
cū illo q̄ nō ex officio suo: sz ex odio de-
dit operā: z fecit qd̄ potuit vt occidere
tur: nō t̄n occidit̄ vl̄ mutat̄: idiget em̄
tal̄s disp̄satiōe fm̄ Guil. **Octaua**
regula. Exercēs artē chirurgie si p̄p̄
imperitiā z negligētiam ei⁹ sit mors
subsecuta ab incisiōe adustiōe vel po-
tione quā dedit i firmo irregularis ē.
vt de homī. tua. §. j. Si t̄n perit⁹ ex̄ns
fleubotomat sanguinē vel secat adhi-
bens oēm diligētiam. nō est irregularis
etiam si mors fuerit subsecuta: qz po-
tius p̄sumit̄ casu z culpa patiētis eue-
nisse. xliij. q. v. de occidentis. Secus z
per eius negligētiam fm̄ Guil. **Non-**
na regula. Licet laicus exercēs artē

chirurgie nō fiat irregularis: si nō p̄-
pter eius incuriā multi obierūt: cler-
cus t̄n si sub ei⁹ cura aliq̄ etiaz p̄ter
eius culpā obierūt: irregularis est fz
Inno. q̄ bec notauit i. c. tua. de homī.
ne cle. vel mona. sniam. **Decima regu-**
la. Extrahēs sagitta vel telū vel gla-
diuz infixū in corpore alicui⁹ si p̄pter
hoc vulnerat⁹ citius moritur irregu-
laris est. de homicidio. tua. **Undecima**
regula. Custodiēs infirmū z dans ei
bibere imperite. vel aliqd̄ aliud p̄tra
cōsiliū medicorū faciens propter qd̄
mors sit subsecuta irregularis fit p̄-
pter imperitiā z negligētiam dissolu-
ta. si t̄n q̄s facit bona fide: circa egro-
tum nō dz esse facilis ad faciendā cō-
scientiā scrupulosam: quāuis in aliq̄
sit erratū: si ibi nō sit lata culpa cum
negligētia dissoluta que p̄pe dolum
est: z hmōi scrupulū de facili depone-
re dz ad cōsiliū sapientis. Si t̄n tan-
ta culpa fuerit vel negligētia dissolu-
ta. z certum est qz mors fuit inde sub-
secuta: irregularitas contrahitur. si
vero nō sit certū tūc distinguēduz est.
aut em̄ dubitat̄ p̄babilt̄ fm̄ iudiciuz
medicorū: z tūc abstinēdū est ab offi-
cio: si aut̄ nō dubitat̄ tūc deposita er-
ronea p̄sciētia poterit administrare:
z etiā p̄moueri. alias non fm̄ Ray. l.
di. hi q̄ arborē. z. c. sepe. Et fm̄ quos-
dam solus pappa cū talib⁹ disp̄sat.
Duodecima regula. Consules aliqd̄
vnde sequitur homicidiū irregularis
est: vt si iua sit tactum baliste machi-
ne lapidis: vel qz quis iret ad capien-
dum castruz qd̄ capi nō potest sine ho-
minis morte. vñ si sequit̄ mors ex il-
lo p̄silio irregularis est fm̄ Guil. Idē
si facit vel cōsulit furtiue vel proditio-
naliter capi castrū: si mors inde sequi-
tur irregularis est: qz debuit verisimi-
liter presumere hoc euenire posse. In

13
 et alibi enim ponitur quod remota causam homicidio dedit: sicut qui propinqua. ut notat de homicidio. presbyteris. Tredecima regula. Mandas aliquem verberari: si verberas occidit verberatum: irregularis est qui mandavit: nisi expressis serne occideret. de homicidio. significasti hodie. de homicidio. is qui mandavit: li. vi. in. fi. vlti. glo. Secus tamen de illo qui consulit aliquem capi: ut puta malefactorum: quia tunc non fit consulens irregularis etiam si captus occidit illum. quia non consulit ar. de homicidio. c. fi. Ab sit enim ut ea qui propter bonum facimus: si pro voluntate nostra quicquid mali acciderit nobis debeat imputari. xxiiij. q. v. de occidendis semper tamen fit irregularis dans directe consilium in morte alterius: ut ne clerici vel monachi suam. Nec interest siue is cui datum est consilium statim fecerit homicidium vel etiam diu post: nisi prius consilium reuocauerit et contrarium suaserit: ut de homicidio. Petrus. Immo nisi firmiter et probabiliter credat quod post reuocationem consilij non reuocetur is cui datum est consilium a proposito occidendi: necesse est ut denunciaret illi de cuius morte tractatum est quod caueat sibi. in eo autem quod mandavit per se fieri homicidium: videtur sufficere si consilium mandat tamen. de regulis iuris. ois res: vel si sciente eo cui mandatum est iuit eum occidendo: ut. xxij. q. j. Omne quod vel parentelam vel amicitiam cum eo contrahat: id et hoc non significauerit: quia est certus certiorari non debet. de elec. interuersiones. Quartadecima regula. Consulens alicui ut occidat aliquem: si ipse cui consultum est occidere occidat ab illo occidendo: secundum opinionem mittentem non iudicatur ille consulens irregularis. Ratio quia fines consilij exsistit ex quo egressus est ad occidendum: nec sibi bene cauit. nisi excitaret eum

ad occidendum alium forte in tali loco ubi periculum esse posset: tunc esset irregularis. etiam si is cui consuluit occidat secundum Guillelmum: ubi supra secundum rigorem tamen iuris hodie talis consulens irregularis est per Jo. an. in nouella. de homicidio. is qui mandavit. li. vi. Quintadecima regula. Si quis suadet alicui quod pro patria vel pro primo suo vel pro iure suo vel pro iure ecclesie sue periculo se exponat non ob hoc fit irregularis: etiam si ibi moriatur. xxiiij. q. liij. pro membris. 2. ca. sequenti. Si tamen sciret vel crederet eum ibi moriturum: tunc videtur quod fiat irregularis. secundum Guillelmum. Si autem consulat quod indubitata morte se exponat pro honore christi vel fidei vel statu ecclesie. non fit irregularis. etiam si mors inde sequatur. xxij. q. j. sunt quedam. xj. q. liij. non solum. Hac ratione excusant inquisitores heretice prauitatis. scientes quod statim postquam aliquem pronunciauerint hereticum esse ille morti traditur. hoc etiam alias multipliciter procurando. Ad hoc etiam accedit. xxiiij. viij. legi. 2. q. v. si audieris. Illi tamen clerici qui portauerunt ligna causa indulgentiarum ad hereticos comburendos irregulares sunt: nec cum eis dispensantur nisi per papam. Sedecima regula. Dans operam reilicite: ut puta edificando ecclesiam vel domum adhibita omni diligentia quam potuit habere: si occidat aliquem casualiter non efficit irregularis. Si tamen dat operam reilicite. nec adhibuit omnem diligentiam quam debuit fit irregularis. ut de homicidio. latoz. 2. c. ex literis. 2. c. si dignus. 2. c. presbyterum. 2. c. continebatur. 2. c. ad audientiam. Hinc est quod medico operanti secundum regulas artis sue non imputatur ei si quis sub eo moriatur. sed si sine diligentia commisit consilium sibi ut non promoueatur ad ordines.

De irregularitate.

De q̄ll. ordi. ad aures. Sed quid d̄ illo medico q̄ vertit infirmū ad aliū latus vt citius moriat̄. R̄ndeo q̄ irregularis est tā ipse q̄ fecit q̄ ipse q̄ p̄sultit: si ex hoc mors fuit subsequuta: q̄ forte via anhe' t̄ p̄cludit̄ v̄l apostema r̄ū p̄t̄ ex violētia motus: vel suffocatur. Si aut̄ nō citi' morit̄ ex hac causa: nō fit irregularis: s̄ penitere d̄z d̄ facto.

17 Decima septima regula. Non solum est irregularis q̄s si ex eius percussione est mortuus aliq̄s. sed etiā si ex hac percussione infirmiatē cōtraxit vnde mortuus est: vt de homi. p̄s byterū. z c. ad audiētā. z. l. j. di. studeat. Decima octava regula. Defendēs se i casu euitabili z occidēs aliquē irregularis ē l. di. si q̄s viduā. z talis ad sup̄iora nō ascēdat z in susceptis nō facile dispēsat. Sed si necessitas fuit inuitabilis dat̄ cōsiliū ei vt nō ministret. l. di. de his clericis. nō t̄n p̄pter hoc d̄ponit̄. imo in suo ordine administrās tolleratur de iure cōt̄ absq̄ dispensatiōe s̄m Laurē. l. di. q̄ tua. Sic loquit̄. de homi. ca. ij. put̄ p̄sequit̄ ibi Host. Et quidā dicūt ep̄m posse in tali casu dispensare. s̄ hoc nō possit s̄m Jo. d̄ deo qui dicit solū papā hoc posse. Hodie dicit̄ simplr̄ irregularitatē nullā icurrere ille qui personam suā defendendo in casu ieuitabili occidit. de homi. si furiosus. in cle. Decimanona regula. Infans furiosus cōmittens homicidium nō est irregularis. vt in cle. si furiosus. de homi. Idē est de dormiēte si aliquē occidat qui t̄n nō habuit p̄positū occidēdi eum. Eligesima regula. Potens hoīem liberare a morte z nō faciens irregularis est. q̄ qui pōt defendere z nō defendit: occidit. de homi. sicut dignū. qd̄ intellige s̄m glo. c. iij. de sen. ex. de illo ad quem ex pt̄ate ex officio vel dignitate pertinet

realiter defendere. z nō simplr̄ d̄ quo cunq̄ vbi dicit̄ ibidem gl. q̄ si ego nō habeo aliquam pt̄atem: video q̄ alius quis vult verberare clericū sine auxilio meo aut consilio: non credo q̄ sum excōt̄catus: si nō phibeo illuz: s̄ alias forte peccē: q̄ nō defendo cū possem. Eligesima prima regula. Retrahēs a proposito liberādi hoīem a morte irregularis est. q̄ quodāmodo indirecte homicidiū cōmisit. l. dist. si q̄s viduā. z de pe. di. j. periculose. Eligesima secūda. p̄cutiens aīo occidēdi latronē si ex aliquoz vulneribus latro obiit: irregularis est. vt colligitur. de homi. significasti r̄n. j. Idem etiā si nō percussit: s̄ aliqd̄ opis impēdit in mortē eius puta q̄ latronē detinuit: vel contra eū clamauit. alias autez si clamasset cōtra eum nō in mortē ei': sed q̄ caperet̄ vel detinuit eū. vel se leuem extendit irregularis non est de morte ei': vel etiā sit in neglectu alias si malicia ei' p̄petret̄ homi. d̄nī z idē si negligētia eius cōmittat̄. l. di. hī q̄. Et ideo si clamat cōtra latronē siue eū capiat si alias quocūq̄ mō pōt intelligere ex clamore suo vel alio actu homicidiū seq̄ irregularis ē: nisi forte faciat p̄pter piculū corpis sui: vt si videt q̄ aliquis euz occidere vult. tūc em̄ pōt bene inuocare z clamare p̄ auxilio: q̄ nō intēdit in aliorum mortes sed in suam liberationez. secus si hoc faciat p̄pter piculū rerū suarum si fuge presidio euadere pōt. de homi. suscepimus. Eligesima tertia regula. Clericus ligans cū socio latronem si postea timēs ne occidat a latrone ip̄e potius occidit eum irregularis est. de homi. vbi supra. Eligesima quarta regula. Si clericus non valens aliter recuperare res suas tenet furem nec cum rebus fugiat. donec eum ex-

21

22

23

24

nota

bibeat iudici vel ei⁹ auxilium inuocet ad res suas recuperandas: non irregularis. l. postea fur a iudice puniatur: dū intentio ei⁹ nō sit corrupta intendēdo ad furis mortē v^l mutilationē &c. Idē dicēdū est si cleric⁹ credit vel tradit seculari potestati latronē petēs q̄ eū puniat citra sanguinis effusionē, vel petēs rem subtractā sibi restitui si potestas i latronē aiaduertat. i. puniat eū morte: nō p̄ hoc cleric⁹ erit irregularis. vt de homi. delatoris. l. i. vj. nec etiā nocet illi si ad cōuincendū latronē tradidit inter signia. Et idem si simpliciter deponit querelā de iniuriā tibi sibi & ecclesie sue: quāuis tales vix absq; sanguinis effusione valeāt coartari. de homicidio. tua nos. §. vlti. & c. postu. xxiij. q. iij. maximianus. & q. v. c. v. vñ. & c. pena. Et hec oīa vera sunt qñ nō intēdit ad mortē. nec h̄ i aīo gerit: s; p̄testat publice q̄ citra sanguinis effusionē castiget nō est ergo irregularis curialiter agens cōtra furē nō criminālr ad mortē vel sanguinē. licet eū iudex causa pbabilī suspēdet ab officio suo. vt de homi. postulasti. Ex quo vlteri⁹ ptz q̄ null⁹ nota irregularitatis incurrit q̄ per extortores siue exactores alicui⁹ curie curauit aliquē capi p̄ delictū tale propter quod nec mori nec mutilari posset: licet iudex inueniēs eū alia cōmississe p̄pterea suspēdit eū. si tñ nec ille crediderit nec cogitauit illud contingere. **Uigesima quinta regula.** Si iudex officialis insequitur furē fugiētē: et q̄rit a me vtrū viderim illum: & ego sciēs q̄ fur ille ad mortē querit istruo eū: si p̄ meā rñsionē fur inuēt⁹ est & occisus: sum irregularis. Secus si nec sciuit nec suspicāt⁹ sum q̄ ad mortē v^l penā sanguinis q̄rit. vñ cōsulit in casu hoc cū aliq; scit aliquē ad mortē fu-

gere nisi p̄ alterā de duab⁹ v^lis nō d; dicere p̄ hāc nō fugit: q; sic pderet eū per alterā fugiētē: s; aut taceat aut querētē curialiter euadat. dicēdo nū quid ego custos illi⁹ sum vel alio mō. **Uigesima sexta regula.** Si clericus q̄ egit ad res suas recuperandas ex post facto ratū h; q̄ suspēsus latro est & h; sibi placet: si talis nullū cōsensu; habuit in mortē illi⁹: nec quicquā cooperat⁹ est nō est irregularis fm Buill. & hoc si gaudet q̄ maleficiū est punitū: nō aut psona cū scdm spm irregularitas ex homicidio solo nō cōtrahitur: nisi culpa vel volūtas p̄cedat: vel scādalū sequat⁹: vt notat. l. di. h. q. et de homi. ex lris. & c. verū tñ. Hodie vero iure cautū est q̄ si quis absq; mādato meo man⁹ intecit in clericū meo noīe violētus: si hoc ratū habeo excōicationis canonē incurro. & hoc p̄ ratihabitōnē q̄ retro trahit & mādato cōparatur. Si aut hoc meo nomine nō eēt factū: s; ratū haberē peccarē. s; nō incurrerē excōicationē. vt d; exp̄sse. in ca. cū q; de sen. ex. li. vj. Ut intelligas pono tibi casum. Aliq; amic⁹ vel seruitor tu⁹ sciēs aliquē clericū tibi fecisse iniuriā verbalē vel realē percussit quē tu postea receptādo magis amicū habuisti v^l gauisus es: & hoc factū cōmendasti vel laudasti tu es excōicatus propter ratihabitōnē ac si mandasses. Sed vnus extrane⁹ percussit clericū. & tu audiens gratū habes et gratularis de hoc. si non es excōicatus tñ peccas admin⁹ ventraliter fm Joan. an. in nouella supradicti. c. cū quis. li. vj. **Uigesima septima regula.** Si quis mandat capi vnū clericū de trib⁹ similr incedētib⁹: & alios duos nō grauari: s; mādatar⁹ excedit fines mādati alios duos capiēdo: iste mādās nō erit excōicat⁹ fm Joā. de deo

26

25

27

De irregularitate.

ll. iij. suarum questionū. q. xliij. Et est ratio qz captio cōtra volūtate ei⁹ est facta. Petrus tñ de samprana. alias sanfona putat qz de dāno tenetur. qz illi passi sunt. de iniurijs. c. si. xliij. q. viij. propterea. Ex hoc infert p simile de irregularitate qz irregularitas ratione homicidij non cōtrahitur sola volūtate: nisi hō actu occidat. de homi. sicut dignū. §. j. vbi de hoc in glo. ex corde. xv. q. j. si quis nō irat⁹. Sed nec fit quis irregularis ppter solum homicidiū: nisi culpa vel volūtas precedat. vel alias sequatur scandalū. vt notatur. l. di. hi qui prius. de homi. ex litteris. de cle. egroto. tua. Ex hoc dicto soluitur qstio qua querit an clericus qz volebat interficere hoīem: s; nō potuit. qz inuenit eū iam mortuū qz volens nihilomin⁹ satisfacere ire sue amputauit caput mortui. Dicendum qz licet volūtas occidēdi fuit: tñ nō est irregularis s; m Archi. xv. q. j. si quis. Ratio qz ad hoc qz homicidiū cōmittatur requiritur qz hō animat⁹ occidat. de homi. sicut dignū. xxxij. q. ij. moyses. vbi aborsus fetus inanimat⁹ nō imputatur ad homicidiū: sicut etiam notat Aluar⁹ Inno. Bern. de homi. si aliqz. Trigesima octaua regula. Si quis in rixa mortu⁹ est: nescitur tamē quis illū interfecit: licet scdm quosdā: s; Joāne. oēs irregulares sunt quo ad promotionē ad ordines ppter incertitudinē. vt. xliij. q. vlt. c. si. tñ pba bilit⁹ est qz in tali casu quilibet sue cōsciētie ē relinquēd⁹: s; m Guill. in specu. o. 2. Host. in sūma de homi. §. que pena. Trigesima nona regla. Si amici mei occidit aliquē mihi iniurantē me inuito z cōtra meā phibitionem mihi nō nocet. vt de homi. Petr⁹. iij. q. iij. qz p̄sulat⁹. Idē est si me ignorante. de symonia nobis. z. c. de regulari-

bus. S; si tributa sit puta qz non ex presse cōsensit: nec cōtradixi iputabit. ar. de simonia. Matthe⁹: imino etiaz dicūt quidā qz sciēs cōtractū de morte: habitū nō reuelauit: nō sum irregularis: qz homicidium nō cōmisi facto mādato: cōsilio: vel defensione. l. dist. si quis viduā. z de homi. Petr⁹. Alij dicunt cōtra si credidi qz nō obstante mea phibitione mei intuitu interficeretur: z hoc est tenēdum. Nam in tali casu tenebar reuelare illi cōtra quez cōtractū ē. Trigesima regula. Si aliquis vadit ad interficiendū aliquē: z tu ei sciēter p̄sentias. nō tñ eū incitas ad homicidiū perpetrādus: nec cū eo sup hoc aliqz verba habuisti vel si habuisti: semp ex aīo hoc ei dissuasiisti: s; cū nollet tibi acq̄escere timēs d̄ ipso eū associas eo pposito vel si forte eū q̄sinq̄reret defēdas: z tūc homicidiū perpetrat vere irregularis est scdm Host. ad quod facit. de homi. sicut dignum. §. illi qui. Trigesima prima regula. Cleric⁹ ministrās arma pugnātibz: si aliqz interficit irregularis est. ar. xliij. q. j. Nisi bella. c. si noie autes armorum intelligūtur fustes lapides ligna zc. Trigesima secunda regula. Iudex ecclīastic⁹ pōt hortari brachiū seculare cōtra violantes et hereticos vel paganos: non vt occidat vel mutilet: sed vt de terris fidelū expellatur: nec etiā ē irregularis si aliqui hinc inde sunt occisi. xliij. q. v. de occidēdis. z xliij. q. iij. maximianus. immo scdm Inno. de homi. petito. licet aliquis in bello iusto aliquos p̄cussit: si tñ inde null⁹ est mortu⁹: nō fit ex hoc irregularis. Idem si quis accedit ab bellū iustū causa pacificādi vel ex alia iusta causa: licet ex ei⁹ p̄sentia aliquod robur accrescit suis vl̄ timor incutiat̄ aduersarijs non est sibi imputādum

28

29

30

31

32

33
 34
 35
 36
 Dūmodo dolus et etiā lata negligētia absit oīno s̄m Guill. Trigesima tertia regula. Cleric⁹ q̄ interest iusto vel iniusto bello in armis vel sine armis: si aliqui sunt hincinde interfecti irregularis est: licet ipse nō occidat. l. j. d. l. si q̄s. xiiij. q. iij. porro. xiiij. q. vlti. quicūq̄. j. q. j. cap. si. Trigesima quarta regula. Clericus defendens se vel suos: licet tunc ex defendentibus aliquis interfect⁹ est ex aliq̄ parte nō est irregularis: vt illi q̄ nō interfecerunt nec interfectores q̄ adiuuabāt sunt irregulares: licet volūtate occidēdi habuissent: q̄ lex p̄motionis factū req̄rit. xv. q. j. si quis nō irat⁹. Trigesima quinta regula. Clericus in bello iusto qd̄ nō occidēdum: s̄ ad defendēdum geritur ministrans sagittā balistario suo ad defensionē: si ille balistarius aliquē interficeret: s̄ ille clericus nō intēdebat q̄ ipse aliquē interficeret: sed q̄ illos detinuisset et sua defendisset aut recuperasset nō est irregularis sc̄m Guill. Idē dicit de illo qui in bello iusto preposit⁹ fuit exercitui et sumpt⁹ facit et cuncta disponit si forte eū cōtingat lāceas vel sagittas emerre et ministrare et ad exercitū vel custodia castrī mittere. vel si portat ad currēdū post hostes vt eis preda hoīz vlt̄ aīaliū auferat. et tūc forte aliquis interficeretur dūmodo solū intēdit ad recuperationē prede nō ad vindictā: talis em̄ causa remota nō nocet. Trigesima sexta regula. Qui mulieri facit ne cōcipere vel generare vel post cōceptū parere pōt: et q̄ pregnantem mulierē peccat: ita q̄ facit abortiuū si fetus iā fuit viuificat⁹ irregularis est: sed si nondū fuit viuificat⁹: solū mortaliter peccat. de homi. si aliq̄s. iij. q. v. consuluit. vel si pbabiliter dubitat vel credit an sit mortuus vel viuus fe-

tus ex illa percussione: vel virū cōceptus fuit animatus vel nō ita tali dubio debet a p̄motione et a ministerio abstinere: nec periculo se cōmittere. Si vero leuē vlt̄ temerariā habet opinionē deponat eam si pōt: et sic poterit promoueri et administrare: alias non. ar. de sen. excō. inquisitio. et de st̄monia. per tuas. iij. Trigesima septima regula. Licet cleric⁹ aliquē occidens pro defensione rerum suarū irregularis est. de homi. suscepimus. vbi dicitur post tunicā relinquendum est palliū: et meli⁹ est rerum iacturaz pati q̄ pro seruādis vllibus rebus ac trāsitorijis acriter i alios exardescere. Clericus tamen personam propriam defendēdo necessitate inuitabili repellens vim vī cum moderamine inculpate tutele percutiens aliquem si inde mors sequitur nō imputatur ei: vt notatur d̄ homici. significasti. iij. et. iij. ca. interfecisti. Unde dicit Archi. xiiij. q. iij. c. j. q̄ clericus etiam interficere potest vt non interficiatur. ar. de fur. ca. iij. dum tamen hoc faciat pro persona propria. Hodie expresse in cle. si furiosus. de homi. et dico p̄sonā propriam. nam secus est sc̄m Joan. an. in nouelle. sup. cle. si furiosus. de homi. si non valens vitare mutilationē: licet moritez posset euitare mutilauit vel occidit aliquem inuasorē. Et idē si aliter non valens saluare res suas eum occiderit qui deportare volebat secus etiā sc̄m glo. dicte. cle. super. v. suo de illo qui occidit illuz qui occidere volebat partē filiū cōiugē vel p̄sonā coniunctā q̄ aliter iuuare nō potuit. Quod putat Joā. an. q̄si casus ille nō includat sub necessitate inuitabilis intelligitur aut necessitas inuitabilis sc̄m Joā. an. ibidē sup. v. nō valēs vt quia ināgulat⁹ erat. vel sic arctatus

37

nota

De irregularitate.

38
q̄ fugere nō poterat nec clamore iua-
ri. Intelligit aut̄ cū moderamine in-
culpate tutelae si fiat ex incōtinēti nō
ex interuallo z causa defensionis nō
ultionis: z si equalr se defēdat sic infe-
statur: vt si gladio pcutit̄ z ip̄e gladio
percutit̄: vl̄ si ligneo baculo z ip̄e ecō-
uerso baculo aut ferreo baculo pcuti-
tur z ip̄e ecōuerso ne amplī⁹ pcutiat̄
ad mortē. Si aut̄ pcutiat̄ p̄uo ligneo
baculo a quo nō timeat̄ mors vel de-
pilat̄. vel p̄ vestē trahit̄ et ip̄se repcu-
tiēs ferro occidit suū inuasorē: irregu-
laris est: qz nō est moderamē inculpa-
te tutelae. debuit em̄ se moderate tene-
re z nō excessiue vltra violētā sibi il-
latā aut si p̄cussus ē semel z sic dimis-
sus ē. nec vltērī⁹ se credit pcuti si etiā
incōtinēti repcutit̄ z occidit irregula-
ris est. nā nō d̄z occidere inuasorē ex
quo ab eonō credebat se occidi. vñ ex-
cessit ī moderamine qz p̄ vna p̄cussio-
ne nō letali occidit. Hec oīa colligunt̄
in glo. significasti. ij. de homi. Trige-
sima octaua regula. Prelat⁹ spūalis
hñs iurisdictionē tēporalē in suo do-
minio si fur vel latro deprehensus in
furto vel maleficijs adducit̄ ad p̄sen-
tiā ei⁹ z petit̄ puniri iuxta cōdignū sui
excessus nō d̄z ip̄se p̄sonalr de hoc co-
gnoscerē: iudicare aut sentētiare. sed
debet hoc cōmittere suo p̄curatori:
dicēdo ista verba. Fiat iusticia. gñalr
nō descendēdo specialr qua morte sit
moriturus. nec clerici. vel mona. c. vlti.
ll. vj. Nec per hoc etiā est irregularis
si sequat̄ sanguinis pena. vñ pōt fieri
specialis cōmissio sup tali casu sed nō
exp̄ssa pena s̄m Hoffre. Idē tenet no-
uellator̄ dicto. c. vlt. ll. vj. Dicit tñ no-
uellator̄ in nouella ibidē. qz si ep̄s vel
prelatus mādat notario suo vt in tali
casu scribat cōmissionem procuratori
ep̄i vt sup his faciat iusticiā: talis no-

tarius est irregularis: qd̄ pbat ex eo
qz talis nō habet facere quicq̄ ex offi-
cio sue iurisdictionis: qd̄ requirit illa
decretalis. Sit ergo ep̄s caut⁹ vt nō
iniciat laqueuz clericis. vñ cōmittat
istam iurisdictionē laico p̄ seip̄m im-
mediate z p̄ aliū laicū: nō aut̄ p̄ cleri-
cū. Et scias qz hoc nō solū veritatem
habet in p̄lato habēte iurisdictionē
tēporalē rōne bñficij: sed etiam rōne
patrimonij s̄m nouellatorē ibidē. et
qd̄ plus est. dicit idē qz ex quo clerici
tales causas sine metu irregularita-
tis p̄nt alijs delegare: satis videt̄ qz si
laicus talem iurisdictionē hñs s̄z pro-
babilē: causas sanguinū criminat̄: po-
terit hoc nō obstāte ordinari: quia nō
fit irregularis ea rōne. Caueat ergo
prelatus cū interrogat⁹ fuerit a iudi-
ce ne r̄ndeat: malū est si ille malefa-
ctor remāserit impunit⁹. nāz tūc esset
irregularis. vt de excels. prela. ex lris.
Trigesima nona r̄la. Si iudex hñs
latronez captū querit de aliquo p̄ito
quid debeat fieri de tali. z ille respon-
det talē esse morte puniēdū vel simi-
le. iudex aut̄ secutus eius p̄siliū latro-
nē punit ad mortē irregularis est cō-
sulens: qz fuit in culpa in casu qui de
facto nō erat respōdēdus. vt de excels.
prela. ex litteris. si tñ non est casus de
facto. sed iudex q̄rit simpliciter quali-
ter sint tales puniēdi. z cleric⁹ r̄ndet
qz ad mortē vel ad sanguinē. si respon-
dens respondet s̄m verā iuris senten-
tiā: vt expertus iuriscōsultus non est
irregularis. et maxime si extra iudi-
ciū. vt dicit glo. in. di. c. ex litteris. Si
aut̄ errans in iure dixit cum tñ aliter
iura disponant. irregularis est vt col-
ligitur per Guillel. in speculo ti. ij. s̄.
iuxta propositionis. Si aut̄ qui non
reputat̄ iuriscōsultus interrogat̄ r̄n-
det nō vt iuriscōsult⁹: sed simpliciter

39

40

Dicit qd de talib⁹ sentiat nec psumit
 qd iudex ei⁹ sequat rñsionē nō est irre-
 gularis: ex quo nō rñdet ad casum qd
 sit defacto. Mā si cōsuleret ad casum
 de facto irregulari esset p̄m Raymū.
 Quadragesima regula. Suspēsus ab
 officio celebrādo fit irregulari. vt. xi. q.
 iij. si quis dānat⁹. et ca. si quis ep̄s in
 cōsilio. Et h̄ illi canones loquūtur d̄
 excōicatio sciēter z in cōtēptū clauū
 celebrāte: hodie tñ idē irregularis est
 in suspēsiōne a diuinis. vt de re iudi.
 cū eterni. z de sen. ex. cū medicinalis.
 li. vi. z in hoc casu solus papa dispē-
 sat. vt notauit Guillelm⁹ i speculo ti.
 ij. §. nūc de ep̄oz ver. est in quā. suspē-
 sus autē a bñficio tñ nō fit celebrādo
 Irregularis: qz hoc nullo iure cauetur
 p̄m Inno. de elec. cū icūctis. §. clerici.
 et. c. statum⁹. de cōces. p̄bē. qz diuersi
 tatē. Minor quoqz excōicatio p̄p̄
 participationē excōicati in locutione
 vel similib⁹ ligatus. licet celebrando
 grauit̄ peccet: nō tñ efficitur irregu-
 laris. qz h̄ nullo iure cauet̄ p̄m Inno.
 Immo si medio tēpore postqz cōicat
 excōicat celebrauerit: bene pōt penitē-
 tiā peracta sine pape dispēsatōne
 celebrare. vt de de. excō. minis. c. fi. xi.
 q. iij. si quis p̄sbyter. Inno. tñ z Ho-
 stiē. dicūt qz tales nō p̄pter suspēsiō-
 nē a iure celebrare p̄hibētur cū non
 sint suspēsi a iure nec suspēdēdi s̄z so-
 lū p̄pter peccatū prohibentur cū fue-
 rint suspēsi quo ad deū a sacramētis
 et a p̄mōtione: si enī a iure suspēsi
 essent celebrādo fierent irregulares
 per. ca. cū eterni. de re iudi. li. vi. et de
 sen. ex. cū medicinalis eodē lib. vi. Ex
 quib⁹ oibus hoc colligitur p̄m abba-
 tē in distinctionib⁹ suis et. ca. si cele-
 brat zc. de de. excō. minis. qz celebrās
 in mortali peccato nō incurrit irregu-
 laritatē post penitētiā z recōciliatio-

nē obtentā sup pctō mortali vel excōi-
 catione minor ex quib⁹ celebrās po-
 terit sine aliqua dispēsatōne supio-
 ris celebrare nec obstāt noua iura. s.
 ca. cū eterni. de re iudi. z ca. cū medici-
 nalis. de sen. ex. li. vi. q̄ loquuntur de
 illis q̄ sunt ingressu ecclie priuati: z a
 diuinis suspēsi qd nō est in istis cum
 isti nec ingressu ecclie sūt priuati: nec
 etiā a collatione sacramētōrū s̄z solū
 a perceptione sunt suspēsi. Quadra-
 gesima prima regula. Notori⁹ forni-
 cator a iure suspēsus celebrās non fit
 irregularis. p̄m Guillelmū i speculo.
 ti. ij. §. iuxta p̄positiōnis. nec obstat
 qz quidā dicūt quodlibet pctm noto-
 riū facit hoīez irregularē vt de tēpo.
 or. c. quesitū. Hoc em̄ verum est si ibi
 nō intelligit̄ irregularitas talis q̄ re-
 quirīt pape dispēsatōnē. Unde dicit
 abbas vbi supra qz in illa irregulari-
 tate quā quis incurrit ex notoria for-
 nicatione z in tali celebrat: potest epi-
 scop⁹ dispēsare post penitētiā. per. c.
 ac si. de litis contes. Et ita hodie ser-
 uatur. Et quāuis quidam nimis rigi-
 di. vt Hostiē. z Inno. dicūt cōtrariū:
 tñ nō sunt audiēdi: qz qui nimis mun-
 git elicit sanguinē. iij. di. deniqz. Nec
 aduertat rōnem illā qua dicūt. Dis-
 suspēsus ab officio p̄ canonē celebrā-
 do fit irregularis vt d̄ in. c. cū clerici.
 de re iudi. z ca. medicinalis: de sen. ex.
 li. vi. s̄z talis est fornicator notori⁹. vt
 p̄t̄ in. c. quesitū. de coha. de. z mu. et.
 xxxij. di. p̄pter hoc ergo efficitur irre-
 gularis celebrādo. Ad hoc responde
 audacter p̄m Franciscum de sarabel.
 in. c. vestra. z. c. quisitum. de cohabita-
 tione clericoz qz suspensus a canone
 celebrās tūc solū incurrit irregulari-
 tatē qñ per modū sentētie fit a cano-
 ne suspēsus: vt in di. c. cū eterni. li. vi.
 Sic aut̄ nō est i fornicatione notorio

41

De irregularitate.

et simoniaci: quia non per modum sententie sed nunciative dicuntur a canone quod sint suspensi. ut patet in c. quesitum. de cohabitacione clericorum. ergo celebrando non sunt irregulares. de sen. ex. li. vi. Tene ergo secundum Franciscum si quod in canone dicitur pena imponere quod talis sit suspensus ab officio vel dicitur suspensus talis ab officio si hoc fecerit: tunc taliter suspensus celebrans fit irregularis: ut in dicto. c. cum eterni. Sed si dicitur in canone pena approbata vel enunciata seu recitata aliquem esse suspensum sicut dicitur de fornicatore notorio in cap. quesitum. ubi tamen recitat notorium fornicatorem esse suspensum: talis celebrando non fit irregularis. pro isto dicto est famosissimus ille doctor Guido de Bayso: archidiaconus nuncupatus. xxxij. di. ad hec vero. ubi ipse notat in fine glo. que incipit: istud intelligit. quod notorius fornicator non est principaliter suspensus a canone: sed a deo. quod patet ex eo quia quando penitet licite celebrat. de cohabitacione clericorum. ca. vlti. l. in odium criminis per canones aliquid additum quoad vitacionem eorum ut. s. non audiatur ab eis divina. ut in. ca. vestra. et in. ca. tua. de cohabitacione clericorum. xxxij. dist. nulla. z. ca. preter hec. z. hoc secundum Inno. Licet autem Hosti. notavit per arrium in spe. ti. ij. s. iuxta propositionis. z. s. nunc de episcoporum. s. xxvj. et hanc viam tanquam mitiorem puto complectenda. Quadragesima secunda regula. Suspensus a canone non propter crimen sed propter aliquem defectum: ut puta illegitime natus z. corpore vitiatum non incurrunt novam irregularitatem: si ante obtentam dispensationem celebrant secundum Guillelmum in speculo ti. ij. s. iuxta propositionis. s. porro. z. idem notatur per Archidiaconum. lvi. di. apostolica. in prin. et hoc servat curia: quia quando dispensat cum talibus simpliciter. dispensat super

defectu nulla facta mentione de irregularitate quia nullam incurrunt. lvi. dist. apostolica. z. cap. cenomanensem. de si. pres. veniens. Ideo dicitur intelligendum esse speculum. de illis qui propter infamiam suspensi sunt a canone: sicut sunt illi quorum crimina sunt notoria: z. que etiam post peractam penitentiam celebrare propter scandalum z. infamiam prohibetur. ut in. c. si. de cohabitacione clericorum. z. mu. z. de homi. ex litteris. ca. si. z. tamen ante dispensationem celebrando novam irregularitatem non incurrunt: quia hoc non inveniunt iure cautum: secundum Guillelmum in speculo. ubi supra. et Archidiaconum. lvi. di. apostolica zc. Quadragesima tertia regula. Suspensus a confessionibus audiendis celebrans ante reconciliationem non efficitur irregularis secundum Guillelmum. quia hoc non inveniunt iure cautum. x. q. lxx. s. euidenter. De hac suspensione habet. xxvj. q. i. z. v. q. vj. p. totum. Quadragesima quarta regula. Recipiens beneficium in irregularitate impetrata absolutione super irregularitate non indiget alia dispensatione super beneficio obtento secundum Ray. et Guillelmum in speculo. Caveat tamen quilibet ne in peccato mortali vel suspensione beneficium recipiat: vnde securius est ut talis confiteatur ante receptionem collatio sit vitiosa. secundum Guillelmum in. ca. si celebrat. de de. excōica. minis. Licet hoc sit perdurum: est tamen verum propter rationem ibi positam: quia scilicet eligi non potest in peccato mortali ad illa a quorum perceptione a sanctis patribus est priuatus. Clericum tamen abbas ibi moderatur hoc dicens: quod si cui existenti in occulto collatum sit sed ipse recipit illud post peractam penitentiam poterit retinere. allegat de tempo. ordi. quesitus. de sen. excōica. cap. vlti. Sed propter peccatum enorme: ut puta propter homicidium ipso iure perdat beneficium ut

notatur per Archid. l. dist. studeat. q̄ incipit in glo. hic dispensat. vbi dicit glo. quia de iure debet eo carere qđ exponit Archid. per sententiam non ipso iure. Nam homicidū non inducit ipso iure priuationē beneficii scđz Bernar. compostellanū qui ita notauit. de electione. q̄ sicut in glo. j. s. si vero. n. alia autem. et idē sentit Inno. dicens. q̄ in homicidijs irregularib⁹ cadere potest ius; cuiuslibet dignitatis: quia etiam iuste habēt eam: si cū eis fuerit dispensatum. et etiam sine dispensatione iuste tenent predicti dignitates suas quousq; renūciēt vel deponant: scđm Innocentiū qui ita notauit de excessu. prela. cum in principio. Contra tamen istud dictum faciunt multa iura: vt de cleri. pugnate in duello. ca. Henricus. in fine. Item ly. distin. si euangelista. n. in loco cui dispensatio requiratur vt homicida beneficium recipiat videtur secus de iure communi. Item cū homicida ministrare non potest etiam post penitentiam sine dispensatione. de tempo. ordi. quo suspēsus est a beneficio quo datur propter officium. z sic etiā accedit. lxxxj. di. eos. z notatur de consuetudine. cum dilectus. in glo. suspēsus enim. Tu dic breuiter q̄ hic nulla est contrarietas. Nam Bernardus z Innocentius intelligunt q̄ homicida iusta tenet z recipit beneficium quousq; deponitur per sententiam. Iura autem in contrariū inducta dicunt q̄ debet carere z priuari beneficio de iure: quia de iuris rigore ē inhabilis ad illud. Non tamē hoc negat quin hoc fiat per sententiam: z sic idem sentiūt.

45 Quadragesima quinta regula. Presbyter excommunicatus vel suspensus simpliciter ab ordinibus suis ministrans in ordine accolitatus efficitur

irregularis scđm Guillel. Secus si tantum a missarum celebratione fuerit suspensus. Quadragesima sexta regula. Clericus in minoribus constitutus excommunicatus ministrans sacerdoti ad altare portādo aquam lumen z alia similia: non est irregularis scđm Guillelmū. Idem putat de presbytero diacono et subdiacono. Ratio ista nulli ordini sunt annexa cum et per laicos litteratos expediuntur.

46 Quadragesima septima regula. Episcopus suspensus a pontificalib⁹ celebrando in eis non fit irregularis. q̄ pontificalia nō sunt de substantia scđm Guillel. Quadragesima octaua regula. Suspensus ab ingressu ecclesie si in ea celebrat irregularis est: et si in tali suspensione decidit non sepelitur in cimiterio. vt de senten. excof. is qui li. vj. Notat tamen nouellator in nouella q̄ potest in ecclesia audire diuina sine metu irregularitatis: sed non sine pctō. licet Hugo z Raymundus aliud notauerunt quorū opinio refutatur per modernos.

47 Quadragesima nona regula. Excommunicatus vel suspensus baptizans solemniter in superpellicio et stola publice irregularis efficitur scđm Guillelmum. Secus si aliter: scilicet simpliciter baptizat z maxime in necessitate. Quadragesima regula. Quicūq; non potest promoueri ad ordines sine dispensatione nec etiam ad honores: et quicūq; est illegibilis irregularis est scđm Guillelmum. Idem intellige de omnib⁹ casibus qui impediunt promouendos vel desiciunt tam promotos: vel qui penam depositionis merentur. Unde regulare est q̄ quicūq; post peractam penitentiam non habent ordinis executionem irregulares sunt sicut homicide

48

49

50

De interdicto.

l. d. §. j. erga. de simonia tāta. Item ex
cōicat^o interdict^o suspēsus in cōtēptū
clauum se faciēs ordinari. de sen. ex.
cū illorū. Itē si etiā presumit celebra
re. xj. q. iij. si quis. de vi. z hone. cle. vt
clericorū. §. si quis igitur. Itē violās
interdictū. de excels. prela. tāta. Item
falsari^o l^rarū pape. de crimine falsi.
ad falsariorū. §. j. talis. tñ fm Inno. si
occultus est post absolutionē et peni
tentiam potest ordinari: qz nullo iure
caueat qz sit infamis ipō iure. Itē he
reticus de purgatione. c. inter sollicitu
dines vel exhibētes hereticis sacra.
de hereticis excōicatis. §. si vero. Itē
sodomita. de excels. prela. clerici. Item
presbyter denudās cōfessionē. de pe.
et remis. oēs. ca. fi. Itē incorrigibilis
incōtumacia pseuerās. de dolo z ptu.
veritatis. §. fi. Itē notoriū crimen de
iure vel facto. de tē. or. c. fi. Itē vtens
officio assassinorū vel defendēs: rece
ptās occultās eos licet mors nō seq
tur inde. de homi. pro humani. li. vj.
Item apostata. de apostatis. c. fi. Itē
schismaticus. de schismaticis. c. j. Itē
intrusus volūtariē per potestātē secu
larē. vij. q. j. factus. de elec. quisquis.
Itē omne crimen qd ipso facto inci
dit infamiam ciuilē. ij. q. vij. §. porro.
Itē infamia descēdēs ex delicto per
sententiā declarato: qz pena pōt demī
culpa permanēte. ij. q. iij. §. hic coligi
tur. Infamis em̄ est irregularis: siue
infamis sit iuris: siue facti. vt de actu.
oipotēs. de testi. testimoniū. Qui qua
gesima prima regula. Excōicat^o ma
iori excōicatione siue ab hoīe siue a
iure sciēter. durāte excōicatione cele
brās semp fit irregularis: z est depo
nēdus. de cle. excō. mī. latrones. secus
si ignoranter: vt eo. rī. c. aplice. Si aut
dubitaret pbabilr de sententiā excōi
cationis presertim qñ conscius est de

culpa sua pp̄t quā iuste potuit excōi
cati: nescius tñ exponit discrimine et
celebrat cū sit excōicatus: irregularis
est et indiget dispensatione pape fm
Guill. vt in dicto. c. aplice. Crassa aut
ignorātia in talib^o iudicatur: vt si cita
tus peremptorie nec iuit nec misit ad
terminū z sic celebrat: licet nihil d̄ ex
cōicatione sciat. ¶ Circa p̄missa sciē
dū qz suspēsus a iudice siue ad certaz
diem siue p̄petue siue quousqz peni
teat semp si celebrat est irregularis:
quia talis non deberet celebrare nisi
prius sententiā absoluat sicut sen
tentiā suspenditur. In vltimo tñ casu
quidā cōtradiciūt: vt. ij. q. v. presbyte
ris vbi d̄ qz talis ad arbitriū suspen
dētis facere d̄. z si ante absolutionē
celebrat irregularis ē: z idē de re iudi.
dilect^o. de excels. prela. aplice. Suspē
si vero a deo: vt sunt oēs peccatores
celebrātes in peccatis nō fiūt irregu
lares: licet peccent nisi celebrarent in
criminalib^o: vt in homicidio: in simo
nia z similib^o z qui etiā acta penitētia
executio interdicti. vt supra dictū est.
Suspēsi aut ab officio a canone pp̄t
crimen: si celebrant irregulares sunt.
Et hoc itellige si suspēdūtur a cano
ne penā imponente: non autē appro
bante. vt in. c. cū eterni. de re iu. li. vj.
qz etiā in minori excōicatione existen
tes suspēsi sunt a canone nō imponē
te penā sed approbāte: z quācito peni
tet pōt celebrare. de sen. ex. nup. vnde
potius d̄ suspēsiō dei q̄ canonis fm
Guill. Et notat fm Joā. an. in cle. j. de
decimis in glo. sup. v. donec. qz cū ali
quis suspēditur donec satisfecerit suf
fici iudicis declaratio sup satisfactio
ne sine alia absolutione. In excōica
tis vero est necessaria absolutio post
satisfactionē. Lōcor. ad hoc glo. Joā.
an. in. c. sepe: quia de elec. li. v. sup. v.

donec plene. vbi dicitur qd illi qd occu-
pant bona ecclesiarum vacantium et ea dis-
strahunt tãdiu sunt a beneficijs et offi-
cijs suspensi donec ea plene restituere-
rint. ipsis autem restituētibus ipso iure
sine alia sententiã restituti erunt. vt no-
tauit Joã. an. lxxxj. di. si quis. Propte-
rea sciendum est qd scdm glo. xxvj. dist.
deinde. infamia et irregularitas con-
tracta ante baptismum tollitur post ba-
ptismum. et hoc si prouenit ex proprio de-
licto: qd dona baptismi sunt sine omni
penitentiã et satisfactione: vt de pse. di.
iij. sine. Si em̄ peccatum nõ deletur quã-
tũ ad infamiam adhuc post baptismum
obesset: quod negat Ambro. xxvj. di.
vna. vñ si aliquis occidit mille hoies
ante baptismum: ois infamia et irregu-
laritas tollitur: vt. li. dist. si quis post
acceptum: vt ptz de paulo qd ante bap-
tismum fuit homicida: et tñ postea factus
est apłs. vt. l. di. s. ecotra. Huc tñ di-
cto aduersantur doctores. nã Archi.
in dicto. c. deinde. dicit qd bñ infamia
ex quo nõ descendit nisi ex peccato de-
letur in baptismo sicut et peccatum: sed
nõ irregularitas qd nõ fundat sup pec-
cato. vñ ita irregularis est qui occidit
cum peccato sicut qd occidit sine peccato.
vt iudex. nec cle. vel mo. c. sententiam.
et bigami et corpore viciati. et ita ipse
Inno. notauit de diuortijs. gaudem.
Ipse tñ notauit. de homi. presbyterũ.
qd homicidium ante baptismum siue ex
officio: siue ex voluntate fecerit homi-
cidium: nõ est post baptismum irregula-
ris: qd omnis sequela peccati deleta
est. Sed Hoffredus de cõuersione in-
fidelium. ca. j. notauit qd peccatum et se-
quella peccati bene deletur in bap-
tismo: sed non defectus siue impedimẽ-
tum. Prima via cõter approbatur.
Speculator tñ in titulo de dispensatio-
nibus. s. iij. v. is aut videt declinare et.

Cautele circa predicta obseruande.

Prima cautela est: ep̄s et quilibet
iudex nõ potest neq; debet excõ-
municare vniuersitatẽ vel collegium. et
hoc ideo ne innocetes puniatur cũ no-
centibus. vt dicitur in. ca. romana. de sen. ex.
li. vj. Interdicti tñ possunt innocetes
cũ nocentibus. desponsalibus. non est. Et
hoc ideo quia ibi non est tñ periculum
anime sicut in excõicatione: qd est eter-
ne mortis dãnatio: per quã quis tra-
ditur sathane. vt supra dicitur. Scda
cautela. Caueat iudex ne ferat senten-
tiã excõicationis nisi premissa moni-
tione: si tñ hoc fecerit: lz sententia sit
iusta: lz tñ punitur latoz pena. c. sacro.
de sen. ex. s. suspensione ab ingressu ec-
clesie infra menses. Tertia. Caueat ne
ferat sententiã excõicationis. suspen-
sionis vel interdicti pro futuris deli-
ctis: puta si tale quid fecerit. nec pro
presentibus sub ea forma si de illis in-
fra talẽ terminũ minime satisfecerit.
vt in. c. romana. de sen. ex. li. vj. Unde
scdm Joã. an. in nouella sup dicto. ca.
valde ridiculosum esset si diceret pre-
larus. excõico petrum si furtum fecerit:
si adulterium comiserit. cum tñ ad talia
paratus sum vel suspectus: si tñ mora
causa vel culpa precessit. bñ pot excõi-
cari sub illa forma. Exẽplum vt qd de
mora condẽnatus in actione psonali
nõ soluit infra quatuor menses vt de-
buit. postea iudex dicit precipere vt sol-
uat infra certũ tẽpus alias sit excõi-
catus. hic em̄ mora precessit. Similr
de culpa vt negligetes fuerunt clerici
in diuinis officijs dicẽdis: poterit iu-
dex dicere. Excõico oēs qui non inte-
reunt canonicis horis: hic enim culpa
precessit. Similr de offensa: vt in con-
iugato qd tenuit concubinã: separetur

Cautele seruande.

ab ea ne excōicetur si vltorius redeat ad ipsam. Alias preter istos casus iudex nō d̄z ferre sentētiam excōicationis sub certo termino zc. vnde male faceret si statim post cōdēnationē factā in psonali iudex preciperet infra certū tēpus ferēdas sentētā excōicationis: cū tū non precessit mora. Et in hoc sepissime iudices nri tēporis excēdūt modū. Ideo hec dixi pro gñali doctrina. Circa dispēsationē predictarū cēsurarū est sciendū q̄ licet fm̄ quosdā doctores ep̄s nō pōt dispēsare super irregularitate z alijs defectib⁹ nisi vbi expresse sibi a iure permittitur fm̄ Guil. nazonē. Hoffre. Joā. de deo. z Inno. alias fm̄ istos ep̄s dispēsans in casib⁹ sibi a canone exp̄sse nō permittis: videtur impugnare canones vel eos tollere. Tu dicas q̄ vbi cūq̄ exp̄sse a canonib⁹ potestas dispēsandi nō phibet ep̄is. ep̄i p̄nt dispēsare. Et hoc dictū p̄ doctores cōmuni⁹ approbatur. Ita dicūt Joānes. Laurē. Hugo. Lan. Bern. Guil. in speculo. tit. de dispēsationib⁹. §. nūc de ep̄oz: z ille famosissim⁹ doctor dñs Archi. l. di. de p̄missis. vbi late p̄sequitur istaz materiā improbādo op̄inionē cōtrariā qui etiā dicit dñm suū Host. dixit se pro in his in quibus pctm̄ mortale est fm̄ legē diuinā: sicut in furto rapina. vt. xliij. q. v. penale. dispensare nō pōt nec etiā papa: vt aliqui dicunt nisi penitētiā agant et restitutio fiat: de vsu. cū tu. z. xliij. q. v. si qd. z. ca. multi. z ea. q. vj. si res. In his vero in quibus pctm̄ mortale est fm̄ ius positiuū vt vbi est ep̄is vel inferiorib⁹ pape interdicta dispēsatio nullus dispēsat nisi solus papa vel is cui specialiter cōmissit. Si vero non est interdicta potestas dispēsandi tūc pōt. Hec Archid. Pro ista sententia faciūt multa iura:

vt de hereticis. excōicamus. §. sane. de senten. excōi. nup. z. c. a nobis z. c. cū illoz: z de sponsalib⁹ cū apud. xvj. q. j. sunt nōnulli. ff. ex q̄b⁹ causis maiores. l. necnō. §. j. Nam z apls dicit. Omnia mihi licēt. xj. q. j. aliud. Et ex his ptz q̄ lata sit potestas episcopoz qz oia possunt: nisi expresse prohibeantur. Sunt aut̄ multi casus in iure expressi in quibus eis conceditur auctoritas dispēsandi quos licite scripsit Guil. in speculo iuris. de quibus hic supsedere censuit scribētis sedulitas: sciens qz ep̄i nō egent vt quis eos doceat: sed ipsi aliorū sunt doctores. j. q. vj. cōuenientibus. presertim cū p̄ntis opusculi p̄cipalis intētio fuerit simplicib⁹ simplicia tradere rudimēta nō perfectis subtilia: vt cū ap̄lo lac potū daret nō escā paruulis: propter quod etiā stilus eiusdē nō indoctis aut persuasibilib⁹ humane sapiētie verbis: sed in doctrina spiritus excurrit: eo qz iuxta Isidorū. de summo bono. li. iij. Horret sacra scriptura spumeum sapiētie ambitū. Ignoscāt igitur doctores super stilit z materie ruditate: que non ipsis sed simplicibus dirigitur. Grati sint simplices quoz profectui presens opusculū destināt. Sed z ip̄t reuerēdissimi patres et dñi archieps scopi: ep̄i ceteriqz prelati doctores et magistri si qua bñ scripta in p̄nti tractatu inueniant approbare, dignētur gratiose: q̄ vero dubiosa: vndosa: aut perplexa declarēt. dilucident z interpretētur. Insup que minus bene posita fuerint corrigāt z emendēt occupationi potius q̄ ignorantie ascribentes errozē. Testis em̄ de⁹ est et sancti angeli eius me grauib⁹ z arduis non solū diuersis verū etiam sibi inuicem aduersis pro tunc occupatū fuisse negotijs: z nisi pia durisset manū sedulū

Tabula.

tas: nisi diuine gratie miseratio aiuz
laceffitū cōfortasset: nequaquē naufra-
gosa imbecillīs animi cimba pprijs
conatib⁹ sub anhelō pectore salutarē
euecta fuisset ad portum. Hortor po-
stremo vt q̄sq̄uis ista legeris: mei pec-
catoris recorderis: exorās dñm: vt nō
pro tam industrioso labore q̄ pie mē-
tis deuotione et bone volūtatis affe-
ctu: quo cunctis xp̄i fidelibus profice-
re conabar: mercedē perpetuā oibus
fideliter in vinea sua laborantibus
promissam largiri dignetur tempore
opportuno.

**Suscipe completi laudes o chiste
laboris.**

**Quas cordi leti vox subdita reddit
amoris.**

**Sit merces operis oratio sancta
legentis.**

**Que iungat superis nos toto robo
re mentis.**

Tabula hui⁹ tractat⁹.

De sacramētis in genere. fo.	ij.
Quid sit sacm̄ z quot sint. fo.	iiij.
De sacramēto baptis̄mi. fo.	iiij.
Baptis̄mus quō diffiniatur. fo.	liij.
Quod triplex est baptis̄mus. fo.	v.
De baptis̄mi accidentibus. fo.	v.
De cautelis circa hoc sacramentum seruandis. fo.	v.
De cathecismo z exorcismo. fo.	vj.
De modo baptizandī. fo.	vij.
De sacramēto cōfirmationis. fo.	ix.
Que sūt de substātia hui⁹ sacri. fo.	x.
De accidentibus circa sacramentum cōfirmationis. fo.	xj.

Cautele huius sacramētī. fo.	xj.
De sacramēto eucharistie. fo.	xj.
De credēdis circa hoc sacm̄. fo.	xliij.
De cautelis seruandis circa hoc sacm̄ ex parte sumentium. fo.	xv.
De cautelis seruandis ex parte sacer- dotis hoc sacramentū cōferentis vel conficientis. fo.	xvii.
De sacramēto penitētie. fo.	xix.
De cōtritione que est prima pars pe- nitētie. fo.	xx.
De cōfessione nūc seq̄tur. fo.	xxj.
De mō audiēdi cōfessiones. fo.	xxj.
De casibus ad papam pertinentib⁹. folio.	xxliij.
Casus ep̄ales nūc sequūt. fo.	xxliij.
De satisfactione que est tertia pars penitētie. fo.	xxliij.
De penitentijs iniungēdis secūdam canones. folio.	xxv.
De restitutione ablatorum in satisfac- tione. folio.	xxviij.
Cautele ex parte confitentis seruandae. folio.	xxvliij.
De cautelis seruandis ex parte cōfes- soris. folio.	xxix.
De penitētijs infirmorum z deceden- tium de hac vita. fo.	xxxj.
Quomodo sacerdos se habere dbeat erga infirmos. fo.	xxxj.
Regule quib⁹ pctā mortalia atq̄ ve- ntalia sunt cognoscenda. fo.	xxxij.
De sacro extreme vntiōis. fo.	xxxliij.
De sacramēto ordinis. fo.	xxxv.
De accidētib⁹ huius sacri. fo.	xxxviij.
De cautelis hic obseruandis. fo.	xxxviij.
De sacro matrimonij. fo.	xxxvliij.
De sponsalibus. fo.	xxxvliij.
De diffinitione m̄rimonij. fo.	xxxix.
De impedimētis m̄rimonij. fo.	xli.
De cautelis huius sacri. fo.	xliij.
De expositione misse. fo.	xliij.
De prima parte misse. fo.	xlv.

Tabula.

De secunda parte missæ. fo.	xlvi.	De excoicatione. fo.	lxxij.
De tertia parte missæ. fo.	xlvi.	De effectu excoicationis. fo.	lxxij.
De quarta parte missæ. fo.	xlviij.	De participatione cum excoicatis. fo.	lxxij.
Sequitur scda pars canonis. fo.	lj.	De suspensionis sententia. fo.	lxxij.
Sequitur tertia pars canonis. fo.	liij.	De forma ferende excoicationis folio.	lxx.
De quinta parte principali missæ. fo.	liij.	De ecclesiastico interdico qualiter sit obseruandum. fo.	lxxij.
De sexta parte missæ. fo.	lvj.	De irregularitate. fo.	lxxv.
Cautele seruande in celebratione missæ. folio.	lvij.	Cautele circa p̄dicta seruande. f.	lxxxj.
De dicendis horis canonicis. fo.	lvij.		
De modo dicendi horas canonicas. lxx.			
Cautele in dicendis horis canonicis seruande. fo.	lxiiij.		

¶ Laus deo.

De preceptis decalogi.

Incipit opus tri-
partitum prestantissimi viri
Joannis de Gerson de pre-
ceptis decalogi / de confessio-
ne / et arte bene moriendi / ad
quendam episcopum Episto-
lare exordium.

Reverende in christo
pater ac dñe metuē-
de. cōqueritur dñs p
prophetas Esaiam.
Propterea inqt du-
ctus est popul⁹ me⁹
in captivitatem. quia
non habuerūt scientiā. et nobiles ei⁹
interierūt fame: et multitudo eius siti-
exaruit. Hec scientia non alia accipi-
enda est q̄ cognitio legis dei et suorum
mandatorum ad salutem consequen-
dā necessaria siue proficiens. de qua
istidem scientia verum est istud apo-
stolicum. Ignorās ignorabitur. nam
cum qualibet alia ignorantia potest
stare salus. Et quoniam multi sunt ex
simplicibus quib⁹ nō predicatur ver-
bum: aut non taliter predicatur q̄ ad
prefatam scientiā deueniant. agente
hoc vel ignorantia vel negligētia pre-
dicantium. cōmodum fore existimauit
si velut in tabula quadā tenorem no-
stre legis et suorum preceptorū reme-
morationē sententiosam compendio
depingerem. aut velut in breui specu-
lo cernentibus obijcerem. quatinus
ipsi haberent curati minus instructi
aliquod solidū et aptum quod in toto
vel per partes dieb⁹ dñicis et festiuis
legere possent suis plebibus ut scirēt
et intelligerēt ad quid: et ppter quid:

et a quo facte sunt. qd̄ insup credere.
quid agere et quid obmittere diuina
lege tenentur et quēadmodum a pec-
cato resurgere. Et forsā simile opus
attentatum est tam a peritioribus. et
salubriori breuitate cōpositus. Quod
si ita est certe nō inuideo. Tantū mo-
do reuerēde pater dignetur animada-
uertere vestra pastoralis sollicitudo
siue isto modo siue alio fiat. q̄ singu-
lis diebus dominicis et festiuis diui-
ne legis tenor per vestram diocesim
vbi libet publicetur. ne per ignoran-
tiam ei⁹ plebs vestra pereat et ducat
in captiuitatē peccati. Ne preterea
a speculatore qui nō denūctauerit in-
teritū vel gladiū sanguinis requira-
tur. s; liberaretur denūctatione talis:
et rebelles soli in suo sanguine depe-
reant. **M**ittit autem mea deuotio
opusculum prefatum. quod si dignū
ad hoc putetur poterit vestra libera-
lis charitas cum paucis scriptorū la-
bore et leuib⁹ expēsis bene expositis
facere illud multiplicari: et correctum
ad singulos curatorum vestrorū de-
stinari cum edicto de publicando ut
tactū est in absentia sermonū et quā-
tum gratia dei eos adiuuari exponē-
do. **D**eniq; si quid addendum aut
rescindendum aut corrigendum esse
dictauerit: vestra prudens dominatio
iure suo id facere fas habebit. Scio
tamen q̄ post multa a me: et multis
alijs peritioribus examinationū ni-
hil deprehendi quod videatur posse
a beniuolo iūterprete salua fidei et mo-
rum puritate sustineri. Et adijci lon-
ge ampliora potuerant: sed breuitas
moderne amica desidiē secreta est.
Bene valete scriptum Parisius.

Tripartitum

Prefatio in opusculum tripartitum.

Profiti
anita
ti suis
quibus
zela
tor: pro
sperus
ad virtu
tes vir
tibus de
pulsis
incre

mentū. **C** Salubre dux sequens opus
culū tripartitū de preceptis. de cōfes
sione. de sciētia mortis breuiter qua
potui tradere. quattuor p̄sertim chri
stianorū generib⁹ profuturū. **P**rimo
sacerdotib⁹ z curatis illiteratis atq̄
simplicibus qui confessiones audire
debent. **S**ecūdo indoctis quibuscunq̄
personis secularibus aut religiosis: q̄
ecclesie solitis sermonib⁹ aut predi
cationibus pro diuinorū preceptorū
noticia interesse non possunt. **T**ertio
pueris et iuuenibus qui a rudimētis
infantie circa fidei nostre generalem
tenorē z principalia puncta primis
debēt erudiri. **Q**uarto p̄sonis domos
dei z hospitalia loca frequētantibus
z infirmorū sollicitudinē gerentibus.
Quo circa ad hui⁹ doctrine publi
cationē quadruplex personarū stat⁹
debet vigilare. **P**rimo prelati quos
inferiorū curatorū regimē de propin
quo cōcernit quib⁹ insuper curatorū
ignorātia crassa diuine legis z insuffi
ciens eruditio simplicis populi impu
tabitur in pctm. **S**ecūdo parentes pro
filijs apud scholarū rectores instare
deberēt. **T**ertio domoz dei z locorū

hospitaliū gubernatores z magistrī.
Illi quarto generalr. qui in vrbis aut
factis z alijs signis: alios ad peccādū
iduxerūt. quib⁹ ex officio alios docere
debuerāt z id agere negligūt: **N**āq̄
sumptib⁹ suis z diligētis per huius
aut similis doctrine publicationē de
bēt aliorū correctionez pcurare. hoc
em̄ agere penitētia quedā. hoc est sa
tisfactio. hoc opus misericordie: deo
acceptius q̄ elemosina corporalis.
Agāt igitur prenominati q̄ doctri
na huius libri inscribat̄ tabelis: affi
gatur tota vl̄ per partes. in locis cōs
sibus. vt pote in parrochialibus eccle
sijs. in scholis. in hospitalib⁹. in locis
religiosis. **D**eniq̄ expediēs videre
tur vt super hoc fieret a principatib⁹
edictū: aut q̄ ab ecclesie prelati idul
gētie cōferētur. **A**uctor vero seipsum
exonerat apud te xp̄lanitatē sanctissi
mā. agat quilibet qui in te z de te glo
riatur quod bonum esse cognouerit.
Gloria sit altissimo deo in cuius no
mine p̄ns aggredior opus. ad salutē
fidelium animarū ordinatū: ad erudi
tionē precipue rudis et idiote populi
z eorū quib⁹ cōsuetis ecclesie sermo
nib⁹ z p̄dicationib⁹ min⁹ interesse aut
informari concedit. **I**n quo veluti ta
bella quadā z cōpendio breui: tenorē
fidelium xp̄tane lucide poterūt inspicere:
z diuina p̄cepta p̄hibitionesq̄ vt ex
his quid agere qd̄ ve fugere debeāt:
possint distincti⁹ agnoscere. **C**on
tinet autem presens tractulus capitu
la. xvij. quorū quodlibet in duas vel
tres vel quattuor particulas cōueniē
ter subdividi posset.

Primum capitulum affir
mat mundū a deo fuisse creatū. **E**t q̄
ipse deus vnus sit z trinus. **E**t etiaz
aut ad quē finem homo creatus sit.

De preceptis decalogi

Firmissime credendum est et nullatenus dubitandum: quod solum vnus est deus omnipotens omnia sciens: et omnem perfectionem habens in tribus personis distinctis: que sunt pater et filius et spiritus sanctus. Qui mundum creauit et creatum regit et gubernat sola sua liberrima voluntate et dignantissima bonitate. Speciali autem prouidentia humanam gubernat et dirigit creaturam dans viris et mulieribus animas immortales creans eas: temporaliter tunc cum eas corporibus infundit et ad imaginem et similitudinem suam formans eas. ut creatus homo suum conditores deum cognoscat diligat veneretur. et eius preceptis in hac mortali vita obediens per opera bona et meritoria: vitam tandem immortalis beatitudinis plenam: in anima et corpore perpetuo consequatur. et ita sit bonis angelis sociatus: et in loco malorum angelorum siue demonum substitutus. Qui demones propter peccatum in has inferiores partes terre corruerunt damnationis sententiam sustinentes. Cum quibus etiam iustissime damnabuntur homines iniqui: diuinis preceptis inobediens: et more bestiali quasi non haberent animam rationalem suis voluptatibus seruientes.

Secundum capitulum ostendit humanum genus propter primorum parentum transgressionem et peccatum: multiplicem incurrisse miseriam.

Fideliter veritate credendum est primos parentes nostros Adam et Eua qui ad tam nobilem finem conseruati fuerant:

clausisse paradisi ianuam: et beatitudinis introitum toti sue posteritati generis humani. Quonia per peccatum inobedientie: donum iusticie originalis quadam hereditaria possessione pro se et suis posteris acceptum a deo: ipsi proditores perdidit. Quo dono gratuito originalis iusticie conseruato nos omnes a culpa imunes fuisset. et ab omni miseria famis et sitis aut infirmitate absoluti et ab alia quolibet penalitate liberi: adeo quod omnis alia corporalis creatura nobis pacifice subiecta fuisset. et tandem absque mortis pena in paradysum fuisset translati. Hoc autem dono pro peccatum primorum parentum ut premissum est perditum: nos moriendi necessitatem et vniuersam quam patimur penam atque miseriam incurrimus: quia nascimur in peccato originali. scilicet in predicta originalis iusticie carentia. contra quod peccatum tanquam remedium efficaciter a christo institutum est baptismi sacramentum.

Tertium capitulum declarat qualiter a deo redempti fuerimus: quis etiam sit generalis tenor christiane fidei credendorum a singulis.

Omnipotens et dominus ac piissimus pater: nolens humanum genus tot et tantis subiectum miseriis in eternum perire et a regno paradisi in perpetuum exulare: concurrente iusticia simul et misericordia: his remedium decreuit adhibere. Voluit siquidem idem piissimus pater vniigenitum filium suum absque corruptione carnem sumere et hominem fieri intra intemerate virginis marie immaculatum uterum. Tantaque et tam mirabilis unio facta est duarum naturarum diuine et humane in vna persona filii dei: ut vere deus

Tripartitum

homo diceretur et homo deus. Ipse est
iesus christus saluator noster pariter et redem-
ptor. Qui antea quidem a patriarchis
et prophetis denunciatus: nouissime in
fine temporum in hac ultima mundi
etate: conceptus et natus: a pastoribus est
cognitus. a tribus regibus orientis ado-
ratus. a symeone sene et alijs quibus pluri-
bus predicatus. et a beato Joanne bap-
tista demonstratus. Idem deus et dominus
noster iesus christus circiter annorum trium
spacio: legem diuinam christianamque reli-
gionem predicauit et docuit: eam innum-
merabilibus miraculis confirmando.
quam et in scripturis quattuor euange-
liorum nobis per suos ministros exhibi-
tam obseruandam reliquit. Ordinauit in
super septem sacramenta ecclesiastica: que
sunt baptismus: confirmatio: ordo: eu-
charistia: penitentia: matrimonium:
unctio extrema. Ipse postremo ut nos
redimeret et saluaret: sub pontio pyla-
to supplicio crucis acerbissimam susti-
nuit passionem et mortem. sepultus deinde:
et tertia die resurgens: spacio dierum xl.
discipulis suis veritatem sue resurrectio-
nis declarans frequenter apparuit: et tam-
dem uidentibus apostolis celos ascendens: sedet
ad patris dexteram in excelsis. uenturus est
postremo idem dei filius iesus christus in fine
mundi per ignem finiendi et in melius immutandi.
iudex generalis hominum cunctorum in anima et cor-
pore resuscitandorum: redditurus singulis
premia meritorum. bonis siquidem cele-
ste regnum perennis beatitudinis. pec-
catoribus uero penale supplicium ignis
eterni. **Hic est generalis tenor ortho-**
doxe fidei christiane: quam firmiter crede-
re tenetur catholicus quilibet ratione utens
absque curiositate: pure atque sinceriter
sine falsitate: et certitudinaliter reiecta
dubietate: et nolens plus sapere quam oportet:
sed occurrentibus difficultatibus dubijs
humiliter se submittat credulitas sim-

pliciū intemerate fidei sancte matris
ecclesie. sapientium prelatorum et doctorum
ac omnium sanctorum qui in testimonium
huius inuiolate fidei usque ad mortem di-
miserunt. Contra hanc fidem illibata
grauissime peccant heretici: schismatici:
idolatre: sortilegi: icatatores et ma-
gici. ceterisque artibus a lege diuina prohi-
bitis utentes. aut demonum inuocato-
res. et generaliter qui articulos fidei
nostre: totaliter autem in parte: palam
vel occulte derident. Illi preterea qui
non credunt deum omnia iustissime re-
gere sua liberrima uoluntate. sed po-
tius asserentes omnia nature uel fortune
uel fato subijci. Preterea malorum
quemadmodum bonorum finale saluatio-
nem affirmantes. Illi denique qui nostrorum
actuum imputabilitatem ad meritum uel
demeritum negant: qui dei predestina-
tionem uel reprobationem dicunt operum
nostrorum tollere libertatem. Horum simi-
les contra fidem orthodoxam sunt errores
innumeri: procedentes ex intellectu super-
bo humillare se deo recusante. aut ex
falsa philosophia uel potius melancholia
fantastica. aut demum ex uoluptuo-
sa carnalitate rationis iudicium et affe-
ctus pietatem subuertente.

Capitulum quartum: manife-
stat quid deus nobis obseruandum prece-
pit enumerans decem precepta decalogi.

Sed igitur (ut in superioribus habitum
est) deus optimus atque iustissimus
nos homines ultra supraque irrationales
creaturas a deo excellenter condiderit
ad imaginem suam. id est dans memoriam in-
tellectum atque uoluntatem ut cognoscamus
eum seruimus et amemus. Misericordis-
sime preterea redemerit passionem
pro nobis talem perferendo quale nec
ipsi pro delictis nostris sufferre uelle-
mus profecto iustissimum est: ut ipsi deo

De preceptis decalogi

fideliter seruam⁹ tanq̄ subiecti sup̄-
mo dño. sicut filij naturales p̄ri legi-
timo: z velut serui ex dño peccati: car-
cere: morteq; redēpti: saluatori libera-
lissimo. Attento q̄ nobis eius p̄cepta
seruātibus: gloria inexcoḡitabilis ab
eodē pmittit. trāsgressorib⁹ nō inesti-
mabilia tormēta reseruātur. Cogno-
scens nihilominus ipse pijs⁹ p̄-
nām fragilitatē z exiguā potētiam:
nequaq; req̄rit a nobis omne serui-
tū qđ p̄m iusticie rigorē exigere pos-
set. dedit quin potius certū numerus
preceptorū: quorū observatio sibi suf-
ficiens esset. que etiā legis decalogo
ptinent. Quapropter: ad hec p̄cepta
scienda z intelligenda tenetur qui li-
bet per se vel aliū diligētā apponere
pro conseruatione vite spūalis: q̄tuz
pro vite corporalis sustentatiōe pone-
ret. z eo maiorē quo immortalis aīa ē
in corpore prestantior: siue quoz no-
ticia nullus potest cōuenienter pecca-
ta vitare aut ab eis resurgere. z quoz
ignorantia ex desidia proueniēs non
excusat sed accusat z pdēnat. Sūt au-
tē hec decē precepta hīs metris com-
prehēsa. Unū crede deū. nec iures va-
na per ipm. Sabbata sanctifices z ve-
nerare parētes. Non sis occisor. fur.
mechus. testis iniquus. Uiciniq; tho-
rum resq; caueto suas.

Capitulum. v. est de expla- natione primi precepti.

Quimū p̄ceptuz est. Diliges dñm
deum tuū ex toto corde tuo ex to-
ta mente tua z ex tota virtute tua. Hoc
est nō volēs sciēter rē quācunq; ama-
re plusq; deū: p̄pter quā dei amorem
perdas. Hoc aut̄ preceptum cōuentē-
ter ab hoīe seruaf̄ z nō aliter: si legez
dei z alia precepta opibus impleat.
quisquis enim mortaliter peccat: pre-

ceptum hoc infrīngit. qz voluntatem
suam: diuine voluntati oppositum p̄-
cipienti anteponit. **¶** Speciali^r autez
cōtra hoc p̄ceptū agunt hoīes ingra-
ti cōtra diuina iudicia z ordinatiōes:
aut regīmen erga se: vel alias creatu-
ras murmurantes: quasi nō esset de⁹
oīno iustus bonus atq; misericors z
totus amabilis atq; desiderabilis.

¶ Illi item qui in foueā desperatiōis
seipsoz p̄cipitant per ipatiētā. **¶** Illi
p̄terea qui vrgēte infirmitate aut ne-
cessitate aliqua sortilegos consulunt
z diuinatores. vtentes pomis inscri-
ptis: aut breuib⁹ cartulis siue cedu-
lis collo suspēsis. aut characterib⁹. z
alijs q̄buslibet vanis credulitatibus.
quasi deus ipse nō esset vsq; quaq; bo-
nus potēs z sapiēs ad eis succurren-
dum q̄tū sit eoz necessitatib⁹ expedi-
ens. **¶** Faciat igit̄ hō in necessitatib⁹ cō-
stitut⁹ quātum pōt: pcurās remediū
naturali industria: nō tentando deū
qđ graue peccatū est: aut noua mira-
cula expectādo desiderandoq;. **¶** Reli-
quum vero qđ nature vires excedat:
deo plena fide cōmittat: z indubitan-
ter deus qui noscit oīa q̄q; optim⁹ est:
illud qđ optimū est cōmodissimumq;
fuerit hoīcōfert: sepe equidē infirmi-
tas paupertas aut alia quīs tribulatio
est hoībus vtilior q̄ nimia prospitas
qua facili^r abutimur. scit nāq; paf̄
quid filio p̄sit. maḡ qđ discipulo cō-
ueniat: z medicus patētī de remedio
cōpetētī nouit melius puidere. **¶** Pec-
cant insup cōtra p̄ceptū hoc illi q̄ mū-
dano quodā timore irrisorū aut oblo-
cutorū verba formidātes diuinis pre-
cepti obedire verētur. quapropter ē
grauissime peccāt hmōi irrisores: pso-
nas diuino seruitio deditas ī statu re-
ligiōis virginitatis aut diuitias con-
stitutas: aut studio theologie depu-

De preceptis decalogi

tatas affectione carnali a bono opere re-
trahentes. ¶ Hoc rursus p̄cepto no-
bis p̄cipit honor et reuerentia sanctis
exhiberi: sp̄aliter uirginis marie. et bo-
no angelo custodi n̄ro ut nihil turpe
ip̄o uidere et p̄ntē faciam⁹ qđ p̄ntibus
hoib⁹ agere recusaremus. qđ deniq̄
sanctorū reliquias loca sancta et beato-
rum imagines debemus venerari. nō
pro ip̄s: sed qđ uidendo eos: honorē
impēdimus rebus representatis p̄ eas
iuxta ritū sancte matris ecclie alioq̄
peccatū idolatrie cōmittit̄ imaginem
p̄m se adorando: credendo ip̄am ima-
ginē pulchrā siue turpē: nouā aut ue-
terē plus aliqđ h̄re uirtutis: et qđcūq̄ nu-
minis includere uel diuinitatis. ¶ Huc
p̄cepto plurimū cōtrariat̄ nimis ho-
nor dñis t̄palib⁹ aut magnatib⁹: adu-
latione siue malo aliquo fine exhibi-
tus. Dis etiā simulatio uel hypocrisis
ad inanē hoim glia⁹ aut fallacē dece-
ptionem ordinata. Immoderatus itē
amor parentum erga filios et genera-
liter auri et argenti aut alicuius crea-
ture. sic qđ homo ibi sistat. et in eis con-
fidentiam ponat. Non enim hec om-
nia ab infernali morte nos poterūt li-
berare. solus quippe deus est uerus et
fidelis amicus: qui in extrema necessi-
tate opem p̄stare pōt. vñ et sup oia cō-
fidenter cum cordis sinceritate hono-
rari debet adorari et diligi.

Cap. vi. De sc̄do p̄cepto.

Secūdū p̄ceptū est. Nō iurabis p̄
nōmē dei tui i uanū et sine causa.
¶ Contra p̄ceptū hoc p̄cipaliter
agunt: qui scienter qđ falsus est: uel fal-
sum esse credunt iurant: periuriū cō-
mittendo. Valde nāq̄ hoc graue pec-
catū est: cū deus assumat tanq̄ testis
falsitatis: et qui artificiose iurat falsus
artificiose delectat. quanq̄ em̄ pro lo-

co et tēpore cōueniēter ueritas possit
subticere: nō tñ dici falsum scienter et
periuriū cōmitti. ¶ Peccant etiam
grauiter contra p̄ceptū hoc qui tur-
pia faciunt iuramēta. deum blasphemantes.
et animas suas iurādo demo-
nibus deuouentes. qui de humanita-
te xp̄i et sanctis inhoneste loquuntur.
¶ Contra quos oēs sic periuros et blas-
phemos statute sunt leges punitiue.
tā a terrenis principib⁹ q̄ a prelatiis
ecclesiasticis. unde dolendus est qđ p̄
pter negligentiam ipsorum ad quos
penas exeq̄ p̄tinet nō sortit̄ effectū.
¶ Multū h̄o diligēterq̄ p̄missa debe-
rent attendere hī qđ causa lucri de facili
iurāt. quēadmodū mercatores et me-
retrices. Illi etiam qui absorpti pas-
sione aut ebrietate in ludis frequēter
inhonestis siue prohibitis: ut ē taxil-
lorū ludus enormiter iurant. et gene-
raliter quicumq̄ perversa cōsuetudi-
ne aut inclinatione p̄ueniēti iuramē-
tum emittūt. In talibus quippe sepe
periuriū cōmittit̄: p̄pter qđ etiā tales
aliqui peiores sunt in hoc sarracenis
aut iudeis et minus de honorantes.
¶ Ad hoc aut genus peccati periurij
sc̄z reducit̄ uotozum fractio: federis et
solutio fidei matrimonialis. Et gene-
raliter infidelitas: qua in alterius p̄-
iudicium secretum illius reuelatur. si-
ue per confessionem ipsius siue alio
modo secreto cognitum. lege nāq̄ di-
uina et naturalia: secretū teneri d̄z qđ
in secreto acceptus est nisi alia uia fue-
rit sibi detectū. ¶ Postremo contra
p̄ceptum hoc reductiue peccāt: qui
uouent aut promittunt ea que sunt de
se illicita. qđ si promissa talia: opere cō-
pleant: grauius inde et damnabilius
peccant.

Capitulum septimum.

De preceptis decalogi.

De tertio precepto.

Tertium preceptum est. Tu obser-
uabis dies dominicos et festivos ab
ecclesia seruari preceptos. ¶ Hec obser-
uatio aut veneratio multipliciter acci-
pienda est. ¶ Primo quod dicitur: ut quilibet christi-
anus illo die dominico vel festiuo: legitimo
impedimento cessante missas audire te-
neat. ¶ Secundo ut quilibet eo die absti-
neat ab omni labore aut mercatione. et
alio quouis laborioso opere: secundum ritum et
consuetudinem patrie quam inhabitat. quam
consuetudinem prelati spiritualis loci il-
lius cognoscens: non prohibet. quod si apud
aliquem super tali consuetudine seruanda:
aut alijs casibus dubietas occurrat
consultat ille superiores et peritos. ne per
amplam nimis aut strictam conscientiam:
in peccatum cadat. Tertio accipiendum est
hec obseruatio ut unusquisque illo die
propria vitam et conscientiam discutiat: de
commissis criminibus: a deo veniam pe-
tens. Recognoscere debet tunc christianus mul-
tiplicia beneficia sibi a deo prestita. non
in aliquo murmurando aut sibi guer-
ram de bonis suis faciendo: sed gratias
referendo. Debet tunc audiri verbum diuini
et spiritualis doctrina: pacifice atque re-
uerenter: absque irrisione: aut impedimen-
to quocumque. Meditetur preterea quilibet
et coram oculis cordis quantum potest consti-
tuat mortem sibi de prope in quo imminet:
infernum atque paradysum. mortem etiam
priorum hominum qui in hac vita profuerunt. fa-
cta est memorabilia sanctorum et sancta-
rum. Dicat Pater noster. Ave maria.
Credo: et alias si quas didicerit ora-
tiones deuotas. Penitentiam inlicitas
sibi diligenter perficiat. Requirit in su-
per diuinum auxilium intercessione me-
diante sanctorum et sanctarum: a quibus
velut pauper et mendicus elemo-
sinas spirituales postulet. nunc ad unum:

nunc ad alium se conuertens quouisque
bonum aliquod spirituale: in saccum
sue paupertatis congesserit. Preterea
doceat quisque curam aliorum ha-
bens: filios aut filias et alios seruitos:
diebus sollemnibus et festiuis simi-
lia facere. horum enim obmissio culpa-
bilis est defectus. ¶ Predictis tamen
non obstantibus licite potest homo die-
bus dominicis et festiuis aliquam recrea-
tionem et spaciamentum vel ludum ho-
nestum causa solacii assumere plusquam
alio tempore. dummodo per peccatum
mortale non offendatur deus: comedendo
bibendo chorizando aut alium ludi-
um exercendo. Quamquam frequentissime
in talibus ludis graua peccata com-
mittantur: quemadmodum periuria.
ritas. dissensiones. desideria carnalia.
opera. verba. et carmina luxuriosa: con-
tra deum et equitatem iusticie: a deo ut
sepius die dominico minus malus es-
set arare quam talia perpetrare. ¶ Con-
tra preceptum hoc: peccant grauius
impedientes predicationem: aut di-
uinum seruitium verbis aut factis in-
tra ecclesiam aut extra. ¶ Quibus cir-
ca eucharistie sacramentum irreue-
rentes sunt. aut erga alia ecclesiastica
sacramenta. sicut baptismi. et matri-
monij celebrationem quidam sunt ir-
ridentes: et sacramenta confirmatio-
nis et unctionis extreme suscipere con-
temnentes. ¶ Ceterum contra idem
preceptum: valde grauius delinquit
hic qui in certis solemnitatibus anni
irreuerentias multas et abominabi-
les perpetrat. Illi etiam qui talia fa-
cientibus dant consensum: illi prefer-
tim qui ex officio possent et deberent
taliam impedire. nec excusari possunt
ludi pretextu. Asserit namque veridicum
proverbiorum. Non patitur ludus: fa-
ma. fides. oculus.

Tripartitum

Capitulum octauum.

De quarto loquitur precepto.

Honora parentes tuos. est quartum preceptum. Hoc autem accipiendum est non tñ de parētib⁹ carnalibus. sed et de p̄latis ecclīasticis. et curatis nostris. qui nos in xp̄o regerantauerūt: et generalr de alijs prepositis et superiorib⁹ magistris. s. bñfactorib⁹ et terrenis p̄ncipib⁹. Cōsimiliter etiā de mortuis et defunctis itelligendū est quo ad hoc q̄ p̄ ipsīs deū rogare tenemur. Cōtra preceptū hoc grauit̄ peccāt hī: qui sine causa rationabili suis superiorib⁹ quibuscūq̄ detrahunt. aut maledicūt: et eos pdunt. vel mortē eis optant. quē admodum mali filij. parētū mortē frequenter desiderant vt eorū hereditatē possideāt. Transgrediūtur etiā preceptū hoc. qui cōtēnūt precepta sancte matris ecclīe. veluti excom̄icationis sniam paruipendētes. Et ieiunia indicta ab ecclīa sine causa rationabili soluētes. cū tñ ea obfuare possent: sine sui corporis notabili grauamine. Sicut etiā libertatū ecclīe violatores. que libertas ecclīe cōcessa ē. nō tā fauore ministroꝝ ecclīe. q̄tū intuitu diuini honoris. non enim p̄pter maliciā aliquorū ministroꝝ ecclīe: debet a quoquam fidelī xp̄iano status prelaticus aut ecclīasticus diffamari aut ledi. nec perdit virtutē suam baptisimus aut missa celebrata siue aliud sacramētum: propter maliciā ministroꝝ. Ceterū preterea hoc precepto laicus fidelis (quāq̄ aliqui ecclīe ministri mali sint) debēt reddere: missam audire. Decimas et oblatiōes et alia iura reddere: ordinata pro sustentatione ecclīe ministroꝝ. qui vacando diuino seruitio toti reipublice seruiunt. pluri-

mis aliorum hoim p̄pter tpales et necessarias occupationes ab hoc ministerio prepeditis. qui si ecclīe debitū reddit liber et immunis deo nō hoibus seruit. Porro preceptū hoc infringunt qui leuiter nimis et insipienter: redarguunt terrenos p̄ncipes super eorum actibus publicis siue constitutionibus et statutis non attendentes sepius eorū onera et sarcinas graues: quas subditus pplis nō pōt nec debet cognoscere: quapropter nec eos d̄ facili iudicare debet multa potius examini diuino reseruantes coram quo sunt ipsi p̄ncipes actuum suorū rationē reddituri. Deniq̄ soluent hoc preceptū qui nolunt superiorū suorū aut sapientiorū acq̄scere cōsilijs p̄p̄ijs iudicijs inuitētes. Prouenit quippe graue peccatū hoc: ex inobedientia et dedignantī superbia. in errorem et deceptionem hominē inducēs. Cōtingit namq̄ sepius vt aliquis homo talit̄ deceptus supbia: tante se reputet sanctitatis: vt humano consilio non indigere se credat. Fit p̄inde vt deceptus homo ille: propterea austeram nimis et indiscretam abstinentiam: q̄ bonā esse credit capitis furiā aut aliam infirmitatem incurabilem malo siue periturus incurrat.

Capitulum nonum.

De quinto precepto.

Quintum preceptum est. Non occides hoīem. Et est intelligēdū q̄ non est interficiendus homo: auctoritate propria vel particulari et per viā facti. pretermisā viā iusticie et equitatis. Hoc precepto districte prohibetur omne peruersum odium: et desiderium vindicte seu mortis aliene. malum item consilium et iniquus consensus. in alterius nocumētū. lesionē vel

De preceptis decalogi.

mortez. Quod si persona lesa ecclesiastica fuerit aut in statu clericali constituta grauius est peccatum. et incurrunt eo facto sic agentes et consentientes excommunicationis sententiam. **C** Contra preceptum hoc grauius delinquit hi: qui odio vel rancore principali moti: aut intuitu vindicte aut alieni grauiamini potius quam zelo iusticie instigati: primos suos per placitationes et processus: aut iudicia publica multipliciter vexant: etiam quod suum est requireres. **P**otest nihilominus homo quod suum est in iudicio publico repetere. et ordine iuris seruato emendam rationabilem sue damnificationis requirere. absque hoc quod odiedo proximum mortaliter peccet. quamquam sepe: per pacem propriam et tranquillitatem et attentam proximi indigentiam: eligibilibus esset omnem emendam absque lite publica remitti. **C**ulgo namque dicitur. In denario litis non est obolus amoris. **M**ultum vero is qui ledit alium: debet attendere quod ex alterius mutilatione vel occasione seu lesione quacumque contingit interdum lesum cum suis heredibus depauperari. in quo casu ledens quemadmodum fur aut latro. ad omnium bonorum perditionem restitutionem tenetur. **P**roterea contra preceptum hoc grauius peccant qui quoquomodo impediunt ex coniunctione viri et mulieris fetum nasci. aut abortiuum procurant. seu percussione violenta uteri. aut nimia ingluuie. aut propter angustiam vestimentorum ad lasciuas ordinatas. aut etiam quacumque negligenter fetus custodiam. **Q**uod si fetus ita perierat aiatu. grauius peccatum est: tunc enim vere homicidium perpetratur. **I**n super contra preceptum hoc specialiter peccant inuidi. detractores odio pleni et iracundi. tunc precipue cum inter affines et alios guerras aut discordias implacabiles excitant. ex quibus mala plurima oriuntur: adeo ut is qui litem mouit: eam cum

5
vellet non sciret aut valeret sedare. vnde et apud deum damnorum inde poenitentium: reus constituit. **O**ccurrit denique contra preceptum hoc damnabilis et horrenda consuetudo in aliquibus obseruata per uinculis: qua pro vniuerso delicto tota ipsi progenies in mortem et persecutionem perquiritur. **H**oc tandem precepto interdicitur omne duellum mortale. aut torneamentum. quibus mortis verissimiliter imminet periculum.

Capitulum decimum.

De sexto loquitur precepto.

Sextum preceptum est. Non furtum facies. Et est furtum vel latrocinium rem alienam rapere siue tenere: alio cuius est ignorante. sic quod ipsi hoc cognoscanti displiceret. **H**oc precepto districte prohibet omnis iniusta mercatio. **C**ultura quelibet terre aut labor infidelis et fallax quodlibet aut mendosus artificium. **F**ictus etiam dicitur labor. **E**t rerum ventarum inutilium quodlibet per vitilibus venditio. siue venditor earum eas emendo deceptus fuerit siue non. **N**on enim quod deceptus sum: licite possum alium decipere. **P**rohibetur item hoc precepto omnis usura. falsa aduocatio aut patrocinatio. placitatioque vel lis non rite assumpta. fraudulenta procuratio aut iniustum iudicium. **E**t generaliter omnis deceptio manifesta aut falso colore velata qua quis alteri damnum facit quod sibi nollit fieri. **A**ggrauatur autem peccatum hoc furti vel latrocinii: ex circumstantiis loci et temporis. persone et similibus. quemadmodum si rem sacram in loco sacro. aut tempore orationi deputato: quis auferat. **S**i etiam persona damnificata pauper fuerit: et in se vel in suo statu aut in suis heredibus ex hoc graue detrimentum patiatur. **R**equiruntur autem ad

De preceptis decalogi

personae sic alium dānicatis absolutio nē: ut ablata et dāna ex integro dānicato restituat. sicut iudicium boni viri quē admodum citi et cōmodi poterit. Quod si facultas nō sit oīa reddere. saltem quod poterit restituat. et si dānicat ignoret: ablata nihilominus in pios usus et eleemosynas distribuit sicut iudicium superioris. ¶ Hoc etiam precepto prohibet oīs symonia. quae est sacrorum venalitas. Pluralitas itē beneficiorum absque rōnabili causa. Et formatio vel usus false monete. ¶ Item rem aliquā ad certos terminos ad credentiā plus iusto vendere. Et oīs cōtractus illicitus. ¶ Preterea prohibet hoc precepto oīs detractio et diffamatio qua alterius fama bona: oī argēto p̄stātor alteri iniuste tollitur. Debet equidē sic diffamans alteri famā alatā restituere quantum pōt. publice quicquid veritatē cōfitendo. et se male fecisse asserendo. Et multo magis: si cōitatē aut totum aliquē statum: iniuste diffamauerit. ¶ Insuper hoc preceptum infringunt quia a subditis suis ultra iuris equitatem et reipublice necessitatem temporalia bona violenter diripiunt. qui etiā iniustas leges aut p̄cepta cōdūt: contra deū et ecclesiā. qui in eo facto excommunicationē incurrūt. ¶ Amplius hoc transgrediunt preceptū adulterare mulieres illegitimos filios ad legitimorum hereditatem succedere facientes quocumque virorum suorum bona eis ignoratibus sumptuose nimis cōsumunt. Et similiter delinquit filij patrum bona eis necessitatibus inutiliter exponēdo. Seruitores etiā et dispensatores dñorum suorum aut magistrorum bona infideliter ministrando. Ecclesiastici viri ecclesie bona: luxuriose aut p̄paticae aut ea in thesauros cumulando. Illi item qui terranos agrorum distatāt: proximos de-

fraudando. Qui tributa iuste instituta solvere renuūt. Et hi quibus cōmissa est testamētorum executio. eleemosynas et cetera legata in p̄iudiciū defunctorum implere differentes aut solvere recusantes. Plurimi sunt horum modorum sceleres. qui ex p̄cedētibz immoderatis sumptibus pueniūt. cū quis multipliciter ultra redditus et p̄uēt̄ p̄prios sumptuosum gerit statū. sumptuosus nāq; status: sumptuosas requirit expensas. ¶ Postremo cōtra preceptū hoc grauissime peccāt: hi qui pecunia aut prece violenta. parentes p̄prios aut seruitores p̄ncipaliter intuitu seruitij: ecclesie bona occupare procurant. cū presertim ecclesiastica beneficia dignis et sufficientibus debeant. et pure nō symoniace cōfiteri debeant. Alioquin in beneficio nullum ius acquirunt nec a crimine liber esse potest: quousque beneficium simpliciter resignet symoniace promotus etc.

Capitulum vndecimum.

Septimum continet preceptum.

Septimū p̄ceptū est. Non mechaberis neque luxuriosus eris. ¶ Hoc precepto inhibet sub pena peccati mortalis: oīs societates et carnalis cōmixtio viri et mulieris excepta in symonia lege. Nullus nāq; oppositus asserere: est error cōtra fidem. ¶ Prohibet etiā precepto hoc tam in matrimonialiter coniunctis quā in solutis. oīs luxuriosus contactus mēbroz genitaliū: quo nō seruat naturalis ordo indutus a natura. vel non rite copulantur partes ad generationem a natura depurate. Et tanto peccatū hoc grauius ē. quāto a naturali ordine longius recedit. siue inter p̄sonas solutas. siue (quod crimen aggrauat) coniunctas matrimonialiter. Siue fuerit huiuscemod-

Tripartitum.

di attactus in se vel in alia persona, aut respectu bestie in altera sp̄e. p̄ turpissimā & illicitā cōplacentiā consummatus. Si deniq; specialiter attact⁹ ipse in naturalis proueniata fedissima vilissimāq; delectatione que mollicies vel pollutio dicitur. Si quis autē in his vel aliquibus horū culpabilis est. sufficienter intelligere pōt qd̄ isti modi generales loquendi significant. nec enim particularius extra cōfessionē est abominabilis hec immūdicia explicanda. nec caste aures pure & innocentes horum prius ignotorum noticiam acq̄rant & scandalizentur. Sunt etiam casus isti enormium cōtra naturā peccatorū p̄lati maioribus. ep̄is. s. & suis penitentiarijs ad absolūendum reseruari. quorū aliqui fm̄ leges ignis pena plectuntur. Nec potest aliq; quotcūq; bona aut eleemosynas operetur: internū saluari si pudore motus hec peccata reticeat. vel adeo celet vt non possit confessor peccati speciem distinctus perpendere. ¶ Peccati nāq; perpetratio: debuit maiorem pudorem inferre q̄ eius reuelatio: p̄sertim in confessione. ¶ Incidit autē hō in horrendū peccatū hoc varijs de causis. Aliqñ quidē ex sola malicia alterius impellentis. sicut iuuenes aliqui pueri alios innocentes frequenter decipiunt. Aliquando ex nimio ocio. Frequēter ex sumptione nimia potus aut cibi: potuum p̄sertim aut ciborum excessiue nimis supercalidiorum. ¶ Sepe ex inhonestis verbis. aut aspectibus radicatis aut fixis. Quandoq; ex diuturna cogitatione circa carnalem actum. vel cōmixturem viri & mulieris. aut inordinato appetitu carnalis cōmixturem cum tali vel tali p̄sona. Interdū etiaz ex peruersa doctrina parentū seruito

rū aut ancillarū. siue (quod magnū facinus est) magistrorū: cum quibus iuuenis aliquis cōuersatur aut nutritur. Vel postremo ex sola peccantis malicia. ¶ Ceterum p̄pter detestandum peccatum hoc olim mundus cōsumptus est vniuersali diluio. & quāq; ciuitates sodome & gomore igni celesti succense. vt habitatores earū. vti descendere in infernū. ¶ Propter idem peccatum hoc: quod diuina exclamat vindictam veniunt sepius famēs. guerre. pestes. mortalitates. inūdationes aquarū. proditiones regnorum. & alie multiplices clades prout scripture testantur. ¶ Principale v̄rō & efficac cōtra peccatum hoc & generaliter aduersus luxurias remediū est sobrietas victus: malorum vitare consortia & ocium. malas & noxias cogitationes statim repellere ne figantur in corde ex toto conatu preces ad deum v̄rginem mariam sanctos sanctasq; dirigere cogitationes suas alio sum diuertere & interdum corporales penam libenter assumere. quemadmodum quidam peritus linguā propriam mordens & tentationem alloquēs spuēdo dicebat phy. phy. phy. horrenda immundicia. & tu nequissime demon ausus es mibi hanc illusionem presentare. ¶ Huius deniq; peccati luxurie: plurime sunt alie species secundum varios hominum status. quēadmodum carnalis commixtio affinis parentum. aut altarū religiosarum. Item personarum viduarum aut virginum constupratio. et quandoq; raptus violentus. ex quibus infinite clades oriuntur: vt q̄ persona aliqua in via perditionis constituitur. aut perpetuam incurrit infamiam. vel seipsam occidet aut infanstem ex stupro natum continuo nō ba

no

Tripartitum.

ptizatū iugulabit. aut deniq; totū vnū
status aut cōitas infamiā aut ruīnā
patiet. ¶ Sentimus postremo huius
peccati in somno fantasias z illusio-
nes: tunc tñ ē peccati piculū cū q̄s an-
tea vel post in vigilia: i nocturna fan-
tasia vel pollutione delectetur.

¶ Capitulum. xij. De octavo
canit precepto.

Octauū preceptū est. Non falsum
testimoniū dices. Hoc precepto
omne mēdaciū prohibet: illud qđ in
alterius pernitiē cōmittit. Qđ si iura-
mentum interuenerit graui⁹ peccat.
q; periurus est. Nunq; em̄ pro salute
etiā hoīs corpali vel spūali d̄bet q̄s
periuriū cōmittere: siue coram iudice
siue seorsum. Periuriū vero quod q̄s
in iudicio publico cōmittit: est casus
ep̄scopo ad soluendum reseruatus.

¶ Cōtra p̄ceptū hoc grauit̄ peccāt
qui in cōfessioe mēdaciter pctm celāt
aut aliū inique accusant. ¶ Insup cō-
tra preceptū hoc agunt qui delectabi-
liter nimis adinuētis nouitatib⁹ aut
aliozū diffamatiōibus: aures credu-
las prebēt. occasionē inde peccati as-
sumētes asserentes nimia leuitate d̄
proximis mala. ¶ Zelotipi p̄tere avel
suspiciosi proximos z actus eoz male
z sinistre iudicantes aut interpretan-
tes. adeo vt ex huiusmodi credulitate
falsa iniusta bella vel lites sepius mo-
ueantur.

¶ Capitulum. xij. Nonū ambit
preceptum.

Nonū preceptū est. Non concu-
pisces vxores pximi tui. z cōsili-
ter nec femiā virū cōcupiscat. ¶ Hoc
precepto districte prohibet oīs mot⁹
vel gestus exterior malus. quo trahit
alius vel sollicitatur ad peccatum lu-
xurie. siue per internuncium. siue per

missionē litterarū. siue per minas vio-
lenter. siue etiā p̄ numerā. per p̄missi-
ones. per mēdacia. aut fictas adula-
tiones. aut in supfluo vestimētōz or-
natu: iordinato aspectu vel incessu. v-
bis turpib⁹. aut deniq; attactu quoli-
bet luxurioso. sicut frequēter p̄tingit
in amplexib⁹ z osculis. ¶ Sciēdū est
nanq; qđ oīs cōcupiscentia carnalis
cōmixtionis p̄ter matrimoniale vin-
culū. etiā solo volūtatis cōsensu ple-
narie perpetrata ē mortale pctm. vbi
carnalis copula minime subsequet̄.

¶ Equidē vera est hec regula magistra-
lis. Oīs cōpleta volūtas siue bona si-
ue mala pro facto reputat̄. Mala vo-
luntas; p̄ facto reputatur. In quo pec-
cati genere peccare pōt p̄sona matri-
monialr alteri copulata quē admodū
z soluta: vt si mulier alteri⁹ q̄s viri sui
carnalē societate p̄cupiscat. ¶ Om̄s
etiā consensus plenarius z delibe-
ratus. quo quis in turpibus z carna-
libus cogitationibus delectatur. vbi
etiā deest volūtas: actum exteriorē
perpetrandi: fm plures doctores est
mortale peccatum. ¶ Patet igit̄ ex
premissis qđ oēs amplexus oscula z si-
miles attactus: principaliter ex luxu-
riosis cogitationibus prius enume-
ratis procedētes sunt graua delicta.
tātoq; grauiora si persone fuerint af-
fines: aut religiose: vel eiusdem sexus.
z qđ enormius est: si in talibus attacti-
bus vel osculis: talis non seruet̄ ho-
nestas: qualis in publico seruarietur.
Quamobrem si quis in premissis at-
tactibus vellet alteri vim inferre. de-
beret alius ex aduerso quemadmodū
pro vite corporalis tuitioe viriliter
resistere: siue verbis siue factis aut
validis clamoribus aut deniq; factū
tale personis ipsum in hoc iuuare va-
lentibus z ad hoc astrictis reuelādo.

De preceptis decalogi.

Alloquin talis quisquis ille est: non sincerus suam diligit castitatem et honorem.

Capitulum. xiiij. Decimum declarat preceptum.

Decimum preceptum est. Non concupiscas rem proximi tui. Hoc est alterius cuiuscumque. Et intelligitur hec concupiscentia prohiberi quemadmodum supra in. vi. precepto de furto et latrocinio explicatum est. Prohibetur enim hec concupiscentia et voluntas mala. cum mala voluntas (ut paulo ante dictum est) pro facto reputatur. Tali namque cupiditate cadit frequenter homo in inuidiam et in impatientiam sui status et dei blasphemiam. apud se non recte cogitans: bona temporalia se iustis meruisse: quod talis suus vicinus: quod idcirco deus iniustus est. et sibi non nisi frustra et inaniter seruiendum est: quod si incommodum aliquid aut damnum alteri contigerit stultus ille letatur et gaudet asserens pro suis demeritis et occulta malicia hoc idcirco ei accidere. Contra preceptum hoc reductiue peccat: operum misericordie tam corporaliu quam spiritualium seu eleemosynarum retentores. veluti pauperibus indigentibus cum facultas adest: et occurrente evidenter necessitate non subuenientes. et specialiter parentes propter quos providendum est medicare. aut deseruientes esurire aut egere permittentes. **C**on- similiter peccat qui seruorum suorum salariu vel lucrum iustum iniuste retinet. qui eleemosynarum preteritu. aut fundationis ecclesiarum occupat inique aliorum bona. dicentes proprietarios nimis diuites esse: et eisdem abuti. neceis propterea instituenda fore. Condemnat eos namque approbata pauli regula: affirmans non esse facienda mala ut inde bona eveniant. Nec quoque modo pro peccato offendendum est deus: eius transgrediendo preceptum quod licet cum bonum inde provenire contigerit.

Capitulum. xv. ostendit qualiter in his decem preceptis velut in mundo quodam speculo facies conscientiarum nostrarum debemus inspicere.

Hec igitur sunt decem legis divine precepta superius enarrata in quibus quasi speculo quodam polito terso et mundo: religionis christiane veritatem perlegere. et totius vite nostre ac animarum conscientiarum nostrarum pulchritudinem atque fedicitatem: possumus distincte conspicere: His mediantibus cognoscit homo vite sue decursum qualiter divina precepta servauerit: quantumque deviauerit quibus modis pro varias peccatorum species deum offenderit. qualis denique peccatorum confessio habenda sit. Quod si predictorum aliqua a quibus non plene intelligatur. consulat super his sapientes potissime autem devotos viros. Omnis namque persona postquam ad annos discretionis pervenerit. si consensu voluntario plenario et deliberato horum alicui preceptorum per contemptum inobediens extiterit. dilectioni dei amore creature preponendo. extra salutis statum efficitur. et in damnationis periculo statuitur nec gratum aliquid deo dignum beatitudinem operatur. Quamquam si temptatione grauem aut diuturnam ire siue luxurie vel alterius peccati quis incidat. si ipsa tentatio homini displiceat. aut eidem homo resistat: vel non plene et deliberate consentiat: mortaliter non peccet immo sepe nullo modo peccat. sed magnum erga deum premium meretur temptationi viriliter resistendo. **I**udicia pro- spicere clarum est. quibus viis et modis decem hec precepta infringantur. septem mortalibus et capitalibus peccatis que sunt superbia: inuidia: ira: auaricia: gula: luxuria: et accidia. Quinque item exteriorum sensuum ministerio. qui sunt

Tripartitum.

visus: auditus: olfactus: gustus et tactus. Sicque quisque in his decem preceptis speculi vite se diligenter intuetur. recte se conspicit. vere se cognoscit. seque culpedit. et his obediens discrete sapit.

Cap. xvi. explicat qualiter triplicem veritatem ore vel corde confitendo. a statu peccati mortalis ad statum gratie resurgimus.

Sciens nihilominus nisi misericordissimus pater deus: et cognoscens nostram fragilitatem per maximam. ad malum pronitatem: multiplicibus viis mortali vita durante paratissimus est nobis delicta remittere et gratiam conferre: si dumtaxat veraciter et ex corde sibi tres subscriptas veritates porrigimus.

Prima veritas est. Domine sic vel sic contra vestram bonitatem peccaui. quod mihi displicet: ratione cuius et penitentiam ago: quia vos offendit: qui totus est venerandus et colendus quodque mandatum vestrum transgressus sum. **S**ecunda veritas est. Domine bonum habeo propositum et desiderium vestro iuvamine meditate mihi in futurum precauendum ne incidam in peccatum: et occasiones peccatorum iuxta possibilitatem virtutum evitandi. **T**ertia veritas est. Domine bonam habeo voluntatem peccatorum meorum confessionem integraliter faciendi: pro loco et tempore: secundum vestrum et sancte matris ecclesie mandatum et preceptum. **H**as veritates quisquis qualicumque loco et tempore sinceriter non ficte: aut mendaciter: ex corde pronunciat: securus existat se in salutis et gratie statum consistere: et vitam eternam mereri. quamvis omnia enarrata prius crimina commisisset. Si etiam talis absque alia confessione continuo decederet in absentia sacerdotis: dormiendo aut alio quovis modo: morte subita preueniens idem finaliter saluaretur: acer-

bissima purgatorij pena mediante. **E**x quo notandum et salubre consilium elicitur: ut christianus quilibet singulis diebus bis aut semel: sero: aut mane: aut saltem festiuis diebus redeat ad cor suum conscientiam examinans: an tres premissas veritates proferre valeat cum cordis sinceritate: sicque intra statum salutis se esse confidat. Quod si eas pura mente fatentur non valet: obstante voluntate peccandi qua actualiter delectatur: aut iniquo proposito: quo quis occasiones peccatorum vitare renuit: quemadmodum illi qui peccatis carnalibus mersi resurgere nolunt: aut usuras suas aut iniustas mercationes et lucra continuant vel iniuste retineant alienum. Quibus alterius odio et vindicte desiderio flagrantibus: innocendi proposito perseverant: certissime sciant hi et conformes: non episcopum aut papam: tales absolvere posse. Quamquam talibus salutare consilium detur: ut per seipsos vel alios: bona que poterint iugiter operentur. orando vel elemosynas dando. quo deus eorum corda illuminet: et ad bonum dirigat et convertat. Nullum est enim bonum a deo exiguum: quod non tandem deus eterna vel temporali mercede remuneret multoque melius est temporale bonum et minimumque omnino nullum promereri. Saluberrimum est etiam et laudabilem consuetudinem illesam servare: ne eam dissolvendo: nunquam eternum forte resumat.

Capitulum. xvij. ostendit quis sit confessionis modus: et dat circa hoc breve documentum.

Quienscumque accedit homo ad confessionem peccatorum explananda (hoc est de necessitate semel in anno circa solennitatem paschalem. cum mortis imminet periculum: aut in sacramentorum susceptione. Ad frequentio-

Documentum.

enim confessionē: regulariter nō tene-
mur: quanq̄ sepius cōfiteri multum
prodest ad augmētū gr̄e. z distinctio-
rem cognitionē: z explicationē pecca-
torum) debet premeditari p̄fessurus:
quid aut in quo deliquerit: cū exami-
ne diligētī conscientiā discutiens: ac
si magnū inde tēporale bonū repor-
taret. Accuset se postmodū peccator
humiliter: non irrisorie. veraciter nō
fictē: vituperādo se non laudando. pu-
re recte atq̄ sinceriter. Facta imper-
tinētta dimittēdo. discrete insuper vt
non reuelētur hi quos consortes z so-
cios habuit in peccato. De his enim
confessor inquirens: grauit̄ etiam
peccaret nisi forsan sodales h̄mōt: cau-
sa petēdi cōsiliū ad eorū pellendā vio-
lentiā cōfitēs detegeret. aut fortassis
ad explicandā peccati spectē: necessi-
tas eos manifestari posceret. vt si q̄s
cū sola sorore carnaliter cōmixt⁹ fue-
rit. in quo casu querēdus esset confes-
sor personā in p̄fessione detectā igno-
rās. ¶ Super casibus aut absoluen-
dum episcopo reseruat̄is aut superio-
ri. remittat sacerdos inferiori cōfitēs
tē ad prelatū vel superiorē eū poten-
tem absolvere. Nisi forsitan cōfiten-
tī mortis periculū imineret: aut ma-
gnū aliquod scandalū ex hoc aboriri
vel peccati reuelationem sequi conte-
ctura probabili formidet. ¶ Hoc ve-
ro pro regula certa z documēto salu-
bri teneatur: vt nunq̄ pro peccato se-
creto vel occulto: penitentia publica
penitētib⁹ iungatur. nec penitentia
imponatur: quā nequeant aut nolint
sufferre. ¶ Nō d̄z rursus cōfitēs intū-
ctā sibi penitentia facilī reuelare:
quo p̄tingit interdū peccatū suū pdi
aut confessoris dicta: aut interrogata
nimis leuitate detegere. Nec em̄ oīa
secrete cōfessionis integritatē cōcer-

nūt. nisi (qđ absit) peccator penitētē
ad malū aliquod hortaretur. ¶ Est
preterea vtile z efficax remedium dili-
gētius retinēdum ab his qui peruer-
sa inclinatione vel consuetudine incli-
dunt in aliquod enorme pctm: a quo
nō de facili retrahūtur. q̄ scz seipsoz
ad penā aliquā pecuniariā: vel aliam
vsq̄ ad certū tēpus prefixū. cū certo
rationis moderamine constringant:
quotienscunq̄ in id peccatū incidere
cōtigerit. Dicūt nāq̄ sepi⁹ insipiētes
aliqui se a peccato ire. luxurie. piurij:
z si qđ est simile abstinere nō posse. q̄
tū hoc ipso salubri remedio velut mē-
daces facilī cōfutatur. cū vni⁹ albi
vel frāci in emēda cuiuslibet trāgres-
sionis eis inflicta pena: ipsos a perpe-
tratione iniuste opis retraheret. Quā
manifeste cōuincitur eos diuini prece-
pti: z proprie salutis intuitu: a cōsue-
tis vitijs abstinere posse. nisi fictam z
peruersam haberēt volūtatē. z tales
velut fatui veritati nō credūt: nec obe-
diūt: quousq̄ supplicia luant. et deli-
ctorū suorū seram et ifructuosam pe-
nitentiā agant. Fit q̄ iusto dei iudicio
vt q̄ penitere de cōmissis cuz possunt
non volunt: cum velint: ne queant.

¶ Cap. xvij. Concludit non
esse quenq̄ ab alio ad peccatū impel-
lendū sz ad bonū potius operandū.

¶ Ostremo quicquid agat homo in
p̄sona sua: supreme caueat aliū
ad male agendum sollicitare aut ver-
bis aut factis exemplis vel consilijs
aliquid agere. quod de se sit occasio
ruine peccati: specialiter coram iuue-
nibus aut p̄sonis innocētib⁹. ¶ Hoc
em̄ p̄priū ē singulareq̄ demonū offi-
ciū. quēadmodū bonorū angeloz in-
terest: specialiter hoies iducere ad bo-
num. ¶ Cōpertū est etiam frequēter

Tripartitum

accidere. q̄ hoies aliorū ad malū impulsores vir aut nūq̄ delicti sui cōdignā penitentiā assecurātem perficiāt. quia nequeūt eos corrigere ad bonū quos deceperūt. iam forte dānatis sūt vindictā a deo postulātes. eternamq̄ eis maledictionē iugiter imprecātes. Sicuti ex opposito iam saluati aliorū doctrinis z factis aut opera diligenti (qua nullū deo opus ad sacrificiū acceptius esse potest. z ad peccata delēdū validius) pro suis adiutorib⁹ preces indeficienter effundunt. ¶ Curet etiā propterea fidelīū quisquis iuxta cognitionis z virtutis a deo sibi cōcessarū facultatē monitionib⁹ z exēplis. aliū ad bene agēdum incitare. pater filiū. doctor discipulū. z sapiēs iſtruat ignorātē. ¶ Rogem⁹ tandē pro mutua pace z vnanimi inuicē charitate. quo post mortē corporis huius perēnis b̄titudinis partīcipes sim⁹: quā nobis cōcedat deus. vnus essentialiter. z personaliter trīnus qui est b̄ndictus in secula seculorū. Amen. zc.

¶ Secunda pars huius opusculi. De confessione.

¶ Quisq̄ a morte peccati ad salutis z grē statū volet resurgere q̄dōq̄ vt actus sui z intentiones ad vitā eternā vtilēs sint et meritorie: necesse est: q̄ delicta sua recogitet et cognoscat. dolēs de cōmissis. atq̄ pponat auxiliante deo a peccato mortali sibi precauere et abstinere in futurū. Firmitū preterea ac sincerū propositū habeat ppetētib⁹ loco z tēpore peccata sua saltē mortalia distincte z itegraliter p̄fiteri. ¶ Quod vt cōmodi⁹ fiat: priusq̄ cōfiteſciminia sua reuelatur⁹

accedat: ipsa circa ea matura morosa q̄ diligētia premeditari tenetur: q̄si magnū aliq̄d emolimentū tēporale inde reportare se credere. vt cōplete magis ipsa cōfessorū suo ac ac lucidi⁹ exprimat. ¶ Quia hō plurimi simpliciū: ob negligētiā aut ignorantia non excusantē s; poti⁹ accusantē: modos z species nesciūt peccatorū: p̄ns confecta ē tabula. quā inspiciētes cōfessuri: cogitatione preuia instructi sufficēter ad salutē poterūt sua pctā cognoscere. memoriterq̄ tenere z cōfessorib⁹ vtiliter referare. ¶ Procedit aut tabula hec: p̄m numerū z ordinē pctōz mortaliū q̄ sūt. supbia: iuidia: ira: auaricia: accidia: luxuria: gula. ¶ Confessurus ergo tuā primit⁹ conscientia examinas interrogate

¶ Circa peccatū superbie.

¶ Si vanā tui laudē z propriā excellentiā quesuisti aut optasti. ¶ Propter bona fortuita et caduca: diuitias scz aurum z argentum terrenasq̄ possessiones. Aut propter naturalia bona: scz corporis pulchritudinē: fortitudinē: iuuentutem. z similia. ¶ Seu etiā rōne gratuitorū donorū. sicut est dei cognitio vel affect⁹ deuotio. ¶ Si alios contempsisti propter alicuius horū bonorum precedētium defectū. ¶ Si aliqua opa fecisti: vt inde mundanā laudē acciperes. vl vt alij te meliorē q̄ ipse sis: reputarēt z multo magis si hoc fecisti pretextu hypocrisis fite. q̄ vt alijs esses exēplar i bonū. vt eos a malo retraheres. ¶ Si nimīū pertinaciter inuisus es opinionī proprie vel credulitati. alteri⁹ cōsiliū cōtēnendo. specialr in materia fidei z xpiane religionis: ex hac em radice pullulāt hereses sortilegia et false credulitates. ¶ Si per iactantiam aut

De confessione.

Inanē gloriā opera bona recitasti. vlt te alijs p̄sentib⁹ inculpasti: vt ob hoc humilis ⁊ deuot⁹ crederis. ¶ Si gloriatus es corde aut ore de malo. vt qđ aliū defraudasti. velt ei iniuriā intulisti. qđq; per te ⁊ tuos cōplices ad male agendū potens existis. ¶ Si superioribus tuis inobediens extitisti. et eos contēpsisti. precipue carnales parentes ⁊ spūales. ¶ Si intra cōfessionem mentitus es pctm̄ tuū: aut eius speciē mūdano pudore celando. talis enim cōfessio inutilis est sed ⁊ nouus crimē incurris. ¶ Si peccatorū tuorū excusationes quesiuisti. aut minuisti culpā tuā socijs aut cōplicitibus imponendo. ¶ Si te per inobedientiā ⁊ cōtemptū excōicari pmisisti. aut leuiter nimis excōicatis participasti. ¶ Si in iudicio publico vel alibi ob pudorē veritatis reuelande. periurū cōmissisti. ¶ Si a bonis opibus aut verbis abstinuisti: propter obloquētūz quorūdam fatuorū timorē. ¶ Si indignādo contempisti peccatores: pauperes ignorantes. impotētes. aut infirmos. eos precipue qui tibi genere p̄pinqui sunt. aut si eosdem irrisisti. ¶ Si signis aut verbis contempisti eos qui student deuotioni. ¶ Si presumptione motus aggressus es ardua: scientiam tuam aut potentiam excedentia aut tuo statui vel studio indecentia.

Circa peccatum inuidie.

Si de alterius incōmodo letatus es. cui ei infortunum aliquod cōtigerit. aut si diffamationem seu persecutionem incurrerit. ¶ Si de bonis alterius doluisti. quia bene famatus bonus: pulcher: sapiens: eloquens: deuotus. aut religiosus existat. ¶ Si malum alteri preoptasti. vel bonam

famam ipsius minorasti: verbis iniquis de eo publice vel secrete manifeste aut fraudulenter prolatis. eius verba ⁊ opera sinistre iudicādo. aut in peiorē partē frequenter interpretando.

Circa peccatum ire.

Si diu cum consensu iram contra proximum tenuisti: cuz desiderio vindicte vel appetitu nocendi per te vel per alium verbis aut facti. ¶ Si ira vel odio contra quēcunq; cōtumelias protulisti. aut in rebus nocentium prebuisisti. vel irrisisti. ¶ Si eum percussisti: vulnerasti. occidisti. Et attendatur diligēter an leuus sacerdos aut clericus extiterit. ¶ Si a leuis a te vel iniuriam passis veniam petere renuisti cum presertim equales tibi forent. aut in nullo subiecti. ¶ Si arma inuasiva ad nocendum tulisti. ¶ Si alteri mortem siue lesionem illicite minatus es etiam appposito iuramento. ¶ Si secretum alienum reuelasti. ¶ Si humiliter a te veniam petentibus indulgentiam denegasti. ¶ Si motus ira iurasti nequiter: vel periurum cōmissisti. aut si deum blasphemasti. ludum alearum aut alius exercendo. ¶ Si odio vel rancore potius q̄ iusticie zelo placitationibus vel litibus alium vexasti. ¶ Si alteri maledixisti presertim parentibus aut propinquis.

Circa peccatum auaricie.

Si alio nesciente vel nolente retines illud quod est suū. ¶ Si furtum rei sacre aut ecclesiastice vel alterius cuiuscunq; intra ecclesiam vel locum sacratum commisisti. ¶ Si contra deum ingratus indignaris q̄ non tibi sicut ⁊ ceteris prouenerint diuitie. nec ad votum prospere

Tripartitum

succedunt omnia. si ob hoc immemor dei beneficiorum sibi seruire contēnis. ¶ Si communia bona dominorū vel parentū laute nimis in vsus pprios sumpsisti. aut mercenariorū et seruatorū iustum lucrum non eis dē tribuisti. ¶ Si falsas et iniustas mercaturas exercuisti: et modum inquiras. ¶ Si falso et mendaci artificio vsus es: modum querere. ¶ Si symoniam in te vel in alio perpetrasti. ¶ Si commutatione vsuraria cum alio contraxisti. aduertatur modus. ¶ Si fine lucri periurus fuisti. ¶ Si ludis prohibitis vt est taxillorum ludus: auaricia motus te immiscuisti. ¶ Si festiuis diebus sepe causa lucri: manuales la borem aut mercationē per te vel aliū fieri consensisti. ¶ Si commissā tibi in testamēto vel aliter legata vel elemosynas perficere et distribuere neglexisti. ¶ Si opa misericordie et elemosynas occurrente necessitate oblationes et decimas perficere aut soluere contempsisti. ¶ Si ficta adulatione vel intentione: pecunias extorquendi alium decepisti aut etiam irrisisti. ¶ Si parentum vel mariti bona eis inscijs abstulisti. ¶ Si proprias et alienas possessiones inutiliter consumpsisti. ¶ Si alieni dāni causa vel occasio voluntarie et gaudenter extitisti: vt lucrum inde vel commodum reportares: vt exēpli gratia si inter duos rixam moues: vt ex eorum mutua lite aut verberē vel occisione emendā iudicialiam aut patrociniū lucrum feras. ¶ Si famē aut pestilentiam optas vt per eam dīteris. aut de parentum morte gaudes vt suā hereditatē accipias. aut si pūras. aut aliū ad perurandū impellis: vēdēdo et emēdo. ¶ Si in artificio quocūq; inutiles adinuenis nouitates vt ditatus abundes.

Circa peccatum accidie.

Si missam et horas vel aliud diuinum officium seu seruitium omisisti celebrare: ad que dicenda tenebaris. ¶ Si in festis spāliter que ecclesia obseruari precepit aut alias per tristitiam negligentiam vanitatē aut ocium ecclesiasticum officium predicatōes et sermones audire contempsisti. ¶ Si concessum tempus diebus presertim festiuis in verbis aut factis ociosis inutiliter consumpsisti: aut ecclesiasticum officium sermonibus garrulis turbasti. ¶ Si idem prestitum tēpus excessiue dormiendo in lecto tuo demorando vel aliter male occupasti. ¶ Si per negligentiam aut incuriam. sanctas habere meditationes mortis iudiciorum et beneficiorum dei erga te pretermisisti. ¶ Si pro benefactoribus tuis viuis et defunctis preces fundere neglexisti. ¶ Si commissorū tuo regimini et cure non recte sollicitus extitisti. ¶ Si negligenter de peccatis contritus es aut confessus. vel ante confessionem circa peccata tua p̄ meditationes habere noluisti. ¶ Si peccatorū tuorū oblitus es. vel iniunctam penitētiā minus debite perfecisti. ¶ Si quelibet votum vel promissa infringēdo transgressus es. et attēdatur modus. ¶ Si deniq; preceptorū ecclesie fuisti transgressor. vt si publicam eucharistie sumptionē vel aliorū sacramentorū susceptionē distulisti. ¶ Si non recte ipsa sacramēta suscepisti vt si non premissa debita integrali confessione.

Circa peccatum luxurie.

Si morosas cogitationes circa carnalē actū: cum complacētia et des-

De confessione.

lectatione nocua in corde tenuisti.
¶ Si cogitationibus talibus vel aspectibus aut verbis aut signis aliquibus motu carnis excitasti. nec eidem sufficenter restitisti. **¶** Si huius peccati occasiones non fugisti. aut quod deterretur est: easdem procurasti. **¶** Si per tales tentationes vel motus in luxuriosum consensum cecidisti affectando exterius opus si posses vel auderes perficere. **¶** Si tactum aliquem inhonestum vel prurium in membris pudendis exercuisti: ex quo carnalis delectatio secuta sit. et modus diligenter aduertat. **¶** Si talium peccatorum erga causa vel ruine occasio fueris. verbis. osculis. amplexibus aut alijs signis. vel forte picturis et figuratiombus inhonestis. **¶** Si dormiendo hanc carnalem delectationem vel pollutionem incurristi. Si cum alia persona carnalem commixionem incidisti. Et attendat cuius gradus vel conditionis foret persona. aut uxorata alteri. aut uirgo. si genere propinqua. et in quo gradu si sanctimonialis religiosa. aut in sacris ordinibus constituta. si tibi consensit aut ei uolentiam intulisti. si denique eiusdem tecum sexus aut alterius erat. et exprimat modus. **¶** Si luxurie peccatum opere consummasti alio ordine quam natura dictauerit. **¶** Si matrimonij legitimam honestatem non obseruasti. ratione operis in se vel circumstantiarum. que magis in confessione certis sunt interrogationibus cognoscende quam uerbis vel scripturis quibuslibet in publico referande. **¶** Si diebus festiuis minoribus aut minus solemnibus talia peccata perpetrasti. aut forsan in sacratis locis. **¶** Si abortiuum procurasti. aut fetum ex utero nasci impedisti. aut ob stricturam uestimentorum aut per agitationem corporis immoderatam

vel choreis vel alijs pluribus inustitioribus modis. **¶** Si dissolutis et inhonestis aspectibus et choreis aut gestibus incompositis: vel innata pulchritudine: aut fuco mendaciter colorata: vel denique uestimentis superfluis alios ad malum allicere uoluisti: aut te concupisti ab eisdem affectari. **¶** Si tibi matrimonialiter coniuncte persone carnalis copule debitum infirmitate aut alio legitimo impedimento cessante denegasti.

¶ Circa peccatum gule.

Si ieiunia ab ecclesia obseruari mandata transgressus es. cessante infirmitate. impotentia uel in alia rationali causa. **¶** Si ex nimia cibi uel potus sumptione: ebrietatem luxuriam dissensiones aut corporis infirmitatem incurristi. **¶** Si ob eandem causam studium laborem mercationem uel aliud opus ad quod agendum tenearis obmisisti. **¶** Si per nimios sumptus in potibus et cibis te uel tuos heredes indigere aut mendicare cogisti. **¶** Si denique nimis auide aut abundantanter cibum sumpsisti. uel delicta fercula curiose perpetrasti. aut horam comedendi preuenisti. sic quod ex hoc preceptum aliquod dei uel ecclesie solueretur uel grande aliquod corporis incommodum sequeretur. **¶** Per hec aut omnia que de septem peccatis mortalibus iam explicata sunt: potest homo cognoscere quibus modis quibusque sensuum exteriorum ministerio contra decem legis precepta. contra misericordie opera. et duodecim nostre fidei articulos deliquerit ut non sit opus: hec posteriora prioribus addere nisi quis enumeratis prioribus specialiora et particulariora adiungere uoluerit.

Tripartitum

Ad plenarium autē precedentius intellectū: vt cognoscatur qualiter rite sit faciēda confessio notanda sunt aliqua. **¶** Primo q̄ de comuni regula est ⁊ ecclesie precepto: tenetur: quilibet ad minus semel in anno circa pascha peccata sua confiteri: cum etiam eucharistiam aut aliud sacramentum suscipere intendit: tunc etiam cum mortis imminet periculū. **¶** Cum preterea ipse qui peccatorē absoluerē potest adest: cuius presentia nunq̄ in posterum haberi formidat: quāuis sepius cōfiteri pro sit quater videlicet annuatim. vel mensibus singulis: aut quolibet solemni festo iuxta persone facultatem ⁊ statū. **¶** Secundo q̄ confessio in loco penitenti vel publico fieri debet: ne occasiōe secreti loci ⁊ pretexto deuotiōis. impellat diabolus ad malas cogitationes: et iniqua verba vel opera. nunquā etiā confessor confitentis vultus aspiciat.

¶ Tertio q̄ multa sunt crimina a quibus peccatorem sacerdos simplex absoluerē non potest. nisi penitentiarius fuerit. aut a prelato superiorem potestatem acceperit. Quemadmodū foris illegitū: quod aliquando per abusum sacrarum rerum committitur. aut ex alijs rebus friuole causa querit̄ que non est in causa intēti effectus: quod per res sacras committitur sacrilegiū: quod est furtum rei sacre vel intra locum sacrum. **¶** Percussio violenta sacerdotis vel clerici. symonia. heresis. ceteraq̄ crimina quibus eo facto excoicationis sententiā incurrunt delinquentes. homicidiū. percussio patris aut matris. periurium in iudicio publico commissum. adulteriū signanter notorium. mulierum raptus violentus. defloratio virginū. corruptio sanctimonialium. ⁊ incestus cum consan-

guineis intra quartum gradus. votorum fractio. oppressio paruulorum infantium ob negligentem custodiā. peccatum item turpissimum ⁊ abominabile quod contra naturā dicitur: siue in propria persona per mollicitē perpetratū sit. siue in alio commissum qui eiusdem sexus existit: vel in persona alterius sexus si fiat in alijs membris q̄ natura ad generationes deputauerit: vel si deniq̄ in alia specie admissū sit. Talia nāq̄ crimina grauiora sunt q̄ sit esus carnis in sacro sancto die veneris. vnde ⁊ de eis tenetur peccator expresse confiteri: sub pena eterne dānationis. **¶** Quarto q̄ persona cōfitens debet habere volūtarium propositū omnia peccata sua iuxta vires integraliter explicandi: ⁊ ad interrogata veritatē sine mēdacio respondere: nec ad sui excusationem quicq̄ celare. Item celare etiam debet peccatum alterius. nisi fortassis aliter suū peccatum reuelare non possit: vel nisi personā talē ad suū cōmodū spūale confessori detegeret absq̄ preiudicio cuiuscunq̄. **¶** Qd si prelatus superior vel penitentiarius nō singula peccata cōfitentis integraliter: sed solus casus reseruos audire voluerit reseruet peccator alia delicta minori sacerdoti potestati sup his habēdi cōfitēda. **¶** Quinto q̄ nullus iniunctā p̄niam recipere debet: nisi quā p̄ficere voluerit. quaz ⁊ celare tenetur: vna cū alijs a confessore platis aut interrogatis: nisi forsan q̄ absit idem confessor cōfitentē verbis aliquibus ad malū inducere vellet. **¶** Sexto q̄ si grāde qd alicui restituēdum sit: ⁊ is ignoretur cui debet restitui. vel etiam si votorū commutatio aut relaxatio faciēda sit consulat̄ platus superior vel alius horū potestati habens: non tantum sacer-

De arte moriendi.

dos inferior. ¶ Septimo q̄ sup peccatis in generali sup̄ enumeratis: si casus speciales occurrat: vel numerus delictorum: tenet hoc confitens explicare. tūc presertim q̄n particularitas casus vel numerus: specialē haberet annexam maliciā mortālē. vt cū quis decem francos abstulit pauperi uxore z filios habēt: vel in loco sacro: grauius peccatū est q̄ furtus precise in generali cōmississe. Et pariformiter i alijs casib⁹ particularitas exprimat. put cōfitens meminert fm beneplacitū confessoris. obmissis circūstātijs alijs ad peccati grauitatem impertinentibus. ¶ Octauo q̄ si psona confitens in peccandi proposito perseuerat: vel de nouo pctm iterare disposuit: aut q̄ ablatum alteri fm facultatem suā non vult dimittere vel restituere. aut q̄ a carnali peccato luxurie recusat abstinere. vel q̄ nocēdi iniquum propositū retinet. nullus hāc personā a peccatis cōfessis potest aut debet absoluerē. quāq̄ tali persone salubriter cōsulat: vt bona q̄ poterit interim p̄ficiat quatinus eam deus in viam rectā dignetur illustrare. ¶ Nono notetur q̄ peccatū quodlibet tanto peius ac deterius est: quāto pluribus intulit nocumētū. ¶ Propterea si quis fuerit alterius ruine causa z occasio. vt innocens: presertim iuuenes aut puellas suo consilio hortatu vel alio quouis modo sollicitudo ad peccatū: agat huius rei dīstrīctam p̄niam. z procurat deceptorum a se correctionē aut emendationem totis v̄ribus procurando z per se z alios eos ad viam veritatis: z sanam doctrinam reducendo. In hoc enim consistit portio principalis satisfactionis z penitentie. ¶ Decimo q̄ si quis post conscientie sue examinatione diligentē: ipe pec-

11
catorum quorūdā etiā mortaliū a se cōmissorum nō reminiscatur: tunc per solā generalē cōfessionem de ipsis absq̄ alia speciali saluabitur: si tū ea prius oblita: postmodū ad memoriā redierint: ea specialiter certis tempore z loco confiteri tenet. Quia in re periculo sum est cōmissorum a se delictorum mortaliū per negligentiam atq̄ desidiā immemorem fieri.

¶ Absolutio.

Forma absolutiōis sufficiens requisita pro peccato de qb⁹ cōfessor intēdit: z potest absoluerē cōfidentē. Ego absoluo te a peccatis tuis. In nomine p̄ris z filij z spūs sancti. Amē. Et si cōfessio fiat de excoicatione tantūmodo: dicatur sic. Ego absoluo te ab excoicatione tua. In nomine p̄ris z filij z spūs sancti Amen. Et si cū hoc fiat absolutio d̄ peccato propter q̄ lata est excoicatio: vel de alijs: addatur forma prior. Additiones quedam alie conditionales aut inuolute tutius dimittuntur.

¶ Tertia pars hui⁹ opusculi de scientia mortis.

¶ Veraces fideles: q̄ amici cuiuspiam egroti corā diligētē agāt p̄ ip̄i⁹ vita corporali fragili z defectibili p̄seruāda exigūt a nobis: multo fortius de⁹ z

charitas p̄ salute sua spūali sollicitudine gerere spālez. In hac em̄ extrema mortis necessitate fidelis p̄bat amicus. Quippe nullū est op⁹ misericordie maius siue cōmodo suis: q̄ z tāti ap̄ deū meritū z amplioris frequenter estimat: quē admodū persone nostrī saluatoris iesu christi si in terris

Tripartitum.

nobiscum degeret: impensum seruitium corporale. Quamobrem cura fuit presentis scripto componere breuem quendam exhortationis modum habendum: circa eos qui sunt in mortis articulo constituti. valentem etiam generaliter omnibus catholicis ad artem et noticiam bene moriendi conquerendam. ¶ Continet autem hoc opusculum breue quattuor particulas. scilicet exhortationes. interrogaciones. orationes. et obseruationes.

¶ Prima pars continet quattuor exhortationes.

¶ Prima est.

A Mice dilecte aut dilecta: cōsidera nos omnes subiectos esse potenti manu dei et ipsius voluntati: omnes nos cuiuscumque conditionis aut status: reges. principes. diuites. et pauperes mortis tributum soluere necesse est: venimus in mundum peregrinorum more. vt ex eo transeamus non vt mansiones in eo stabiliamus: quin potius: vt hic bene et merito viuentes et deo seruientes: horribiles inferni penas euitemus: et gloriam eternam habeamus. ¶ Recognosce diligenter cum gratiarum actione a deo tibi concessa beneficia: quod tibi etiam in hac extrema hora sui cognitionem dederit: nec te morte subita preoccupauerit: gratias pro his et alijs innumeris donis nunc eidem refer: ad suam infinitam misericordiam cōfugiens: et de commissis a te criminibus veniam humiliter poscens. Sollicite cogita te in vita tua plurima delicta perpetrasse: quibus penam ferre meruisti: vnde et huius infirmitatis et mortis penas patienter tolerare debes: rogans deum vt presentis do-

loris acerbitas: remissiones operetur peccatorum: et purgatorij horribilis cruciatus: in hanc afflictionem tuam: per suam misericordiam commutetur. Tolerabilius est namque hic presentialiter quam in futuro puniri. Quod si sic corde contrito: patiens penam necessariam tanquam voluntariam feres et omnem penam et culpam remittet deus: certusque paradysum introibis. Alioquin per impatientiam: eternam penam et damnationem incurres. ¶ Super omnia in hac extrema hora constitutus meditare circa tuam spiritualem salutem: nunquam enim fortassis in futurum huius meditationis occurreret opportunitas. omnem aliam sollicitudinem et rerum terrenarum curam relinque: quas relinquere necesse est. que etiam nec ab inferni precipicio corruentem eripere valent. Plena fide te deo committe et ei qui omnipotens bonus et sapiens est: te et tua et tuorum regenda prebe. Omnem preterea cogitatum tuum in eum dirige astantes solummodo et superstites rogans: vt pro salute tua deum precibus exorent.

¶ Secunda particula sex habet interrogaciones.

D Flecte aut dilecta. Uis tu mori et viuere in soliditate fidei christiane respectu dei et domini nostri iesu christi tanquam verus fidelis et obediens sancte matris ecclesie filius? Respondeat volo. ¶ Petis a deo veniam peccatorum tuorum commissorum et obmissorum: que contra eiusdem amorem: maiestatem atque bonitatem fecisti. Nec euz prout debebas honorasti? Respondeat peto. ¶ Quis

De arte moriendi.

bes ne sincerum propositum et expli-
citam voluntate: vitam tuam in me-
lius commutare atque corrigere si vi-
ta comes superfuerit? Rogas etiam
deum: ut tibi gratiam prestet hoc pro-
positum continuandiveramque contri-
tionem habendi. **E**s tu conscius
tibi ipsi alicuius peccati mortalis vel
criminis: de quo non sis confessus.
Optas ne etiam cor tuum illumina-
ri: ad obliuionem criminum si que sint
habendam noticiam: et si tu libenter
confitereris ea. **E**is ablata per te
restitui integraliter: quantum ad id te-
neris iuxta tuarum facultatum valo-
rem: etiam ad usque omnium bonorum
tuorum cessionem et renunciationem.
Vbi alias satisfactio fieri non valeret
et coram deo et hominibus veniam in-
surte petis. **I**ndulges ex toto corde
omnibus qui tibi nocumentum intu-
lerunt: ob reuerentiam et amorem do-
mini nostri iesu christi a quo et veniam
speras. **P**etis similiter indulgeri ti-
bi et remitti ab his quos verbis aut
factis lesisti. Ad has omnes premis-
sas interrogaciones affirmatiue respo-
deat. **G**loria.

Tertia particula breues
et deuotas administrat ora-
tiones.

Primo dicat infirmus ex toto cor-
de deum orans. **D**eus meus piis-
sime pater miserere mei. **D**eus meus
piissime pater. In manus tuas comē-
do spiritum meum. **P**ater misericor-
diarum: misericordiam fac huic pau-
percule creature tue. Adiuua me nūc
etiam in hac vltima necessitate. Suc-
curre domine iam anime egentis et de-
solate. ut nō a malignis spiritibus ca-
piatur: et a canibus infernalibus de-

uoretur. **D**ulcissime domine iesu
christe ob honorem et veritatem tue
benedictissime passionis: iube me re-
cipi intra numerum electorum tuo-
rum. **S**aluator meus et redemptor me-
us: reddo me totum tibi: non me res-
nuas ad te venio: non me repellas.
Domine paradysum tuum postulo.
non ob valorem meorum meritorum:
sed in virtute et efficacia tue benedictis-
sime passionis: per quam me miserum
redimere voluisti. et mihi paradysum
precio tui sanguinis emere dignatus
es: ipsum mihi conferre festina: pro-
pter quem nec tue diuitie: aut poten-
tia minuetur: nec ipse paradysus an-
gustior aut minor inuenietur.

Salutet postmodum beatif-
simam virginem Mariam dicens.

Regina celorum mater misericor-
die: confugium peccatorum: re-
concilia me unigenito filio tuo: eius
clementiam pro me indigno peccato-
re interpella: ut ob amorem tui mea re-
mittat crimina perducens in gloriam
suam. **A**ngelos dei hinc precibus
inuitet inquitens. **S**piritus celorum
angeli beatissimi assistite queso mihi
migranti ex hoc seculo: et potenter eri-
pate me ab omnibus aduersariorum
insidijs: et animam meam in vestrum
confortium assumite. **T**u precipue an-
gele bone custos meus. **P**ost hec
inquiratur ab infirmo: cui sanctorum
vel sanctarum magis deuotus extite-
rit: ut illi precem offerat dicendo. **O** glo-
riosissime sancte vel sancta singularē
in te dum viuerem spem et confidentiam
reposui: succurre nūc mihi in hoc extre-
mo necessitatis articulo laboranti. nūc
anxiosus supra modum. tempus nunc instat
et hora: iam in adiutorium meum intende.

De arte moriendi.

Quarta pars quasdam obseruationes edocet. vt sciatur qualis predictorum usus habendus sit.

Si patiens nondum eucharistiam aut extremam unctionem suscepit interroget: si eadem sacramenta deuote paratus est recipere? **S**i etiam super interrogationibus premissis verisimiliter appareat responsiones patientis non usquequaque sufficientes existere. remedium apponatur quantum id commodius fieri poterit: vel per ministracionem sacramentorum confessionis. eucharistie aut extreme unctionis. vel eidem manifestando periculum quod incurrit: non plene satisfaciendo petitionibus: super fide sua et salute conscientie placis. Moneatur vt decedat tanquam verus et fidelis christianus. **A**tten datur si infirmus ipse excommunicationis vinculo astrictus tenetur. et propterea submittat se totis viribus ordinacioni sancte matris ecclesie vt absoluat.

Si moriturus plerumque temporis spacium: ad suam recollectionem habeat. nec morte festina preueniat legende forent coram eo ab assistentibus: hystorie et orationes deuote. in quibus sanus et viuens amplius delectabatur. vel recedenda eunt diuina precepta vt profundius meditetur. si quid aduersus ea negligenter oblitum deliquerit. vel similis coram ea instructio recitet. **S**i patiens usus loquendi perdidit: habet tamen sanam et integram noticiam ad interrogationes sibi factas vel orationes coram eo recitatas: signo aliquo exteriori vel solo cordis consensu respondeat. hoc enim sufficit ad salutem. **P**resentetur infirmo: imago crucifixi vel alterius sancti quem sanus et incolumis spiritualiter venerabatur. **S**i non omnia premissa dici breuitas sinat: proponende sunt

orationes. illa presertim que saluatori nostro iesu christo dirigitur. **N**ullatenus aut minime si fieri possit morientis amici carnales. vxor: liberi: vel diuitie: ad memoriam reducantur. nisi in quantum id exigit patientis spiritualis sanitas et dum alias conuenienter obmitti nequit. **N**on detur infirmo nimia spes corporalis salutis consequende: ingeratur potius eidem prima monitio superius explicata. **S**epe namque per vnam talem inanem et falsam consolationem et incertam sanitatis corporee confidentiam: certas incurrit homo damnationem. **Q**uinimo hortandus est patiens vt per contritionem et confessionem: anime sanitatem procuret: quod et ad salutem corporis (si sibi fuerit expediens) valere poterit. et inde securior atque quietior erit.

Quia vero frequenter corporalis infirmitas: ex anime languore ortum habet: papa per expressam decretalem cuilibet medico corporis districte precipit: ne cuiquam egroto corpoream conferat medicinam priusquam de spiritualis medici confessoris: scilicet requisitione eundem monuerit. **N**on expediens videretur: vt in quibuslibet pauperum hospitalibus vel domibus dei statuto firmaretur: ne quis ibidem eger suscipi posset qui non primo ingressus die confessionem faceret: vel idoneo sacerdoti ad hoc ipsum deputato paratus confiteri se continuo presentaret sicut in domo dei Parisius laudabiliter obseruatur.

Copusculum tripartitum fuit.

De cognitione peccatorū venialiū z mortaliū.

Tractatū sequē

tem de differētia peccatorū venialiū z mortaliū: edidit idē xp̄ianissimus doctoz dñs Joānes de Berson: pro q̄rūdam personarum laicaruz simpliciū eruditione in idiomate proprio scz lingua gallica. Sed pro aliorū eruditione: aliū quidam ipsum transtulit a gallico in latinum.

Incipiunt Rubrice considerationum tractatus sequentis.

- i Declaratio gñalis quid est peccatum mortale aut veniale.
- ij Quō i oib⁹ peccatis reperiri potest peccatū tantū modo veniale.
- iii Quādo vana gloria est peccatuz mortale aut veniale.
- iiii Quādo supbia est peccatū mortale aut veniale.
- v Quā iudicare est peccatū: z quale.
- vi Quādo cōtemp⁹ superioruz est peccatum. z quale.
- vii Quā invidia est pctm̄. z quale.
- viii Quā ira est pctm̄. z quale.
- ix Quā accidia est pctm̄. z quale.
- x Quā auaricia est pctm̄. z quale.
- xi Quā gula est peccatū. z quale.
- xij Quā luxuria est peccatuz. z quale.
- xiii De mentiēdo.
- xiiii De iurando.
- xv De corectione fraterna.
- xvi Quā cōtra p̄scientiā facere: ē peccatum mortale. z qñ non.
- xvii Quō de duobus malis: min⁹ est eligendum.
- xviii Quā ignorantia est peccatum.
- xix De cōfessione plura documēta.
- xx De pctis que fiunt in mercātis.
- xxi De bona credulitate fidei nostre
- xxii De excōicationibus.
- xxiii Quā vitari debet sacerdos de audiēda eius missa: z qñ non.

xxiiij Quale malū facit veniale pctm̄.
xxv Exemplū generale declarās qd est peccatū mortale aut veniale.

Prologus i tractatum sequentem.

Oli bene cōsiderat bonitatem dei erga nos: causam habet magnifice regratiandi z laudandi deū. Cū em̄ de iusticie rigore debere mus ei seruire quotidie meliori modo quo possemus sine cessatione. nisi hūmīnus nostre cōpattēs fragilitati contentari voluit certū nobis dare numerū mandatorū. z in certo tēpore. Que si cōplemus gratiā eius habeamus z sufficit ei z acq̄rimus p̄dium. Melius tñ faciētes: ampli⁹ z magnificētius remunerat. Necessitas ē igit̄ scire mandata obligantia. z que nō. Alias em̄ vel trāsgridiemur ea p̄ ignorantia vel in custodiēdo ea: habebimus magnā nimis de trāsgressiōe dubitationē. z dubitabim⁹ vbi dubitandū nō erat. p̄ qd̄ pderemus totaz consciētie trāquillitatē: putando non peccatū esse peccatū z ecōtra de peccato qd̄ nō esset peccatuz. Et quāuis nescirē in oib⁹ casib⁹ dare regulā speciale qñ vn⁹ actus pctm̄ fuerit mortale z qñ nō. tñ dari pnt aliqua documēta in generali: p̄ que iudicari meli⁹ potest de factis sp̄alibus. Propter qd̄ studui scribere vobis cōsideratiōes aliquas breues: ad sciēdū qñ peccat mortale. z qñ nō in plurib⁹ casib⁹. In oibus em̄ casib⁹ ad longum eas tradere: graue esset aut impossibile. Immo hoc qd̄ vobis scribam: plene nō intelligetis sicut credo propter suaz breuitatem: nisi habeatis qui vobis

De coniugatione peccatorum.

declaret. Volo ergo ut de his que non intelligetis diligenter inquiratis.

Consideratio prima. Declaratio generalis quid est peccatum mortale aut veniale.

Inter alia mandata dei alia sunt que facere debemus sub pena perdendi gratiam suam: incurrēdiq; perpetuam mortem. Et sunt illa que debita deo conferunt subiectionem et inter homines societatem: sicut est amare deum omni tempore et loco et non odire eum. Sicut est non occidere proximum suum innocentem: et non auferre ei sua violenter. Alia precepta vel constitutiones et ordinationes sunt. que non obligant nos nisi ad penam temporalem. quia transgredi ea non dissipat subiectionem deo a nobis debitam: nec societatem quam tenemur habere ad homines. Contra prima facere precepta peccatum mortale est. et contra alias ordinationes peccatum est veniale. Quomodo videtis quod rex aliqua precepit sub pena mortis aut captivitatis. et aliqua sub pena temporalis: ut pote argenti vel carceris ad tempus.

Consideratio secunda. Quo in omnibus peccatis est invenire peccatum veniale tantum.

Aliquando preterit preceptum ex deliberatione et certa scientia ex consensu expresso. aliquando non sic. sed per ignorantiam vel ex primo motu absque pleno consensu. Et in hoc casu non est aliquid ita strictum mandatum: quoniam aliquando transgredi possit non peccando mortaliter: pro eo quod consensus est id quod principaliter facit ad peccatum. Hinc apparet quod non novimus septem peccata mortalia. scilicet superbia. invidia. ira. avaritia. accidia. luxuria. gula. ideo quod omnis superbia aut omnis ira et sic de aliis: sit peccatum mortale. immo sepe est veniale: sicut statim dicam.

Consideratio tertia. Quomodo vana gloria est peccatum veniale aut mortale.

na gloria est peccatum veniale aut mortale.

Vana gloria de se non est nisi peccatum veniale. quia opus aliquid si est vanum non est propter hoc mortale. Sed vana gloria peccatum est mortale propter vanam duarum causarum. scilicet propter finem propter quem vana queritur gloria. aut propter materiam aut opus in quo queritur vana gloria.

Quatum ad primam causam est sciendum quod queri potest gloria per alteram quatuor modis.

Primo ad vitandam infamiam falsam ut si diceret quod ego sum latro. bene possum pertrahere asserere. et velle quod sciat quod ego sum aliquid quibus hoc fieri non possit sine laudatione mei. Et sic non est peccatum solummodo non habeat intentionem corruptam siue admixta. sic facillime contingit. Immo quomodo tenemur querere seu velle ita laudari et est prudentia et iusticia. **S**ecundo laus seu gloria queri potest pro aliquo spirituali profectu ad gloriam dei et ad edificationem proximi. sicut sanctus Paulus se ipsum laudavit. Et qui bene scit hoc tempore et loco convenientibus facere sine aliqua intentione mala admixta magnum est meritum: non autem peccatum. **N**on difficile est quod homines qui non sunt perfecti et in humilitate fundati: sciant hoc bene facere spiritualiter in publico. Facillime fit hoc in secreto inter amicos in colloquio: qui se mutuo diligunt devote ac pure: et bona sua facta revelant iuncte. quomodo per humido consilio aut ad dandam consolationem. **T**ertio queritur talis gloria propter avaritiam vel quod habeatur maior licentia vel via male faciendi vel decipiendi. et sic est peccatum mortale: quia finis est peccatum mortale. Similiter est per omnia. **Q**uarto vana gloria queritur et laudatio: pro fine aliquo qui non est nisi veniale peccatum. sicuti quando captat aliqua levis placetia in laudem alicuius. et hoc est peccatum veniale. nisi aliud malum se admisceat. **H**oc dico propter illum qui pro tempore illo or

de hoc v. in co
pendio l. hodo
gicæ uxi l. h
l. 3. c. 2. 2. 489
ad. 28.

de primo motu. v. in con. l. hodo
l. 3. c. 10.

venialium z mortalium.

dinare deberet laudē suā z regratīari deo vel ad aliū pfectū ad quē tenet p tūc. z ipse hoc obmittit. Scd̄a cā p p̄t quā vana gl̄ia esset pctm̄ mortale: est ppter op̄ vel materiā p quā vana q̄rit̄ dora. ¶ Et fit hoc tribus modis. Qui vel op̄ est malū d̄ se z pctm̄ mortale. z ibi nō est dubiū q̄n q̄rere gl̄iaz pessimū ē pctm̄ mortale. sicuti q̄rere gloriā de occidēdo pbum hoīem. de igne imposito. de raptēdo femias bonas: exprobrare alteri: vel vindicādo se iniuste de altero. ¶ Aut opus d̄ se bonū est vt est facere elemosinas. ieiunare. orare. Et ibi attendere oportet quō vana q̄rit̄ gl̄ia. ¶ Vel. s. p̄ fine p̄ncipali. z hoc est pctm̄ mortale. qz scd̄z rectā rōnē opus bonū non d̄z ordinari in p̄tus opus sicut in finē p̄ncipalē. quēadmodū pctm̄ mortale scd̄z doctores est: si q̄s p̄dicet pro victu habēdo p̄ncipalr. z tñ vnū z alterū ē fm̄ se bonū. sed ordinatio p̄versa est z reuersa. Si aut̄ gl̄ia surrepit in dicto vt uo: so ope: non quasi p̄ncipalis finis aut p̄ncipalis causa ad faciēdū idē op̄ non est pctm̄ mortale. Nihilominus cōsiliū bonū est auferēdi eā z expellēdi quātū p̄t. ad finē q̄ totū purius fiat z ad vitandū periculum ponendi p̄ncipalem intentionē in illa laudatione. Amplius etiā caueri debet istd̄ tam in sp̄ualibus bonis q̄z t̄palibus pro tanto q̄ preciosiora sunt. ¶ Postremo opus bonum potest esse indifferens. hoc est dictum qd̄ de se nec bonum est nec malum vt est habere tunicā nouam. diuitias aut pulchritudinē. Et in rebus habere gloriā: de se non est mortale pctm̄. Et dico notanter d̄ se. qz alta p̄nt esse pericula q̄ caueri d̄bent: vt. s. si mulier quedam scit: q̄ p̄ tunicas suas dat alijs occasionez peccandi. aut per suum pulchrum sermo-

nem. aut per nimis ostendendo suam pulchritudinē. aut p̄bñ chousare. ipsa tenet d̄mittere. Quāqz eccl̄ia phibet talia opa sicut torneamenta. aut choreas. in certo tēpore z loco. Nō dico ego cauendā oēm occasionē p quā alias peccare posset. qz fieri non p̄t. sed nihil fieri debet ad hunc finē qd̄ per stultam placentiā aut fatuū desiderū aut aliter. alius peccet. Et si scitur pro certo q̄ datur causa alteri ita peccandi caueri d̄z fm̄ posse. Mulier em̄ non tenet neqz debet deformare z defigurare se aut vestire de sacco: aut nunqz ire plus ad ecclesiam: quāquā sciat q̄ aliqui stulti stulte eam concupiscunt. tamen sicut dictum est. displicere ei debet. ¶ Per hec q̄ dicta sunt potest sciri q̄n hypocrisis aut iactantia sunt peccata mortalia aut non. ¶ Quantū est de inobediētia aut de iudicādo aliū sp̄ales faciā p̄siderationes. Et de contēptu z dedignatione z superbia que habetur erga deum. sicut lucifer z pharisei.

¶ Consideratio quarta. Quā supbia est mortale pctm̄ aut veniale. ¶ Superbia erga deū haberi p̄t p hoc q̄ putat haberi gr̄a quā quis non habet. aut per hoc q̄ quis putat eam: aut vult habere de seipso. s. per suā sapientiā aut fortitudinē. aut pulchritudinē. Aut p hoc putat eā bene meruisse erga deum quasi deus ita tenet facere. z q̄ aliter faciendo: iniuste faceret. Aut per hoc q̄ quis putat z vult habere gratiā a deo quasi pro se solo z d̄ hoc ipse superbit. sicut peccauit phariseus qui reddebat gratias deo de bonis suis. quod benefactum est. sed in hoc ipse deficiebat quod gaudebat qd̄ alij non habebant illa vt publicanus. ¶ Et hoc

De coniugatione peccatorum.

signum erat quod putabat clare quod bona sua essent de se. non autem de deo solummodo. Alias enim non se plus glorificasset quam si bona illa fuissent in alio. In tribus ultimis casibus superbia semper est peccatum mortale. si adsit deliberatio et plenus consensus: quemadmodum semper intelligo quando dicitur peccatum mortale loquor et ante et post. In primo casu est presumptio quae potest esse peccatum mortale solum. Solum dico quando ipsa contingit per ignorantiam. aut ipsum putare non est certum neque affirmatum. Exempli gratia. Aliquis potest cogitare quod confessus sit. aut bene penituerit: quod scilicet ad hoc satis bonas habet apparentias: quaeque forte non sit ita. Est itaque securus non se simpliciter asserere in talibus quoniam semper habeat rationalem timorem diuinorum iudiciorum et humane fragilitatis. Et in hoc peccauit sanctus Petrus qui tenebat quod more reus pro christo Iesu: et plures alij conformiter: qui putant quod contra tentationes mirabilia facerent. Est etiam bene considerandum et aduertendum in hoc peccato et in alijs. quod scilicet aliquando recte iudicatur et dicitur quod omnia habentur a deo et sine ipso nihil valeret. et tamen totum fit in contrarium. pro eo quod voluntas non iudicio rationis conformis sit. Et dicitur potest talibus quod ipsi se ipsos proprio ore condemnant. Si enim dicit quod totum habes a deo. cur gloriaris tu et despicias alium ac si de te ipso haberes. Hoc aperte videmus in luxuria: quod homo iudicat et bene scit: quod talis est peccatum et tamen facit. Attendendum est itaque quod ratio et voluntas semper sint concordantes in bono. et totum prosperabitur.

Consideratio quinta. Quando iudicare alium est peccatum et quale.

Iudicare alium venit de superbia. Non autem hoc iudicium fieri de opere

alterius. vel de ipsamet persona. Et hoc fit duobus modis. Uno modo per certitudinem. altero per presumptionem leuem solummodo et suspicionem. **J**udicare alium firmiter esse malum erga deum et iuste damnandum: peccatum est mortale contra bonitatem spiritus sancti: quod in vno momento: spiritus sanctus potest hominem facere bonum. sicut Paulo fecit. Marie magdalene. et multis alijs et potest homo eadem hora penitere. Estque stultum et iniustum iudicare de hoc quod nescit: quod citius iudicari debet ad bonum quam ad malum. **J**udicari de operibus: potest esse quando opera de seipsis sunt talia quod quocumque modo ipsa non possunt bene fieri. nec per bonam intentionem nec alio modo. Et ibi potest bene per certo iudicari quod sunt mala et quod alter male fecit. Si opera sunt in differentia. vel talia quod possunt bene et possunt male fieri iudicare per certo quod mala sunt nisi aliter appareat est peccatum mortale. quod tamen cito imo citius iudicari debet bonum quam malum quam fieri poterat bene. **I**n hoc tamen casu et in alijs haberi possunt sine mortali peccato aliquae suspensiones et iudicia leuia. quaeque bonum fit eas cauere. Et cauere debet bene in tali casu quis malum loquatur: aut diffamet alium per tales leues presumptiones. et specialiter in affirmando eas per iniusto. aut contra bonum alterius. Sicut ad faciendum mori hominem: conuenit certissimum habere iudicium: et similiter in exulando siue relegando extra patriam hominem. vel in auferendo sibi bonam suam famam notabiliter. In quo tamen damno non est tale periculum. **S**ecundum ea que hic et prius antea dicta sunt: sciri potest quando habere de indignationem de proximo: est peccatum mortale aut non: et etiam per ea que dicuntur de inuidia et ira. **E**t sciendum quod iudicare suos su-

15

venialium & mortalium.

periores: multo peius est: q̄ de alijs.

Consideratio. vi. Quādo cōtēptus superiorum est peccatū & quale.

Quādo cōtēptus seu despectus superiorum & per nō obedire: est speciale peccatū superbie. Et est semp mortale quā ex certa scientia fit transgressio mandatorum suorum superiorum: p̄ncipaliter & solummodo pro eo quod ipsi hoc preceperunt. quibus p̄prie cōtēptus. Aut quā non reputatur: nec fit vis de preceptis eorum: ac si ipsi hoc nō precepissent & per hoc nō obeditur. Quādo tamen transgressio fit mandatorum a superioribus datorum pro aliqua fragilitate aut pro alia causa: nō est hoc nominandū peccatū per cōtēptum. Et hoc est valde cōsiderandū: specialiter inter religiosos. & generalr erga oīa p̄cepta facta per hoīes: non per deum sine medio. Sepe enim transgreditur ordinationes eorum & regula: nō est peccatū mortale. Et dicere aliter: esset minus durū. S; tū quā cōtēptus accidit qualis dicitur est: non erit excusatio mortalis peccati.

Hoc in loco scire debetis quod nō tenemur obedire superioribus nostris: nisi in casibus in quibus ipsi sunt nobis superiores: & in quibus dei ordinatione aut nostra voluntate nos eis submissimus. Quia si ep̄s meus precipere ingredi religionem. ego nisi vellem non facerem: nisi publicum fecissem peccatum per quod hoc meruissem. Similiter dico de abbatibus. De dominis temporalibus. de patre & matre.

Consideratio. vii. Quādo inuidia est peccatum & quale.

Inuidia de se est peccatū mortale: quia contraria est charitati: quod de bono dolet alieno: & gaudet de malo.

Tamen considerandum est quod inuidia aliquando surgit ex motione natura-

turali quēadmodum aliqui ex natura sua corrupta sunt inuidi sicut videamus inter canes. Et similr de alijs vitijs: & talis modus inuidie nō est peccatū quod non est in nostra potestate. Et similr dico de oībus motibus quos a natura habemus. Et hoc intelligit quādo consensus nō iungitur. **S**cdo inuidia surrepit per deliberationē quandam non tamē perfectā nec plenā seu completā. Et hec appellat̄ primus motus quādo non aufertur quod cito quis facere posset: quod auferat̄ antequā habeat̄ plenus consensus & incipit displicere & hec non est nisi veniale peccatū. Et similiter est in omni peccato generaliter. **T**ertio dolor de bono alterius potest contingere sine inuidia: videlicet quādo dolor huiusmodi ideo est: quod tale bonū evenit ad damnum alterius bone persone: aut populi qui nō demeruit. ut si malus habeat potestatem grādem: per quam mala faciat: potest haberi tristitia pro eo quod talem habeat potestatem. **Q**uarto dolor ille de bono alterius accidit ex voluntate deliberata & certa scientia: sine causa bona: & hec est semper peccatum mortale. **P**er hoc bene possumus scire quando detractio est mortale peccatum aut non. Detractionem dico de altero male dicere per odium vel inuidiam. Quia male dicere de alio pro fine bono: ad cavendum ne faciat malum: aut causa officij facere vel dare testimonium veritati. non est peccatū si alia mala voluntas non admisceat. Et si hoc fit solum pro facilitate loquendi sicut sepe contingit & malum quod dicitur non cedit ad magnum damnum posset esse tale: quod facilitas loquendi non excusaret. quia cavenda est leuitas dicendi quādo ad damnum grande alterius cedit. **C**ōfor-

De coniugatione peccatorum.

miter videre possumus: quoniam deridere alterum aut maledicere: peccatum est mortale: aut non secundum malum quod inde venit et intentionem faciendum: et iram quam alter inde suscipit: aut potest recipere veri similiter, aut rationabiliter.

Consideratio. viij. Quando ira est peccatum et quale.

Ita dicitur se est mortale peccatum: quia ira est desiderium vindicte et male volendi alteri: quod est charitati contrarium. Tunc sicut in prehabitis ita et hic debet considerari: quod quoniam ita accidit per bonam causam et ad bonum finem, quod fit quoniam quis irascitur propter vicia: non autem contra personam. Et sic etiam irasci debemus contra propria vitia et contra aliena quilibet iuxta se et secundum statum suum, sicut iudices qui debent punire malos de suis malefactis. Et quolibet tempore et loco debet se opponere aduersus mala que videt fieri: siue per preces siue per bonas exhortationes aut per silens modos. Ira aliquando non est nisi parua aut nulla affectio amoris erga alium, vti quando non desiderat ei nec bonum nec malum: et est hic defectus aut diminutio charitatis. Nec est peccatum mortale nisi quoniam proximus videtur in extrema necessitate, quia tunc adiuuandus est sub pena mortalis peccati si fieri potest. Quoniam ira non accidit nisi ex proplexione nature sicut homines antiqum et melancohici sunt de sua natura iracundi: et iracundus non est peccatum. Ira quoniam venit per subitum motum et imperfectam deliberationem et non est nisi veniale peccatum. Sed si venit per consensionem perfectam: peccatum erit mortale. **M**ihilominus ira non dicitur quoniam desiderium vindicte: sed est quedam impatientia de facto alterius: absque hoc quod desideret ei malum: hoc non est proprie

ira: nec est mortale peccatum: si impatientia non sit talis quod ex toto impediatur rationem et operationem aliorum bonorum. **U**ltimius considerandum est: quod potest bene desiderari quod malefactum alterius puniat per iusticiam et per iudices ad hoc ordinatos et ad finem quod quis gaudet iure suo: et hoc non est peccatum: tamen se non admisceat mala voluntas hoc est quod non plus desideret damnum alterius quam recuperare iura sua. Et secundum hoc quod dictum est iudicari potest quoniam minari vel vilipendere alterum per iram: est peccatum mortale, aut non secundum scilicet quod talia facta recipitur vindicta et nocet primo. **E**t etiam quomodo maledicere alteri per deliberationem imprecando et optando ei malum grande est peccatum. Et quo modo etiam blasphemare despiciere: ac denegare deum et sanctos et sanctas eius causa ire sue est blasphemia et villanum mortale peccatum, si persona tunc scit aut scire debet hoc quod dicit et facit. De iuramentis dicitur in sequentibus.

Consideratio. ix. Quando accidia est peccatum et quale.

Accidia ex se non est mortale peccatum quia non dicit nisi tedium boni spiritualis, sicque non est nisi diminutio feruoris charitatis. **S**i tedium hoc est de bono spirituali laborioso: tunc est naturale. Natura enim refugit laborem: et hoc non est peccatum: quia motus iste non est in nostra potestate, et si consentit tali motui adhuc non est nisi veniale peccatum. **P**ro generali quippe regula quod sensus ad id quod solummodo est veniale peccatum: non est nisi veniale peccatum. **S**ed si tedium est tale quod per ipsum obmittit fieri hoc: ad quod quis tenetur per preceptum: clarum est quod ibi est mortale peccatum. **A**ut si tedium est tale quod dis

venialium ⁊ mortalium.

plliceat etiā vivere: ac p hoc cadat q̄s in desperationē sicut faciūt hi q̄ seip sos occidūt pctm̄ est mortale. ¶ De- nes hoc cōsiderari pōt qñ accidia di- cendi horas ⁊ audiēdi missam pecca- tū est mortale aut nō. Quia si q̄s tene tur dicere aliqd p̄ceptū aut pvotū: ⁊ p accidiā obmittitur: pctm̄ erit mor- tale. Si tñ pars dimittit vel obmittit parua. vel si fiat aliqui leues defect⁹ per hoc q̄ nō bñ attendit: nō oportet dicere q̄ semper sit mortale pctm̄. Et quāuis bonū sit attendere: tñ si q̄s de certo pposito nō impedit se ab attē- dendo: faciendo aliqd qd̄ totalr̄ aufe- rat intentionē: siue hoc fiat p cogita- tionē siue per opus non oportet rei- cipere. nec est mortale pctm̄ quāuis de alio cogitef. Sed si p certā delibe- rationē in dicendo horas: q̄s p̄cipit se impediri ab attētiōe: ⁊ ita vult re- manere ita se īpediri: cogit̄ reīcipe: q̄ sic soluēdo nō q̄tat̄ q̄s. q̄ppe q̄ tol- lit bonū propositū qd̄ in p̄ncipio ha- bebat ad seruendū deo. ¶ Estq̄ scie- ōus q̄ quelibet persona xp̄iana de rō- nabili etate debet audire missas dñi- cis diebus ⁊ festis p̄ceptis nisi habe- at excusationem rōnabilem: s̄m ordi- nationē ⁊ consuetudinē patrie: vbi ip̄- sa est ⁊ quam p̄lati volunt ⁊ ordinant ⁊ sufferunt ⁊ permittunt.

¶ Consideratio. x. Quando auaricia est peccatum ⁊ quale.

¶ Auaricia est inordinat⁹ appetitus hñdi aliqd. ⁊ hoc fit qñq̄ in reti- nēdo. Qñq̄ ī acq̄rēdo. qñq̄ ī d̄siderā- do. ¶ Aliqd̄ desiderat̄ qñq̄ modis. Primo bonū alteri⁹: ⁊ taliter q̄ aufe- ret si fieri posset: ⁊ ibi ē pctm̄ mortale q̄ ē furtū cogitatiois. Secdo d̄siderat̄ aliqd̄ illicitū p certā scientiā: ⁊ d̄libe- rationē cōpletā. vti scilicet aliquis nō

dign⁹ desiderat p̄positurā: aut esse iur- dex. d̄ q̄ sentit aut sentire d̄z q̄ ad hoc est indignus: ⁊ ibi est mortale pctm̄. Tertio pōt appeti bonū alterius vel res nō licita: p volūtate nō absolutā: sed sub cōditiōe expressa vel itellecta vti dicēdo: vellē hoc v̄l hoc si posses ha- bere absq̄ offensiōe dei aut sine dam- no alteri⁹: vel si essem dign⁹. Et h̄ nō est pctm̄ vel ē veniale pctm̄. Nec opor- tet q̄ semp cogitetur cōditiō: sufficit q̄ intelligat̄. Est etiā intelligendū q̄ per tales optatiōes aut desideria: nō obmittatur fieri hoc q̄ quis facere te- net de bonis alibi: ⁊ ne generētur in corde mali motus: q̄ postea auferrī nō possunt: sicut contingit in isto peccato auaricie. ⁊ plus in pctō luxurie: q̄ in tali casu potest esse mortale peccatū. ¶ Quarto desiderant̄ res non neces- sarie ⁊ supfluitas per desiderium ni- mis ardens: ⁊ tale q̄ mens impedit̄ totaliter ad cogitandum de p̄pria sa- lute. ⁊ ibi est cupidov̄l sollicitudo pes- sima: que est in euangelio p̄hibita: ⁊ est pctm̄ mortale. ¶ Quinto desidera- tur p amorē nimis magnū nec tñ talē q̄ quis vellet offendere vel obmitte- re ad cogitandum de p̄pria salute: ⁊ ibi est pctm̄ veniale. Et pōt amor sic esse t̄patus q̄ non erit peccatum imo me- ritū s̄m bonū finē intentum. ¶ Qua- ricia in acq̄rēdo est multis modis. Acq̄rit̄ em̄ aliqñ p iniusticias ⁊ frau- des ⁊ vias illicitas ⁊ ibi est pctm̄ mor- tale. qñ ars qua acq̄rit̄: ē pctm̄ mor- tale. sicut ī perjurando aut trāsgre- diendo mandata dei: sicut ē de stul- tis mulierculis. vti est de vsurarijs. ⁊ falsis mercatoribus qui mentiuntur ⁊ iurāt suas merces alias esse q̄ sint: vti in ludis p̄hibitis. Quē ad modum etiam qñ obmittitur fieri debitū die- bus dominicis de audiendo missam

De coniugatione peccatorū.

pro mercādo: nisi aliud excuset, uti esset pōt in aliquib⁹ casib⁹. ¶ Acquiratur aliquādo p media q̄ nō sunt nisi venialia pctā. ut p verba ociosa z iocosa z mendacia ad risum dños puocāta, z pōt esse ibi sepius veniale dūtarat pctm̄. Et si aliqui facerent sicut fistulatores aut ioculatores aut sicut qui similia exercent: ad lucrandū vite necessaria: qz aliā artē nō sciunt: nō audeerē dicere q̄ essent extra statū salutis. Qz dñi ad auferēdū eorū melancollas que eis supueniunt occasiōe magni oneris qd̄ portāt captiūt inde solacium z deductionē in talib⁹ reb⁹ z aliqñ etiā populus. ¶ Hic posset audacter sermo fieri de mercātis qñ peccatur in eis z qñ nō z de modis cōmittēdi vsuras. sed causa breuitatis trāseo illa facillr ad p̄sens. ¶ Auaricia est in retinēdo: qz si retinet alienū sciēter z contra placitū ei⁹ cuius res illa est, taliter q̄ si ipse sciret: nō sibi placeret, z nō habet volūtas restituēdi tpe z loco. Sed si res talis est z istiusmodi hominis: qz certam habeo confidentiaz qz ille cuius res est nō haberet displicentiam qz ego haberē, z me cū illa iuarem. ¶ Vel qz ad p̄ns non habeo cōmoditatē restituēdi sine aggrauatione magna z alter de hoc nō dānificat granditer, z habeo volūtatez restituēdi tpe z loco, ibi nō est in retinēdo peccatum mortale. ¶ Scdo retineri pōt id qd̄ necessariū est p se z pro suis fm̄ qz requiritur ad statū z dignitatē z alia que iuste exercentur z hñtur, z hic nō est peccatum. ¶ Tertio retinentur superflua z que nihil pficiunt ad necessitatem z ad statum hoīs z ibi sepe est peccatum mortale z specialr qñ hoc fit per ardens desiderū habēdi vel acquirēdi: qd̄ satiarī nō pōt. Et hui⁹ signū est qz plus eligitur qz res putre

scat z vastet, q̄ qz tradat ad vsū z fructum. Sed tñ amor retinēdi talia non necessaria pōt esse ita paruus, qz non crit nisi pctm̄ veniale. Et specialiter si tunc nō occurrat vel cōpareat pauper qui sit in p̄culo mortis nisi ei succurratur, qz tūc tenet aliquis iuuare primū tā de supfluis q̄ de his q̄ sunt necessaria ad statū, nō aut de his que sunt necessaria simpliciter ad victum qz meli⁹ debeo me amare z vitā meā q̄ alterius. Et ibi data est gñalis regula qñ dari debet elemosyna sub pena peccati mortalis, tūc. s. qñ videtur alius in p̄culo mortis: nec videtur quō ei succurrat per alium. Tunc em̄ tenet quis occurrere sub pena peccati mortalis: si facere pōt sine periculo tali in quo alter est: quod nominatur extreme necessitatis.

¶ **Consideratio. xi.** Quādo gula est peccatum z quale.

Gula est desiderium aut appetit⁹ deordinatus in māducando. Et est de se veniale. ¶ Et pōt euenire qñ qz modis. Aliqñ appetitus est solū ex natura qñ naturalr desiderat māducare z bibere, qñ fames aut sitis habet, z in hoc nō est pctm̄: nec in delectatione que naturaliter est in māducādo: qz hoc nō est in nra p̄tate. ¶ Secundo vltra desiderium hoc iungitur quandoqz desiderium voluntarium z placētia in delectatione, z ibi est peccatū veniale. ¶ Tertio qñ fit trāsgressio alicui⁹ mādatoꝝ dei vel ecclesie, sicut ieiunioꝝ statutoꝝ p regulas sine cā rōnabili. Qñ tñ p̄sona grāditer se grauaret in ieiunādo, s. vel ppter ei⁹ senectutem vel infirmitatez: aut nimiam iuuentutem aut ppter laborē qui est ei utilis z necessarius vel qz nō habet vnde pascatynayice, aut qz habet

Venialiū & mortaliū.

Infantē quē lactat & nutrit. In casib⁹ istis & similib⁹ nō tenet persona ieiunare. imo peccaret aliquā si ieiunaret. qz aliquā grauaret naturā suā & cōplexiōnē nimis. ¶ Quarto quā tale placitum habet in māducādo q̄ preponit diuino amori. hoc est dictū q̄ potius fieret trāsgressio mādatōrū dei: q̄ q̄ abstinere a māducādo. & ibi est pctm mortale. n̄cut si aliquis propter suū gloriosum māducare. vult rapere alienū aut non vult ire ad eccliam quā ad hoc tenetur. aut quā scienter obmittit facere aliquod mādatōrū dei: ppter nimiam suā replexiōnē aut inebriationē. ¶ Et hic scitur quā ebrietas est pctm & quā nō. Quis si quis cadit in ebrietatem fortuitu. per potationē maiore q̄ sit rōnale: vel fortius vinū q̄ putauit pctm est veniale. Si autē persona bene percipit & vidit & scit malum qd accidit ex inebriatione & nihilominus per gulositatē inebriat se sciēter ipse peccat mortaliter. Et similr facit ille qui alitū p maliciā inebriat. aut pro ebriati malo. s. vel ad decipiēdū vel ad infamādū. ¶ Estq; p̄siderādū q̄ si p̄sona tenet p̄votū aut p̄ generale p̄ceptum ecclesie. aut per penitētiam ieiunare. & accidit sibi vnū aliquod d̄ supra memoratis impedimentis per que grauaret: bonū est q̄ petat consiliū de non ieiunando a suo p̄lato. v̄l ad minus a suo curato. aut confessore. si cōpetenter fieri pōt & requiri ad habendam maiorem securitatem.

Consideratio. xij. Quādo luxuria est peccatum & quale.

Luxuria de se est cōtra mandatū dei. Et fit multis modis. Quia aliquā nō est in p̄mo motu cogitatiois & ibi est pctm veniale. qz cōsensus nō est perfectus. ¶ Scdo pōt haberi cō-

sensus ad delectationē q̄ est in opere luxurie qd esset pctm mortale. & ibi ē pctm mortale. Et similiter accidit in alijs peccatis. vti aliquis posset tm̄ delectari in cogitādo quō suus inimicus h̄ magnū dolorē aut infortunium: q̄ peccaret mortalr posito q̄ hoc maleficiū nō vellet facere suo inimico. Similiter p̄sona pōt cogitare de delectatione quā h̄nt illi q̄ peccāt p luxuriā: & in hoc habere b̄nplacitū p deliberationē p̄fectam: q̄ peccabit mortalr posito q̄ nolit tale opus facere. Aliud esset si q̄s acciperet delectationē i his que de se nō sunt nisi veniale pctm. qz cōsensus in pctm veniale: nō ē nisi veniale pctm. ¶ Tertio pōt haberi cōsensus ad opus carnale extra m̄fimonitū. & ibi est semp peccatū mortale. ¶ Quarto aliquādo nō solū tenet mala voluntas in corde. imo etiā nutrit ipsa a foris in videndo & loquēdo vel tangendo se vel a liā personam. & ibi semp est mortale peccatū. sicut i voluntas ex qua sequit opus est pctm mortale. Ecce videtis quot peccata mortalia fiunt sepe: quā tenet mala voluntas: & specialr in choreis & alijs concunditatibus seculi. Aliter dicendum foret si non habeatur mala voluntas ab intus. qz videre pulchritudinē mulieris fieri pōt sine pctō: vel q̄ nō erit nisi pctm curiositatis. Debet etiam cauere persona. femina dico: q̄ non det causam peccandi alteri p̄vuluz. aut transitum suum. aut sermonem. aut tactū qz ibi esset pctm. posito q̄ non vellet peccare carnaliter. qz etiā cauere debēt pericula que eueniūt p malos motus q̄ inde exurgūt. Quinto cogitari pōt de peccato carnis ad cōfiteūdum. vel ad cauēdū: vel soluz p conditionē. dicendo si non esset cōtra mandatū dei: talis res fieret aut ta

De coniugatione peccatorum

lis. et ibi sepe non est peccatum. vel non est nisi veniale. Sed tamen quod caueatur malus consensus contra mandatum dei. et quod talis cogitatio non inflamet se nimis. De hoc peccato scripsi diffusius alibi in vno tractaculo notato speculum anime.

Consideratio. xiiij. De mendatio et quale peccatum est.

Mentiri ad damnum magnum alteri. Mentiri pro iocum aut ad utilitatem suam vel alterius sine damno alterius est peccatum veniale.

Et sciendum quod bene potest celari aliqua veritas sine mendacio et sine peccato. Sed tamen omne mendacium est malum et peccatum. quia fit abusus loquendi quae ordinata est ad hoc manifestandum quod est in corde. et principaliter propter hoc. quia si daretur licentia mentiri sine peccato: destrueretur tota fiducia societatis quae est inter homines quia nescirent quae veritas diceretur. et quia non ex quo mentiri posset licite in aliquo casu. Quantum ad opera bona potest fieri aliquid ad aliam intentionem quam ad eam ad quam accipiunt videntes: ad celandum se in certis casibus. sicut faciunt qui insidias aptant et faciunt in bellis.

Consideratio. xv. De iurando et quando est mortale.

Iurare falsum scienter: in omni casu est peccatum mortale. siue in rebus serijs. siue in iocis. Sed si per inadvertentiam aut facilitatem loquendi periuratum potest esse veniale peccatum. quia quae mala consuetudo non excuset eos qui per ipsam periurant. Ibi vides quod grande malum est assuescere se iuramentis. Et accipit iuramentum ad intentionem eius cui fit. et secundum usum communem intelligendum: quia qui arte iurat falsum arte periurat. Et quantum ad iuramentum de futuris: persona statim periurat tunc cum habet voluntatem fir-

mam: non implendi. vel quia non complet de facto.

Consideratio. xvi. De correctione fraterna.

Nos tenemur sub pena mortalis peccati corrigere bonis sermonibus vel aliter nram proximum quam scit quod malefacit. et certum tenetur quod per illam correctionem quae ei fiet ipse se continebit. et aliter non. Sed si estimatur quod nihil proficiat. et quod forte peius faceret vel persequeretur vel ediret is qui tale instrueret. tunc non tenemur proximum corrigere. nisi simus iudices. vel publica officia habentes. quia esto quod malefactor irascatur. aut non. ipse est puniendus. nisi esset quod forsitan propter hoc malus malum adveniret reipublice et bono communi. Et intelligitur etiam hoc. quando publica sunt peccata.

Consideratio. xvij. Quomodo facere contra conscientiam: est peccatum mortale aut non.

Quicumque persona quae firmam habet conscientiam de aliquo quod sit peccatum mortale. et in illa conscientia ipsa hoc facit peccatum mortale: quantumcumque res illa sit non mala. Sed tales false conscientie sepe refutari debent. et auferri ad iudicium magis sapientium. Et est intelligendus quod dicitur de conscientia firma. quia propter quasdam faciles dubitationes quae habentur et quas non est facile auferre quibus non oportet quod hoc quod dictum est habeat locum. ex quo habetur fortior conscientia ad contrarium.

Consideratio. xviii. Quando de duobus malis minus est eligendum.

Quotiescumque per suum factum aliquis cadit in tales laqueos: quod effugere non potest absque peccato. tunc de

venialium & mortalium.

bet obmittere & cauere: ne faciat id quod de se est peius. Quoadmodum si quis iurasset occidere alium. ipse dicit non tenere suum iuramentum. & non occidere alium. Et similiter dico de omnibus iurationibus & de omnibus iuramentis. promissionibus & votis per quae peius fieret ea seruando quam obmittendo propter superuenientes casus fortuitos. vel quae facte sunt stulte & improuide.

Consideratio. xviii. Quoniam ignorantia est peccatum & quomodo.

Ignorantia accidere potest: aut per negligentiam non volendi apponere labores ad sciendum id quod dicitur sciri aut ad finem quod liberius peccetur & iocundius. Et iste ignorantia non excusant peccatum imo aliquando grauius efficiunt. Alia ignorantia bene quis fecit suam diligentiam secundum statum suum & suum intellectum ad sciendum id quod sciendum erat: & tamen non scit totum hoc quod expediret sciri ad suum statum. Et talis ignorantia excusat ex toto peccatum. sicut ignorantia facti. Si aliquis putaret manducare pisces in sexta feria: & dantur ei carnes in similitudine piscium. talis manducatio non peccat. nisi aliter sciat. Et similiter in pluribus casibus. quoniam ignorantia de se nunquam est peccatum. sed negligentia & contemptus sciendi facit peccatum.

Consideratio. xix. De confessione multa documenta.

Nos tenemur confiteri postquam peccauimus mortaliter: tamen modo in casibus qui sequuntur. Videlicet vna vice in paschate propter ordinationem ecclesie. Secundo quando recipi debet sacramentum eucharistie. & secundum quosdam omnia sacramenta baptismi excepto. Tertio. quando quis est in pe-

riculo mortis secundum verisimilem specturam & humanam dubitationem. sicut in periculo grauis infirmitatis. aut belli aut maris. Quarto quando habet confessor qui absolvere potest de peccatis putatur siue creditur quod nunquam habebit. nisi forte nunc: ut accidere potest in casibus prelatiis reseruatis. Quinto quando firmiter habet quis conscientiam quam non deponit quod dicitur confiteri. Et est hoc intelligendum quando haberi potest presbyter talis qui possit absolvere & qui non sit qui confessionem reuelet. nec horret confitentem sibi ad malum faciendum. Quia in tali casu fieri dicitur ac si non haberet talis sacerdos. etiam si esset ipse proprius curatus. Et quauis materia ista de confessione sit bene utilis ad diu tractandum: tamen ego breuiter transibo: dicendo ea que sequuntur. **P**rimo de peccato veniali nemo tenetur confiteri. quamuis sit bene factum & perfectum. Et similiter dico de circumstantiis & conditionibus: que de se non sunt peccata mortalia. **I**tem celari debet peccatum alterius in confessione: sicut confitens vellet quod celaretur suum peccatum. & non debet obediri confessori qui hoc vellet inquirere et specialiter si non sciretur bene quod confessor vellet proficere alteri & nullo modo nocere. sicut fit quandoque ad trahendum alium a suo peccato singulariter extra confessionem. nisi forte in casu quo proprium peccatum dici non posset presbytero cuiuscumque sine accusando. **I**tem qui non habet contritionem: hoc est propositum & desiderium abstinendi a peccato: talis non absoluitur & debet postea integre confiteri: et etiam de ista fictione se simulasse. scilicet quasi habuerit bonam contritionem. Et secundum aliquos sufficit quod non ha-

De coniugatione peccatorum

beatur p̄ns volūtas peccādi. ¶ Item bonū est breuē facere cōfessionē: sine faciēdū longū processum et sine dicen- do longā quasi fabulā. Sufficit q̄ cō- fessor sufficienter intelligat hoc q̄ cō- fitēs fecit. et q̄ obmittat id q̄ ad gra- uitatē peccati nō pertinet. Et spālī- hī qui sepe cōfitentur: auisare debēt hoc de quo habent spālīter cōsciētā et hoc ip̄m dicere et residuū in genera- lī et breuiter: nisi forte aliter fieret ad habendū cōsilium aut cōsolationem. ¶ Item contingit q̄ aliq̄s ignorat d̄ aliq̄b̄ factis. Utrum faciat vel non. nec etiā scit vtrū mortālī peccat aut non. et in tali casu potest confiteri sub cōditione dicēdo. Ego dubito de tali facto aut de modo facti aut de intētio- ne: pro quanto ego peccaui ego confi- teor. q̄ in cōfessione mētiri nemo de- bet. nec affirmat hoc de quo ē dubiū. Tamen bonum est et securum de talī- bus penitere: ac si quis certus esset. ¶ Item si quis sentit se per frequen- ter cōfiteri q̄ minores ex hoc habeat deuotionem: occasione cōsuetudinis: talis d̄ abstinere ad aliq̄d t̄ps. Et si- militer dico de recipiendo sacramen- to corporis d̄ni nostri iesu christi. S̄z qui se sentit proficere ex hoc magis et magis: et habere maiores conscientie pacem: p̄t omni die confiteri et omni die cōicere. ¶ Item nemo p̄sumere d̄z q̄ possit aut sciat se ponere in sta- tum talem per diligentē cōfessionē: quin semper inueniat de puluere de- defectum venialium: q̄ in ipsamet p̄fes- sione peccatur venialiter. Itaq̄ inua- cuum talis fatigaret se: qui nimis vel- let de talibus defectibus confiteri et circa eos immorari. Quia etiā qui- tatur homo multis alijs modis q̄ p̄ confessionem. vti est dicere pater no- ster. aut percutere pectus suam.

¶ Consideratio. xx. De pec- catis que fiunt in mercantijs.

Isi mercantijs caueri debēt aliq̄ cō- ditiones specialiter. Videlicet q̄ nihil iuretur ab aliquo: nisi q̄ tene- re velit. et nisi teneatur q̄ aliter periu- ratur et peccat mortaliter qui sciēter facit. Et est hoc dura res p̄ n̄s mer- catorib̄ de francia. ¶ Itē q̄ videt mē- daciū (et spālīter ad dānum alterius) in laudando suas merces multo plus q̄ iudicētur esse laudande. Item si in mercibus siue venalibus sunt magni defectus qui sciri non possunt aut p̄- cipi: siue recipiendo siue tangēdo: nō debent celari nec vendi debent ac si predictos defectus nō haberent. Ali- ter enim fieret deceptio alterius grā- dis: et aliter q̄ quis rōnabiliter vellet q̄ sibi fieret. ¶ Item q̄ pro mercan- tijs suis quis non perdet seruiciū dei ad q̄ tenetur per preceptum dei et ec- clesie: et specialiter p̄m patrie consue- tudinē in qua est: et quas prelati sciūt et sustinent. ¶ Item q̄ custodiatur bona fides p̄m q̄ merces constiterint et pro quanto vendi possunt saluo suf- ficienti lucro p̄m labores factos et p̄m tempus q̄d currit. Et q̄ propter sim- plicitatem alterius aut bonam fidem non fiat ei peius. ¶ Item q̄ non ven- datur carius ad credulitatem q̄ argē- tum. Nisi forte haberetur damnum magnum in non habendo argentum. Et in casu isto et in omnibus similib̄ debet homo suam examinare consciē- tiam. Quia si iudicat q̄ plus dilige- ret pecuniam suam veletiam minorē q̄ expectare et plus habere propter damnus quod recipiet: ego teneo q̄d ratio nabiliter potest vendere carius secundum damnum quod fit aut in- telligit se habiturus. Propter quod

19.

venialium & mortalium.

In multis casibus scribi potest quoniam erga deum fit usura et quoniam non: quia intentio est que facit peccatum erga deum quicquid sit de iudice ad homines. Propterea si quis carius vendat ad credulitatem siue expectantiam: et propter hanc causam non vellet statim solui usura est. **C**erte ad cauendum periuraciones et mendacia et alia peccata: ego consulo seruari consuetudinem quorundam bonorum et fidelium mercatorum hoc est: non sufferre suas merces, sed eas vendere ad unum verbum. Et quando videbitur hec consuetudo citius et breuius emet et fiet placitum deo.

Consideratio. xxj. De bona fide nostre credulitate.

Quilibet homo qui habet rationem et discretionem: debet per expresse sum credere articulos nostre fidei et veritates que ei contra predicantur et annuntiantur: tam per usum sancte ecclesie, vti est in celebrando festa et autores approbatos et per suum curatum. Sicut est quod est vnus solus deus in tribus personis, qui omnia creauit: et qui huius iustum et sapiens regimem totius mundi. Et conformiter de alijs articulis et veritatibus. Nec debent simplices homines magnas facere inquisitiones de talibus veritatibus: sed eas credere humiliter: quia pessima superbia est non velle intellectum suum submittere ad credendum et se inclinandum in id quod deus precepit. **C**ontra hoc faciunt illi qui murmurant de hoc quod deus facit vni et non alteri: ac si sit iniustus: aut nesciat quid faciat. **C**ontra hoc faciunt sortilegi et sortilege. Et si eueniat quod inimicus tibi afferat vel mittat tibi fantasias et cogitationes contra aliquas veritates fidei: et tu sentis quod eas repellere non potes: non reputes et contemne eas: tantum

cura quod bonum habeas desiderium et voluntatem credendi id quod credendum est et secundum quod teneris. Et ista bona voluntas reputatur tibi pro facto, et erit tibi meritoria. Nec hoc dico quin etiam rogare debeas deum quod libereris de tali tentatione. Et etiam habere consilia sapientium. Quamquam frequenter non sit aliud consilium: quam quod dixi sicuti alia vice planius scripsi de tentationibus blasphemie. Et sicut fuit dictum sancto Antonio qui aliquando posuerat se ad pensandum diuina iudicia: quomodo vnus est bonus alius est malus: quomodo tota et tanta est quantitas damnatorum respectu saluatorum. Et similiter de alijs iudicijs dei. Et tunc dictum fuit ei Antoni antoni de te cogita: et deum dimitte conuenire cum suis creaturis. Satis enim sapiens bonus et potens est: ad faciendum id quod faciendum est, etiam absque hoc quod tu doceas eum aut introeas secreta eius, sicuti ei dicebatur: fac bene et bene habebis.

Consideratio. xxij. De communicatione et de remedio eius.

Quilibet persona: qui sciens se perimit excōicare: et non apponit quod cito potest remedium pro sua absolute: ipsa peccat mortaliter pro contemptu sui prelati, et cum hoc perdit bona que fiunt in sancta ecclesia: quod est perditio horribilis. Et est hoc intelligendum vsque quo peniteat et confiteatur, et habeat suam absolute ad minus a deo. Quod tunc fit: quoniam quis ab ecclesia excōicatus est, nec potest conuenienter apponere remedium ad habendam suam absolute, ita statim et in clamat misericordiam a deo. Et est expulsus habendi partem suam de bonis que fiunt in sancta ecclesia generaliter, quamquam adhuc non habeat intrare ad officium

De coniugatione peccatorum

diuinum. nec alia sibi phibita facere quousq; suam ab ecclia habeat absolutione. Et d; vitari ois hō excōicatus ab ecclia qui est noiatim excōicatus z denūciat; z p hoc scit q; ipse est excōicatus: excepto in qbusdā casib; vti seruitor pōt seruire dño suo excōicatus: vt etiā pōt eis fieri sermo p correctione eoz vti i casu extreme necessitatis: z sic de alijs casibus.

Cōsideratio. xxiiij. qñsacerdos vitari d; ne missa eius audiat.

Vitari nō d; sacerdos in suis missis aut alijs officijs. nisi sit excōicatus per suum nomē z talis denūciatus. Alias quātumcunq; sit peccator z tenens concubinas: aut alia faciens mala: quia ex quo prelati superiores in ecclesia dei hec sustinent nemo tenetur tales vitare. Et si sunt aliqua iura q; videntur dicere eos vitandos: illa sicut premissum est intelligenda sunt. Aut defecerunt z non tenent: per non vsum z ad peius cauendum z ne homines frequenter eleuentur z faciliter contra suos curatos: propria auctoritate. Tamen hic nihil affirmo z ex causa. De hoc alibi largitus scripsi.

Cōsideratio. xxiiij. Quod malū facit pctm veniale z vnde venit.

Quamuis pctm veniale non aufert gratiam dei: tamen per ipm veniunt plura z magna damna propter quod cauendum est z abstinendum ab eo fm posse. Quis per ipsum acquiritur pena z perduntur plura bona alia que fieri possent. z grandia merita q; lucrari possent. z ruitur citius in peccata mortalia. Et vere bonus filius: non solum cauere debet patrem suum prodendo vel tradendo offendere: vnde perdat amorem patris. sed etiam

custodit se z abstinere se facere quicquid non est ad placitū patris. Quāuis itaq; in pluribus casibus vti dictum est: posset aliquod malum fieri absq; mortali pctō: vel absq; peccato aliquo: q; scz ad bonā intentionem. z propter bonū finem fit: sicut dixi i de desiderando laudē mundanā aut devolendo alteri malum temporale. nihilominus bonus seruus dei. plurimum immo plus dubitat z timet dēcipi z defectum cōmittere in talib; casibus q; in illis q; clare z manifeste sunt mala z q; bene fieri nō possunt. Sicut enim inimicus q; bonus dei seruus nunq; cōmitteret aliqd qd sciret: aut qd in apto claret esse malū: z ideo conat coopire malum sub vmbra z similitudine boni. Mortat enim qñq; q; rere falsam laudē sub vmbra vitadi infamiā vel proficiendi alteri. Et inde veniunt male iactatē z vane excusatiōes. Cōformiter in corrigendo aliū vel in querendo. vel desiderando malum alteri sicut tetigit superi. **E**cce in conclusione videtis q; nihil est securitatis in hac vita: que non est nisi tentatio. Propterea humilitate debemus nos in timore temperato cum spe sub dei nostri boni patris gubernamine z expectare q; semp erimus in tēratione vsq; ad vltimā mortis horā sicut affirmat sancta scriptura z sanctus Antonius hoc dicit: z nos videm; ad oculum quolibet die. Et hec est sufficiens causa tenēdi nos quotidie i custodia nri. in vero timore z humilitate. sicut captiui suā sniam qualibet expectātes hora: z non sciunt qualis futura sit. vel qualis sit in iudicio domini sui.

Cōsideratio. xxv. z vltima.

Generale exemplū declarās quid est pctm veniale aut mortale. **A**d melius intelligēdū oēm supra

venialium & mortalium.

dictam materia: accipiam aiam nostram
 copando ea per exemplum regine: & deum
 regi alicui sposo eius: & inimicum tradi
 tori regis. & tetatodes ad similitudinem
 nuncioz. ¶ Pono ergo q regina fra
 cie sit cu rege in camera sua sicut ei
 sponsa & amica singularis. veniet ali
 qs garcio aut famul' aut nuncius mis
 sus ab regis inimico: ad loquendum re
 gine ad inducendum & inclinandum ea vt
 dimittat regem & se donet inimico ei.
 Sit p exemplo rex anglie. Regina pot
 sex modis aut statib' se habere erga
 nuncium qui qrit ea dehonestare. Pri
 mus status e talis: q nec velit nec di
 gnet' recipere tale nuncium qui ea req
 rit dehonozare nec audire verba ei:
 nec recipere ipsi' dona: imo faciat tur
 pem malu & duru vultu: & expellit eu
 foris domu sua turpiter. Uah de te:
 & yah d tuo dno: fuge hinc fuge: i ma
 la hora veneris. Et q regina statiz re
 uertat ad regem suu sposu & dicat ma
 gna turpitudine & iniuria qua su' ini
 micus requisierit ad faciendum & petat
 ab eo vindicta & de tanto teneat se re
 gina ppius ad regem & firmitus in ei
 amore semp reqrendo adiutoriu ei
 contra tales infideles nuncios quos
 nec videre dignat'. Scds stat' pot ee
 q regina no refutabit statim audire
 tale nuncium qui forte apportat ei do
 naria ex pte hostis regis: aut aliquis
 placetias habet. tñ displicet eidem re
 gine q venit. & pdiliget q no fieret
 sibi tales p'sentationes: seu dona nec
 dicerentur tales nunciationes. Et no
 recipit eas ex toto: imo conat' tandem
 & nunciu refutare. Tertio status e re
 gina libenter videbit talia renia & do
 na: & audiet verba nuncij qui eam so
 licitat ad inhonesta & ad dimittendum
 suum sponsum & consentire suo hosti:
 qd no vellet assentire dicto nuncio in

hoc qd ille ab ipsa petit. nec ire de fa
 cto ad hostem regis: sz tñ bñ placet ei q
 talia verba sint ei dicta & tenet collo
 quiu suu intra camera in pntia regis
 cu dicto nuncio. Neccurat ipsa de re
 currēdo ad regem ad petendum aduto
 rium suu cōtra tales infideles suasio
 nes. Quartus est qñ regina p vba cō
 sentit & facit & conat' ad hoc q faciat
 voluntate regis angelite & recipit dona
 & bonu facit vultu nuncio ei' & ex hoc i
 cipit ex toto dimittere sponsum suum
 regem fracie & dat se ipsam hosti eius.
 Quintus stat' est qñ regina no e pten
 ta solu cōcordasse ad id qd ab ea rex
 anglie petit & recepisse suu nunciu cuz
 bono vultu. sed etiā pergit ipm qstū
 spote ppter odiu qd tā cōcepit cōtra
 suu sposum: & malu amorē: & stultum
 que hz ad hostem. Que etiā nūitur fa
 cere ei' voluntate & vltronea reqrit eu
 sicut g arcia effrons vel effrens & stul
 ta femina exposita. Sextus status est
 qñ regina taliter est fixa & traducta i
 tale statum sicut dixi q p qscunqz rem
 q ei dici possit aut fieri: ipsa tñ novult
 inde abstrahi nec pcussionib' nec bla
 dimētis factis sibi a suo sposo nec p
 duricias qscunqz rex anglie ei faciat
 in suo seruicio: nec p verecundia. nec
 minis nec pro qcunqz re q sibi posset
 accidere: imo est obstinata. ¶ Inter
 istos sex stat': primus bon' & vtuosus
 & laude plen': custodiēs fidē regine &
 fidelitate & amorē ei' & p hoc magis
 diligit regem & diligit ab eo. ¶ In se
 cūdo regina custodit fidelitate suā er
 ga dñm suu: sed i hoc d'ficit: q no pel
 lit foras ita statiz ita dure nec ita tur
 piter pdictū nunciu q ea querit ad de
 honorationē. sicut ipsa deberet: & in
 hoc est sepe pctm veniale. In tertio
 statu regina peccat grauiter ptra dñm
 suum. qm in eius pntia ipsa libenter

De coniugatione peccatorū.

audīt verba aduersarioꝝ eius: et eorū accipit mūera et recipit malas placencias: quōs non velit abscedere de facto cōsentendo ad habēdū societate ad eos. Et in hoc sepe est mortale peccatum et perdit gratiā dñi sui. Quia nō debet ip̄a beneplacitū accipere nisi i ip̄so nec se ponere ad periculū habendi cōsensum ad opus. ¶ In trib⁹ alijs statibus: seimp perdit regina gratiā dñi sui: et peius in q̄nto q̄ in q̄rto statu: et peius in sexto q̄ in quinto. Quia in tali casu regina est incorrigibilis et occidenda vel ardennda sine remedio. ¶ Per hoc exēplum: si volumus bene pensare possumus melius videre in qualibet tentatione q̄n pdim⁹ gratiā dei per mortale pctm̄ et quādo nō. ¶ Scire em̄ debemus q̄ quelibet tē tatio nunciū est inimicū infernalis: qui nos req̄rit ad ei cōsentendū. et vt aia nostra perdat et rūpat fidelitatez suā quā deo et dño suo debet et sp̄so. Et fm̄ q̄ aia resistit aut plus aut minus. fm̄ hoc ipsa custodit meli⁹ aut peius fidelitatez et gratiā amici sui. Et cōsideretur diligēter iste modus in quo libet peccato habēdi se aut resistere scz aut cōsentire. et inuenit̄ quilibet iustorū sex statū esse possibilis. Sciat̄ etiā q̄ tertius status est difficilior ad bene cognoscendū: pro eo q̄ est inter duos status: quorum vnus est peccatum mortale scz quartus et alter non. ¶ Et est sciendum q̄ quādo aliquid est prohibitum sub pena peccati mortalis. et aliquis hoc nō vult facere per exterius opus et nihilominus perfectū cōsensum habet in corde q̄ vellet tale opus facere si tēpus pateret et locus: aut non obellet verecundia: talis peccat mortaliter. Quod si nō habet talem consensum perfectum et nihilominus libēter remoratur diu in co

gitando tale factum qd̄ est prohibitū et accipit complacentiam magnā et in ordinatā peccat etiā mortaliter: sed tñ nō ita grauiter sicut ante. Si autem opus aut factum tale sit qd̄ nō sit prohibitum sub pena mortalis peccati: generaliter quemadmodum mulier aliqua maritata posset cogitare d̄ marito suo quieēt absens et acciperet cōplacentiam in memoria societatis eius: aut sicuti aliquis cogitare posset ad cibum quem manducaturus est in prandio et habere complacentiam sine tali peccato mortali. Quia complacentia aut delectatio non est peccatū nisi in hoc quod est prohibitū aut qd̄ de se trahit ad prohibita. ¶ Alterius cōsidera in exemplo prius posito: q̄n regina desiderare potest continue eē in amore regni domini sui. Et ideo ipsa odit omnia suo amorī contraria. Aut ipsa non diligit eum. immo magis timet penam et iram regis: et vellet quod non esset presens aut mortu⁹ ad finem q̄ alibi posset querere complacita sua. In p̄mo statu sunt boni: qui amant deum propter suā bonitatem sicut boni filij suum patrem. In secundo statu sunt illa qui solūmodo pre timore damnationis abstinent a male faciendo: et vellent deum nō habere potestatem aut voluntatem eos puniendi etiam contra sua mandata facientes.

Incipit ali⁹ tractatus eiusdem: de arte audiendi confessiones.

¶ Si virtus quā assuefactio gignit: certius q̄ res opet: non nihil tñ pdest artis traditio: apud eos q̄ nondum perfecti sunt

venialiū z mortaliū.

virtute. Hoc i arte qualibet pspicū est. Et qm̄ ars artium est regimē aīa rum: p̄sertim in p̄fessionib⁹ audiēdis. Studui quasdā generales p̄sideratio nes tradere breuiter z distīcte. quas esse p̄ficuas: ex p̄tētia doctrine cogno ui. Induxit hoc agere me nō mediocri ter: q̄ paucos hactenus reperi q̄ per fecte vnq̄ z integre cōfessi fuerūt. cā existente in multis vel negligētia. vel ignorantia confessorum.

Consideratio prima.

Nonideat ante oīa cōfessor pur⁹ esse q̄ purgandis aīabus inuigi lat. Spem quoq̄ sui laboris z p̄ficiē di circa alios: nō in p̄pria sed diuina virtute reponat. Meminerit iugiter qm̄ neq̄ qui plātat neq̄ qui rīgat est aliqd̄ sed q̄ incrementū dat xp̄s. Et q̄ nisi sp̄s sanctus cordi assit audiētis i vanū laborat lingua loquētis. vel cō fessionem audientis. Oret igitur cre sbro (prout sapiens de corporali medi co consultit) quatinus dirigatur opus suum a deo vt eiusdem virtute roze tur z crescat.

Consideratio secunda.

Collocet se cōfessor in arce seu spe cula rōnis abstrahēs semetip̄m quā tum potuerit ab hoīe exteriori tam in se q̄ in alijs. vt sp̄s ambulet z nō car ne. ne forte illectus formis corporuz. fiat ipse laqueus perditionis sibi ipsi totus in animarum perspiciēda qua litate sp̄ualiter inuigilet. nō attendēs discretionem sexuum vel formarum. Altoquin quid ei p̄diderit si vniver sum mūdum lucretur anime vero sue detrimentum patiatur.

Consideratio tertia.

Cōpleat erga quēlibet sibi p̄fitem tem: solliciti p̄fessoris officīū. nihil p̄

cipitāter aut in solo trāscursu puolās sz morositate peruigili: oīa plene exa minans dijudicansq̄ memorie quos q̄ cōfitentis que dicēda iponenda ve fuerint ea diligēti repetitiōe reponēs infīgat. Quippe eligibilius est pau cos audire complete q̄ multo imper fecte cum conscientiarum scrupulis nō tam expedire q̄ impeditos plerū q̄ relinquere. Imitetur in hoc deum cuius p̄fecta sunt opa. Mallem nāq̄ si curatus essem: multoz differre con fessiones post pascha: etiā vbi quidaz non redirent: q̄ q̄ cecos cecus seduce rem. dum pro vere absolutis ipsi non recte absoluti se gererent.

Consideratio quarta.

Ostendat cōfessor opibus incōfes sis nihil querere p̄ter salutē aīaz sua rū z solutionē liberā a laqueis pctōz vt nihil agat ad questū. recolens illd̄. Gratis accepta gratis date. Nihil ad mundanā ostendet glīaz. Pauperib⁹ eque sicut diuitib⁹ se tradat z offerat. turpib⁹ vt pulcris indoctis vt doctis. nisi forte pro quanto maior inde fru ctus honorq̄ dei speraretur seq̄. Pro derit supra modum hec sinceritas re cte intētionis vt velut magnes aliq̄s spiritalis: ferrea etiam populi corda virtuosus ad se trahat.

Consideratio quinta.

Expedit vt cōfessor zelans aīas ob tineat a p̄lato: subditorum suam in ca sibus reseruatis potestatem seu rela rationem: precipue nisi sint casus pu blici z scandalosi. Reperiuntur itaq̄ paucissimi qui non inciderunt in ali quem talium casuum qui ep̄scopo re seruantur. Scientes vero ipsi confes si seip̄os nō debere remitti deinceps ad alterum: magis pronos promotos q̄ reddunt. nam vni confessionem

De audiendi confessionem.

suā libentius et citius detegunt. Confessor etiā eos similiter presumit libentius interrogare de singulis, plenius quoque sanare simul et semel ipsos ab soluendo confidit.

Consideratio sexta.

¶ Sciat confessor oīa peccatorum genera et species: tanquam medicus doctissimus spiritualium egritudinū. Preterea qualiter homines diuersorum statuum et variorum officiorum peccare possunt: nullatenus ignoret. Et quāquam ad hec cognoscenda facti sunt tractatuli, attamen aliq̄ sunt que nō tuto committuntur scripto aut verbo publico: propter euitandū quorūdam scādalu, sed ea secrete discat ip̄i quorum interest hoc nō scire, sicut medicos: morborū varietates cōuenit non ignorare. Aliter nempe quo pacto si hic confessor prudēter ac diligēter iter rogabit instruetque confessor: ad suorum rememorationē criminum, hoc maxime est in peccatis carnis extra ordinarijs, qualia expertum est vix vnquam dici in confessione a culpabilibus in eis, nisi cautissima arte pmoneatur: interrogentur: capiaturque. Et certe necesse est: vt confessor habeat artem hanc obstetricandi spiritualē: ad educendum colubru talē pestiferū tortuosum et virulentum ab aīa ipsius, aut ipsa sine dubio periclitabitur et vt crebrius eterne moriet̄. Nec reputo audiendos in hac re eos qui nihil interrogandum aut inq̄rendū esse dicunt a confessoribus, p̄sertim cum hoc ip̄m velint requirantque confessoribus. Alioquin nō satis cōsultur verecūdie ignorantie et fragilitati peccatorum, nec implet̄ illud scripture, Aliter alterius onera portate, et similia.

Consideratio septima.

¶ Cōiecturet confessor post interrogationes quasdam preambulas super etate statu cōditione, studio, ve officio con-

fessi. Utrū ip̄e verecūdus sit, et nimio pudore detētus, quia forte puer est vel femina vel exilis cōplexiōis. Apud tales pre ceteris psuadēdū est primitum et fingendū in aīo, quēadmodū cōfessio secretissima est et oī sciētī deo magis quam homini sit nō ad reuelandū aut accusandū queri peccata sua, sed ad euitandū ab soluendū et perpetue q̄ttandū. Mallē confessorē mori quam aliquid dicēdorum detegere. Tollat igitur oēm talē suspitionem, ne formidēt quod propter dicēda: confessor sit eos postmodū habiturus odio aut contēpturus accusaturus, immo teneant eos diliget sicut filios carissimos, et qui sue fidei se totos commiserunt.

Consideratio octaua.

¶ Laboret confessor p̄sertim erga iuuenes et puulos habere confessionē eorum generalē, quia vix aut nunquam integre confitentur, nisi forte predocti tali confessorē qualem describim⁹, quoniam etiā illud esset vtile apud grādeos rurales et simplices et feminas. Quod si nō p̄nt leuiter induci ad hoc poterūt ab eis fieri interrogationes tales. Utrū facta est tibi conscientia de talibus peccatis et de tale etate et de societatibus talibus? Et si confessiones poterit adiuuere prudēs confessor si plena fuerit talis confessio. Et si non tunc nitatur eam perficere et confitentem ad hoc inducat.

Consideratio nona.

¶ Precaueat sumopere confessor: ne sit auster⁹ ab initio tristis et rigidus, mox enim per hominē claudis os obstinatis peccatoris. Primo sit affabilis locutio etiā si aliquā ita res erigat super peccatis, quousque familiaritas quedam cōtracta sit, de hinc ondat quāte iniquitatis est et hypocrisis pessime: quicquid velle celare in confessione coram deo et quēadmodum hoc agere est ip̄m turpiter fallere. Esse quoque melius dicitur

De arte.

eat: si non confessus abscedere velit. q̄ fingere confessionem imperfectā.

Consideratio decima.

Querat sacerdos a p̄fiteb̄. nōne velint expurgari penit̄ ab oī suo crimine. Et q̄ nisi hoc velint fas habēt recedēdi ne t̄ps̄ icassum imo noxe detineāt. Si volunt d̄nt̄ igit̄ iuuare se. z hoc melius z celerit̄ fieri neq̄c̄q̄ si ad interrogata v̄itatē plenam r̄nderint. Si v̄o deprehendunt̄ velle mentiri z clare (vt sepe fit) p̄ discretū cōfessorē arguant̄ vehemēter z acriter. z cōpelant̄ veniā statim q̄rere sup̄ hm̄ōi mēdacio. Qd̄ postq̄ fecerint: rursus blāde z leniter moneant̄ nihil deinceps mētiri aut celari. Si vero bis aut ter rursus mentiti fuerint poterūt remitti z differri vsq̄ ad tempus alterum. In iūgēdo vt melius sibi p̄uideāt. Sepe fit vt in altera cōfessione libētius aperiat̄ oīa. dum putant mēdacia p̄ora magis imputanda eis ad in aīaduertentiam q̄ in maliciam.

Consideratio vndecima.

Applaudat p̄fessor dicētib̄ veritatē sup̄ delictis suis q̄tomagis enormissīma z abomināda v̄idebunt̄. Colaudent̄ de v̄itate. de religioe. d̄ timore dei. de zelo pp̄rie salutis de cōfidētia ad sacerdotē z p̄sib̄. Et q̄ audacter p̄gant ad alia nil hesitantes. Sit aliquñ nō inutilis q̄stio: si fuerint alia de talib̄ cōfessi. Et si non. q̄liter inde amplius letari d̄nt̄ z deo gr̄as agere qui talē eis tribuit volūtātē z oportunitatē. Conuenit quoq̄ vt per cōfessorem gr̄as presentialiter agere moneant̄. postmodū ne tendāt ad alia.

Consideratio duodecima.

Subeat p̄fessor ne confessi crimina detegāt alioz noīando eos vel signis certis notificādo. nisi forte pct̄a talia

sint: q̄ nullo mō alit̄ p̄nt̄ ap̄iri. vt si sororē vnicam frater male cognouerit. aut v̄r v̄rore. Nō sit p̄terea curiosus in inq̄rēdo p̄ticularēs circūstātiās peccatoz: q̄ nō multū augēt v̄variāt grauitatē i eis qm̄ nascereē ide aliquñ vel t̄ratio p̄iculosa vel turptudo nimia aut suspitio retardatiua p̄fiteb̄di. Nihilomin̄ v̄tile iudicam̄ p̄ serenatiōe p̄sciaz illoz q̄ cōfiteb̄t̄ (q̄ forte postmodū grauioribus v̄gerent̄ stimulis quasi nō b̄n̄ z integre pct̄a sua cōfessi fuissent) vt plenit̄ explicēt oīa q̄ntū z quousq̄ iudicauerit p̄fessor expedire.

Consideratio tredecima.

Arguat z rep̄hēdat acrit̄ ip̄e cōfessor peccata enormia: postq̄ ista plene cognouerit z oīdat quāta punitione pct̄oz dignus est. Att̄n̄ cauendū est ne rursus pct̄oz cōfugere possit ad denegandū tā cōfessa. sicut pluries fieri reptū est etiā post cōfessionē cōpletam p̄t̄. Idcirco habeat̄ certissima explicatio pct̄oz. Deniq̄ q̄c̄qd̄ in cōfessionē ne dixerit sacerdos: sit ip̄e semp̄ in fine māsuet̄ atq̄ benign̄ ifundēs oleū consolatiōis z passionis z bone sp̄s. P̄d̄t̄ insup̄ aliquñ dicere cōfessor. ex q̄ talia z talia cōfessus es que sunt grauiissima. noli deinceps celare aliqd̄. s̄ omnia dic. vt te simul expēdas.

Consideratio decimaq̄rta.

Procedat p̄fessor i iq̄sitiōe pct̄oz z spectat̄ pct̄i carnalis (q̄d̄ a multis cū summa difficultate vix p̄t̄ extorq̄ri.) P̄rimo pedetentim z a generalioribus incipiat z que nullam aut paucam videntur includere culpam. que si peccatoz vult mentiri aut fugere: sepe dephenditur per talia que naturaliter accidūt oib̄. aut rarissime reperitur oppositum: qualia si statim neget. constat eum timere dicere grandiora. H̄oc modo noui plures fuisse

De coniugatione peccatorum

deprehensos: quod interrogati negabant se unquam passos membri pudendi calefactionem vel pruritus vel erectionem qualemcumque, vel tentationem vel cogitationem malam de quacumque muliere. Et dum conuicti fuerunt de hoc mendacio: querebatur nonne illud erat turpe sic admittere? quid agebas tu? et sepe respondebant illud quod querebatur credentes ex modo loquendi confessoris quod illud non imputaretur ad culpam: sed ad laudem.

Consideratio decima quinta.

Sciat confessor generalitates istas esse et similes. Fuisti unquam a tempore quo cognouisti te: et in societate famularum aut sociorum et specialiter in lecto, si sic, audisti unquam malum (ut sepe fit) loqui tibi de impudicitia et mulieribus, si sic, loquebaris tu similiter et si mala desiderabas: si sic, utrum voluerit unquam alter quod tangeres eum in honeste vel ipse te. Si sic, fiat processus ulterius sub velamine tali quod intelligat an commissa fuerit ibidem molities siue pollutio. Et hoc peccatum: bene committitur etiam ante pubertatis annos. Immo et semper imputatur in vigilia, dum completa transit delectatio: etiam pollutione non existente.

Consideratio decima sexta.

Poterit confessor dum in honeste loquendum erit dicere. Amice non cures si loquor turpiter: quoniam oportet omnia in confessione dicere, longe aliter dicere aut certe sileare extra confessionem. Et dicant talia satis constanter et quasi prescisa aut presciant: aut quod non reputantur ita graua. Nec aspiciatur fixe vultus confitentium: sed diuertat confessor vultum quasi non curans aut ferre narrans fabulam: dicendo sic. Ego bene video tu fecisti sic, et sic, consequenter dic

ergo totum in nomine domini. ego tibi indulgeo si non alias feceris: et si diceres omnia mala mundi non inde peius haberes. dic ergo audacter. Immo et queri poterit si velit confitens ut super omnibus diligenter interrogetur, et si sic sub inferatur quod ergo dicat in omnibus veritatem.

Consideratio decima septima.

Accidit aliquando rarissimum sit apud circumspectum et pudum confessorem quod aperiant quedam species peccatorum carnalium aut quaedam circumstantie viles: quoniam peccator non est conscius aut culpabilis. Et hinc forte scandalizabit vel docebit dinceps agere similia, hoc per certo non videamus istud ita esse timendum: quemadmodum aliquid tradunt quod propter hoc debeat obmitti diligens inquisitio peccatorum. Utinam mala a pueris et alijs tam diligenter confiterentur quam sciantur et aguntur ab eis. Nec in quodam modo dicam quasi nesciant: sed quod forte ea non tam graua esse credunt quanta sunt apud deum, aut quod aliter nolunt manifestare ea. At in hoc casu dum cum summa detestatione peccatum tale datur: quasi non caderet et in homines tale aliquid agere. Sed quod illud dicebat ad experiendum discretionem peccatorum: an sciat distinguere inter ea que fecisset et non fecisset: sunt enim quaedam male respondentes affirmatiue ad omnia que confessor interrogat.

Consideratio decima octaua.

Pergat confessor ut diximus a generalioribus ad specialiora, a minoribus turpibus ad turpiora, et hoc quasi a causis generalioribus ad effectus earum speciales, ut habito quod aliquis conatus fuerit se aut alium socium luxuriose attrectare: quatenus quamdiu et quibus sepe: et cum quot accidit: et quanto tempore in tota vita. Et si aliqui erant ex suo genere et finaliter in qua parte corporis completa est libido sua vel alterius. Demum ad alteram huiusmodi

Audiendi confessiones.

peccati specie peiorē successive poterit inquisitio pertransire.

Consideratio decimanona

Cōgruit put exptus sum: q̄ puuli adolefcētes masculi p̄us interrogent modo dicto de cohabitatiōe socioꝝ & famuloꝝ tanq̄ d̄ his q̄ p̄ma facie minus horrēt: q̄ min⁹ īsolita sūt. Post modū querať de cohabitatiōe mulierū. Et p̄mo si vnq̄ in etate. v. vl. vi. annoꝝ uel eo circa iacuerūt cū ancillis sicut mos ē pueroꝝ. Et sic p̄formiter inq̄rať ad p̄dicta. & certe repient horreda. Cōsequēter inq̄rať nō solus de ancillis: sed de genere proximior: ad q̄ illa nō d̄scēdit nisi q̄si subito a latere. dicēdo sine mutatiōe uult⁹. O bone uideo q̄ tu s̄l̄r fecisti cū talib⁹ & talib⁹. Et si sic (vt heu sepe fit) p̄us q̄ de articuleť aliq̄d apli⁹ fiat practica p̄siderationis. xi. p̄cedentis de collaudando pctōrē dum pctm̄ apuit. Postmodū suadeať pro bono suo dicere circūstātiā oēs in p̄ticulari: sicut de ancillis p̄dixit oñdēdo q̄ pudor ille: ad maguū meritū sibi cedit: futurāq̄ opabit p̄sciētie tranquillitatē: ex q̄ nunq̄ alteri deiceps reuelare cōpelleť. Estio aut: q̄ feminis: p̄uerso ordie faciēde sunt interrogatiōes p̄us. s. de cohabitatiōe mutua secū. Postmodū cū uirris aut puulis: aut adolefcētib⁹: s̄ ex perentiam totalem non habeo.

Consideratio uicesima.

Rephendet forte aliq̄s audaciam hāc p̄fessoris q̄ talia p̄sumit ap̄ire: q̄ uix credibilia sūt & fere incogitabilia nisi ab expertis aut aliūde doctis. Sētiat ali⁹ qd̄ uoluerit: ego corā deo testor me plures talib⁹ remedijs idurissē ad p̄fessionē q̄ fatebant nunq̄ etiā in articulo mortis fuisse talia dicturos cuiusq̄. Laudabāt in deū totis uiscē

rib⁹ gr̄as agētes q̄ ita se apuerāt: q̄dam & paucissimi: retroire uolebāt aliq̄n: s̄ tandē redierūt. fatētes illusione esse demonis q̄ claudere semel ap̄tum rursus satagebat: aliq̄n iā p̄fessū p̄pter obmissionē hmōi iterrogationis rursus ad cōfiteđū inducti: ap̄tus mihi fecerunt iudicium: q̄ necessaria sit huiusmodi inquisitio.

Consideratio. xxi.

Judicabit aliq̄s se talia nescire uel nolle inq̄rere: q̄ forte est ut chirurgicus timid⁹ & inxptus pallefcens aut p̄salmū patiēs in aspectu fedoꝝ diorūq̄ vulneꝝ. Fatebor cautela esse necessariā & nō leuiter debere fieri d̄scēsum ad talia abomināda nisi p̄fessata p̄cedētia: uideant̄ uelut i ferre talē cōclusionē. Qd̄ si q̄s nesciat uti cautela tali: dimittat consulo ne & sibi noceat & peccatorem si semel negauerit neq̄ deprehēsus fuerit scādalizet & uix i futurū cōuinciqueat. Quale nō debeat uniuersale remediū tradi ap̄d oēs nō dum scio: qm̄ p̄dicatiōes ḡnales non sufficere satis puto. In hac tñ interis sum snia: q̄ tales casus secreti: p̄ paruulis. xiiii. annoꝝ & infra. & p̄ multis nequaq̄ reseruari deberent. Alioqn̄ nō uideo qn̄ multi ex hoc defectu confessionis itegre perditū sūt. Ad nullos uero amplius q̄ ad p̄latos spectat remediū: etiam damnatosi claudant regnum celorum: aut p̄ negligētiam aut per huiusmodi rigidiorē obseruationem occultorum.

Consideratio. xxij.

Uideret saltē expediēs q̄ in q̄libet cura nobili curat⁹ si discret⁹ esset: aut ali⁹ loco sui uicari⁹: aut ali⁹ vice adiutor ordinaret q̄si p̄nari⁹ in talib⁹ & circa tales. Esset insup diligens audire cōfessiōes puuloꝝ iuuenū q̄cunq̄ tpe

De arte audiendi confessiones.

vellēt et sibi vacarēt euocādo nūc nū
nō aliū: qz p uecte etati hoies ad hoc
forte non possent induci. p uideret tñ
qño caute et circūspecte ambularet q
talis esset: ne p culpabiles seducētes
hmōi puulos psequerent eū directe
vel indirecte p malicias exq̄sitas et for
te cōfingēdas puulos: quamq̄ securi
tas maxima. circa hoc eēt puritas cō
sciētie: et intētiōis. et q̄ neq̄ h̄ga neq̄
signo aliq̄: quolibet reuelaret q̄ dice
rent: et ad nō reuelādum v̄is oib̄ idu
ceret: neq̄ daret p̄niam p quā possēt
paruuli de quocūq̄ notari apud eos
circa quos conuersant. Deniq̄ circa
hoc meli⁹ videt̄ habere plures cōfes
sores min⁹ discretos i penitētis inuū
gēdis: q̄ reseruādo casus multos di
cretis paucis et ad hoiem ducere pu
dore cogente: ne talibus paucis cōfi
teant̄ in eternū. sicut tolerabili⁹ ē su
mere penitētiā in purgatorio: q̄ vt
infinitas patiantur in inferno.

Consideratio. xxiiij.

Remanet aliqñ in sacerdote scrupu
lus sup̄ p̄fessioe pctōris q̄ scz non
dixerit oīa et hoc h̄z: vel qz scit aliū de
q̄ per confessionē: vel qz tenet certa
p̄ncipia ex tam confessis: q̄ tale pec
catum commiserit aut alijs modis.
Quo casu vel remittat peccatores pro
quisando se vt dictum est: vel si absol
uat predicat sepius iterum et iterum
q̄ si celet aliquid: confessio sua et ab
solutio penitus inualida est et irriso
ria. Dicit deniq̄ poterit vt si malet al
teri confiteri pergat in nomine domi
ni: tantummodo fiat integra confes
sio sua. Sufficit hoc: nec aliud exquī
ritur. aut redeat si velit alias cum pro
uisione meliori.

Consideratio. xxv.

Petatur cōfessor a peccatore si p̄po:

nit amplius abstinere euz auxilio del
deinceps a peccatis. Itē si caret odio
cōtra alium. Item si vult realiter dūz
poterit alienum restituere. Item si oc
casionēs certas peccatorum vitare p
ponit vt concubinatum et vsuras: et si
milia. Si aliquod istorum defuerit:
non valet absolutio. neq̄ tradi debet
si hoc peccator non velit facere. Sua
deatur tamen sibi agere interim bo
na que poterit: vt deus illuminet cor
ipsius. Item dicimus de reuocatione
seductorum malis consilijs et morib̄
per eum et diffamatis iniuste et simili
bus non requirendo tamē vltra illud
quod verisimiliter fieri potest ad tas
lia reparanda.

Consideratio. xxv.

Iniungatur cōfessor p̄niam nō aliā
quā de consensu peccatoris et de qua
speret impletionē. Nisi forte peccata
essent publica et scādaloza. pro quib̄
ad reparationem cogi deberet inuit⁹
Leterū pōt aliquādo dare penitētiā
de non peccando tali vel tali crimine
per certum tempus futurum sub pe
na aliqua vel pecuniaria vel corpora
li efficaciter soluenda: aut sub debito
redeundi ad confessionem infra bi
duum post perpetrationem delicti
aut aliquod huiusmodi. Commonea
tur tamen ipse confessus ne peniten
tiam hanc vel aliam quamlibet acce
ptet: si non eam proponat se firmiter
impleturum. Agnouerit enim se in
purgatorio q̄ in hoc mundo grauius
omnia soluturum. Leterum de celan
do penitentiā suam et ea que in con
fessione acta dicta q̄ fuerit. et de nō re
spondendo ea curiose interrogātib̄
moneatur. Deniq̄ reliqua multa tra
di potuerant quorum nonnulla tam
cōscripsi: partim latino eloquio: par

De peccato Molliciei.

tim in gallico: in varijs tractatulis. Et alij doctores longe ampliora vtiliora q̄. At vero hec interim pro sui breuitate ne fastidio sint sufficiant. z qz si q̄s ad opus hoc saluberrimū bona fide p̄cesserit: ille plus exercēdo orādo q̄ legendo erudietur atq̄ proficiet.

Deo gratias.

Tractatulus eius

dem doctoris de confessiōe molliciei.

Quidam magister in theologia parisi⁹ p̄ experiētia multā z studiū diligēs cū auxilio dei pia sedulitate inuocato cōperit hec q̄ inferius scribuntur

plurimum efficacitā esse ad extrahendum cordibus cōfitentium p̄sertim iuuenum: sanē abominabilē peccatū illius detestabilis qd̄ d̄r mollicies: z cōsequēter illam que cōtra nature iura transit in p̄sonā alterā. qz nisi p̄fessor sit solers z circūspectus circa inquisitionē hmōi pctōy: vix aut raro poterit extrahere ab ore infectorum talibus vitijs. vt illa sponte fateantur.

Lector aut̄ obscenitatē materie ac verborū: excusatā habeat ob necessitatē docendorū remediorū. Igitur post aliqua colloquia de alijs materijs aut vitijs: familiariter ac affabiliter nō austere facta: descēdat gradatim z quasi ab aliquo confesso ad inquisitionem hmōi peccati sic dicendo.

Mice recordaris qz vnq̄ in puericia tua circa .x. aut .xij. annos. tua vīrga vel membr̄ pudendi fuerit erecta. Si dicit qz non statim conuincitur mendacij. z qz vult fingere z timet capi. qz constat hoc oibus pueris

non vīrlatis corpe: dū calefacti sunt in lecto vel alias sepe contingere. Idcirco magis ac magis apperere d̄z vīrgere vt dicat veritatē. Item cōfessor si ille sit iuuenis precipue. Amice.

Numquid istud erat indecens? Quid ergo faciebas vt nō erigeret? Et dicatur hoc vultu trāquillo: vt appareat qz illud qd̄ querit non sit in honestū. vel silendum sed quasi remedium cōtra prefatam erectionis pretēsā in honestatem. Si nolit respondere plane: petatur consequenter. Amice nūquid palpabas aut fricabas vīrgam tuam: quē admodū pueri solent? Si omnino dicat qd̄ nūq̄ tenuit in ista tutali vel fricuit: non pōt vltra p̄gredi: nisi admirādo z dicendo: qz non est credibile hortando qz sit memor salutis sue: qz est coram deo z qz est grauissimum in confessiōe mētiri. z similia.

Si vero dicat qz tenuit z fricuit. Amice bene credo: sed per quātū spaciū: per horam vel dimidiā. z vtrū tandiū qz vīrga non plus erigeret: z p̄ferat hoc quasi cōfessor non reputaret hoc insolitū vel pctm̄. Si n̄ deat confitēs qz ita fecit: tūc habet intentum. qz talis vaciter cōmisi in pctm̄ molliciei. etiā si p̄pter etatē nō fuerit subsecuta pollutio qm̄ ibi est complementus delectationis illecebrose: z forsitan p̄didit vīrginitatem saltem animi z magis perdidit: qz si pro illa etate iuisset ad mulieres. Forte tū p̄babiliter dicit potest. Quod per penitentiam vīrginitas reparatur in non polluto. sicut de mentali corruptione que fit in consensu intrinseco esse dicimus: dūz corporalis defloratio seu pollutio nō est subsecuta. Istis igitur habitis debet tunc vehementer increpare et detestari vitiū illud: z ostendere qualiter dicat audacter alia quontā istud

De peccato Molliciei.

est pessimū. Quo facto poterūt haberi faciliter alie circūstātie. Et si in dimissione vtrige post confricationē aliquis humor exibat. vel si fricuerit vtrigaz alteri socij sui. aut si aliq̄s fricuerit suam: z consequēter descēdēdo ad species magis speciales peccati zodomitici. ¶ Cōsiderabat p̄terea idē magister: vt similes interrogatiōes paucis variatis: fierent etiā p̄ uectis viris aut feminis: qz per experientiam crebra: reperit multos adultos infectos fuisse tali vitio q̄ nunq̄ cōfessi sunt p̄ prius. Aliqui ex pudore p̄mo z postmodum ex obliuioe. Aliqui semp̄ ex pudore ita etiā vt dicerēt se habuisse p̄positum nunq̄ confitendū. Aliq̄ qz nunq̄ (vt dicebāt) talia fuerāt ab eis a confessoribus suis inq̄sita. ¶ Rursum propter experientias plurimas cōsulebat idē magister: vt seruata honestate z modestia que posset seruari: pueri monerent nūc a parētibus: nūc a magistris maxime ad partē: z quasi ex indirecto ne vnq̄ fricarent vel palparent pudēda sua: asserendo grauitatem peccati z quōper talia possent vīrginitē p̄dere z damnari perpetuo. Multos quippe cognouit se p̄ ignorantiam excusantes: dicētes se nunq̄ audiuisse vel sciuisse: q̄ talis tactus esset p̄ctm̄: ex quo nō habebāt volūtatem cognoscēdi carnaliter mulieres. Glalenti insup̄ ista ad aliud qm̄ post p̄p̄rationē peccati: citius confiterētur sicut z de mulierū copula confiterentur etiā verecūditissimi pueri. ¶ Demū videbat eidē magistro: nō adeo timēdū esse illud qd̄ quidā timuerūt ne. s. pueri docerentur mala agere. ¶ Videmus enim q̄ ex corruptione nature: pueri etiam triēnes vel quinquēnes. vehementer sunt inclinati talia agere. qz sentiunt ibi quendam pruritum inco-

gnitum dum stat erectio: arbitrantur q̄ licituz esse: q̄ se frincet ibi. z se palpent z tractent: sicut in alijs locis dū pruritus inest saltem non aduertunt. Quo fit vt ex consuetudine crescat cū etate delectatio. Ac proinde labūtur in proprie dictam molliciem vel zodomiam: ex actu tali qui primitus ab eis nō putabatur illicitus. ¶ Postremo non reuocabat in dubium ipse magister quin tolerabilius esset aliquos forsan ex tali doctrina doceri ad male agendum de per accidens. q̄ ita passim damnabiliter vitium inolere: z absq̄ confessionis necessario remedio delinquere. ¶ P̄terea consulebat vt nec per locum nec aliter: pueri aut puelle oscularentur: aut nuda manu tractarentur nec diu figerentur oculi in eorum decore. z loquendo cum eis dicerētur verba salubria: casta sobria z modesta: nec reciperentur solitarie: nisi forsan in sacro loco in visu omnium. z breuiter hic ab omni specie mala singulariter abstinendum. Sunt enim quasi parue stipule per quas non nunquam diabolus grandem suscitāt inflammationem. quamuis ab initio quandoqz non apparet. ¶ Ceterum sibi placebat plurimum consuetudo patrie illius: vbi pueri cubant soli. Abhorrebat insup̄ q̄ iuuenes doli capaces pueri aut puelle aut iuuenes cum senioribus quantumcunqz propinquis in genere eodem lecto vterentur. aut q̄ se inde per ludum vel alias in nudo pertractarent cognoscebat enim que ex talibus horrenda facinora p̄derāt. ¶ Tandem monebat confessos sibi super hac feda (de necessitate tamen ad remedium tractanda) materia de aliquibus. ¶ P̄rimo q̄ si aliquem sociorum suorum conoscerent nunc

venialium & mortalium.

vel in posterum tali vicio infectum re-
prehenderent eum secrete vt desiste-
ret & confiteretur: ostendendo pecca-
ti turpitudinem & detestationem: ex
dictis cōfessorum vel alijs, & ex legi-
bus publicis: que etiā penā ignis in-
fligūt, & exhortēda fulminatione qn-
q; ciuitatum & similibus. ¶ Secūdo
vt sobrie viuerent abstinendo a spe-
ciebus: & vino forti: & multo, & alijs in-
flammatiuis ad venerem. Et sup om-
nia etiam cauerent societatibus per-
uersis: vbi colloquia praua: & gestus
impudici fiunt in lecto absq; dormi-
tione. Itē dicebat pro summo reme-
dio occurrendum esse principio tem-
ptationis: s̄m omniū doctorū doctri-
nam quotidie expertā: per similitu-
dinem de inflammatione materiali.
¶ Ad hoc agendum dicebat expedi-
re certas orationes quasdam paruas
quasdam magnas memoriter habe-
re: que statim dicerentur percutiēdo
pectus vel lesionem etiam corporalē
alicui inferendo: vel aqua frigida se-
spergendo: vel surgēdo a lecto & simi-
lia. Solebat inducere exēpla sancto-
rum vt Benedicti, Antonij, Bernar-
di, sancti Thome & aliorum patrum:
que commemorare longum est. Illa
tamen in promptu scire magnam ha-
bet vtilitatem. ¶ Inter alia sibi pla-
cebat multum id quod agebat quidā
iuuenis in primo temptationis occur-
su quasi enim videret faciliter diabo-
lum spuebat in terram: dicendo p̄sy.
p̄sy. miser dammate demon q̄ ego tibi
sic conscientiam: q̄ sic offendā deū
meum & patrem meum: & de templo
suo faciam sterquilintū fedissimū ab-
sit: absit: abī hīnc in malam horam: &
similia. Quandoq; preterea ad aīam
suam, quandoq; ad corpus quandoq;
ad angelū, nunc ad deum: nūc ad ali-

quē sanctorū: colloctionē & querelā
rei tali congruam meditantē profere-
bat: aut animo reuoluebat. ¶ Oratio-
nes & cōmendate ad hoc cum magna
fide & conatu & humilitate & profun-
da recognitione proprie fragilitatis:
sunt hec dicēde, aut similes. Cor mū-
dum crea in me deus. Ure igne san-
cte sp̄ritus. Sancta virgo virginum
ora pro me. Ad sanctos alios & san-
ctas. Exurgat deus & dissipentur inī-
mici eius. Saluum me fac deus quo-
niam intrauerunt aque vsq; animam
meam. ¶ Deniq; locum precipuum
in peccato hoc habet antidotum illd
quod in alia cedula explicatum est: de
imponendo: scilicet saltem ad grauez
penam in casu reciduationis ibidez
videatur: vel aliter exoretur ille a quo
solo homo habet vt sit continens qui
& donum hoc negare nescit fideliter
orantibus: q̄ tam contumeliosum na-
ture humane pro nobis ab eodem as-
sumpte facinus dignetur radicitus ex-
tirpare: qui est benedictus in secula se-
culorum Amen.

Deo gratias.

Tractat' de re-

medijs contra reciduu; peccati scdm
exercitium & doctrinam eiusdem ma-
gistri Joannis de Berson.

Habet hoc pp̄sum
ars q̄libet: vt faci-
liori cōpēdio ad fi-
nem ducat optatū.
Admirari p̄terea
nemo d̄z, si i anima-
rum regimīne: qd
est ars artium: experti in ea: facillora

De remedijs.

Sciunt et dant remedia contra morbos vitioꝝ: p̄sertim in foro cōsciētie. Ubi maxime locū habet illa xp̄i formidabilis sentētia. Si cec⁹ ceco ducatū p̄beat ambo in foueā cadūt. Placuit idcirco scriptis mādare: breues habēdi formā. quā quidā magister in theologia parisiē. fide moribus et doctrina pbatus obseruabat: et obseruare consulebat p̄cipue cōtra reciduum in peccato vel peccatis ad que cōfessus se nimis sentit inclinatum. ¶ De preteritis itaq; dabat satis tolerabilem penitētiā attentis moribus et etate confitentis: et non nisi de cōsensu suo: ut esse sine camisa vno die in hebdomada: per annum vel tres abstinere aut vti cilicio et similia. Itē q; prima vice confessionis alicuius peccati inueterati seu detestabilis ob recordationem facte gratie q; vitium illud defectum erat apertum et sanatum iniungebat. ut toto tēpore vite sue confessus diceret qualibet die pater noster: et aue maria. semel in mane: et semel in sero. Aut miserere mei deus. vel simile aliquod. Et in istis sicadebat obliuio aut impedimentum legitimum. bene volebat ut alio die posset fieri simile vel equiualens. Sed ad prouidendum futuro casui et reciduo in morbum peccati: qui semp̄ ē deterior. maiorē operā dabat et studiosius inuigilabat sic agēdo. Ut simul etiā p̄teritis penitētiā daret: in quātū resistere peccato cōsuetō: penalitatis multū h̄z et meriti. Iniungebat igit̄ non p̄petuo sed ad tēpus certū: longius aut breuius: s̄m voluntatē et dispositionē cōfitentis q; idem cōfitens pro qualibet vice qua incidere tale peccatū quod volebat ex toto sanare: aliqua subsequētib; adimpleret: vel omnia s̄m tres satisfactionis partes. Primo q; in casu illo tenere vno die sequēti infra tres dies in pane et aqua ieiunare. Secūdo diceret certū psalmoꝝ numerū. Tertio si foret sui iuris daret in ecclesiam certū locale aut aliud bñ charū sibi aut summā pecunie: s̄m qualitātē diuitiarū suarū. Infra tres dies. Quarto infra illud trīū dierū spacium tenere confiteri. Quinto nonnunq; addebat q; si q̄s vehemēter tēptare ē facere pctm̄ tale et oīno deliberaret intra se sic agere. nihilomin⁹ antea tenet dicere sub iuramento septē psal. aut flectere genua pluries añ ymaginē crucifixi. aut beate virginis: aut alicuius sanctorū priusq; opus illud nefariū perpetraret. Sic em̄ forsita miseretur deus: et orando sic. vel humilitādo se: faciet in tēptatione dñs p̄uentum: et mitigabit maris fluctus suscitatos. ¶ Compertum est remedia hec cum adiutorio diuine gratie: eē efficacissima tam in foro penitentie q; extra: si velit homo bona fide: et nō illuzorie: cōuertia via sua mala et saluari. Sic etenim fieri videmus in foro exteriori publico ut pene certe taxaretur ad rebelles compescendum. Sic domine: sic in chamo et freno maribus eorum constringe: qui non approximant ad te: et compelle intrare si vocare parū est. Sic quemadmodum. Maso ait. Ut corpus redimas ferrus patiaris et ignes. Ut valens animo multa ferenda tuo. ¶ Causam vero utilitatis penitētie talis: reddebat a priorī idem magister. Quoniam inq̄t s̄m Augusti. et experientiam. Incontiens ante temptationem bene deliberat et eligit: sed adueniente et vigente temptatione vincitur labitur succumbit. Turbatur quippe iudicium rationis et obnubilatur: propter tractum motumq; sensitui appetitus

Contra recidium.

ita vt nō posset habere cogitationē d̄ deo z honestatē p̄fectā z integrā z solidā. quēadmodū si quis somnolētia quā serop̄mat. ¶ Est p̄terea saluber rīmū vtp̄ aliqd̄ terribile p̄ns: aut q̄si p̄sens ipse terreat: z q̄si sopit⁹ suscite tur viuificeturq; ad nō cōsensienduz tētationi. Neq; em̄ aliq; est tam acri tētatione pulsatus: in carne vel aliter quin ex toto vel magna pte desisteret ab impletione tētatiōis sue: si p̄ certo crederet q; in corpore vel in mēbris vel bonis graue danū statim esset incururus. Vigilaret sic q̄dē tunc tāto intra se: z forti voce clamaret: qd̄ cogitas: qd̄ tibi vis: quorsuz tēdis? Nūquid vis pro quadā leui tētatione aut delectatione sordida: que subito in penā z fastidium cōuersa erit: hoc vel illud subire detrimētū. Nō tibi sic expedit. Inter hec aut filia verba: resilire incipiet a cogitatiōe maligna: z auertere paulatim oculos rōnis ab ea. Siet quoq; istud cū adiutorio rōnis. z cū cōfessione pctōz vel alijs eōgruis remedijs: vt cesserit illud miserabile tētationis incendium. q; z cessabit cogitatum sordidorū susflatio. ¶ Deinceps respondebat idē magister ad duas obiectiones fieri possibiles: qm̄ timor ille seruilis videt̄ euacuare meritum resistendi pctō. Et illic p̄terea transgressionis periculū. ¶ De p̄mo dicebat: q; ex quo pena ista: vltra imposita erat: z p̄pter deū: ex illa radice primaria bona germinabat pullulabatq; meritū. Quāuis em̄ nō ita sincera atq; laudabilis sit hmōt̄ resistentia z cessatio a peccato in casu p̄dicto quēadmodum est in virtuoso: qui precise p̄pter deū peccata deserit: n̄b̄llo minus resistentia talis bona est: z salutem inductiua: virtutis. Sicut de timore seruili respectu timoris casti: do

ctores determinant. Quāq; ibi non sit timor tantūmodo seruilis. sed in sua radice primaria filialis z castus. Resultat insup̄ meritum ex approbatione sequenti. dū gaudebit incontentens transacta tētatione nō cōsensisse pctō. Demū quālibet timor simpliciter seruilis. cū posset cōfessus ab ista liberari pena nō implēdo penitētiā attū implet: q; deo z sacerdoti suo vult obediēs esse. Et hic sumi pōt̄ grata z pulchra consideratio pro sponte uolentibus ac religionem intrantibus ¶ Ad alterā obiectionē dicebat similit̄ fieri posse ad improbatōnē oim̄ religionū: oimq; votoz salubrium: z sicutis penitētiē susceptio piculosa esset. Sicz deus z superiores in suis p̄ceptis z legib⁹ culparētur. Euitatur etiā piculū sufficiēter p̄ hoc q; nō nisi cōsensu habito p̄fessū: z ad tps̄ nō p̄petuo tales p̄nie siue obligationes imponunt̄. Siue igit̄ fiat p̄ tps̄ ista trāsgressio. aut si diabolo purgēte fieret. pene solui p̄fit z ita homo a noua trāsgressione liber erit. immo z opus bonum faciet: q; si trāfacto tempore statuto: remediū videretur in efficac̄ aut in deterius vertatur poterit obmitti. Si vero sit vtile sicut sperādus est rursus valebit iterari. Deniq; z si salubre antidotum ob egrotantis inobedientiam pestiferum fiat medicus culpa caret. ¶ Subinde predict⁹ magister aliud adiciebat documentum. Itaq; si videbat p̄ueros aut simplices minus cogitare p̄cepta dei: z ex hoc libert⁹ peccare. reddebat eos magis timidos z cautos contra pctm̄: per promissiones exp̄ssas in manib⁹ suis factas de cauendo deinceps de tali vel tali peccato: per hoc enim p̄missionem in baptismo factā: de obseruatiōe legis christi: tanq; oblitam

De coniugatione peccatorū.

a memoria vel trāsgressaz reuocabat. & per modum cuiusdā recognitionis: iterum promittendo reparabat. Sic moyses & Josue respectu filioꝝ israel. Sic plerūq; hoies post primā confederationē fedus antiquū retractāt et ineūt. Neq; arbitretur aliquis pmissionem talē patere discrimini aut fractionem eius esse casum specialiter reseruatū: qm̄ nullū ibi votū est cū non nisi respectu illorū que alias essent licita & quibus cōfiteus implicite vel explicitē pmissionē talē facit aut renouat. scilz q; contra dei pcepta de cetero mortaliter non peccabit. Erit attamen trāsgressio de per accidens deterior: qz & cognitio diuini precepti iam sibi effecta est lucidior. ¶ Rursus idē magister pvidebat diligenter: ne cōfessus suus esset deinceps occasio primarie corruptionis alioꝝ psertiz iuuenū & q; sibi sufficeret damnatio perditioq; ppria: specialiter in peccatis grauioribus & abominandis. imo nec nominandis palam. Ne ptas aures polluant occurrebat diligenter puidendo vsq; omnibus cōminatione penarū & obligatiōe: ne cōfessus trāsfiret in deteriore speciez: ex societate seu cōicatiōe puerfa: & explicabat qn̄ q; particularius sicut clam & secrete fieri potest dum videbat oportunū. Malebat em̄ cōfessum suum dimittere & tollerare in sua libertate quo ad peccata aliqua minus graua: q̄ ita eundē vrgere ab omni parte vt ad deteriora laboretur. Quando autē & q̄lter illud fiendum est. magis docebit virtus & ars & vinctio sancti spūs & circūstantiarum oīm particularium cōsideratio q̄ scriptis aut verbis possit edoceri. ¶ Postremo dabat cōsiliūz idem magister vt confitentes nō refugerent: sed pro dono maximo reputa-

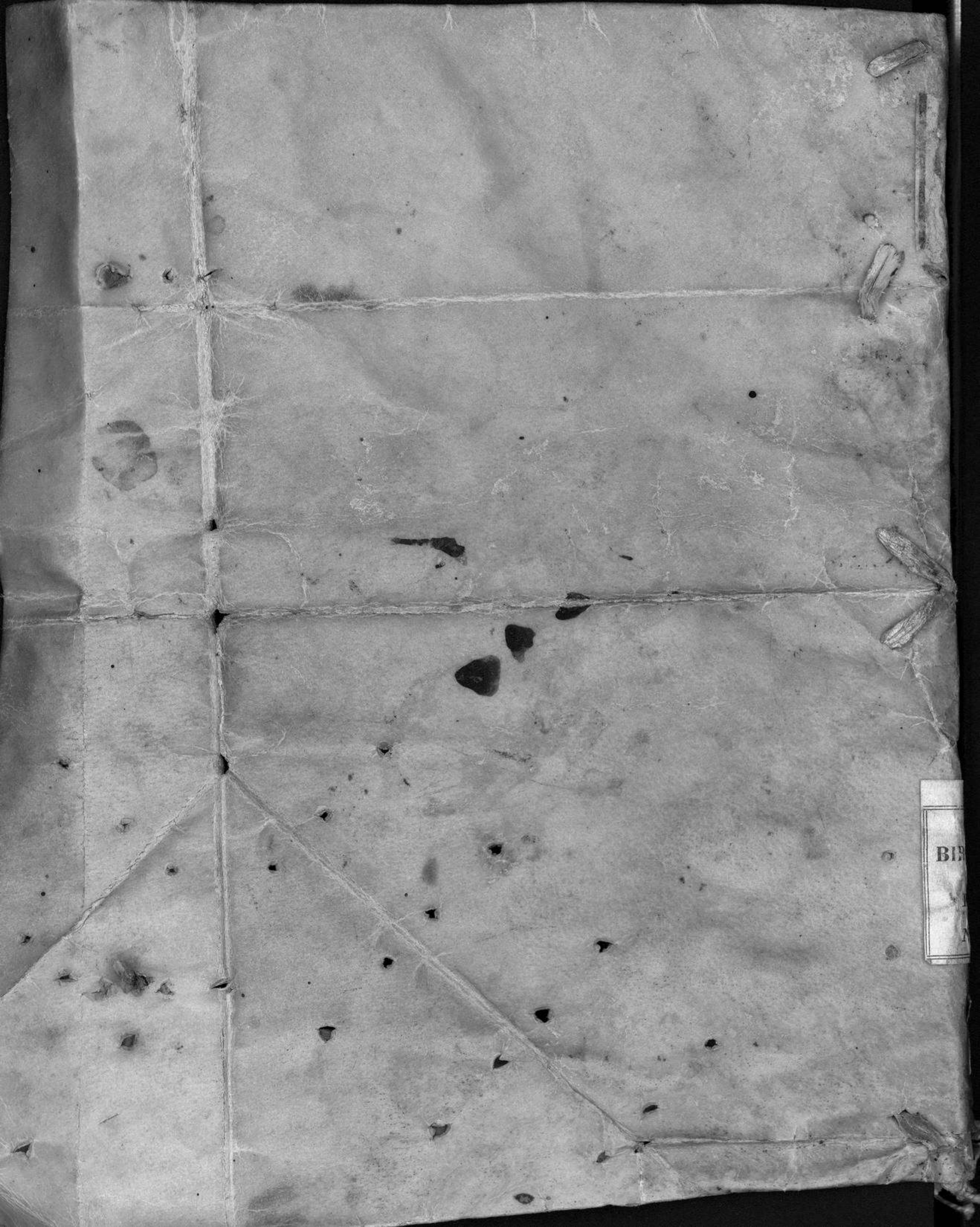
rent habere peritos confessores: moribus & scientia & longo experimento pbatos qui quererēt nō questum p̄prium: sed sincero corde salutem aīarum: & iterū pro cōgruis remedijs cōtra singula vitia. laudauit plurimum summā scz de vitijs & virtutibꝫ. laudabat deniq; pro bonis effectibus generandis: libenter cōuersari cū viris bonis & deuotis. qz vox diuina est. Cum sancto sanctus eris. Eorū itaq; colloquia sunt ignitavehementer: & stimulantia ad virtutē. Sed & sanctorū patrum vite & exempla frequēter & attēte lecta vehemēter pficiunt ad infundendum cordibus nostris diuini amoris affectū: vt deum in oibus & super omnia diligentes promissiones suas que omne desiderū superant se quāmur. Amen.

Petere a ille circūstantie que habentur per hunc versum: inquirē de sunt in confessione a confessore. Quis: quid: vbi: quibus auxilijs: cur: quomodo: quando. Per quis intelligitur an sit iuuentis vel senex: clericus aut laycus solutus aut ligatus. Per quid an sit res sacra vel nō. Per vbi an sit in loco sacro vel nō. publico vel priuato. Per quibus auxilijs an cū pugno baculo aut gladio. Per cur: qua intentione an ratione vindicte inferende vel iniurie repellende. Per quomodo an percusserit aliquem fortiter vel remisse. Per quando intelligitur an in quadragesima aut alio tēpore sancto vel aliter. Tempus. locus. modus. numerus. mora. scientia. etas.

¶ Finis.

1854
1855
1856
1857

BIB
1
2

Alberti
Parad. Am

1498

Argent

Handwritten text, possibly 'F. ...' and 'Jace'

TOLEDO
BIBLIOTECA PUBLICA
Dep. **INC.**
Núm. **206**

Handwritten text on a small label, possibly 'neunabli'